

**«Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΗΜΩΝ
ΘΕΣΜΩΝ – ΦΟΡΕΩΝ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ
ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ
ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ
ΠΑΡΑΒΑΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥΣ»**

Μετέχοντες Σπουδαστές:

Γαλάνης Δημήτριος

Γιαννούλης Στέφανος

Μάλφα Χριστίνα

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός:

Κ^α Τερέζη Ελένη

Πτυχιακή εργασία για την λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική
Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής
Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας του ΑΤΕΙ Πάτρας

Πάτρα 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	9
1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ.....	9
1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	14
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ – ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	14
2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	14
α) ΒΙΟΣΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	17
β) ΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	19
γ) ΨΥΧΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	21
δ) ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	26
2.2 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	30
α. ΓΕΝΙΚΑ	30
β. ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	35
γ. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ “BULLYING”	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	41
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΗΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. 41	
3.1 ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	41
α) ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ	41
β) ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	44
γ) ΕΠΙΚΤΗΤΟΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΙ	45
δ) ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	45
ε) ΦΥΛΟ.....	49
στ) ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ.....	51
ζ) ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	53
3.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	55
α) Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΧΩΡΟΣ (Η ΠΕΡΙΟΧΗ, Η ΠΟΛΗ, Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ).....	55
β) ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΙ – ΦΙΛΟΙ – ΣΥΜΜΟΡΙΕΣ	58
γ) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	61

δ) ΣΧΟΛΕΙΟ	67
ε) ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....	70
στ) ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	76
ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	76
4.1 ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.....	76
α) ΙΣΤΟΡΙΚΑ	76
β) ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	77
γ) ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ.....	80
δ) ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ (ΙΑΤΡΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ)....	83
ε) ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	84
στ) Ο ΝΕΟΣ ΝΟΜΟΣ 3189/2003	85
4.2 ΘΕΣΜΟΙ - ΦΟΡΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	91
α) ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΤΟΣΠΕ).....	91
β) ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	95
γ) ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ	97
δ) ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.....	100
ε) ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ.....	101
ςτ) ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	103
ζ) ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ – Η ΥΕΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ.....	107
η) ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΑΓΩΓΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ – ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ	112
θ) ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (ΚΛΙΜΑΚΑ – ΑΡΣΙΣ).....	119
4.3 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ.....	125
α) Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	125
β) ΘΕΣΜΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	127
γ) ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ	129
δ) ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Π.Θ ΚΑΙ ΕΠΑΘ	131
4.4 Ο ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΗ	134
α) ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	134
β) ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΥΝ ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ	142

γ) ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	148
4.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ	150
4.6 ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑΣ.....	153
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	163
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ	163
«ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑΣ».....	163
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	163
α) Σκοπός έρευνας.....	163
β) Στόχοι έρευνας	163
γ) Ερευνητικές Υποθέσεις	164
5.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	164
5.3 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.....	166
5.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	200
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο	208
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	208
Μια γενική προσέγγιση του φαινομένου.....	208
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	216
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	223

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
ΤΕΡΕΖΗ ΕΛΕΝΗ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΤΡΟΠΗ

- 1.....**
- 2.....**
- 3.....**

ΕΓΚΡΙΝΕΤΑΙ.....

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ευχαριστούμε θερμά την υπεύθυνη καθηγήτριά μας κα Τερεζή Ελένη για την αμέριστη βοήθειά που μας πρόσφερε για την εκπλήρωση αυτής της πτυχιακής εργασίας.

Επίσης ευχαριστούμε θερμά τους Επιμελητές Ανηλίκων της Πάτρας, τους Κοινωνικούς Λειτουργούς του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνας, τους υπαστυνόμους του Τμήματος Ανηλίκων της ΓΑΔΑ καθώς και τους εργοδότες της Πάτρας που απευθυνθήκαμε.

Τέλος θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τους ανήλικους κρατούμενους του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνας που δεχτήκανε πρόθυμα να μας βοηθήσουν για την διεξαγωγή τους έρευνάς μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στην παρούσα μελέτη επιχειρούμε να εξετάσουμε την αποδοτικότητα των επίσημων φορέων κρατικού κοινωνικού ελέγχου της ανήλικης παραβατικότητας, καθώς και τις επιπτώσεις που υφίσταται ο ανήλικος παραβάτης από την λειτουργία τους. Η μελέτη αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό μέρος όπου επιχειρείται μια προσέγγιση στο πρόβλημα με βάση τις βιβλιογραφικές πηγές και τις συνεντεύξεις που πήραμε από ειδικούς, ενώ στο δεύτερο μέρος επιχειρείται η ερευνητική προσέγγιση του θέματος, μέσω της έρευνας που διεξάγουμε στους κρατούμενους του Ειδικού Σωφρονιστικού καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνα.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασία γίνεται αναφορά στους ορισμούς που χρησιμοποιούνται όταν εξετάζεται το θέμα της παραβατικότητας, καθώς επιχειρείται μια ιστορική αναδρομή της ανήλικης παραβατικότητας και της εξέλιξής της στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται στο πρώτο μέρος τα χαρακτηριστικά του ανήλικου και της εφηβείας γενικότερα στον βιοσωματικό τομέα, τον γνωστικό τομέα, τον ψυχοσυναισθηματικό και κοινωνικό τομέα. Στην συνέχεια παρουσιάζονται οι σύγχρονες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς, το φαινόμενο *Bulling*, καθώς και οι μορφές του εγκλήματος κατά την Ποινική Νομοθεσία.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους παράγοντες που επιδρούν στην ανήλικη παραβατικότητα. Στο πρώτο μέρος αναλύονται οι θεωρίες που αναλύουν τους ατομικούς παράγοντες, όπως η ψυχική υγεία, οι παθολογικές σωματικές καταστάσεις, οι επίκτητοι συναισθηματικοί τραυματισμοί, οι βιολογικοί παράγοντες, το φύλο, η φυσιογνωμία και η προσωπικότητα. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται οι κοινωνικοί παράγοντες που επιδρούν στην ανήλικη παραβατικότητα, που είναι ο περιβάλλον χώρος, οι συνομήλικοι και οι φίλοι του ανήλικου, η

οικογένεια, το σχολείο, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η μετανάστευση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασης του θεωρητικού και θεσμικού πλαισίου της παραβατικότητας των ανηλίκων, συγκεκριμένα αναφερόμαστε στην έννοια και το αντικείμενο της Ποινικής Νομοθεσίας του Δικαίου των Ανηλίκων παρουσιάζοντας και τα μέτρα που επιβάλλει ο νόμος στους ανήλικους παραβάτες. Συνεχίζοντας παρουσιάζουμε τους θεσμούς – φορείς του Επίσημου Κοινωνικού Ελέγχου της ανήλικης παραβατικότητας. Συγκεκριμένα αναφερόμαστε στο ρόλο και κατά πόσο μπορούν να προσφέρουν στην αντιμετώπιση της Ανήλικης Παραβατικότητας η Διεύθυνση Πρόληψης και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η Αστυνομία Ανηλίκων, ο Δικαστής και ο Εισαγγελέας Ανηλίκων, οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων επιχειρώντας και μία σύντομη παρουσίαση της Υπηρεσίας των Επιμελητών Ανηλίκων της Πάτρας. Συνεχίζουμε με την αναφορά μας στα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων καθώς και τα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων. Επίσης παρουσιάζουμε την λειτουργία των μη κυβερνητικών οργανώσεων της «Κλίμακας» και της «Άρσις».

Συνεχίζοντας, στο δεύτερο μέρος του τέταρτου κεφαλαίου σκοπός μας είναι να αναδείξουμε την σπουδαιότητα της επαγγελματικής ένταξης για τους ανήλικους παραβάτες. Γίνεται αναφορά στους θεσμούς υποστήριξης της επαγγελματικής ένταξης των ανηλίκων καθώς και στα προγράμματα του Αριστετελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με την ΕΠΑ Θεσσαλονίκης. Καθώς παρουσιάζονται και οι απαντήσεις που μας δώθηκαν από 70 εργοδότες της Πάτρας.

Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά στον στιγματισμό του ανήλικου παραβάτη και γενικά στα προβλήματα που δημιουργεί στον ίδιο ο εγκλεισμός του. Επίσης γίνεται η παρουσίαση του Ειδικού

Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνας καθώς και του ρόλου των Κοινωνικών Λειτουργών του Καταστήματος.

Στο πέμπτο κεφάλαιο επιχειρείται η ερευνητική προσέγγιση του θέματός μας. Παρουσιάζεται η έρευνα που διεξήχθη στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνας. Γίνεται αναφορά στους σκοπούς της έρευνας καθώς και στην ερευνητική διαδικασία που ακολουθήσαμε.

Επίσης γίνεται η παρουσίαση των απαντήσεων που μας δόθηκαν από τους κρατούμενους του καταστήματος καθώς η συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Τέλος σκοπός του έκτου κεφαλαίου είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων από μία γενικότερη προσέγγιση του θέματός μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

- Ανήλικοι :

Ανήλικοι, αναφέρεται στον ορισμό που δίνει ο Ποινικός Κώδικας, στον οποίο ανήλικος ορίζεται ο νέος που διατρέχει το 7^ο έτος της ηλικίας του μέχρι το 17^ο έτος της συμπληρωμένο (Ποινικός Κώδικας, άρθρο 1221).

- Δίκαιο Ανηλίκων :

Το Δίκαιο Ανηλίκων σύμφωνα με τον Γαρδίκι (1951), είναι ένα σύνολο κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και την προστασία των ανηλίκων, αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, στο μέτρο που η διατήρηση και η εξέλιξη της συναρτάται με την διαφύλαξη των νεότερων μελών της.

- Αντικοινωνική Συμπεριφορά :

Με τον όρο Αντικοινωνική συμπεριφορά εννοούμε εκείνη την συμπεριφορά των ανηλίκων ατόμων, που οι ενέργειές τους δεν είναι σύμφωνες με τους κανόνες και τους τύπους που έχει θέσει η κοινωνία και οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τα δεδομένα που δέχεται και επιδοκιμάζει το ισχύον κάθε φορά σύστημα αξιών. Έτσι στην αντικοινωνική συμπεριφορά, σύμφωνα με τον Φραντζεσκάκη (1987), συμπεριλαμβάνεται και κάθε οπισθοδρομική συμπεριφορά που αντιτίθεται στην προοδευτική εξέλιξη της κοινωνίας.

- Παραβατική Συμπεριφορά :

Ως παραβατική χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά που παρεκκλίνει από τους κοινωνικούς κανόνες και βλάπτει το κοινωνικό σύνολο. Σύμφωνα

με τον Σ.Τ. Αλεμάδη (1986), στην παραβατική συμπεριφορά θα πρέπει να περιλαμβάνονται (μόνο) πράξεις αντικοινωνικές, που δεν χαρακτηρίζονται «εγκλήματα» (άρα ούτε πταίσματα), γιατί τότε εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ποινικού κώδικα. Τούτο δίνει το μέτρο της βαρύτητας των αντικοινωνικών πράξεων των νέων που συνιστούν παραβατική συμπεριφορά.

- Εγκλεισμός :

Όταν μιλάμε για εγκλεισμό, χρησιμοποιώντας έναν ορισμό – εννοούμε κάθε περιορισμό ή στέρηση της ελευθερίας που επιβάλλεται από όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., 1991, σελ. 260).

- Κοινωνική Επανάταξη :

1. «Η έννοια της «κοινωνικής επανάταξης» είναι πολυσήμαντη και μπορεί να κλιμακωθεί από την απλή δημιουργία ενός πλέγματος κοινωνικών σχέσεων που θα παρεμποδίσουν την υποτροπή του εγκληματία (π.χ. επαγγελματική αποκατάσταση), έως την επίτευξη όρων για οικειοθελή συμμόρφωση με τις κοινωνικές αξίες και έως τη λήψη αναγκαστικών μέτρων για την αναμόρφωση της προσωπικότητας του (την εκρίζωση δηλαδή του συστήματος αξιών που έχει υιοθετήσει ο εγκληματίας και την αντικατάστασή του με το σύστημα των συμβατικών κοινωνικών κανόνων» (Κουράκης Νέστωρ, 1997).

2. Κοινωνική επανάταξη σημαίνει επιστροφή στην Κοινωνία και ομαλή συμβίωση του κρατουμένου με το περιβάλλον του.

- Κοινωνικό περιθώριο :

«Ένας χώρος που προορίζεται από την τομή δύο ή περισσότερων αντιφατικών, κοινωνικής διάστασης, συνόλων». (Κουράκης Νέστωρ, Τρωϊάνου – Λουλά Αγλαΐα, 1992).

- Αίτια – Παράγοντες

Όταν γίνεται λόγος για αίτια του εγκλήματος, εννοούνται οι όροι ή συνθήκες που η ύπαρξή τους θεωρείται ότι «παράγει» το έγκλημα. Από την άλλη μεριά, όταν γίνεται λόγος για παράγοντες του εγκλήματος εννοούνται οι όροι εκείνοι, οι οποίοι με τη δράση τους «διευκολύνουν» σε μεγάλο βαθμό την γένεση του εγκλήματος. Με άλλα λόγια οι παράγοντες επιδρούν στην προσωπικότητα κατά τέτοιο τρόπο ώστε διευκολύνουν την τροπή της στο έγκλημα (Τρωϊάννου, 1988).

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

«Ιστορικά, το κοινωνικό περιθώριο, αποτελούμενο από τις κοινωνικές δυνάμεις, δεν έλειψε από καμία κοινωνία. Από την εποχή που ήκμαζαν ακόμη οι αρχαίες κοινωνίες, υπήρχε το φαινόμενο της οικονομικο-πολιτιστικής περιθωριοποίησης σημαντικών κοινωνικών δυνάμεων που διαβίωναν κάτω από άθλιες συνθήκες αποτελώντας το τελευταίο σκαλοπάτι της κοινωνικής διάρθρωσης» (Σιδηροπούλου Α. 1997).

Τα αποτελέσματα της περιθωριοποίησης, ιδιαιτέρως της νεολαίας, φάνηκαν άμεσα τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Η εμφάνιση της «αλλοτρίωσης είναι το στοιχείο που φαίνεται να συμπληρώνει το κενό που δημιούργησε η έλλειψη ενδιαφέροντος για τα κοινά, η συλλογική προσπάθεια, η αγάπη για τη ζωή. Αλλοτρίωση, σύμφωνα με τον Μιχαήλ, περιγράφεται ως η απώλεια κάθε δεσμού και συγγένειας του ανθρώπου με το περιβάλλον του, τη θεώρηση της κοινωνίας σαν εχθρικής ή αδιάφορης για την ύπαρξη και τα προϊόντα της εργασίας του, καθώς και τη βαθμιαία απόκτηση της πεποίθησης πως ότι κι αν πει ή πράξει επηρεάζει τον κοινωνικό του περίγυρο. Αυτόματα ο δρόμος είναι ανοικτός σε ακραίες συναισθηματικές αντιδράσεις ή στην

πλήρη αδιαφορία. Στην αναζήτηση δρόμων φυγής από το κοινωνικό αδιέξοδο μέσω των οινόπνευματων, ναρκωτικών ή αυτοκτονίας, στην στροφή προς το έγκλημα, την αλητεία, την πορνεία και κάποιες φορές στην επαναστατική σύγκρουση.

Ο Ι. Φραντζεσκάκης στο βιβλίο του «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων» περιγράφοντας την «εξέλιξη» της νεανικής παραβατικότητας αναφέρει ότι σαν φαινόμενο εκδηλώνεται στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Η πρώτη μορφή οργανωμένης ομαδικής νεανικής παραβατικότητας εμφανίζεται το 1949 στην Αγγλία με το κίνημα των teddy – boys και πολύ γρήγορα σε άλλες χώρες παίρνοντας διάφορα ονόματα, όπως blaisons noirs στη Γαλλία, vitellouι στην Ιταλία, naibstarken στην Γερμανία κλπ. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του teddy – boy υπήρξαν η ηλικία του (14-20 ετών), η εξωτερική εμφάνιση και το φύλο (δεν αναφέρθηκαν ποτέ γυναίκες). Με τις επιδεικτικές και θορυβώδεις εκδηλώσεις προσπάθησαν να δείξουν την αντίθεσή τους σε κάποια κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς, οι οποίες όμως εξελίχθηκαν σε κλοπές, σωματικές βλάβες, εξυβρίσεις. Το φαινόμενο του «τεντυποϊσμού» εμφανίστηκε στην Ελλάδα στην δεκαετία του '50 με σχετικά ήπια μορφή. Οι ανησυχίες και η αντίδραση της κοινής γνώμης έκανε την πολιτεία να προβεί το 1959 στην θέσπιση Ν.Δ. 4.000, ενέργεια η οποία όμως από άποψη αντεγκληματικής πολιτικής παρουσίασε αποτυχημένες λύσεις (Ι. Φραντζεσκάκης, ΑΘΗΝΑ – ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1987).

Συνεχίζοντας ο Ι. Φραντζεσκάκης αναφέρει ότι διαφορετικό εντελώς παρουσιάστηκε στην δεκαετία του '60 το κίνημα των Hippys, παιδιά των λουλουδιών, διαμορφώνοντας μια ιδεολογία με έντονα ειρηνιστικά στοιχεία, αλλά παράλληλα απορρίπτοντας την πολιτική σαν δυνατότητα παρέμβασης, υιοθέτησαν την ψυχεδελική αναζήτηση ενός καλύτερου κόσμου μέσω της ψυχής από την πραγματικότητα. Από άποψη

εγκληματικότητας, το στοιχείο που παρουσιάζουν είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών στα πλαίσια της ψυχεδελικής αναζήτησής τους.

Ιδιαίτερα σοβαρή από εγκληματική άποψη εμφανίζεται η ύπαρξη συμμοριών από νέους στις μεγαλουπόλεις κυρίως της Αμερικής και της Ευρώπης (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 στην Αγγλία εμφανίστηκε το κίνημα των punk (punk = αλήτης) που συνδέθηκε με ένα ιδιαίτερο είδος μουσικής. Το κίνημα αυτό δεν παρουσίασε ιδιαίτερη τυπική εγκληματικότητα και έγινε γρήγορα πασίγνωστο χάρη στον αυτοσαρκασμό του, την άγρια απελπισία του στίχου και της μουσικής του και τη διακωμώδηση έως και εξευτελισμό του αστικού τρόπου εμφάνισης με εκκεντρικά ρούχα και χτενίσματα.

Παραπλήσιο είναι το φαινόμενο των λεγόμενων «ροκάδων» όπως έχει διαπλαστεί σήμερα η έννοια. Η μόνη διαφορά είναι ότι κάποια παρεμφερή φαινόμενα υπάρχουν ήδη από τη δεκαετία του '60, ενώ η σχετική εγκληματικότητα παραμένει από τότε αμετάβλητη, περιλαμβάνοντας βασικά φθορές ξένης ιδιοκτησίας και σωματικές βλάβες σε βάρος τρίτων ή αστυνομικών οργάνων, τελουμένων κυρίως μετά από μουσικές συναυλίες (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Την ίδια εποχή εμφανίζεται στην Αγγλία το φαινόμενο του «χουλιγκανισμού», δηλαδή της βίας στα γήπεδα, το οποίο εξακολουθεί και σήμερα να αποτελεί μορφή παραβατικής συμπεροφοράς.

Τέλος, πάντα επίκαιρο παρουσιάζεται το πρόβλημα της σύγκρουσης των νέων αναρχικών με την έννομη τάξη, «...οι οποίοι αμφισβητούν κατεστημένες πολιτικές και κοινωνικές αξίες, χρησιμοποιώντας μία μάλλον βίαιη μεθοδολογία και διαιρώντας την κοινή γνώμη» (Πανούση Γ., Εισήγηση στο Σεμινάριο με θέμα την Νεανική Παραβατικότητα, 1986).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ – ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Στην ενότητα αυτή θα γίνει αναφορά στην αναπτυξιακή περίοδο της ζωής του ανθρώπου που ονομάζεται εφηβεία και θα εξεταστούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

Η εφηβεία είναι η περίοδος της ανθρώπινης ζωής, όπου ολοκληρώνεται η σεξουαλική ωριμότητα του ατόμου, επέρχονται αλλαγές στον χαρακτήρα, συχνά έχουμε διαταραχές στην ψυχική ισορροπία και τέλος ακατανόητες και ασυμβίβαστες αντιφάσεις. Όλα αυτά επηρεάζονται τόσο από το ψυχικό δυναμικό του ατόμου όσο και από τον κοινωνικό χώρο όπου κινείται, χωρίς να είναι δυνατόν να καταμετρηθεί το ποσοστό με το οποίο συμβάλει ο κάθε παράγοντας στην τελική ωρίμανση της προσωπικότητας.

Η περίοδος της εφηβείας είναι πολύ σημαντική. Σε αυτήν τη φάση της ζωής διαμορφώνεται η προσωπικότητα του ατόμου, και γι' αυτό η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία συναισθημάτων. Οι έφηβοι είναι εγωϊστές, σκέφτονται υλιστικά, ταυτόχρονα όμως είναι γεμάτοι ιδεαλισμό. Έχουν εμπιστοσύνη αλλά και αμφιβολία, συμπεριφέρονται πολλές φορές απερίσκεπτα, πληγώνονται εύκολα. Η ψυχική τους διάθεση κυμαίνεται από την εύθυμη αισιοδοξία μέχρι την απαισιοδοξία.

Ο Κοσμόπουλος (1990) αναφέρει ότι από την αρχαιότητα θεωρούσαν την εφηβεία ως περίοδο ακμής και ομορφιάς. Είναι η εποχή εκείνη της

ανθρώπινης ανάπτυξης που εγκαταλείπει την ανεμελιά της παιδικότητας για να αναλάβει τα καθήκοντα και δικαιώματα των μεγάλων.

Στην συνέχεια θα επιχειρήσουμε την χρονολογική οριοθέτηση της εφηβείας, σύμφωνα με τις απόψεις ειδικών. Ο σαφής καθορισμός των χρονικών ορίων – έναρξη και λήξη παρουσιάζει σοβαρές δυσκολίες.

Σύμφωνα με τον **Κοσμόπουλο (1990)** η εφηβεία χωρίζεται σε :

- προεφηβεία 12-14 ετών
- στην α΄ εφηβεία 15-16 ετών
- στην β΄ εφηβεία 17-19 ετών.

Ο Παρασκευόπουλος (1985) με βάση τα πρωτεύοντα και δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης, για τα αγόρια αναφέρεται σε :

- πρώτη φάση της εφηβείας από το 12^ο ως το 13^ο έτος
- μεσαία φάση της εφηβείας από το 13^ο ως το 16^ο έτος
- τελευταία φάση της εφηβείας από το 16^ο ως το 18^ο έτος
- μετεβηφική ηλικία από το 18^ο ως το 20^ο έτος

Για τα κορίτσια :

- πρώτη φάση της εφηβείας από το 10^ο ως το 11^ο έτος
- μεσαία φάση της εφηβείας από το 11^ο ως το 14^ο έτος
- τελευταία φάση της εφηβείας από το 14^ο ως το 16^ο έτος
- μετεβηφική ηλικία από το 16^ο ως το 28^ο έτος

Τα αναπτυξιακά φαινόμενα της εφηβείας πραγματοποιούνται σε δύο επιμέρους φάσεις:

- στην κυρίως εφηβεία (από το 11^ο ως το 16^ο έτος) όπου εμφανίζονται όλες οι νέες βιοσωματικές αλλαγές και γνωστικές δομές

- στην εφηβική νεότητα (από το 16^ο ως το 20^ο έτος), όπου το άτομο προσπαθεί να προσαρμοστεί στο νέο βιοσωματικός και γνωστικό εαυτό του.

Ο Τσώκτης (1991) αναφέρει ότι η εφηβεία αρχίζει βαθμιαία κατά το τέλος της λανθάνουσας περιόδου (περίπου στα 10 ½ - 11 χρόνια) και τελειώνει βαθμιαία με την έναρξη της ενήλικης ζωής (από τα 18 μέχρι τα 21 χρόνια). Η εφηβική δε ηλικία μπορεί να διαιρεθεί σε 3 στάδια :

- στην πρώιμη εφηβική ηλικία από 10 ½ -11 μέχρι 14
- στην μέση από 14 μέχρι 16-17
- στην όψιμη από 16-17 μέχρι 20-21

Ο Κ. Μάνος (1987) χωρίζει την εφηβεία σε δύο φάσεις :

- Η πρώτη φάση διαρκεί από τα 13 ως τα 17
- Η δεύτερη φάση διαρκεί από τα 17 ως τα 20 και ο έφηβος ονομάζεται «μεγάλος έφηβος».

Ο Μανωλόπουλος (1987) χωρίζει την εφηβεία σε 3 στάδια :

- το αρχικό στάδιο (11-14 χρόνων)
- το μεσαία στάδιο (14-17 χρόνων)
- το τελικό στάδιο (17-20 χρόνων)

Από τα παραπάνω – όπου ο κάθε ειδικός κάνει τη δική του οριοθέτηση ανάλογα με τα δικά του κριτήρια – γίνεται φανερό πόσο δύσκολος είναι ένας σαφής καθορισμός της εφηβείας με ξεκάθαρα και συγκεκριμένα όρια. Η δυσκολία αυτή υποδηλώνει και την πολυπλοκότητα της ηλικίας αυτής, όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της και την αντιφατικότητα που

διακατέχει τον έφηβο να επιμηκύνει την παιδική του ζωή ή να συντομεύσει την μεταβατική περίοδο, διεκδικώντας την ωριμότητα.

α) ΒΙΟΣΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Κατά την διάρκεια της εφηβείας, το νεαρό άτομο υφίσταται αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές (Παρασκευόπουλος 1985) είναι τόσο δραματικές, ώστε δίνουν την εντύπωση ότι η εφηβεία είναι όπως την αποκαλεί ο J.J. Rousseau «δεύτερη γέννηση». Η εφηβεία, λοιπόν, είναι το μεγαλύτερο βιολογικό γεγονός μετά την γέννηση.

Ορισμένες από τις αλλαγές αυτές (Παρασκευόπουλος 1985) αναφέρονται σε εξωτερικά – φυσιολογικά χαρακτηριστικά και είναι ορατές ενώ άλλες συμβαίνουν σε εσωτερικά χαρακτηριστικά και λειτουργίες και δεν είναι εμφανείς.

Έχουμε έτσι, όπως αναφέρουν οι Κοσμόπουλος (1990), Herbert (1992) και Παρασκευόπουλος (1985), μια δυσμορφία, η οποία όμως είναι παροδική, αφού στο τέλος οι αναλογίες αποκαθίστανται.

Οι αδεξιότητες αυτές συχνά δημιουργούν στον έφηβο αμηχανία, ανησυχία και ντροπή. Τόσο ο βαθμός και η διάρκεια όσο και η μορφή με την οποία θα εκδηλωθεί η δυσμορφία αυτή εξαρτώνται από την στάση των ενηλίκων, η οποία δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να είναι κριτική. Γιατί τότε η κατάσταση θα επιδεινωθεί με σοβαρές συνέπειες στο αυτοσυναίσθημα του έφηβου, ο οποίος επειδή διαθέτει τώρα καλύτερη κοινωνική συνείδηση, όπως μας πληροφορεί ο Herbert (1992), απ' ότι πριν, δεν μπορεί να αντέξει την αίσθηση ότι ο εαυτός του είναι αδέξιος και αποδιοργανωμένος. Αντίθετα, πρέπει σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο να κατανοήσει τις αδεξιότητες αυτές σαν αναπτυξιακό φαινόμενο που γρήγορα θα εξαλειφθεί.

Οι διάφορες μελέτες (Παρασκευόπουλος 1985, Herbert 1992, Κοσμόπουλος 1990) συμφωνούν ότι ουσιώδης μεταλλαγή υφίστανται και όλα ανεξαιρέτως τα οργανικά συστήματα (νευρικό, κυκλοφορικό, αναπνευστικό) με κυρίαρχο το γεννητικό.

Ο Herbert (1992) τονίζει ότι και στα δύο φύλα οι μεταβολές αυτές συνοδεύονται από συναίσθημα ενοχής, ντροπής ή περηφάνιας, λύπης ή χαράς, φόβου κ.ά. ανάλογα με τον τρόπο υποδοχής του από το περιβάλλον.

Βασικό αίτιο που προκαλεί (Παρασκευόπουλος 1985) τις ραγδαίες και βαθιές αλλαγές της εφηβείας είναι οι μεταβολές στην λειτουργία των ενδοκρινών αδένων. Οι ορμόνες διαδραματίζουν ρόλο ρυθμιστικό στην λειτουργία του και την ανάπτυξη διαφόρων συστημάτων του οργανισμού και εξασφαλίζουν την βιολογική ομοιόσταση.

Η βιοσωματική, λοιπόν, μεταλλαγή της εφηβείας σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985) είναι τόσο ραγδαία και καθολική ώστε πολύ συχνά να μη μπορεί να ενσωματώσει τα νέα βιοσωματικά δεδομένα στην προϋπάρχουσα εικόνα που έχει για το σώμα του, στο βιοσωματικό είδωλο, να αποδεχθεί τη νέα εμφάνιση και να προσαρμοστεί.

Όλη αυτή η κατάσταση μπορεί να προκαλέσει στον έφηβο μια βαθύτατη διαταραχή στις επενδύσεις του, τις σεξουαλικές και συναισθηματικές, σε νέα «αντικείμενα» καθώς και στις επενδύσεις προς τον εαυτό του που μπορεί σε ορισμένες να φτάσουν, όπως αναφέρει η Kestenberg (Νασιάκου 1985) σε μια καθαρή ναρκισσιστική αναδίπλωση.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι τόσο ο Παρασκευόπουλος (1985), όσο και ο Κούγκερ (1981) μας πληροφορούν ότι υπάρχουν τεράστιες ατομικές διαφορές τόσο ως προς τον χρόνο έναρξης των βιοσωματικών αλλαγών, όσο και ως προς την διάρκεια, την ένταση και τον ρυθμό πραγμάτωσής τους.

β) ΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον τομέα της νόησης η εξέλιξη σύμφωνα με τον Piaget (Παρασκευόπουλος 1985), διέρχεται την περίοδο της «αφαιρετικής ή τυπικής σκέψης». Σ' αυτό το στάδιο που αρχίζει στα 13 χρόνια και ολοκληρώνεται στα 15 ο έφηβος κερδίζει σημαντικές ικανότητες. Οι ικανότητες αυτές απουσιάζουν στην παιδική ηλικία και σηματοδοτούν την αρχή του σταδίου της ενήλικης νόησης, δεδομένου ότι από εκεί και πέρα παρατηρούνται πιο ποιοτικές αλλαγές στον τρόπο σκέψης.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την Μαράτου – Πανοπούλου (1987) ο έφηβος περνά από την κατανόηση του πραγματικού, στην κατανόηση του δυνατού. Τα καινούργια λοιπόν χαρακτηριστικά της σκέψης σ' αυτό το στάδιο είναι:

α) Η υποθετική – παραγωγική στρατηγική που χρησιμοποιεί ο έφηβος για να λύσει τα προβλήματα που του παρουσιάζονται και η οποία προσδιορίζει την πραγματικότητα στα πλαίσια του δυνατού

β) Η προτασιακή σκέψη, αφού τώρα ο έφηβος χρησιμοποιεί τα αποτελέσματα της ενεργητικής σκέψης του προηγούμενου σταδίου, τα μετασχηματίζει σε προτάσεις και ξαναπειραματίζεται ωσότου δομήσει καινούργιες νοητικές ενέργειες και

γ) η συνδυαστική ανάλυση που τείνει να κάνει ο έφηβος αφού προσπαθεί να απομονώσει συστηματικά όλες τις παραμέτρους αλλά και όλους τους δυνατούς συνδυασμούς αυτών των παραμέτρων και να τους αναλύσει.

Ένα ακόμη στοιχείο που επισημαίνει η Μαράτου (1985) είναι η κατανόηση από το νεαρό άτομο των εννοιών του τυχαίου, της αναλογίας και των πιθανοτήτων.

Ο Παρασκευόπουλος (1985), κινούμενος στο ίδιο πλαίσιο, αναφέρει επιγραμματικά ως χαρακτηριστικά της τυπικής νόησης τα εξής :

- α) την ανακάλυψη του δυνατού του πιθανού
- β) τη χρήση υποθετικού – παραγωγικού συλλογισμού
- γ) χρήση συνδυαστικών συστημάτων και της επιστημονικής – πειραματικής μεθόδου
- δ) χρήση παρατασιακής λογικής
- ε) ταυτόχρονη χρήση των δύο μορφών αναστρεψιμότητας.

Σύμφωνα με τον J. M. Dolle (Αρχοντάκη 1987, σελ. 26) δύο ακόμα χαρακτηριστικά της τυπικής λογικής διαδικασίας είναι άξια προσοχής :

- α) Η τυπική λογική διαδικασία αφορά τον προφορικό λόγο και
- β) Οι τυπικές λογικές διαδικασίες είναι ένα σύστημα λογικών διαδικασιών στη δύναμη της δευτέρας, γιατί οι προηγούμενες λογικές διαδικασίες αφορούσαν άμεσα τα αντικείμενα, ενώ οι τυπικές διαδικασίες αφορούν φάσεις ή προτάσεις που είναι ήδη λογικές διαδικασίες αλλά στη δύναμη της πρώτης.

Παράγοντες που επηρεάζουν (Παρασκευόπουλος 1985) την κατάκτηση ή μη της τυπικής σκέψης είναι :

- α) ατομικοί παράγοντες, όπως η γενική νοημοσύνη, ο αντιληπτικός τύπος, ο γνωστικός τύπος, η στάση απέναντι στη ζωή,
- β) κοινωνικοί παράγοντες όπως ο βαθμός πολυπλοκότητας του περιβάλλοντος στο οποίο ζει και δρα το άτομο, οι γνωστικές απαντήσεις του επαγγέλματος που ασκεί κ.ά.

«Ο έφηβος λοιπόν, σε σύγκριση με το παιδί είναι το άτομο που χτίζει συστήματα, τα οποία συχνά είναι περίπλοκα ή πολύ θεωρητικά και διαμορφώνει θεωρίες...»(Παρασκευόπουλος 1985).

Χαρακτηριστικός επίσης είναι σύμφωνα με τους μελετητές (Μαράτου 1987 – Παρασκευόπουλος 1985 – Herbert 1992) ο εγωκεντρισμός που διακρίνει την περίοδο αυτή. Έτσι ο έφηβος δεν προσπαθεί μόνο να προσαρμοστεί στον κόσμο των μεγάλων, αλλά επιδιώκει να προσαρμόσει το κοινωνικό περιβάλλον στο εγώ του..

Ως συνέπεια των νέων γνωστικών δομών που κατακτά ο έφηβος και των νέων αναγκών έκφρασης και επικοινωνίας που τόσο έντονα βιώνει, παρατηρούνται στον γλωσσικό τομέα σημαντικές ποσοτικές και ποιοτικές διαφοροποιήσεις. Έτσι, σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985) το λεξιλόγιο αυξάνει σε μέγεθος καθ' όλη τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας ενώ παράλληλα υφίστανται διαφοροποιήσεις το εννοιολογικό του περιεχόμενο.

Ο λόγος κατά την εφηβεία (Παρασκευόπουλος 1985 – Κούγκερ 1981) συνυφαίνεται και αντανακλά την έντονη συναισθηματικότητα της περιόδου αυτής.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα προέκταση της θεωρητικής ανάλυσης των γνωστικών λειτουργιών, την οποία κυρίως οφείλουμε στον Piaget αλλά και σε άλλους ο Inhelder, παρατηρείται και στο πεδίο των εννοιών της ηθικής, δικαιοσύνης, των κακών πράξεων, των κανόνων και των ιδανικών.

Έτσι η Μαράτου (1985) αναφέρει ότι κατά την εφηβεία η ηθική περνά από την ηθική των περιορισμών στην ηθική της συνεργασίας που διαμορφώνεται μέσα από τις αμοιβαίες σχέσεις και βασίζεται στον αμφίδρομο και όχι μονόπλευρο σεβασμό. Το ίδιο βέβαια συμβαίνει και στην έννοια της δικαιοσύνης.

γ) ΨΥΧΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η εφηβεία ως ψυχικής διεργασία αντιπροσωπεύει ένα θυελλώδες πέρασμα από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση και στην ενήλικη σεξουαλικότητα. Ο έφηβος δεν είναι συγχρόνως και παιδί και μεγάλος, αλλά κάποιος που δεν είναι πιο μικρός και δεν είναι ακόμα μεγάλος.

Σύμφωνα με τον Friend (Μανωλόπουλος 1987) οι ερωτογόνες ζώνες σ' αυτή τη περίοδο υποτάσσονται στην κυριαρχία της γενετήσιας ζώνης...

Σύμφωνα με τους σακελλαρόπουλος, Κυριαζή (1985) προκαλείται μια παλινδρόμηση του ατόμου, δυσάρεστη συχνά για τον ίδιο και τους άλλους, μέχρι να γίνει μια ανακατάταξη. Ανακατάταξη που οδηγεί στην αναζήτηση αντικειμένου χωρίς αιμομικτικά στοιχεία.

Σύμφωνα με την A. Friend (1978) ο έφηβος προκειμένου να προστατευθεί από τις εξαρτητικές τάσεις του προς τους γονείς, κινητοποιεί μηχανισμούς άμυνας, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι :

- Μετάθεση της λίκνιντο
- Αναστροφή του συναισθήματος
- Απόσυρση της λίκνιντο κι επένδυσή της στον εαυτό
- Παλινδρόμηση

Εκτός όμως από αυτές υπάρχουν δύο ακόμα ιδιαίτερες στάσεις που ενδέχεται να υιοθετήσεις το Εγώ απέναντι στην εφορμητική ζωή...

Αναφερόμαστε στον ασκητισμό και την διανοητικοποίηση των εφήβων (Friend A., 1978).

Ασκητισμός : η κήρυξη ολοκληρωτικού πολέμου εναντίον κάθε μορφής απόλαυσης χωρίς διάκριση.

Διανοητικοποίηση : η μαγική άμεση, χωρίς απόχρωση προσχώρηση σε φιλοσοφικές θεωρίες που δίνει την δυνατότητα το Εγώ να ελέγξει καλύτερα τις εφορμήσεις στο επίπεδο της σκέψης.

Ο Μανωλόπουλος (1987)...υποστηρίζει ότι κατά την εφηβεία δημιουργούνται συναισθήματα πένθους και μια γενική αστάθεια λόγω της λιβαδινικής αποεπένδυσης των αναπαραστάσεων των γονεϊκών αντικειμένων που συντελείται με την ενεργοποίηση της συγκεκριμένης άμυνας.

Τα συναισθήματα αυτά πένθους (Αρχοντάκη 1987) αφορούν μια «απώλεια αντικειμένου» με την ψυχαναλυτική έννοια του όρου, απώλεια

«παιδικών αντικειμένων» που μπορούμε να σχηματοποιήσουμε σε δύο επίπεδα :

- Απώλεια του «πρωταρχικού αντικειμένου» που μας επιτρέπει να συγκρίνουμε καμία φορά την εφηβεία με την παιδική ηλικία
- Απώλεια του «οιδιποδειακού αντικειμένου» φορτισμένου με αγάπη, μίσος, αμφιθυμία.

Ο έφηβος νιώθει μέσα του (Μανωλόπουλος 1987) ερημιά και κενό.

Οι έφηβοι δεν αντέχουν τα αισθήματα μοναξιάς και πλήξης. Η αίσθηση της ανεπάρκειας, της απορύθμισης, η εναγώνια ενασχόληση με το μέλλον και η αναζήτηση μιας στέρεης βεβαιότητας είναι χαρακτηριστικά στοιχεία της εφηβείας. Το καίριο ερώτημα που απασχολεί κάθε έφηβο είναι αν μπορεί να αντέξει το να μη γνωρίζει τι είναι όσο διάστημα χρειάζεται για να γίνει αυτό που μαθαίνει. Να διανύσει, δηλαδή, την διαδρομή που ο Πίνδαρος συνόψισε με το «Γένοω οίος εσεί μαθών». Μέχρι να καταφέρει δηλαδή να σχηματίσει την δική του ταυτότητα.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Μανωλόπουλο (1987) : «ταυτότητα είναι το αποτέλεσμα της σύνδεσης όλων των συνειδητών και ασυνειδητών πλευρών της προσωπικότητας σε μια ιεραρχία εικόνων του εαυτού που διαρκεί στο χρόνο».

Ο έφηβος προσπαθώντας (Αρχοντάκη 1987) να φέρει σε πέρας τη διαδικασία απόκτησης ταυτότητας θα πολλαπλασιάσει τις εμπειρίες του. Οι νέες αντικειμενότητες σχέσεις θα του χρησιμεύσουν σαν υπόβαθρο για τις μελλοντικές εσωτερικεύσεις και μετά ταυτοποιήσεις. Η επιτυχία της διεργασίας αυτής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των ενδιάμεσων αντικειμένων που είναι είτε άλλοι έφηβοι, είτε ενήλικες, είτε μια ομάδα.

Κλείνοντας το μεγάλο αυτό θέμα της απόκτησης ταυτότητας επισημαίνει ότι η απώλεια της αίσθησης της ταυτότητας μπορεί να

οδηγήσει σε μια περιφρονητική απόρριψη κάθε ρόλου που προτείνει η κοινότητα στον έφηβο... (Μανωλόπουλος 1987).

Ένα ακόμη πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό (Παπανικολάου – Ρετζιά, 1985) της εφηβείας είναι η ανακεφαλαιωτική της λειτουργία. Ο έφηβος επιχειρεί τότε – τότε με επιτυχία να επανεπεξεργαστεί τις συγκρούσεις που διαδραματίστηκαν στο παρελθόν και κατευνάστηκαν στη διάρκεια της λανθάνουσας περιόδου...

Η εφηβεία είναι λοιπόν σύμφωνα με τον Μανωλόπουλο (1987) εκτός των άλλων και μια κίνηση μεταξύ παλινδρόμησης και ανάπτυξης. Σ' αυτήν την περίπτωση όμως η παλινδρόμηση δεν είναι άμυνα εναντίον του άγχους που προκαλούν οι εξαρτητικές και αιμομικτικές σχέσεις αντικειμένου. Είναι μια «στρατηγική υποχώρηση» για να επαναδιαθέτουν τα δομικά υλικά της προσωπικότητας στη δημιουργία καινούργιων συνδυασμών.

Μέσα από όλα αυτά που περιγράφηκαν επέρχεται η τελική διαμόρφωση του ψυχικού οργάνου. Έχουμε δηλαδή την επώδυνη βαθμιαία διαδικασία της από – ιδανικοποίησης. Σ' αυτήν την διαδικασία του κύριο λόγο έχουν οι μετασχηματισμοί του Υπερεγώ και του ιδεώδες του Εγώ.

Ενώ το Υπερεγώ (Μανωλόπουλος 1987) μετασχηματίζεται μόνο όσον αφορά τη δομή του, το ιδεώδες του Εγώ μετασχηματίζεται μόνο όσον αφορά τη δομή του και το περιεχόμενο του...

Ενδιαφέρον σ' αυτό το σημείο θα ήταν να δούμε τις θέσεις και άλλων αναλυτών για το ρόλο του ιδεώδους του Εγώ σ' αυτήν την ηλικία :

α) Ε. Kestenberg (Αρχοντάκη 1987) : Οι έφηβοι σ' αυτή την περίοδο αναζητούν ένα ιδεώδες του Εγώ μια ανακουφιστική εικόνα του εαυτού τους, εικόνα ικανή να τους δώσει μια ναρκισσιστική υποστήριξη

β) S. Lekonia (Αρχοντάκη 1987) : Η σύγκρουση ανάμεσα στο Υπερεγώ και το Ιδεώδες του Εγώ είναι μία σύγκρουση κλειδί της εφηβείας και εξηγεί κάποιες ψυχαναγκαστικές συμπεριφορές αποτυχίας.

Αυτοί που ασχολήθηκαν βαθύτερα με τη θέση του Ιδεώδους του Εγώ σ' αυτή την περίοδο της ζωής είναι ο P. Blos και ο M. Lauffer :

α) P. Blos (Αρχοντάκη, 1987): Το ιδεώδες του Εγώ είναι αποτέλεσμα της εφηβείας, όπως το Υπερεγώ είναι το αποτέλεσμα του Οιδιπόδειου (εξελικτική θεώρηση του Ιδεώδους του Εγώ). Ρόλος του να συνεισφέρει στην απόκτηση και διατήρηση σεξουαλικής ταυτότητας.

β) M. Lauffer (Αρχοντάκη 1987): Το Ιδεώδες του Εγώ εμφανίζεται στο τέλος της Οιδιποδεικής σύγκρουσης συγχρόνως με το Υπερεγώ. Ρόλος είναι η διατήρηση ναρκισσιστικής ταυτότητας.

Αν ο έφηβος σύμφωνα με τον Μανωλόπουλο (1987) στην παιδική ηλικία είχε διαφοροποιήσει επαρκώς τον εαυτό του από το αντικείμενο και είχε αποκτήσει συναισθηματική μονιμότητα του αντικειμένου, είναι ικανός να κάνει μια διεργασία πένθους στην εφηβεία και να αντέξει την οδύνη που προκαλεί η εγκατάλειψη της αυταπάτης και η αποδοχή της πραγματικότητας. Αν όχι, τότε αντί για πένθος εμφανίζει κατάθλιψη και καταφεύγει σε αυτοεθισμούς (σεξ, ναρκωτικά, κ.ά.)...

Αν όλα εξελιχθούν ομαλά (Ρετζιάς – Παπανικολάου, 1985) περί το τέλος της εφηβείας το άτομο μπορεί να αποκαταστήσει μια εικόνα του εαυτού του ή σεξουαλικού όντος, το οποίο έχει σώμα φυσιολογικά ώριμο, που είναι ικανό να παράγει και μέσα στο οποίο μπορεί να μεγαλώσει ένα παιδί. Γίνεται κάποιος – α που μπόρεσε να απαρτίσει χωρίς άγχος τις πολυποίκιλες εικόνες του/της και που είναι δυνατόν να αναλάβει την υπευθυνότητα των σκέψεων των συναισθημάτων, των

επιθυμιών και των πράξεων του, κάποιος που είναι έτοιμος να αποδεχθεί τον εαυτό του και τις συνέπειες των αποφάσεών του.

δ) ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον κοινωνικό τομέα θα επικεντρωθούμε σε δύο κυρίως σημαντικά στοιχεία : την σχέση του έφηβου με την οικογένειά του, την τάση ανεξαρτητοποίησης του από τους γονείς και στο ρόλο που παίζουν και στο ρόλο που παίζουν για την κοινωνικοποίησή του οι φίλοι και οι παρέες.

Αρχικά όμως θεωρείται απαραίτητο να εξετάσουμε τον ρόλο του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος και της κοινωνίας γενικότερα. Και αυτό γιατί ο έφηβος (Κοσμόπουλος 1990) έρχεται καθημερινά αντιμέτωπος με την καθημερινή πραγματικότητα και βρίσκεται στο μέσο ενός πολύπλοκου δικτύου ανταλλαγών...

Άλλωστε, ο έφηβος όπως λέει και η Τσαλίκου – Κωστοπούλου (1982, σελ. 283) «τοποθετημένος στο μεταίχμιο δύο διαφορετικών ομάδων της παιδικής και της ενήλικης, χωρίς να μπορεί να ενταχθεί σε καμία από τις δύο, χωρίς πρόσβαση στους μοχλούς της κοινωνικο – οικονομικής εξουσίας, βρίσκεται τελικά σε μία κοινωνική «no man's land».

Κάνοντας μια μικρή ιστορική αναδρομή (Μανωλόπουλος, 1987) βλέπουμε ότι η εφηβεία ως σύστημα θεσμοποιήθηκε στον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, γιατί πρόσφερε ένα σημαντικό «οικονομικό» όφελος στις βιομηχανικές κοινωνίες τη δημιουργία ατόμων επαγγελματικά εξιδανικευμένων...

Σύμφωνα με την Τσαλίκου – Κωστοπούλου (1980)... «η περίοδος της εφηβείας παρατείνεται όλο και περισσότερο μέσα στο χρόνο...».

Σύμφωνα με την Νασάκου (1985) σ' αυτό συμβάλλουν και η συνοδός οικονομικής εξάρτησης του νέου, ο περιορισμός της υπευθυνότητάς του και η έλλειψη της αυτονομίας.

Ο Κοσμόπουλος (1990) από την πλευρά του υποστηρίζει ότι η επιμήκυνση της εφηβικής περιόδου είναι αποτέλεσμα συνεχώς μεγαλύτερης συνθετικότητας των κοινωνικών δομών και τη συνδέει με την αύξηση των ετών της σχολικής εκπαίδευσης.

Παρά όμως τα μειονεκτήματα της αύξησης της διάρκειας των εφηβικών χρόνων, ο Κοσμόπουλος (1990) βρίσκει και σημαντικά πλεονεκτήματα για τον έφηβο και την κοινωνία : ο βραδύτερος ρυθμός προσαρμογής παρέχει στον έφηβο περισσότερες δυνατότητες. Έτσι, η επιμήκυνση της εφηβείας εξασφαλίζει υψηλότερο επίπεδο ωριμότητας. Από την άλλη μεριά αναγνωρίζει ότι η επέκταση της εφηβείας, η μεταβολή της σε διάρκεια και ποιότητα μεταβάλλει την κοινωνική ισορροπία, τα ποσοστά ηλικιών του πληθυσμού, τους στερεότυπους, τα ιδεολογικά και πολιτικά ρεύματα.

Μία λοιπόν από τις ομάδες που αποτελούν το περιβάλλον του εφήβου είναι η οικογένεια της οποίας το διαφορετικό μορφωτικό – ιδεολογικό και κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο διαφοροποιεί κατά την Τσαλίκου – Κωστοπούλου (1980) τον τρόπο με τον οποίο ο έφηβος θα βιώσει την εφηβεία.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι στην εφηβική ηλικία υπάρχει σύμφωνα με την Τσιάντη (1991) σημαντική αλλαγή της στάσης που μπορεί να έχουν οι έφηβοι απέναντι στους γονείς τους...

Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγμένης στάσης είναι ότι μπορεί να εμφανίζονται περιοδικά αντιρρήσεις, διαφωνίες και πείσματα. Ένας από τους κύριους λόγους των συγκρούσεων αυτών (Τσιάντης, 1991) είναι η επιθυμία του έφηβου να του συμπεριφέρονται σαν είναι ενήλικος, ενώ

παράλληλα νιώθει την ανάγκη να παραμείνει παιδιά και να εξαρτάται από τους γονείς του.

Στην ουσιαστική, σταδιακή προετοιμασία του έφηβου να περάσει χωρίς κλυδωνισμούς στην κοινωνιών των ώριμων και να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο κοινωνικό σύνολο βοηθά η συμμετοχή του στην ομάδα φιλίας.

Η ομάδα φιλίας αποτελεί για τον έφηβο το καλύτερο προστάδιο για την ομαλή ένταξή του στις κοινωνικές ομάδες των ωρίμων. Η φιλία κατά την εφηβεία παίρνει την μορφή ενός ιερού δεσμού. Χαρακτηριστική είναι η φράση του Debessse (1959, σελ. 143) : «θα έπρεπε να είναι κανείς πότης και μάλιστα μεγάλος για να μιλήσει επάξια για την φιλία των νέων».

Αποκτά, συμπληρώνει ο Κ. Μάνος (1986) βαθύτερη αυτογνωσία με την επικοινωνία με τους συνομηλίκους. Γνωρίζει πιο καλά τις δυνατότητές του και τις αδυναμίες του και έτσι τοποθετείται πιο σωστά απέναντι στους άλλους και βελτιώνεται. Αλλά γνωρίζει μέσα στην ομάδα φιλίας καλύτερα και άλλους ανθρώπους, τους εκτιμά και τους τοποθετεί ανάλογα. Επιπρόσθετα εξυπηρετείται η πνευματική ανάπτυξη του εφήβου μέσα από διάφορες συζητήσεις που γίνονται, τις διάφορες σκέψεις και επιχειρήματα που ανταλλάσσονται και τα οποία τον κρατούν σε έντονη πνευματική δραστηριοποίηση.

Παράλληλα όμως εξυπηρετείται και η κοινωνική του ανάπτυξη με την αύξηση της κοινωνικής του πείρας. Ο Κ. Μάνος (1986) υποστηρίζει ότι ο έφηβος μέσα από την φιλική ομάδα μαθαίνει να ξεχωρίζει τα όρια των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών του, να ρυθμίζει κατάλληλα την κοινωνική του συμπεριφορά, εξυπηρετώντας τον διπλό κοινωνικό του ρόλο, να αυτοεξυπηρετείται και να εξυπηρετεί τους άλλους, το κοινωνικό σύνολο.

Σύμφωνα δε με τον Κοσμόπουλο (1990) ο έφηβος μέσα από την ομάδα των συνομηλίκων μυείται στην έννοια και αναγκαιότητα του Νόμου, της

τάξης, της συντροφικότητας, της κοινωνικής ή αντικοινωνικής συμπεριφοράς...

Υπάρχουν όμως (Κ. Μάνος, 1986) και κίνδυνοι από την ένταξη του εφήβου στην ομάδα φιλίας. Αν, λόγου χάρη, ο αρχηγός είναι αυταρχικό και βίαιος ή οι αρχές που έχουν υιοθετεί είναι πολύ αυστηρές, είναι δυνατόν ο έφηβος να χάσει την προσωπικότητα και την δυνατότητα για αυτόβουλη έκφραση με κίνδυνο να καταντήσει ένα άτομο, άβουλο που ξέρει μόνο να εκτελεί εντολές χωρίς να αναλαμβάνει καμία αξιόλογη πρωτοβουλία. Υπάρχει ακόμα ο κίνδυνος ο αρχηγός ή άλλα μέλη να έχουν αποκτήσει κακές έξεις (ποτό, ναρκωτικά, τάση για κλοπές κλπ.) τις οποίες είναι πολύ πιθανόν να αποκτήσεις. Και ο έφηβος αφού τους συναναστρέφεται και αφού είναι γνωστή η τάση του να συμμορφώνεται στους κανόνες τις ομάδας», προκειμένου να φανεί αντάξιος των προσδοκιών των συνομηλίκων του.

Οι Sherif και Sherif άλλωστε στις έρευνές τους διαπίστωσαν ότι : «οι έφηβοι ακολουθούν τους κανόνες της ομάδας όχι από φόβο τιμωρίας, αλλά εθελοντικά, για να έχουν την επιβεβαίωση της ένταξης και αποδοχής τους από την ομάδα» (Κοσμόπουλος, 1990, σελ. 134).

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι όπως πολλοί μελετητές ανέφεραν (Κοσμόπουλος 1990, Τσιάντης 1991, Κ. Μάνος 1986) η κοινωνική προσαρμογή ποικίλει κατά άτομο, περιβάλλον, μόρφωση σε σημείο που να παρουσιάζεται κάθε φορά ένας ξεχωριστός έφηβος και ότι η εφηβεία εξαρτάται περισσότερο από κοινωνικούς παρά νευρολογικούς παράγοντες.

Κάθε κοινωνία, λοιπόν, έχει την εφηβεία που της ταιριάζει και οι εκδηλώσεις των εφήβων συχνά αποτελούν τον ατομικοποιημένο απόηχο των κοινωνικών επιδράσεων.

2.2 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

α. ΓΕΝΙΚΑ

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με τις σύγχρονες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων όπως αυτή εμφανίζεται στη χώρα μας αλλά και διεθνώς. Στις μέρες μας εξαιτίας των σύγχρονων τεχνικών μέσω άμεσης επικοινωνίας, η αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών του κόσμου είναι μεγάλη, οπότε κάθε πρόβλημα πρέπει να εξετάζεται με διεθνή προοπτική.

Η παραβατικότητα των ανηλίκων αποτελεί ένα από τα κυριότερα προβλήματα της εποχής μας. Με τον όρο αυτό εννοούμε το ξεπέρασμα των κοινωνικά αποδεκτών ορίων, οποιαδήποτε πράξη δηλαδή παραβαίνει τους νόμους, οι οποίοι ισχύουν σε μια συγκεκριμένη εποχή και σε ένα ορισμένο χώρο.

Το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το όλο σύστημα αξιών της κοινωνία, με ένα ολόκληρο δομικό – θεσμικό πλαίσιο. Πολλές συζητήσεις ειδικών έχουν γίνει γύρω από αυτό το φαινόμενο, πολλά είναι αυτά που έχουν γραφτεί. Δεν είναι φαινόμενο μιας μόνο κοινωνίας, είναι σχετικά πρόσφατο και αποδίδεται στις συνθήκες ζωής που χαρακτηρίζουν την αστικοβιομηχανική κοινωνία (Φραντζεσκάκης Ι., 1987).

Η νεανική παραβατικότητα επιμένει να υπάρχει παρά τις διάφορες στρατηγικές που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς για την καταπολέμησή της. Παρόλο που ο τύπος και ο αριθμός των περιπτώσεων ποικίλλει, καμία κοινωνία δεν έχει βρει κάποια «θεραπεία». Στο μόνο πράγμα που συμφωνούν όλοι όσοι δουλεύουν σε αυτόν τον τομέα, είναι ότι δεν υπάρχουν εύκολες και γρήγορες λύσεις.

Στατιστικά δεδομένα στις περισσότερες χώρες του κόσμου, όπως τα παρουσιάζει ο Ι.Κ. Φραντζεσκάκης, φέρουν την παραβατικότητα των ανηλίκων ως εξής :

- Αύξηση της γενικά κατά τα 50 τελευταία χρόνια
- Την «γυναικείο» παραβατικότητα να υπολείπεται σημαντικά της ανδρικής. Η αντικοινωνική συμπεριφορά των κοριτσιών κυρίως εκδηλώνεται με την πορνεία και σπανιότερα εκτρέπεται σε εγκλήματα βίας.
- Την πρώτη θέση να κατέχουν τα κατά περιουσίας αδικήματα, κυρίως από ανήλικους εκτός παραγωγικής διαδικασίας, όπως κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες.

Σ' αυτό το σημείο ο Ι. Φραντζεσκάκης, αναφέρει ότι έχει αποδειχθεί σήμερα οι ανήλικοι ανεπτυγμένων χωρών να κλέβουν κυρίως αντικείμενα πολυτελείας ή άλλα είδη της σύγχρονης τεχνολογίας (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Συνεχίζοντας ο συγγραφέας την επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων αναφέρει τα αδικήματα άσκησης ΝΙΑΣ, ιδιαίτερα βιασμός, επικίνδυνες σωματικές βλάβες, εκβιασμοί, ανθρωποκτονίες, εμπρησμοί. Σ' αυτά ανάγονται κατά αδικήματα θρασύτητας κατά της αρχής και διατάραξης της δημόσιας τάξης.

Άλλη μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς των νέων είναι η «φυγή» τους από την συντεταγμένη κοινωνική πραγματικότητα, την οποία επιτυγχάνουν με τον αρνητισμό. Μια μορφή αρνητισμού είναι και τα ναρκωτικά στα οποία οι νέοι καταφεύγουν σήμερα θέλοντας να δώσουν διέξοδο στα διάφορα προβλήματα που τους απασχολούν. Ο πρώτος και κύριος παράγοντας που εξωθεί τους νέους στα ναρκωτικά είναι ψυχοφυσιολογικός.

«Δεύτερος παράγοντας που οδηγεί τους νέους στη χρήση ναρκωτικών είναι η πίεση που προέρχεται από την παρέα σαν πρόκληση να

αποκτήσουν μια νέα εμπειρία και σαν κίνδυνος αποκλεισμού από αυτή...»(Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Τα τελευταία δε τριάντα χρόνια, παρατηρείται μια συνεχής αύξηση. Κατάχρηση τοξικών ουσιών. Το πρόβλημα των ναρκωτικών αφορά όλο τον κόσμο, κυρίως όμως το Δυτικό κόσμο, έχει πάρει απειλητικές διαστάσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο το 1994, από την αρχή του έτους, στην Ελλάδα αναφέρθηκαν 112 περιπτώσεις θανάτου νεαρών ατόμων από χρήση ναρκωτικών. Αυτί ως παράδειγμα για να αποδειχθεί η έκταση του προβλήματος. Σ' αυτήν την ενότητα δεν εξετάζονται οι αιτιολογικοί παράγοντες της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, αλλά αναφέρεται η τραγικότητα του προβλήματος ως μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Ι. Φαρσεδάκης, ΑΘΗΝΑ 1985).

Ο Ι. Φραντζεσκάκης, μελετώντας και αυτός τις μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο βιβλίο του «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων» σελ. 84-85, περιγράφει και μία άλλη σοβαρή μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς, της βίας στα γήπεδα, γνωστή ως χουλιγκανισμός...

Σοβαρότερες μορφές αντικοινωνικών εκδηλώσεων είναι οι βίαιες αντιδράσεις μια μερίδας αναρχικών με τις οποίες επιδιώκουν να εκδηλώσουν την αμφισβήτησή τους στις αιώνιες αξίες, που στην εποχή μας εμφανίζονται περισσότερο σαν λέξεις και λιγότερο σαν εννοιολογικό περιεχόμενο. Η βασική τους θεωρία είναι η κατάργηση όλων των κρατών, ο εξαφανισμός του αστικού πολιτισμού, η ελεύθερη οργάνωση της ανθρωπότητας και η δημιουργία ενός καινούργιου ανθρώπινου κόσμου. Κοσμοθεωρία τους είναι ότι το «καλό» από τη στιγμή που διατάξουν γίνεται «κακό». Η αμφισβήτησή τους εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους φτάνοντας πολλές φορές ακόμα και στο να διαταράξουν σοβαρά και επικίνδυνα τον ρυθμό της ομαλής κοινωνικής ζωής (καταλήψεις κτιρίων, βανδαλισμοί κλπ.).

Στον τομέα των ηθών εμφανίζονται σήμερα ανησυχητικά φαινόμενα. Η αντικοινωνική συμπεριφορά των κοριτσιών κυρίως εκδηλώνεται με την πορνεία και σπανιότερα εκτρέπεται σε εγκλήματα βίας. Έτσι, βλέπουμε ότι σήμερα σ' ολόκληρο τον κόσμο υπάρχει ένα κύμα βίας, ομαδικής, κυρίως από τους νέους ανθρώπους (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Στο σημείο αυτό, θεωρείται πρόπον, το να παραθέσουμε άρθρο της εφημερίδας «Καθημερινή», για να δούμε την αύξηση της παραβατικότητας των ανηλίκων τα τελευταία χρόνια :

«ΑΥΞΑΝΕΤΑΙ Η ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ»

Αν και ο αριθμός των ανηλίκων που οδηγήθηκαν στο Δικαστήριο μειώθηκε το 2003 σε σχέση με το 2002, οι ανήλικοι δράστες έχουν διευρύνει το πεδίο των αξιόποινων πράξεων και εμφανίζονται ακόμη να έχουν τελέσει απόπειρες ανθρωποκτονίας !

Μπορεί τα ανήλικα αγόρια να είναι πολύ περισσότερο επιρρεπή σε διάφορες μορφές παραβατικότητας, ωστόσο, τα κορίτσια εμπλέκονται σε μικρότερη ηλικία, βέβαια σε ηπιότερης φύσης αδικήματα, κυρίως δε στην επαιτεία. Σύμφωνα με τα στοιχεία που επεξεργάστηκε η υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Αθήνας και αφορούν στο δικαστικό έτος Σεπτέμβριος 2002 – Ιούλιος 2002 :

Μεγάλο ποσοστό παραβατών (περίπου 30%) είναι Αλβανοί, ενώ από τους αλλοδαπούς ακολουθούν ανήλικοι προερχόμενοι κυρίως από το Καζακστάν, τη Ρωσία και τη Γεωργία.

Σε αξιόποινες πράξεις εμπλέκονται ακόμη και παιδιά του δημοτικού, ηλικίας 7-12 ετών, καθώς από τις 1516 καταδικαστικές αποφάσεις, οι 185 αφορούν παιδιά αυτής της ηλικιακής ομάδας.

Οι παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας παραμένουν η πρώτη αιτία προσαγωγής στο Μονομελές Δικαστήριο, καθώς σε σύνολο 2128 αδικημάτων, τα 856 αφορούν παραβάσεις του ΚΟΚ. Στα σοβαρότερα

αδικήματα, που οδηγούνται στο Τριμελές, τα περισσότερα αφορούν σε ληστείες και απόπειρες ληστείας, ενώ δεν λείπει η κατηγορία για σύσταση συμμορίας. Ωστόσο, στην Ελλάδα, σε αντίθεση με άλλες χώρες του εξωτερικού, οι ανήλικοι παραβάτες ενεργούν κυρίως μόνοι τους, καθώς ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις εκείνων που ανήκουν σε οργανωμένες ομάδες – συμμορίες.

Στα υπόλοιπα αδικήματα υψηλά ποσοστά έχουν η κλοπή, η επαιτεία, παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, ψευδής κατάθεση, απόπειρα κλοπής, καθώς επίσης και η παράβαση του νόμου περί όπλων. Από το σύνολο των 3473 αποφάσεων του Μονομελούς και τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων, οι 1516 ήταν καταδικαστικές και οι 889 αθωωτικές (οι υπόλοιπες ήταν αναβλητικές ή άλλης φύσεως).

Οι περισσότεροι καταδικασθέντες τέλεσαν τα αδικήματα στους δήμους Αθηνών, Καλλιθέας, Ασπροπύργου, Περιστερίου και Αιγάλεω, όπου και διαμένουν, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά παράνομης δραστηριότητας ανηλίκων καταγράφονται σε Ταύρο, Νέο Κόσμο, Ηλιούπολη και Πεύκη.

Ενθαρρυντικό πάντως είναι το γεγονός ότι δεν παρατηρήθηκε μεγάλος αριθμός υποτροπών στα ίδια αδικήματα. Οι περισσότεροι δράστες που υπέπεσαν στην ίδια πράξη ήταν κυρίως παραβάτες του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Όσον αφορά στην ποινική τους μεταχείριση, λίγες ήταν οι περιπτώσεις (139) ανηλίκων δραστών που οδηγήθηκαν στη φυλακή, ενώ οι περισσότεροι τέθηκαν υπό την υπεύθυνη επιμέλεια των γονέων τους. Οι υπόλοιποι είτε εντάχθηκαν στο πρόγραμμα της Υπηρεσίας Επιμελητών είτε δέχθηκαν απλώς μια επίπληξη ή αποχώρησαν ατιμώρητοι.

«Σήμερα βρίσκονται 125 Έλληνες και 49 αλλοδαποί ανήλικοι παραβάτες υπό την επιμέλεια της υπηρεσίας μας, που παρακολουθεί επισταμένως την πορεία τους», λέει στην «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» η προϊσταμένη της Υπηρεσίας Επιμελητών κ. Ελένη Τσαγκαρέλη. «Έχει αποδειχθεί ότι είναι το αποτελεσματικότερο αναμορφωτικό μέτρο, καθώς ο

επιμελητής στηρίζει και παρεμβαίνει στη ζωή του ανήλικου δράστη, προσπαθώντας να ανακαλύψει τις βαθύτερες αιτίες της παραβατικότητας, αλλά ταυτόχρονα να ενισχύσει τις θετικές πτυχές της προσωπικότητας του παιδιού, κινητοποιώντας τόσο το ίδιο όσο και την οικογένειά του». («ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», Αθήνα 22 Ιουλίου 2004).

β. ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

1. ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΒΙΑΣ :

- Βιασμός : Οι μορφές που περιλαμβάνει είναι η σωματική χρήση βίας, ο προσωπικός εξαναγκασμός (χωρίς απειλές και βία), κοινωνικό εξαναγκασμό, αποπλάνηση

- Βία στην οικογένεια (ξυλοδαρμός, κακοποίηση, αιμομιξία, απαγωγή): Οι γυναίκες βιάζονται σωματικά και λεκτικά.

Τα παιδιά μέσω εσκεμμένων ενεργειών γονέα και μπορεί να καταλήξουν σε νοητική συναισθηματική βλάβη ή αναπηρία του παιδιού.

- Σεξουαλική παρενόχληση: Περιλαμβάνει συμπεριφορά που ποικίλλει (σεξιστική, προσωπικός εξαναγκασμός, βιασμός).

Χαρακτηριστικά της κατηγορίας αυτής αποτελούν ο φόβος για τους νέους, το γεγονός επικαλείται και από τα ΜΜΕ, το ότι είναι λιγότερο ή περισσότερο αθέατα από το κοινό, θύτης και θύμα είναι συνήθως γνωστοί, φίλοι ή συγγενείς και ότι υπάρχει άμεση βίαση του θύματος.

2. ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

- Ληστεία: Είναι το έγκλημα κατά της περιουσίας κάποιου στο οποίο υπάρχει άμεση επαφή δράστη και θύματος. Το κίνητρο επί το πλείστον είναι το οικονομικό όφελος μέσω της βίας.

- Διάρρηξη – κλοπή: Η πρώτη αφορά την παράνομη είσοδο σε οικία, γραφείο κ.ά. Υπάρχει άμεση επαφή δράστη και θύματος. Το κίνητρο

αποτελεί οικονομικό όφελος. Η δεύτερη αφορά στην παράνομη αφαίρεση από τον ίδιο τον κτήτη της.

- Εμπρησμός : Είναι η καταστροφή ξένης ιδιοκτησίας με συνέπειες τραυματισμούς τους.

Χαρακτηρίζονται από το ότι: Ο δράστης και το θύμα είναι συνήθως ξένοι μεταξύ τους, δεν υπάρχει άμεση επαφή, υπερισχύει το προσωπικό όφελος αλλά και ότι συμβαίνουν από ότι της διαπροσωπικής βίας.

3. ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

- Επαιτεία – Αλητεία
- Άστεγη
- Ναρκωτικά
- Πορνογραφία – Πορνεία – Άμβλωση : Η πορνεία συγκεκριμένα δημιουργεί το να αυξάνει τον έλεγχο των αντρών στην κοινωνία προς τις γυναίκες, αλλά και την αύξηση της πράξης του βιασμού.
- Χουλιγκανισμός
- Τυχερά παιχνίδια: Από μόνα τους δεν αποτελούν εγκλήματα, αλλά μπορεί να προκαλέσουν εγκληματική – παράνομη συμπεριφορά και γενικότερο κακό στην κοινωνία, π.χ. ο εθισμός στα ναρκωτικά: μέσω της μεγάλης ζήτησης αυξάνονται οι τιμές, δημιουργούνται οργανωμένα κυκλώματα που καταλήγουν στις παραπτωματικές πράξεις για την απόκτησή τους. Άλλα χαρακτηριστικά των εγκλημάτων αυτών αποτελούν: το ότι δεν είναι βέβαιη η ύπαρξη θύματος ή δράστη ή ότι κάτι κακό έχει συμβεί. Αμφισβητείται επίσης η ποινικοποίησή τους και πολλοί τα θεωρούν «εγκλήματα χωρίς θύματα», αφού για να συμβούν απαιτείται συναίνεση και των δύο πλευρών. Ο σκοπός των ποινών είναι η διατήρηση της δημόσιας ηθικής τάξης ενώ σε αυτά το κράτος είναι εκείνο που καθορίζει και επιβάλλει το τι είναι ηθικό και τι ανήθικο.

4. ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

- Λαθρεμπόριο (ναρκωτικών, όπλων)
- Σωματεμπόριο
- Τρομοκρατία

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελούν σύνδεσμοι τρίτων που δημιουργούνται και συνεργούν για τη διεξαγωγή παράνομων επιχειρήσεων με σκοπό το κέρδος. Παρέχουν παράνομα είδη και υπηρεσίες που η κοινωνία αναζητά συνεχώς. Αφορά ακόμη τη συμμετοχή και τις διασυνδέσεις με «υψηλά πρόσωπα» και το όφελος παραμένει προσωπικό.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Είναι τα εγκλήματα κατά του κράτους που ενέχουν εσκεμμένες παραβιάσεις του ποινικού νόμου για αλλαγές, βελτιώσεις της κρατικής πολιτικής που μπορεί να είναι βίαιες ή όχι καθώς και υπό του κράτους περιλαμβάνουν παραβιάσεις νόμων από κρατικά όργανα.

- Διαμαρτυρίες πολιτών (με καταστροφές)
- Άρνηση υπακοής σε νόμους
- Δωροδοκία- Διαφθορά πολιτικών – κρατικών οργάνων

Τέλος, τα εγκλήματα αυτά δεν εκτελούνται με κίνητρο το προσωπικό όφελος, αλλά γίνονται συνήθως από ομάδες για να επέλθουν αλλαγές και βελτιώσεις στη κρατική πολιτική. Μπορεί αν είναι βίαια ή όχι και τυχόν οφέλη μπορεί να διαχέονται και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

γ. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ “BULLYING”

Τα φαινόμενο του bullying εμφανίζεται έντονα, ιδιαίτερα στις Ευρωπαϊκές χώρες, από το ξεκίνημα του ανήλικου στο σχολείο δηλαδή

από το Δημοτικό και συνεχίζεται σταδιακά στα χρόνια του Γυμνασίου και Λυκείου.

Η λέξη “bully” είναι αγγλική και σαν ουσιαστικό μεταφράζεται ως ο «νταής» ενώ με το ρήμα εννοούμε «απειλώ», «εξαναγκάζω», «εκφοβίζω».

Ο όρος bullying ουσιαστικά αναφέρεται σε παραβατικές πράξεις ανηλίκων εναντίον άλλων ανηλίκων, όπου οι πιο δυνατοί ανήλικοι (δρώντας είτε μεμονωμένα είτε ως ομάδες) επιτίθενται/ προσβάλλουν τους ουσιαστικά λιγότερο δυνατούς ανήλικους με σκοπό να τους εκφοβίζουν, ταπεινώσουν ή και να τους βλάψουν.

Οι μορφές του bullying είναι η σωματική επίθεση (με κλωτσιές, σπρωξίματα, κλοπές, φτυσίματα κ.ά.) ή λεκτική (απειλές, σαρκασμός κτλ.) και η ψυχολογική – κοινωνική (προσπάθειες για εκβιασμό, κοινωνικό αποκλεισμό, διαδόσεις φημών κτλ.).

Το bullying είναι ένα φαινόμενο το οποίο εκδηλώνεται σε όλους τους φορείς κοινωνικοποίησης εντοπίζεται στο σχολικό, φιλικό αλλά και οικογενειακό περιβάλλον των ανηλίκων. Το ανησυχητικό είναι ότι αρκετές φορές αυτές οι επιθέσεις γίνονται και μπροστά σε ενηλίκους οι οποίοι ενδεχομένως να αγνοούν την έκταση και την μεγάλη σημασία του φαινομένου.

Οι bullies συνήθως είναι άτομα με έντονες ανασφάλειες οι οποίοι έχουν την ανάγκη να αισθανθούν ισχυροί και προσπαθούν να την ικανοποιήσουν κακομεταχειρίζοντας τους άλλους. Δρουν αδιακρίτως μη έχοντας σχεδόν καθόλου οίκτο για τα θύματά τους συχνά δικαιολογώντας τις πράξεις του συνήθως με ψέματα.

Είναι συνήθως ανυπάκουοι ανήλικοι, αντικοινωνικοί, αντιδραστικοί, τους χαρακτηρίζει η επιθετικότητα και η βιαιότητα έχοντας μάθει να επιτίθενται για να διαχειρίζονται τα εκάστοτε προβλήματά τους, σε

αντίθεση με τα θύματά τους τα οποία σπάνια αντεπιτίθενται και αμύνονται, που είναι συνήθως παιδιά ήσυχα και ευαίσθητα.

Τα θύματα στα οποία συνήθως επιτίθενται είναι άτομα που σπάνια αμύνονται ή αντεπιτίθενται. Είναι ίσως παιδιά ήσυχα, ευαίσθητα και αγχώδεις.

Τέλος, οι bullies συνηθίζουν να παραβαίνουν σχολικούς κανόνες και φαίνεται συχνά να είναι άτομα που προέρχονται από «διαλυμένες οικογένειες» όπου κακοποιούνται και παραμελούνται από τους γονείς τους.

Όλα αυτά σε αντίθεση με τα θύματα τα οποία φαίνεται να προέρχονται από υπερπροστατευτικούς γονείς. Συχνά είναι παιδιά άλλης εθνικότητας ή θρησκείας ή παιδιά τα οποία έχουν κάποια εμφανή αναπηρία. Τέλος, το κυριότερο χαρακτηριστικό τους είναι ότι είναι πιο αδύναμοι σωματικά ή ψυχολογικά συγκριτικά με τους άλλους συνομηλίκους τους.

Σύμφωνα με έκθεση του National Institute of child Health and Human Development και οι δύο κατηγορίες των παιδιών έχουν κοινά προβλήματα όπως μοναξιά, δυσκολία στο να αποκτήσουν φίλους και πολλές φορές υιοθετούν προβληματικές συμπεριφορές.

Ένα άλλο στοιχείο που προβάλλεται από την μελέτη είναι ότι οι bullies συνεχίζουν αυτήν την συμπεριφορά και κατά την ενηλικίωσή τους με αποτέλεσμα να μη μπορούν να αναπτύξουν επικοινωνιακές και ουσιαστικές σχέσεις και να αποκτήσουν μια ομαλή κοινωνική ζωή. Η παραπάνω διαπίστωση αποδεικνύεται και με την έρευνα που διεξήχθη από τον καθηγητή Dom Olwens στην Νορβηγία και την Σουηδία όπου τα αποτελέσματά της έδειξαν πως το 60% των παιδιών που κάνανε επιθέσεις στο γυμνάσιο ως ενήλικες καταδικάστηκαν για ένα έγκλημα τουλάχιστον. Το 35-40% είχαν από την ηλικία των 24 ετών πάνω από τρεις καταδίκες.

Έρευνες επίσης στην ΗΠΑ έχουν δείξει πως το 19% των μαθητών έχουν γίνει θύτες τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα, το 17% έχουν γίνει θύματα στα ίδια χρονικά πλαίσια καθώς και ένα 6% έχουν καταστεί και θύτες και θύματα.

Πρόληψη Bullying

Το πιο γνωστό πρόγραμμα πρόληψης του bullying είναι το Olwens Bullying Prevention Program το οποίο ξεκίνησε και εφαρμόστηκε στα μέσα της δεκαετίας του '80 στο Bergen της Νορβηγίας καθώς και σε άλλα σχολεία στις ΗΠΑ και στη Σουηδία.

Το πρόγραμμα αυτό είχε στόχους την μεσολάβηση για την εξάλειψη του φαινομένου μέσω της ενημέρωσης για το φαινόμενο, της θέσπισης σαφών εικόνων ενάντια στο bullying, της προστασίας των θυμάτων με την κινητοποίηση μαθητών, γονέων, καθηγητών και του προσωπικού των σχολείων.

Κάποιες από τις κινήσεις του προγράμματος ήταν αρχικά οι διεξαγωγές ερευνών στους μαθητές για να διαπιστώσουν την φύση και την έκταση του φαινομένου, αύξηση της επιτήρησης των μαθητών και μεσολάβηση σε περιπτώσεις bullying (προκειμένου να εξασφαλιστεί πως θα σταματήσει), διεξαγωγή σχολικών συνελεύσεων για την συζήτηση του θέματος αλλά και συναντήσεων για συζητήσεις εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης (με ασκήσεις και σχετικές εργασίες) καθώς επίσης και συναντήσεις με γονείς και καθηγητές με σκοπό την ενημέρωσή τους και την ενθάρρυνσή τους για την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Δυστυχώς στον Ελλαδικό χώρο δεν έχει γίνει καμμία αντίστοιχη έρευνα ούτε κάποια ουσιαστική οργανωμένη κίνηση για την καταπολέμηση αντίστοιχων τέτοιων φαινομένων. Η μηδαμινή βιβλιογραφία για το θέμα και η συνεχής αύξηση κρουσμάτων επιθετικής συμπεριφοράς ανηλίκων είναι στοιχεία που το αποδεικνύουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΗΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Από τις μέχρι σήμερα έρευνες προκύπτει ότι δεν υπάρχει κανένας παράγοντας που να ευθύνεται απόλυτα για την παραβατικότητα των ανηλίκων, αλλά η πιθανότητα να εμπλακεί ένας νέος σε παραπτώματα αυξάνει, όσο οι παράγοντες κινδύνου αυξάνουν. Στο «ιστορικό των ανηλίκων παραβατών συνυπάρχουν συνήθως πολλοί προδιαθεσικοί παράγοντες (περιοδικό ΚΛΙΜΑΚΑ, 2004). Σύμφωνα με την Α. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου 1979, στην πραγματικότητα όλοι οι παράγοντες συμπλέκονται και αλληλοεπηρεάζονται και ο όποιος διαχωρισμός τους είναι αδύνατος. Έτσι, η ξεχωριστή εξέτασή τους γίνεται για συστηματικούς λόγους, αν και γενικά πολλές δυσκολίες αφού τις περισσότερες φορές ένα χαρακτηριστικό ενός παράγοντα επιτρέπει την ένταξή του σε άλλη ομάδα (Φαρσεδάκης, 1986).

3.1 ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

α) ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ

Η έννοια της επικινδυνότητας αναπτύχθηκε κυρίως μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις της ιταλικής θετικιστικής σχολής (Lobroso, Garofalo, Ferri) και ιδιαίτερα σε συνδυασμό με τις έννοιες της εγκληματικής ικανότητας και της κοινωνικής προσαρμοστικότητας που πρώτος ο Garofalo στοιχειοθέτησε. Ο Garofalo συνεχίζοντας την σκέψη του Lobroso ότι ο εκ γενετής εγκληματίας είναι γεννημένος με σοβαρή εγκληματική ροπή για λόγους εκφυλιστικούς ή λόγω ψυχικής ασθένειας, οριοθέτησε αυτό τον «επικίνδυνο» άνθρωπο ως ένα μη φυσιολογικό

άτομο που στερείται τα αισθήματα του οίκτου και της εντιμότητας, που διαθέτει έντονη ανηθικότητα και άρα, υπό αυτήν την έννοια, είναι ένα ψυχικά ανώμαλο άτομο με διαρκείς διαστροφικές τάσεις. Η ασθένεια της ψυχής λοιπόν είναι το δεδομένο στη συγκεκριμένη περίπτωση, όπως χιλιάδες χρόνια πιο πριν ο Πλάτωνας, όταν υποστήριξε ότι το έγκλημα μπορεί να ήταν και η έκφρασή της (Γεωργούλας, 2000).

Οι ψυχοπαθητικοί έφηβοι είναι εξ ορισμού αυτοί που επιδεικνύουν ασέβεια στους νόμους και τους κανόνες. Είναι αναμενόμενο ότι πολλοί τέτοιοι έφηβοι βρίσκονται στα σωφρονιστικά καταστήματα, αφού συχνά προβαίνουν σε εγκληματικές πράξεις και οδηγούνται σε συλλήψεις και φυλάκιση. Οι συχνότερες διαγνώσεις σε ανήλικους παραβάτες είναι η διαταραχή διαγωγής, η εναντιωματική προκλητική διαταραχή, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, εξόρηση από το αλκοόλ και ουσίες, μείζονα κατάθλιψη και δυσθυμία, διπολική διαταραχή, γενικευμένη αγγχώδης διαταραχή και μετατραυματική διαταραχή στρες (Lexcen F., Redding R.E. 2002).

Η πιο κοινή διάγνωση για τα αγόρια είναι εναντιωματική προκλητική διαταραχή ή διαταραχή διαγωγής, συχνά με την επιπρόσθετη διάγνωση της διαταραχής ελλειμματικής προσοχής ή/και εξάρτηση από αλκοόλ. Η πιο κοινή διάγνωση για τα κορίτσια είναι η κατάθλιψη, συχνά με την επιπρόσθετη διάγνωση εναντιωματική προκλητική διαταραχή ή/και εξάρτηση από αλκοόλ.

Οι συμπεριφορές που συνδέονται με τη διαταραχή ελλειμματική προσοχής και τη διαταραχή διαγωγής θεωρούνται συχνά αιτίες παραβατικότητας ανηλίκων. Οι δύο αυτές διαταραχές συμβαίνουν ταυτόχρονα τόσο συχνά που είναι δύσκολο να καθοριστεί πόσο η καθεμιά συνεισφέρει στην παραβατική συμπεριφορά. Το 30 με 50% των ανηλίκων με διάγνωση διαταραχής ελλειμματικής προσοχής λαμβάνουν διάγνωση και διαταραχές διαγωγής, αν και οι δύο διαταραχές διαφέρουν

σημαντικά (Foley, 1996). Τα παιδιά με αυτές τις διαταραχές συμπεριφοράς επιδεικνύουν φτωχές κοινωνικές δεξιότητες όπως η έλλειψη εμπάθειας και μια τάση να είναι παρορμητικά. Σε έρευνα στη Ρωσία από τους Bary Lnik και συν. (2002) βρέθηκε υψηλό ποσοστό ψυχικών διαταραχών στους ανήλικους παραβάτες που συνίστανται σε διαταραχές προσωπικότητας, κοινωνική φοβία, αλκοολισμό, οργανικές δυσλειτουργίες του εγκεφάλου, χαμηλό δείκτη νοημοσύνης και διαταραχές συμπεριφοράς. Επίσης, η ίδια έρευνα επιβεβαίωσε το γνωστό από άλλες έρευνες εύρημα ενός ιδιαίτερα διαταραγμένου περιβάλλοντος κατά την παιδική ηλικία των ανήλικων παραβατών. Παρατηρήθηκαν στους γονείς υψηλά ποσοστά κατάχρησης αλκοόλ, εγκληματικότητας, αυτονικότητας, παραμέλησης και σωματικής κακοποίησης των παιδιών. Η παραβατικότητα των ανήλικων φαίνεται συνεπώς να είναι και προϊόν ενός αριθμού κληρονομικών παραγόντων (Περιοδικό Κλίμακα, 2004) διαταραχών (συνοσηρότητα), είναι συχνό φαινόμενο ανάμεσα στους ανήλικους παραβάτες. Μια σχετική μελέτη κατέδειξε ότι το 63,3% των φυλακισμένων παραβατών είχε περισσότερες από μία διαγνώσεις ψυχικής νόσου και επιπλέον σημαντικά υψηλότερη επικράτηση των ψυχωτικών συμπτωμάτων από ότι το αντίστοιχο δείγμα της κοινότητας (Mc Manus, 1984). Μια follow up έρευνα 97 ανήλικων παραβατών έδειξε ότι όλοι εκτός από 6 είχαν ξανασυλληφθεί, και οι περισσότεροι δεν είχαν λάβει ποτέ θεραπεία για τις ψυχικές διαταραχές τους (Eppright, 1993).

Οι θεωρίες που προτάθηκαν για την εξήγηση της παραβατικότητας των ανήλικων και που εντάσσονται στο ψυχιατρικό γεύμα προσπαθούν να συνδυάσουν τα δύο αυτά στοιχεία που συνθέτουν το σημείο του ψυχασθενούς και άρα του προπαραβατικού ανήλικου: δηλαδή την ψυχική ανωμαλία εκ συστάσεως και τις οποίες ψυχικές ανωμαλίες εμφανίζονται αργότερα κατά την διάρκεια της ζωής κάτω από βαρύνουσα σημασία –

τυχαίων ή μη – βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων (Γεωργούλας, 2000).

Σύμφωνα με τον Quay: «Η ψυχοπάθεια αποτελεί όχι μόνο κίνητρο παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά όσοι εμφανίζουν αργότερα εμφανή ψυχοπαθητική συμπεριφορά έχουν γεννηθεί με νευρικό σύστημα που είναι υπο-αντιδραστικό στα ερεθίσματα. Αυτό σημαίνει μεταξύ άλλων, πως το παιδί αναπτύσσει φυσιολογικές και ανάλογες απαντήσεις στον πόνο (φυσικό και κοινωνικό). Έτσι, είναι δύσκολο στη μεταχείριση (Φαρσεδάκης, 1991). Μπαίνουμε όμως με αυτόν τον τρόπο σε ένα φαύλο κύκλο όπου οι γονείς αντιδρούν με επιθετική και τιμωρητική συμπεριφορά και το παιδί ανταπαντά με ολοένα αυξητική τάση για παρέκκλιση. Κατά τον Eysenk, η αντικοινωνική παραβατική και ψυχοπαθητική συμπεριφορά συνδέεται με στοιχεία της προσωπικότητας που καθορίζονται γενετικά. Τέλος ο Robins διακρίνει σε μια κοινωνικο-παθητική προσωπικότητα ανηλίκου τα ίδια συμπτώματα που εμφανίζουν οι γονείς και οι συγγενείς εξ' αίματος και ορίζει αυτήν την προσωπικότητα ως μια κατάσταση ψυχικής ασθένειας, ως ένα σύνδρομο που δημιουργείται από μια μεγάλη ποικιλία αντικοινωνικών συμπεριφορών, οι οποίες εμφανίζονται κατά την παιδική ηλικία.

Άλλες έρευνες προσεγγίζουν πιο εξειδικευμένα καθένα από τα πολλά είδη ψυχασθενειών, σημειώνοντας σε κάθε μια περίπτωση το αντίστοιχο εγκληματολογικό ενδιαφέρον. Με βάση αυτές τις θεωρίες, διακρίνουμε α) τις ψυχώσεις (ενδογενείς και εξωγενείς), β) τις ψυχοπάθειες, γ) τις κυρώσεις και δ) τις ολογοφρένειες (Γεωργούλας, 2000).

β) ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Οι παθολογικοί βιολογικοί και ψυχικοί παράγοντες, όπως λ.χ. οι ανωμαλίες των αδένων, οι διάφορες ψυχικές ασθένειες και ανωμαλίες, επιδρούν δυσμενώς στο χαρακτήρα και στη συμπεριφορά των ατόμων

και κυρίως εκείνων που διανύουν το στάδιο της νεαρής ηλικίας που δεν έχουν την πνευματική ωριμότητα των ενηλίκων. Οι παράγοντες αυτοί σε συνδυασμό με άλλες δυσμενείς για το άτομο συνθήκες ζωής γίνονται έμμεσα γενεσιουργοί λόγοι αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η άποψη αυτή υποστηρίζεται από τους Γάλλους εγκληματολόγους Voïn και Leaute στο βιβλίο τους Drot Peval (I. Φραντζεσκάκης, 1987).

γ) ΕΠΙΚΤΗΤΟΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΙ

Οι τραυματισμοί αυτοί όταν συμβούν κατά το στάδιο της νηπιακής και παιδικής ηλικίας, αφήνουν βαθιά τα ίχνη τους στην ψυχή των ατόμων και εκδηλώνονται με δυστροπία και με τάσεις επιθετικότητας και απόδρασης. Τα άτομα αυτά διαφεύγουν συνήθως από την επίβλεψη των γονέων και κηδεμόνων τους και όταν αυτοί ακόμα επιδεικνύουν υπομονή, προσοχή και διορατικότητα κατά την επίβλεψη των νεαρών αυτών ατόμων που τελούν υπό την προστασία τους (I. Φραντζεσκάκης, 1987).

δ) ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Συνεχίζοντας την παράδοση του λομπροξιανού μύθου του εκ γενετής εγκληματία, νεότερες εγκληματολογικές έρευνες έστρεψαν το ενδιαφέρον τους πέρα από τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά και στη μελέτη ορισμένων οργανικών δυσλειτουργιών (Αλεξιάδης, 1996).

Όσον αφορά τις ανωμαλίες στο γενετικό υλικό, η εγκληματολογική έρευνα έστρεψε το ενδιαφέρον της στο λεγόμενο φυλετικό ζεύγος χρωμοσωμάτων του άνδρα, και συγκεκριμένα στις ανωμαλίες ύπαρξης ενός επιπλέον χρωμασώματος. Το σύνδρομο Klinefelter ή σύνδρομο XXY, ερευνήθηκε αρχικά για να αποδειχθεί ότι παρουσιάζεται σε μεγάλο αριθμό εγκλείστων σε ιδρύματα σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό. Όμως οι άνδρες με αυτό το σύνδρομο είναι επιρρεπείς στον αλκοολισμό και την ομοφυλοφιλία και όχι σε αύξηση της επιθετικότητας και έτσι η

έρευνα σταμάτησε. Το αντίθετο συμβαίνει με τους υπεραρρένες που έχουν το σύνδρομο XYΥ. Τα άτομα με σύνδρομο XYΥ είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν μια παραβατική συμπεριφορά, όπως δείχνουν οι έρευνες της Jacobs, της Moor και του Ματσανιώτη στο νοσοκομείο Αγία Σοφία. Ερευνητές όπως οι Sardin και Miller, ο Hunter, ο Rosental, ο Fox, ο Davison και Neale και ο Witkin στη Δανία υπογράμμισαν τη σημασία παραγόντων όπως η μεγάλη σωματική διάπλαση και ο μικρός δείκτης ευφυΐας που συνδέονται με το σύνδρομο XYΥ και κάνουν τα άτομα αυτά περισσότερο ευάλωτα στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Η σημειολογική λειτουργία του στερεότυπου του γενετικά ανώμαλου ή διαφορετικού ατόμου και η άμεση σύνδεσή το με την έννοια της προπαραβατικότητας παραμένει ισχυρή (Γεωργούλας, 2000).

Τελευταία αναπτύσσονται ιδιαίτερα οι έρευνες σχετικά με την κληρονομικότητα, και κατά πόσο αυτή επηρεάζει ώστε να διαπράξει ο ανήλικος αξιόποινη πράξη στο μέλλον. Απάντηση σε αυτό το ερώτημα δίνουν πολλές θεωρίες οι οποίες λειτουργούν μεθοδολογικά με βάση τους νόμους της κληρονομικότητας του αυστριακού μοναχού Mendel. Μέσω αυτών των εγκληματολογικών συνθηκών θα δειχθεί πως λειτουργεί το σημείο «κληρονομικότητα» στη δόμηση της αναπαράστασης του «προπαραβατικού» ανηλίκου. Οι έρευνες όμως σε γενεαλογικά δέντρα οικογενειών όπως του Dugdale (Δ. Καλογερόπουλος, 1989), ενέχουν τον κίνδυνο της άμεσης επίδρασης της μεταβλητής του οικογενειακού περιβάλλοντος. Γι αυτό το λόγο οι έρευνες επιχειρούν να αποδείξουν την επίδραση του παράγοντα της κληρονομικότητας ως προς την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς μεταφέρονται στον τομέα των υιοθετημένων παιδιών που οι φυσικοί τους γονείς έχουν να επιδείξουν εγκληματικό παρελθόν. Τα παιδιά αυτά υιοθετήθηκαν σε πολύ μικρή ηλικία από τρίτους, μη συγγενείς. Τέτοιες έρευνες ήταν του Kuttner στην Γερμανία, του Schulsinger με μεταβλητή την ψυχοπάθεια, του Crowe στην Αϊόβα,

καθώς και του Cadoret (Γεωργούλας, 2000). Πρόδρομος αυτών των ερευνών αν δεν αφορούσε υιοθετημένα παιδιά ήταν η έρευνα του Kuttner, όπου συγκρίθηκε η συμπεριφορά 159 κρατουμένων με εκείνη των παιδιών τους, φυσικών ή προγονικών. Η σύγκριση έδειξε πολύ μεγαλύτερη ταύτιση της παραβατικής συμπεριφοράς των φυσικών παιδιών με τους πατέρες τους από εκείνη των προγονικών με τους πατριούς τους (47% έναντι 20% και ακόμη μεγαλύτερη σε περίπτωση υποτροπής, παρότι οι δύο κατηγορίες νέων ζούσαν μαζί (Φαρσεδάκης, 1986). Η έρευνα των Hutching και Melnick το 1977 κατέγραψε 14.227 υιοθεσίες από μη συγγενείς τα έτη 1924 έως 1947. Τα παιδιά που είχαν φυσικούς πατέρες με βεβαρημένο παρελθόν χωρίς καν να τους έχουν γνωρίσει, είχαν περισσότερες πιθανότητες να διαπράξουν κάποιο αδίκημα σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι θετοί γονείς είχαν ποινικό μητρώο, χωρίς να έχουν οι φυσικοί γονείς. Σαν συμπέρασμα, προκύπτει η υπόθεση ότι και κάποιοι γενετικοί μεταβαλλόμενοι παράγοντες αυξάνουν την πιθανότητα της παραβατικής συμπεριφοράς (Φαρσεδάκης 1986). Με αυτές τις έρευνες δεν εξαλείφεται η επίδραση των κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων, αλλά εντέλει αποδεικνύεται ότι ο ρόλος της κληρονομικότητας στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς δεν είναι ασήμαντος (Γεωργούλας 2000).

Πολλές έρευνες ασχολήθηκαν με άλλες οργανικές δυσλειτουργίες που έχουν σχέση με την παραβατικότητα του ανηλίκου, όπως αυτές των Loeb και Medmick (1977) ή των Siddle, Nicol και Foggitt (1973) στην Αγγλία έδειξαν ότι ανήλικοι που στη συνέχεια έγιναν παραβατικοί εμφανίζουν χαμηλότερο επίπεδο επιδερμικής αγωγιμότητας ή εμφανίζουν σημαντικά ποσοστά καθυστερημένης ανάπτυξης δερμικής αγωγιμότητας (Γεωργούλας, 2000).

Διάφορες εγκληματολογικές έρευνες σημειώνουν και προσπαθούν να προσδιορίσουν ενδεχόμενη σχέση μεταξύ εμφανιζόμενης ανωμαλίας στη φυσιολογική λειτουργία του εγκεφάλου και παραβατικότητας.

Αυτές στηρίχτηκαν στη θεωρία του Ιταλού N. Bende, που δέχεται ως βάση της εγκληματικής συμπεριφοράς τις εγκεφαλικές αλλοιώσεις που οφείλονται σε ενδοκρινολογικές διαταραχές, αλλά και στα πρώτα ευρήματα του Lanvergne από το 1840 που αφορούσαν τις σχέσεις αιτιότητας μεταξύ ροπής στην εγκληματικότητα και ανώμαλης ανάπτυξης έως παραγκεφαλίτιδας και που ασχολήθηκαν με την καταγραφή και μέτρηση της εγκεφαλικής δραστηριότητας μέσω του εγκεφαλογραφήματος και του ηλεκτροεγκεφαλογράφου, συνδέοντας αυτή τη δραστηριότητα με πιθανή εγκληματική δράση (Γεωργούλας, 2000).

Τα πορίσματα τείνουν να αποδείξουν πως οι παραβάτες ανήλικοι – όχι όλοι – σε μεγαλύτερη συχνότητα, εμφανίζουν διαφόρου είδους τέτοιες ανωμαλίες σε σύγκριση με μη παραβάτες ανηλίκους, όπως δείχνουν οι έρευνες των Gibbs, Bagchm Bloumberg, Hill, Poud και ειδικά για τους ανηλίκους των Ellenberger, Mednick, Volanka. Οι έρευνες αυτές έδειξαν ότι τα ανώμαλα εγκεφαλογραφήματα ήταν σημαντικά περισσότερα στο δείγμα των παραβατικών από ότι στο δείγμα των μη παραβατικών ανηλίκων (Φαρσεδάκης, 1986). Με λίγα λόγια, δομείται η μη φυσιολογική εγκεφαλική λειτουργία ως ένα σημείο σύστασης ενός σημειωτικού κώδικα του «προπαραβατικού» ανηλίκου στις επιστημονικές εγκληματολογικές έρευνες (Γεωργούλας, 2000).

Τέλος, έχουν γίνει έρευνες που αναφέρονται στο συσχετισμό μεταξύ χαμηλού δείκτη νοημοσύνης και αυξημένου κινδύνου παραβατικότητας. Και αυτό προκύπτει από όλες τις έρευνες που βασίζονται στις εκτιμήσεις των δασκάλων για διαταραγμένη συμπεριφορά των μαθητών, τις αποφάσεις των δικαστηρίων ανηλίκων που επιβάλλουν τη λήψη

ορισμένων μέτρων, αλλά και τις κλινικές εκτιμήσεις των διαταραγμένων συμπεριφορών των ανηλίκων. Έτσι, στην έρευνα των Wost K Farrington (1973) το 20% των αγοριών του Λονδίνου που εξετάστηκαν και είχαν δείκτη νοημοσύνης κάτω από 90 της γνωστής κλίμακας υποτροπίασαν έναντι 9% αυτών που είχαν δείκτη νοημοσύνης μεταξύ 91-98, 5% μεταξύ 98-100, και 2% άνω του 110.

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και η έρευνα του May (1975) στο Άμπερτην (Φαρσεδάκης, 1986).

ε) ΦΥΛΟ

Όταν αναφερόμαστε στην παραβατικότητα ανηλίκων, αναφερόμαστε συνήθως στον προπαραβατικό ανήλικο, στον αντικοινωνικό ανήλικο ή στον ιδιότροπο ανήλικο, λίγοι όμως θα χρησιμοποιήσουν διαζευκτικό και θηλυκό άρθρο ή θα μιλήσουν για την ανήλικη παραβάτη αποκλειστικά. Γι' αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί αν ένας τέτοιος γλωσσικός κώδικας επηρεάζει ή/και επηρεάζεται από ανάλογες κοινωνικές αναπαραστάσεις στο πεδίο της οριοθέτησης μιας «προπαραβατικής» και αντικοινωνικής κατάστασης ενός ανηλίκου, με ανάλογη βέβαια σημασιολόγησή της (Γεωργούλας, 2000).

Το κορίτσι υποδύεται ένα ρόλο που συγκεκριμένοι θεσμοί επιτάσσουν. Και σε αυτό το ρόλο η βία δεν έχει λόγο. Τα παιχνίδια της δεν είναι στρατιωτάκια, αλλά κούκλες, δεν βγαίνει στο δρόμο να παίξει σαν αλητάκι κλέφτες και αστυνόμους, ούτε θα ασκήσει βία σε συνομήλικό της. Η αντικοινωνικότητα στις ανήλικες εντοπίζεται κυρίως στο χώρο της ηθικής. Σύμφωνα με αυτή την οπτική τα προπαραβατικά κορίτσια δεν έχουν βίαιο χαρακτήρα, αλλά είναι ανήθικα, δηλαδή έχουν προκλητική εμφάνιση, άστατη σεξουαλική δραστηριότητα από μικρή ηλικία, μέχρι και επιδίδονται στην πορνεία και να καταγραφούν ως παραβάτες ενός εγκλήματος χωρίς θύμα (Γεωργούλας, 2000).

Ως προς το σημείο «φύλο», διακρίνουμε δύο ειδών κώδικες, που βέβαια επιδρούν ανάλογα στη δόμηση της κοινωνικής αναπαράστασης του «προπαραβατικού» ανηλίκου. Ο πρώτος κώδικας αντιπροσωπεύει μια συντηρητική οπτική, η οποία απεικονίζει το αγόρι να είναι κάτοχος ενός εν δυνάμει βίαιου χαρακτήρα, ενώ το αντίστοιχο κορίτσι χαρακτηρίζεται ανήθικο, αφού έχει υποδεέστερη σωματική κατασκευή, μειωμένη σωματική δύναμη και πολιτισμικές διαφορές στην υιοθέτηση ρόλων κάτω από τις επιταγές μιας συγκεκριμένης κοινωνικοποίησης και γι' αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί βίαιο αντικοινωνικό άτομο. Το συγκεκριμένο σύστημα το είχαν ερευνήσει ακόμα και Έλληνες φιλόσοφοι στην αρχαιότητα (Φαρσεδάκης, 1990), όπως και σύγχρονοι εγκληματολόγοι του 20^{ου} αιώνα. Ο δεύτερος κώδικας δίνει στο κορίτσι το δικαίωμα να διεκδικήσει το βίαιο ρόλο μιας οποιασδήποτε αντικοινωνικής συμπεριφοράς, έτσι, αναπτύχθηκαν θεωρίες πάνω σε αυτό το πεδίο αναφοράς, που στοχεύουν σε ένα τριπλό πλαίσιο δράσης. Πρώτον, ανατρέπουν το μύθο της θηλυκής κατωτερότητας αφού μελέτες έδειξαν πως η γυναικεία αντοχή σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να ξεπερνάει την αντρική (Χαΐδου, 1988). Δεύτερον, δίνει εξηγήσεις είτε σε ένα αιτιολογικό πλαίσιο εγκληματογένεσης είτε ενσωματωμένες σε ένα πλάνο προεγκληματικών καταστάσεων, οι οποίες αφορούν κυρίως ορμονικές διαταραχές ή βιολογικές ιδιαιτερότητες, όπως η εγκυμοσύνη. Τρίτον, επιχειρείται να εξηγηθεί η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα στις στατιστικές από την ύπαρξη ενός μεγάλου σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας ο οποίο οφείλεται είτε στο είδος των αντικοινωνικών συμπεριφορών είτε στον αντικοινωνικό ρόλο που υιοθετούν τα κορίτσια και ο οποίος δεν είναι ευάλωτος στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο (Γεωργούλας, 2000).

Η προσπάθεια για εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων θα έχει ως συνέπεια την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας και τη μείωση

της ανδρικής, χωρίς να φτάσουν στα ίδια όμως ποσοστά. Αυτή η διαφοροποίηση είναι όμως δικαιολογημένη, γιατί μια μικρή αύξηση στον αριθμό των εγκλημάτων που διαπράττονται από γυναίκες, ακόμα κι αν αυτή περιλαμβάνει σοβαρά εγκλήματα, θα είναι μικρότερο κακό από την συνεχιζόμενη καταπίεση του φύλου.

στ) ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ

Ο «προπαραβατικός» ανήλικος είναι άραγε ένα φυσιογνωμικό τέρας ((deviant as a freak); Η σοβαρή μειονεξία του Κουασιμόδου στην Παναγία των Παρισίων του V. Hugo σηματοδοτούσε μια έκδηλη αντικοινωνική νοοτροπία και συνακόλουθα το φόβο εκδήλωσης μιας ανάλογης συμπεριφοράς (Γεωργούλας, 2000).

Το ζόμπι ή ο βρυκόλακας, ο Γκόργο ή ο Γκοντζίλας, τα τέρατα γενικά εκπροσωπούν την παραβίαση των φυσικών νόμων, τον κίνδυνο που ελλοχεύει, τη μη έλλογο που δεν μπορούμε πια να το ελέγξουμε (U. Eco, 1987).

Ήδη από την αρχαία Έλλαδα ο Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης μελέτησε την ανατομία του εγκεφάλου, το ίδιο έκανε και ο Della Porta τον 17^ο αιώνα, ο οποίος προσπάθησε να αποδείξει την ύπαρξης σχέσης μεταξύ της φυσιογνωμίας ορισμένων εγκληματιών και της κεφαλής άγριων θηρίων. Το φυσιογνωμικό ρεύμα δημιουργήθηκε επίσημα ως ιδιαίτερος κλάδος με τον J.G Lavoter και κυρίως με το έργο του «φυσιογνωμικά αποσπάσματα». Οι Gall και Spurzheim κατέγραψαν τις περιοχές στο κρανίο στις οποίες παρατηρούνται εξογκώματα σε περιοχές της μεμβράνης του μυελού, όπου αντανακλώνται ιδιότητες όπως ζήλια, εριστικότητα, καταστροφική διάθεση, ερωτισμός, απληστία (Γεωργούλας, 2000).

Ο C Lobroso, επηρεασμένος από την επιστήμη της ανθρωπολογίας και τη θεωρία του Δαρβίνου, σκέφτηκε ότι ο εγκληματίας πρέπει να είναι ένα

ανθρωπολογικό είδος που δεν είχε ομαλή βιολογική εξέλιξη. Τα στίγματα – σωματικά γνωρίσματα που έχει αυτός ο άνθρωπος συναντιούνται στα πιθηκοειδή, ανάμεσά τους είναι : ασυμμετρία του κρανίου ή του προσώπου, μεγάλο ινιακό τρήμα (στη βάση του κρανίου), μέτωπο πολύ μικρό και προς τα πίσω, μάτια βυθισμένα στις κόγχες και βλέμμα αγριωπό, σαρκώδη και προεξέχοντα χείλη, ανώμαλη οδοντοφυΐα, διαστροφές των γενετήσιων χαρακτηριστικών στα γεννητικά όργανα, ηπογναθισμός εξαιρετικού βαθμού, υπερβολικά μεγάλο άνοιγμα των δύο χεριών, ατροφικά γένια, μογγολισμός, υπεράριθμα δόντια ή δάχτυλα (Α. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, 1984).

Στις αρχές του αιώνα ο Ernst Kretschmer περιγράφει τέσσερις τύπους σωματικής δομής, σχετίζοντας τους με ανάλογες ψυχικές διαθέσεις. Υπάρχει ο τύπος αθλητικής δομής με ψυχική διάθεση επιλεπτοειδή στον οποίο αντιστοιχούν εγκλήματα που ενέχουν βία, ο τύπος ασθενικής δομής με ψυχική διάθεση σχιζοθυμική στον οποίο αντιστοιχούν μικρές κλοπές και λαθρεμπόριο. Στους τύπους στρογγυλόσχημης δομής (και διαπλαστικής δομής κυριαρχούν οι απάτες και τα εγκλήματα σεξουαλικής μορφής αντίστοιχα. (Δ. Καλογερόπουλος, 1988-89).

Ο Skeldon δημιούργησε μια αντίστοιχη τυπολογία, την οποία και προσπάθησε να επιβεβαιώσει με μια έρευνα που διεξήγαγε σε πληθυσμό τεσσάρων χιλιάδων νέων και διακοσίων ανηλίκων παραβατών. Οι τρεις βασικοί μορφολογικοί τύπου ήταν ο ενδομορφικός, εξωμορφικός και ο μεσομορφικός στους οποίους αντιστοιχούν σύνολα χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που διαμορφώνουν

α) το σπλαγνοτονικό τύπο, ο οποίος διακρίνεται για την καθαρότητα, την αγάπη προς τις ανέσεις, την κοινωνικότητα, την τάση για ευθυμία και ευζωΐα

β) το σωματοτονικό τύπο, στον οποίο επικρατεί η επίδειξη μυϊκής ισχύος

γ) τον εγκεφαλοτονικό τύπο, στον οποίο δεσπόζει η επιφυλακτικότητα, η διστακτικότητα και η αποφυγή επίδειξης και αυτοπροβολής (Μ. Μπάκατσούλας).

Ανακεφαλαιώνοντας δύο ειδών σημειωτικοί κώδικες διακρίνονται σχετικά με τη φυσιогνωμία του «προπαραβατικού ανηλίκου», που εκπορεύονται από δύο αντίστοιχες εγκληματολογικές σχολές του λεγόμενου φυσιогνωμικού ρεύματος. Η πρώτη είναι σχετική με το λομπροζιακό μύθο του εκ γενετής εγκληματία, και τα χαρακτηριστικά αυτής της προσέγγισης αφορούν μια φυσιогνωμική διαφορετικότητα που αγγίζει το τερατόμορφο. Άρα η προεγκληματική του κατάσταση είναι εύκολα αναγνωρίσιμη, είναι ένα τέρας ανάμεσά μας. Η δεύτερη οπτική εκπορεύεται πάνω στην επικινδυνότητα ενός ενήλικου με βάση το σωματότυπό του, σύμφωνα με τις έρευνες των Clueck και Sheldon και του Kretschmer. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο τύπος του «ομαλού» είναι ένας ενήλικας λεπτόμορφος, εσωστρεφής, ήρεμος, ίσως με γυαλιά που ασχολείται με τα μαθήματά του, ενώ ένας «προπαραβατικός ανήλικος» διακρίνεται από μια διάπλαση που φανερώνει σωματική ρώμη και έντονη διάθεση εξωστρέφειας (Γεωργούλας 2000).

ζ) ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Προσωπικότητα είναι η οργάνωση στάσεων που αναπτύσσονται και χρησιμοποιούνται από ένα συγκεκριμένο πρόσωπο στη συναλλαγή με το περιβάλλον του και ιδιαίτερα σε σχέση με διαπροσωπικές σχέσεις και με το «χειρισμό των δικών του εσωτερικών εντάσεων ή πιέσεων» (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Από πολύ παλιά η νεότητα ως κοινωνική κατηγορία θεωρούνται επικίνδυνα για τη διάπραξη παραβατικών πράξεων. Έξι χιλιάδες χρόνια πριν, ένας απογοητευμένος ιερέας στην αρχαία Αίγυπτο είχε σχολιάσει σε μια πέτρινη πλάκα τις ανησυχίες του για την ολοένα αυξανόμενη

επικινδυνότητα των νέων της εποχής : «Ο κόσμος χάνεται, τα παιδιά δεν υπακούν πλέον τους γονείς τους» (B.F Steele, 1982). Στην αρχαία Ελλάδα, ο Αριστοτέλης έγραφε για τους νέους : « Ως προς τα ήθη είναι επιθυμητοί και ικανοί να πραγματοποιήσουν αυτό που επιθυμούν... Οργίζονται εύκολα και παραφέρονται γιατί δεν μπορούν να συγκρατήσουν τον θυμό τους. Κι αυτό από εγωισμό γιατί δεν αντέχουν την περιφρόνηση... Δεν έχουν κακοήθεια, αλλά είναι μικρόμυαλοι σχετικά με την επινόηση πολλών πονηριών... Είναι θερμοί από τη φύση τους, σαν μεθυσμένοι από οινόπνευμα... Σε όλα είναι υπερβολικοί, γιατί αγαπούν πολύ και μισούν πολύ και όλα νομίζουν και επιμένουν ότι τα γνωρίζουν» (Ε. Ανδριανάκης, 1979)>

Η αντικοινωνική συμπεριφορά εκδηλώνεται γιατί έχει αναπτυχθεί «λανθασμένη» η προσωπικότητα του ανήλικου. Η εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς έρχεται ως αποτέλεσμα μιας ασυνείδητης ψυχικής λειτουργίας, που έχει συνήθως ως βάση το συμβολισμό. Πιο συγκεκριμένα, διάφορες ορμές (συνήθως ηθικά αποδοκιμαζόμενες επιθυμίες) απωθούνται στο ασυνείδητο, στο Αυτό. Το Αυτό είναι όλες οι κληρονομικές καταβολές οι οποίες παίρνουν τη μορφή του «ενστίκτου». Ανάμεσα σε Αυτό και στο περιβάλλον υπάρχει το Εγώ, που σκοπό έχει την αυτοκυριαρχία, τη γνώση της πορείας του ερεθισμού, την εναποθήκευση εμπειριών με σκοπό τη δραστηριότητα. Παράλληλα, μια ιδιαίτερη βαθμίδα του Εγώ είναι το Υπερεγώ, η γονεϊκή επιρροή που είναι έντονη τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου. Όταν ο ανήλικος δεν μπορέσει να κρατήσει ισορροπία ανάμεσα στο Εγώ και το Αυτό και όταν το Υπερεγώ δεν είναι αρκετά ανεπτυγμένο, τότε οι εσωτερικές συγκρούσεις του ατόμου εκδηλώνονται με μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Ο ανήλικος δηλαδή δεν μπορεί να ελέγξει τον εαυτό του και άρα εξελίσσεται σε κοινωνικά απροσάρμοστο άτομο, ακριβώς επειδή

κυριαρχούν στην προσωπικότητά του ασυνείδητες διεργασίες (Γεωργούλας, 2000).

Πολλές φορές το πέραςμα στην αντικοινωνική πράξη αποτελεί ένα ηθικό «επιδειξισμό» που στοχεύει στην αντικοινωνική αναγνώριση – από τρίτους – της ύπαρξής του. Ο παραβάτης (παιδί) μη έχοντας ακόμη πλήρη συνείδηση του «καλού» και του «κακού» υιοθετεί μια προσωπική «κοινωνική συμπεριφορά» χωρίς να μπορεί να ελέγξει την ηθική της βάση. Ο εγωκεντρισμός και ο ναρκισσισμός της ηλικίας αποτρέπουν κάθε προσφυγή σε ηθικές αναστολές. Η επιθυμία αποκτά απόλυτη κυριαρχία και η αυτοκριτική είναι αδύνατη. Το έγκλημα αποτελεί για τον ίδιο τον ανήλικο μια αποκάλυψη. Είναι ταυτόχρονα και η αντικειμενική πραγματικότητα αλλά και το ζωντανό σύμβολο της προσωπικότητάς του (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Η ηχώ των συναισθημάτων αντιδράσεων του στενού περιγύρου (αγάπη, απόρριψη, αποδοχή) στην παρουσία του νέου ανθρώπου παίζει πολύ πιο θεμελιακό ρόλο στην οργάνωση της προσωπικότητας από ότι τα εγκεφαλικά τραύματα ή η γενική κοινωνική δομή (Γιάννη Πανούση, 1988).

3.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

α) Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΧΩΡΟΣ (Η ΠΕΡΙΟΧΗ, Η ΠΟΛΗ, Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ)

Από το 1833 (αναλύσεις Cuerry), η εγκληματολογική επιστήμη δεν έπαυσε να ασχολείται με την διερεύνηση της επίδρασης του φυσικού περιβάλλοντος και της γεωγραφικής περιοχής στην έκταση και το είδος της παραβατικής συμπεριφοράς. Διαπιστώθηκε πως η παραβατικότητα ποικίλλει, ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή. Το μέγιστο παραβατικότητας εμφανίζεται στις φτωχικές πολυκατοικημένες περιοχές των βιομηχανικών πόλεων που κατοικούνται από άτομα χαμηλού

κοινωνικού status και το κατώτατο στις οικονομικά ανθηρές ευρύτερες περιοχές της υπαίθρου (Baldwin, 1979).

Τα νεότερα χρόνια οι πρώτοι ανέπτυξαν έναν παρόμοιο συλλογισμό ήταν οι Quetelet και Guerry στο πλαίσιο της γαλλο-βελγικής σχολής. Ο Quetelet, μάλιστα διατύπωσε και το θερμικό νόμο, που βασιζόταν στην επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος και σύμφωνα με τον οποίο υπήρχε διαφορά στις μορφές εγκληματικότητας μεταξύ Βορρά (όπου επικρατούν εγκλήματα κατά της περιουσίας) και του Νότου (με επικρατέστερα τα εγκλήματα βίας). Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι Thomas Znaniecki προσπάθησαν να τεκμηριώσουν επιστημονικά την επικινδυνότητα που εμπεριέχει η διαμονή σε αποδιοργανωμένες φτωχογειτονιές, αποδιοργανωμένες ως προς την αλληλεγγύη των κατοίκων, λόγω της μεγάλης ετερογένειάς τους. Οι Show και Mc Kay σε μια έρευνα που έκαναν στο Σικάγο σε υπανάπτυκτες περιοχές και περιοχές με υψηλή εγκληματικότητα και μεγάλο ποσοστό ξένων, μαύρων και ανέργων, αναφέρουν : «Εκεί που παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση περιλαμβάνονται γενικά οι περιοχές που δεν είναι μακριά από το επιχειρηματικό κέντρο, μέση ή κοντά σε περιοχές εμπορίου και ελαφράς βιομηχανίας. Όσο απομακρυνόμαστε από τις περιοχές αυτές και φτάνουμε στα προάστια, οι περιπτώσεις παραβατικότητας γίνονται όλο και πιο σπάνιες, μέχρι να φθάσουμε στην περιφέρεια της πόλης όπου γενικά είναι ελάχιστες. Οι συγκεντρώσεις των παραβατών που δεν υπάγονται στην εμπορική περιοχή βρίσκονται στο μεγαλύτερο μέρος κοντά σε περιοχές με βαριά βιομηχανία. Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται κυρίως από μειωμένο πληθυσμό, από χαμηλά μισθώματα ενοικίου και από υψηλά ποσοστά οικογενειών που περιθάλπονται (Show & Mc Kay, στο Ι. Φαρσεδάκης, 1996).

Αρκετές ερευνητικές προσπάθειες έχουν διενεργηθεί για την απόδειξη συσχέτισης του εγκληματογενούς περιβάλλοντος με την παραβατικότητα

των ανηλίκων, οι οποίες επισημαίνουν κατά βάση δύο πράγματα. Πρώτα από όλα, διαφορές στην εγκληματικότητα μεταξύ πόλης και υπαίθρου όπου η αύξησή της συμβαδίζει με την αύξηση, τη σύνθεση και την κινητικότητα του πληθυσμού. Η αστικοποίηση ευνοεί την ανάπτυξη μορφών παραβατικότητας με ισχυροποίηση του διανοητικού στοιχείου, αντί για μορφές όπου κυριαρχεί η βία, ιδιαίτερα η σωματική (π.χ γαλλικές έρευνες διαπιστώνουν κυριαρχία της βίαιης παραβατικότητας στην ύπαιθρο και της κτητικής στις πόλεις όπου τα αγαθά και οι ευκαιρίες είναι περισσότερες (Φαρσεδάκης, 1985). Γι αυτήν την διαπίστωση οι επιστημονικές εξηγήσεις που δόθηκαν είναι ότι στην πόλη υπάρχουν δυσκολότερες οικονομικο- κοινωνικές συνθήκες, μικρότερη οικογένεια και δεδομένη πολυπλοκότητα επαφών, που προκαλούν αλλοτρίωση και περισσότερες συγκρούσεις. Ταυτόχρονα, ο κοινωνικός έλεγχος είναι μικρότερος, γεγονός που ενθαρρύνει αρκετά άτομα από την επαρχία με διάφορα προβλήματα να συρρέουν στην πόλη. Τέλος, στην πόλη ο θεσμός της εκκλησίας, το κράτος και η οικογένεια δεν λειτουργούν όπως στην επαρχία, στην πόλη οι θεσμοί είναι απρόσωποι και συχνά απόντες (Γεωργούλας, 2000).

Η δεύτερη διαπίστωση των ερευνητικών προσπαθειών αφορά τις ενδοαστικές περιοχές με την παράλληλη εισαγωγή της έννοιας της «μειονεκτική περιοχή/ συνοικίας/ γειτονιάς». Τέτοια έρευνα έγινε και στην Ελλάδα από τους Δ. Τσαούση και Ε. Κορρε – Grueger (1974), η οποία και έδειξε ότι το Περιστέρι, το Πέραμα και η Αγ. Βαρβάρα είναι οι πιο εγκληματογενείς ζώνες της περιφέρειας της πρωτεύουσας, στην περίπτωση των παραβατών αγοριών. Όπως μεταξύ πόλεως και υπαίθρου έτσι και σε αυτές τις εντός της πόλης στιγματισμένες περιοχές αποκαλύπτονται διαφορές και στο είδος και στο σύνολο των κοινωνικών προβλημάτων (Γεωργούλας, 2000). Οι διαφορές αυτές δεν περιορίζονται στους ανήλικους αλλά παρατηρούνται και στους γονείς τους και

επεκτείνονται σε δυσχέρειες εκμάθησης (Rutter Fox, 1975), δυσλειτουργία της οικογένειας (Rutter & Quinton, 1977). Οι επιστημονικές εξηγήσεις για αυτήν την διαπίστωση ποικίλλουν. Κάποιοι την εξηγούν μέσω της κινητικότητας των μεινεκτούτων ομάδων προς αυτές τις περιοχές που είναι οικονομικά προσιτές (υποβαθμισμένες κατοικίες με μικρά ενοίκια). Κάποιοι άλλου ερευνητές τονίζουν την ίδια τη χωροταξική υποβάθμιση ότι δηλαδή σ' αυτές τις περιοχές δεν υπάρχουν κέντρα ψυχαγωγίας, πάρκα, χ'ροι πράσιμου κ.ά., ενώ ταυτόχρονα αυτές οι περιοχές μαστίζονται από προβλήματα μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητας. Τέλος άλλες θεωρίες επικεντρώνονται στον ίδιο τον πληθυσμό, στις ανθρώπινες σχέσεις και στα στερεότυπα που έχει ο κόσμος γι' αυτές. Έτσι, η έλλειψη εργασιακής ασφάλειας, ανυπαρξία φίλων, γενικότερα προβληματικές ανθρώπινες σχέσεις λόγω της αρνητικής αξιολογήσεως του οικιστικού περιβάλλοντος της περιοχής έχουν σαν αποτέλεσμα όχι μόνο οι κάτοικοι να έχουν μια αρνητική εικόνα για τον εαυτό τους, αλλά και οι άλλοι να βλέπουν τα παιδιά τέτοιων περιοχών ως «προπαραβατικά» (Γεωργούλας, 2000).

β) ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΙ – ΦΙΛΟΙ – ΣΥΜΜΟΡΙΕΣ

Η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού του E. Sutherland υποστηρίζει ότι εγκληματική συμπεριφορά «μαθαίνεται» μέσα από το συγχρωτισμό με άτομα και ομάδες που την αξιολογούν ευνοϊκά και μέσω της ταυτόχρονης απομόνωσης από τα άτομα και τις ομάδες που την αξιολογούν αρνητικά (Δ. Τσαούσης, 1989). Με βάση αυτή τη θεωρία έχουν αναπτυχθεί αρκετές άλλες με αντίστοιχες ερευνητικές αναζητήσεις, οι οποίες σηματοδοτούν την επίδραση που ασκεί στον ανήλικο η φιλική παρέα ή η ένταξη σε μια συμμορία για την υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς. Καταδεικνύονται δηλαδή η ομάδα των φίλων και η

υποκουλτούρα μιας συμμορίας ως παράγοντες «προπαραβατικότητας» και επικινδυνότητας (Γεωργούλας, 2000).

Σε πιο εξειδικευμένες θεωρίες έχει επίσης αναφερθεί ότι δημιουργείται μια υποκουλτούρα παραβατικότητας από μειονεκτούντες μαθητές, οι οποίοι δημιουργούν ή εντάσσονται σε ομάδες φίλων ανάλογου χαρακτήρα. Η συμπεριφορά της ομάδας στις επιθετικές συμπεριφορές των παιδιών θα καθορίσει και το είδος και το βαθμό τη αντικοινωνικότητας που θα αναπτύξουν οι ανήλικοι (Φαρσεδάκης, 1986). Άλλες θεωρίες αντιδρώντας στη βάση της θεωρίας του Sutherland, τονίζουν την ελεύθερη βούληση του ατόμου, την επιλογή του να ενταχθεί σε μια τέτοια ομάδα, παρουσιάζοντας και μια ανάλογη δεκτικότητα (Γεωργούλας, 2000).

Ο μελετητής Cusson (1981), θέτει το ερώτημα : «Γιατί όμως, συνηθίζουν να δρουν από κοινού, παρότι κινδυνεύουν να καταδοθούν από τους συνενόχους τους αν αυτοί συλληφθούν;». η απάντηση που δίνει είναι η εξής : Όταν είναι περισσότεροι μεγιστοποιούν τα αναμενόμενα κέρδη, ελαχιστοποιούν τις πιθανότητες να συλληφθούν επ' αυτοφώρω, διευκολύνονται στην διάπραξη πάρα παράτολμων εγχειρημάτων, αυξάνουν την ικανοποίηση που αισθάνονται κατά την παράβαση, τους δίνεται η ευκαιρία να αποκτήσουν κύρος μεταξύ των ομοίων τους.

Διάφορες μελέτες έχουν αναφερθεί και σε κοινωνικούς παράγοντες που οδηγούν αναγκαστικά ένα νέο να υιοθετήσει παραβατική συμπεριφορά μέσα από την ένταξη σε συμμορία. Τέτοιες εξηγήσεις αφορούν την δημιουργία συμμοριών σύγκρουσης σε μειονεκτικούς κύκλους σε περιόδους όπου παρατηρούνται κύματα μετανάστευσης ή αυξητική τάση σε φαινόμενα όπως : μονογονεϊκές οικογένειες, προβληματικά σχολεία, ανυπαρξία δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου (Γεωργούλας, 2000). Οι ανήλικοι με ελλιπή οικογενειακή υποστήριξη

είναι περισσότερο επιρρεπείς σε επιδράσεις συνομηλίκων, ενώ η οικογενειακή υποστήριξη παρεμποδίζει την επίδραση αυτή, γιατί το παιδί δεν θέλει να διακινδυνεύσει την καλή σχέση με τους γονείς του (Πιπινέλη – Ποταμιάνου, 1968).

Ειδική αναφορά στην επικινδυνότητα των χούλιγκαν και στο ζήτημα της βίας στα γήπεδα. Μελέτες παρουσιάζουν αυτές τις ομάδες ως νέους που χωρίς να γνωρίζονται καθόλου μεταξύ τους ενώνονται σε μια ομάδα συνήθως εντελώς περιστασιακά με ένα κοινό ιδεώδες και στόχο τη βία για τη βία. Τα παιδιά αυτά όπως σκιαγραφούνται, πάσχουν από μια ηθική και συναισθηματική πώρωση και δεν θέλουν ή δεν μπορούν πλέον να κάνουν την παραμικρή ιεράρχηση στις ανθρώπινες αξίες. Είναι ο τύπος του ρωμαλέου συνήθως νέου με χαμηλότερη κατά κανόνα πνευματική, κοινωνική και ηθική στάθμη, που γίνεται επικίνδυνος γιατί, πάσχοντας ο ίδιος από ακρισία, γίνεται εύκολα όργανο και υποχείριο του οποιουδήποτε επιτήδειου. Είναι το εκτελεστικό όργανο που πειθήνια υπακούει στον αρχηγό και, επειδή γνωρίζει, πολλές φορές καθαρά από ένστικτο, ότι το μόνο που διαθέτει είναι η σωματική του ρώμη, την επιδεικνύει κατά τρόπο προκλητικά γελοίο και τη χρησιμοποιεί κατά τρόπο επικίνδυνο (Ε. Κατσή στο «Φωνές συμποσίου»). Σε μια μεγάλη έρευνα όμως που έγινε στον Ελληνικό χώρο στα τέλη της δεκαετίας του '80 υπό την επίβλεψη του Ν. Κουράκη και με τη βοήθεια της Γεν. Γραμματείας Αθλητισμού, τα συγκεκριμένα στερεότυπα καταρρίπτονται. Πιο συγκεκριμένα, οι «ακραίοι οπαδοί ομάδων είναι κατά πλειονότητα νεαρά άτομα μέσης ηλικίας είκοσι ετών. Προέρχονται κυρίως από γονείς που είναι εργαζόμενοι σε μεγαλύτερο ποσοστό από τον αντίστοιχο γενικό πληθυσμό. Το μηνιαίο καθαρό εισόδημα της οικογένειάς τους εμφανίζεται μάλλον υψηλό. Οι ίδιοι είναι εργαζόμενοι σε ποσοστά μεγαλύτερα από τους συνομηλίκους τους. Εξάλλου το επίπεδο εκπαίδευσής τους δεν διαφέρει σημαντικά από εκείνο άλλων

συνομηλίκων τους. Επίσης, διαπιστώθηκαν προβλήματα στις σχέσεις τους με τους συμμαθητές και τους δασκάλους ή τους καθηγητές τους και οι σχέσεις τους δεν ήταν πάντα αρμονικές.

Μια ομάδα θεωριών τονίζει ότι ένα στοιχείο «προπαραβατικότητας» είναι το γεγονός ότι η ένταξη σε αυτή την ομάδα ακολουθείται από μια τελετουργία μύησης, η οποία εξυπηρετεί κάποιο σκοπό. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας, όπου ο δέκτης δεν δίνει απάντηση και το μήνυμα που μεταβιβάζεται με αυτή είναι ιδεολογικό, δηλαδή περιέχει μεγάλο πλάτος και αφαίρεση, αλλά ταυτόχρονα μεγάλο συγκινησιακό φορτίο, ώστε να εγγράφεται στο ασυνείδητο των μελών της κοινότητας (Ι. Δημητρίου στο «Η δυναμική των σημείων», 1986).

γ) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

«Η οικογένεια είναι το πιο βίαιο σύνολο στην κοινωνία, με εξαίρεση την αστυνομία και τον στρατό» (Rosch, 1984).

Το οικογενειακό περιβάλλον σύμφωνα με τις έρευνες είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη της παραβατικής συμπεριφοράς, αν και η ακριβής φύση της σχέσης ανάμεσα στο οικογενειακό περιβάλλον και την παραβατικότητα παραμένει διαπραγματεύσιμη (Cashwell & Vacc 1996, Clark & Shields, 1997, Flammery, 1999). Η φτωχή γονική και οικογενειακή λειτουργικότητα περικλείει τους ισχυρότερους ίσως παράγοντες πρόβλεψης παραβατικότητας των ανηλίκων (Hirschi 1995, Wright 1994). Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες είναι η έλλειψη γονικής επίβλεψης, η γονική απόρριψη, και η έλλειψη εμπλοκής παιδιού – γονέα. Ανάλογο ρόλο παίζουν οι κακές σχέσεις μεταξύ των γονιών και η αποκλίνουσα συμπεριφορά τους.

Οι θεωρίες που ασχολούνται με την οικογένεια ως παράγοντας εγκληματογένεσης χωρίζονται σε δύο μεγάλους θεματικούς τομείς ανάλογα με τον τρόπο προσέγγισης και τον παράγοντα στον οποίο

εστιάζουν το ενδιαφέρον τους. Οι θεωρίες που εντάσσονται στην πρώτη οπτική προσέγγισης δίνουν πρωτεύουσα σημασία στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων γονιού – παιδιού, μέσα από θέματα όπως η επίβλεψη, η επιβολή, η διαπαιδαγώγηση και η κοινωνικοποίηση. Η δεύτερη οπτική προσέγγιση θεωρεί σημαντικούς τους αντικειμενικούς παράγοντες που «στοιχειοθετούν μια παραβατική οικογένεια, χωρίς όμως να παραλείπεται η αναφορά στο ίδιο το παιδί και κυρίως στο πώς δέχεται, σημασιολογεί και εντέλει «μεταφράζει» σε συμπεριφορά αυτού τους αντικειμενικούς όρους (Γεωργούλας, 2000).

Όσον αφορά την πρώτη οπτική, οι μεταβλητές που αποτελούν και παράγοντες πρόβλεψης μελλοντικής παραβατικής συμπεριφοράς σχηματίζουν μια γενική εικόνα, που δείχνει ότι οι γονείς : α) εφαρμόζουν συχνά τιμωρίες, β) δίνουν περισσότερες εντολές, γ) δίνουν μεγάλη σημασία σε παράγοντες παραβατικής συμπεριφοράς αλλά συγχρόνως δ) δεν αντιλαμβάνονται έγκαιρα ενδεχόμενη συμπεριφορά, ε) εμπλέκονται σε διαρκέστερες φάσεις καταναγκαστικών αρνητικών ανταλλαγών με τα παιδιά τους, στ) δίνουν πιο ασαφείς και αόριστες εντολές, ζ) είναι λιγότερο αποτελεσματικοί στην ανάσχεση της παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών τους (Φαρσεδάκης, 1986).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν επιδείξει οι σχετικές έρευνες στο θέμα των κακοποιημένων ή παραμελημένων παιδιών, τα οποία ως γονείς αργότερα είναι πιθανό να σχηματίσουν μια παραβατική οικογένεια (Α. Μπέκα – Λελιοπούλου στο «Φωνές συμποσίου»). Η επιστημονική βιβλιογραφία πάνω στο θέμα αυτό επισημαίνει πως προβλήματα βίας, παραμέλησης και κακοποίησης παιδιών εμφανίζονται συχνότερα σε άτομα που στην παιδική τους ηλικία είχαν υποστεί ανάλογη μεταχείριση. Μελέτες, για να εξηγήσουν την μεταδοτικότητα της συμπεριφοράς κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών από γενιά σε γενιά, ξεκινούσαν από την παρατήρηση ότι οι άνθρωποι σε όλα τα επίπεδα της ύπαρξης τους

προσπαθούν να καταλάβουν τις συγκρούσεις της παιδικής ηλικίας και τη διαταραχή της εσωτερικής ισορροπίας που αυτές προκαλούν στην ενήλικη ζωή τους. Έτσι, για παράδειγμα, όταν ένα παιδί κλαίει ο γονιός αισθάνεται φυσιολογικά την ανάγκη να το ηρεμήσει. Όταν όμως ο ίδιος έχει αφεθεί πολλές φορές ως παιδί να κλαίει, ενώ οι γονείς του αδιαφορούσαν ή τον χτυπούσαν γεννιέται μέσα του η ίδια σύγκρουση και η ανάμνησή της ξαναζωντανεύει αισθήματα θυμού και απογοήτευσης. Καθώς το παιδί συνεχίζει να κλαίει, ο γονιός νιώθει υπερένταση και οδηγείται να επαναλάβει τη γνωστή σε αυτόν αντιμετώπιση : ξυλοκοπεί άγρια το παιδί. Το παιδί μεγαλώνοντας αισθάνεται την αδικία που του έγινε και αντιδρά συχνά με κακή διαγωγή και διαταραχές συμπεριφοράς. Με την περιγραφή ενός τέτοιου φαύλου κύκλου δικαιολογείται από τις επιστημονικές έρευνες η δημιουργία ενός «παραβατικού» ανηλίκου από κακοποιημένους ή παραμελημένους ως παιδιά γονείς (Γεωργούλας, 2000).

Η έκθεση στη βία και η κακοποίηση μέσα στην οικογένεια είναι γενικότερα σημαντιοί παράγοντες «προπαραβατικού» ανηλίκου, όπως προκύπτει και από μια έρευνα του Ruchkin και συν. (2002), όπου δείχνει ότι οι Ρώσοι ανήλικοι παραβάτες αποτελούν ένα ιδιαίτερα τραυματισμένο πληθυσμό, κυρίως εξαιτίας των υψηλών επιπέδων έκθεσης στη βία. Σε άλλη έρευνα των Famularo και συν. (1990), το ποσοστό των παραβατών που είχαν κακοποιηθεί σωματικά ήταν σημαντικά υψηλότερο ανάμεσα σε αυτούς που είχαν διαπράξει βίαια εγκλήματα από ότι στους μη – παραβατικούς ανηλίκους (Περιοδικό Κλίμακα, 2004).

Η δεύτερη οπτική προσέγγισης αφορά την παρουσίαση αντικειμενικών κοινωνικών παραμέτρων που εισέρχονται μέσα στην οικογενειακή ζωή και τον τρόπο με τον οποίο η ψυχολογική πρόσληψή τους από τον ανήλικο τον καθιστά – σημειωτικά «προπαραβατικά». Ο Farde, ανέπτυξε

τους νόμους της μίμησης σύμφωνα με τους οποίους η μίμηση είναι ο βασικός παράγοντας που ενισχύει την εγκληματικότητα, καθώς όλες οι σημαντικές πράξεις τελούνται κάτω από την επίδραση του κακού – στη συγκεκριμένη περίπτωση – παραδείγματος. Γι' αυτόν το λόγο η αντικοινωνικότητα των γονιών έχει καταγραφεί επιστημονικά ως ένας σημαντικός παράγοντας ένδειξης «προπαραβατικότητας» των ανηλίκων παιδιών (Γεωργούλας, 2000).

Άλλες έρευνες έχουν προσπαθήσει να καταγράψουν την ύπαρξη ανάλογης επικινδυνότητας σε παιδιά που προέρχονται από γενείς αλκοολικούς ή ιερόδουλες. Σε έρευνες του Sichert στη Γερμανία, του Laurent στη Γαλλία, του Rounroy στο Βέλγιο, του Healy στο Σικάγο, τα ποσοστά κυμαίνονται γύρω στο 30% στον ήδη καταγεγραμμένο παραβατικό πληθυσμό.

Όσον αφορά τα παιδιά που έχουν γεννηθεί εκτός γάμου, επιστημονικές έρευνες έδειξαν ότι κατέχουν μεγάλο ποσοστό μεταξύ των κρατουμένων σε Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων. Οι Healy και Bronner και ο Clueck διαπιστώνουν ότι τα νόθα παιδιά παρουσιάζουν μια ροπή προς το έγκλημα σχεδόν διπλάσια σε σχέση με άτομα που έχουν μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι τα νόθα παιδιά συχνά εγκαταλείπονται και όταν γίνεται αυτό, η ανατροφή και η αγωγή που τους παρέχεται δεν είναι ισοδύναμη με αυτή που παρέχεται στα «νόμιμα» παιδιά. Μελέτες του H. Mickay, της A. Racine και του E. Sutherlary, υποστηρίζουν ότι τα νόθα παιδιά προέρχονται κυρίως από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, και στερείται την πατρική πειθαρχία, θεωρείται ότι μειονεκτεί απέναντι στα άλλα παιδιά και η κοινωνική του θέση είναι δυσχερής, κάτι που του το θυμίζουν όλοι στο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο κτλ.).

Για το θέμα των ορφανών παιδιών, οι Healy και Bronner σε έρευνα που διεξήγαγαν στη Βοστώνη και το Σικάγο βρήκαν ότι το 30% του

δείγματος των εγκληματιών ήταν ορφανοί. Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζουν οι έρευνες, το παιδί που μεγαλώνει με έναν γονιό αποξενώνεται σταδιακά από αυτόν, αφού έτσι κι αλλιώς ο γονιός δεν μπορεί να του παρέχει την πρέπουσα ανατροφή. Ειδικά όταν εκλείψει η μητέρα τα πράγματα δυσκολεύουν, καθώς η συνεχής παρουσία της αποτελεί στοιχειώδη προϋπόθεση σωστής αγωγής. Σε μια μεγαλύτερη ηλικία (δεκατεσσάρων έως και δεκαοχτώ ετών, όταν η αγωγή στο σπίτι είναι περιορισμένη, μεγαλύτερη επικινδυνότητα έχει ο ορφανός από πατέρα, γιατί δεν υπάρχει διασφάλιση των μέσων διαβίωσης που παραδοσιακά παρέχει αυτός, με αποτέλεσμα να χαθεί ουσιαστικά και η παρουσία της μητέρας, η οποία αναγκάζεται να δουλεύει κατά το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας (Γεωργούλας, 2000).

Όσον αφορά τα θετά παιδιά, όταν αποκαλυφθεί η υιοθεσία τους, αισθάνονται το περιβάλλον το οποίο μεγαλώνουν τεχνητό, επίπλαστο, ένα περιβάλλον στο οποίο κυριαρχεί η επιφυλακτικότητα, η δυσπιστία και η ψυχική απομόνωση. Η οικογενειακή συνοχή διαλύεται εύκολα όταν αποκαλυφθεί το μεγάλο μυστικό, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σεβασμός και αγάπη. Τότε το υιοθετημένο παιδί οδηγείται στην ταχύτερη αποκόλληση του από αυτό το περιβάλλον, η οποία επιτυγχάνεται με τη φυγή (Γεωργούλας, 2000).

Ο συνειρμός «παιδί διαζευγμένων γονιών = παιδί σε κίνδυνο για παραπτωματική συμπεριφορά» ξεκίνησε πριν από 46 χρόνια με την έρευνα των S. και F. Clueck στο Κέμπριτζ και το Σόμερβιλ (1950). Το δυσμενές οικογενειακό περιβάλλον που προκύπτει από ένα διαζύγιο έχει άλλωστε κατηγορηθεί ως ο συνδετικός κρίκος διαζυγίου και εγκληματικότητας όχι μόνο από εγκληματολόγους αλλά και από ψυχιάτρους. Έχει υποστηριχθεί ότι η αποδιοργάνωση της οικογένειας, βλάπτει περισσότερο τα παιδιά στην περίπτωση που ο χωρισμός προέρχεται από την μητέρα (Clueck, 1959). Ο ανήλικος έχει αυξημένη

πιθανότητα να εγκληματίσει αν ο χωρισμός των γονιών συμβεί κατά την νηπιακή ή την πρώιμη παιδική ηλικία, και κυρίως στην περίπτωση που η μητέρα ξαναπαντρευτεί όταν το παιδί διανύει το δεύτερο ή τρίτο έτος της ηλικίας του. Τέλος έχει αναφερθεί ότι τα ανήλικα κορίτσια διαζευγμένων γονιών κινδυνεύουν τρεις φορές περισσότερο από τα αγόρια να γίνουν παραβατικά.

Όταν η πυκνότητα της οικογένειας είναι μεγάλη (πολύτεκνη) και ταυτόχρονα η κοινωνικο-επαγγελματική θέση του πατέρα είναι προβληματική, τότε η διανοητική ανάπτυξη των παιδιών είναι αναπόφευκτα ελλιπής (έρευνα των Taboh και Sutter, 1954). Όταν μάλιστα αυτή η οικογένεια υποφέρει από φτώχεια, τότε ο ανήλικος «στιγματίζεται» στις έρευνες ως πιθανός παραβάτης του νόμου. Οι κακές συνθήκες, όπως ο αλκοολισμός, η αλητεία, η επαιτεία αλλά και άλλες αντικοινωνικές πράξεις, όπως μικροκλοπές και πορνεία, χαρακτηρίζουν περισσότερο οικογένειες με φτωχά ή και ανύπαρκτα εισοδήματα.

Τέλος, ορισμένες έρευνες συγκροτούν το στίγμα του «προπαραβατικού» παιδιού που δεν έχει αδέρφια, του «προπαραβατικού» πρωτότοκου, υστερότοκου, μοναχογιού ή μοναχοκόρης. Έτσι, το μοναχοπαιδί επειδή συγκεντρώνει όλη τη φροντίδα και τη στοργή των γονιών, δεν παίρνει πρωτοβουλίες, γίνεται δειλό και αγχώδης και έτσι δυσκολεύεται να καταπολεμήσει τον έμφυτο εγωισμό του. Το πρωτότοκο παιδί ανατρέφεται σε όμοιες συνθήκες με το μοναχοπαιδί, όταν όμως γεννιέται το δεύτερο παιδί, το πρωτότοκο ζηλεύει το δευτερότοκο θεωρώντας το σφετεριστή της αγάπης των γονιών. Τότε για να τραβήξει το ενδιαφέρον τους, οδηγείται συχνά σε αντικοινωνικές ακραίες πράξεις. Ο μοναχογιός και η μοναχοκόρη έχουν θεωρηθεί «προπαραβατικοί», γιατί αυτά τα παιδιά, επηρεασμένα από το οικείο περιβάλλον, παρουσιάζουν τάσεις ο μεν πρώτος θηλυπρέπειας, η δε δεύτερη αρρενωπότητας, και στην προσπάθειά τους να τα αποβάλλουν

οδηγούνται σε ακραίες περιπτώσεις επίδειξης ανδρικής υπεροχής ή έκδηλης θηλυκότητας αντίστοιχα, ότι κι αν σημαίνουν αυτά (Γεωργούλας, 2000).

δ) ΣΧΟΛΕΙΟ

«Όταν ανοίγει ένα σχολείο, κλείνει μια φυλακή».

Υπάρχει μια πεποίθηση στον γενικό πληθυσμό αλλά και στους ερευνητές, ότι η εκπαίδευση και γενικότερα η παιδεία, ανάμεσα στα άλλα καλά, συμβάλλει και στη μείωση της εγκληματικότητας. Η βασική ιδέα είναι ότι το σχολείο χτίζει το σωστό άνθρωπο, ενώ ο απαίδευτος, ως «ξύλο απελέκητο», ρέπει προς το έγκλημα. Η απαιδευσία εμποδίζει την άσκηση σωστής αγωγής και την κοινωνική Παρασκευή του παιδιού. Άλλωστε το σχολείο δεν μεταδίδει μόνο γραμματικές γνώσεις, αλλά παρέχει ήθος και σφυρηλατεί το χαρακτήρα, γιατί εθίζει τα παιδιά στην τάξη, την πειθαρχία, στην αποστροφή του ψεύδους και της αδικίας, στην εκμάθηση των κοινωνικών κανόνων συμπεριφοράς. Η ανάπτυξη της άμιλλας και η συναναστροφή με διάφορους χαρακτήρες παρέχουν στον εκπαιδευόμενο νέο την κοινωνική γνώση. Ο απαίδευτος, από την άλλη πλευρά, ενεργεί υπό το καθεστώς στιγμιαίων παρορμήσεων, παρασυρόμενος από τη δίνη του πάθους σε πράξεις τις οποίες δεν θα τολμούσε να διαπράξει αν είχε οξύτερο νοητικό. Για τους λόγους αυτούς ο ΟΗΕ με τη Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της 10/12/1948 ζήτησε από τα κράτη – μέλη να καταστήσουν την παιδεία και τη μόρφωση προσιτή σε όλους, αν είναι δυνατόν, ώστε τα άτομα να προφυλάσσονται από τον κίνδυνο της ρασειωνίας και της οκνηρίας (Γεωργούλας, 2000).

Οι Guerry και Quetelet στην πρώτη του στατιστική μελέτη για την ηθική της Γαλλίας (1834) υποστηρίζουν ότι η παιδεία δεν συμβάλλει σημαντικά στην μείωση της εγκληματικότητας, καθώς είναι μέσο που

μπορεί να χρησιμοποιηθεί ή όχι. Ο Lobroso επίσης, στο πλαίσιο της θεωρίας του για τον εκ γενετής εγκληματία, υποστήριξε ότι η σχολική μόρφωση είναι ευτελώς βλαπτική για τους κατάδικους και τους εν γένει εγκληματίες, γιατί τους βοηθά να αναπτύξουν τις διανοητικές τους ικανότητες και να τελειοποιήσουν τα μέσα που χρησιμοποιούν για να πράττουν το κακό. Όμοια, οι Ferri και Tarde απέρριπταν την άμεση συσχέτιση παιδείας και εγκληματικότητας, υποστηρίζοντας όμως ότι αυτή η συσχέτιση μπορεί να ισχύσει εφόσον η μεταβλητή αφορά και το είδος της εγκληματικότητας (Φαρσεδάκης, 1996).

Άλλες έρευνες, στην προσπάθειά τους να υποστηρίξουν μια άμεση συσχέτιση παιδείας και εγκληματικότητας, επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους σε πιο εξειδικευμένους τομείς. Σύμφωνα με αυτές, η σωματική αγωγή και η ψυχαγωγία είναι όχι μόνο παιδαγωγική αλλά και ανασχετική ισχύ για την παρεκκλίνουσα και εγκληματική συμπεριφορά. Σημαντική συμβολή στην πρόληψη της εγκληματολογικής συμπεριφοράς έχει θεωρηθεί από άλλους μελετητές ότι προσφέρει και η κλασική παιδεία, αφού έχει θεωρηθεί ότι συντελεί στην ηθική ανάπτυξη του ατόμου, ημερώνει το χαρακτήρα, αμβλύνει την κτηνώδη σκαιοσύνη που συνοδεύει την αμάθεια, μετριάζει τη βιαιότητα των παθών (Γεωργούλας, 2000).

Έχει ελεγχθεί ερευνητικά η υπόθεση της συσχέτισης μεταξύ σχολικής δυσπροσαρμοστίας και παραβατικότητας. Αυτή αφορά περιπτώσεις που οι σχολικές καθυστερήσεις αποτελούν επιβαρυντικούς παράγοντες που βλάπτουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του παιδιού. Ο Clueck σε έρευνά του έδειξε ότι τα παραβατικά παιδιά έχουν κατά μέσο όρο ένα χρόνο σχολική καθυστέρηση σε σχέση με τα μη παραβατικά (Φαρσεδάκης, 1996). Στο ίδιο επίπεδο, έρευνες και νεότερες θεωρήσεις έχουν επιχειρήσει το συσχετισμό παραπτωματικής συμπεριφοράς και μαθησιακών δυσκολιών, όπου σύμφωνα με αυτό στα πρώτα χρόνια του

σχολείου, τα παραπρωματικά παιδιά παρουσιάζουν κακή ως μέτρια σχολική επίδοση, μαθησιακά κενά και βέβαια μαθησιακές δυσκολίες που οφείλονται σε ανεπάρκεια στην αντίληψη ή στην έκφραση, σε δυσλειτουργία του εγκεφάλου και σε περιβαλλοντικούς παράγοντες. Όταν ένα παιδί παρουσιάζει ελλείψεις στο μαθησιακό τομέα, συγκρινόμενο με την πλειονότητα των παιδιών της τάξης βρίσκεται σε μειονεκτική θέση γιατί δυσκολεύεται να τα συναγωνιστεί. Τότε αναπτύσσονται αρνητικά συναισθήματα, που με την σειρά τους προκαλούν τις ανάλογες προς αυτά αντιδράσεις, οι οποίες έχουν στόχο τους συμμαθητές, τους δασκάλους και την οικογένεια. Τότε χαρακτηρίζεται ταραχοποιό και δυσπροσάρμοστο στην ελληνική πραγματικότητα. Η υπόλοιπη ομάδα το απορρίπτει και το περιθωριοποιεί. Η απάντηση του παιδιού, είναι η επιθετική συμπεριφορά και αναπτύσσει τάσεις φυγής, φοβίες, κατάθλιψη και πολλές άλλες νευρωτικού τύπου αντιδραστικές συμπεριφορές (Γεωργούλας, 2000).

Τι συμβαίνει όμως και ο κακός μαθητής εξελίσσεται σε παραβατικό; Μια οπτική προσέγγισης υιοθετεί τη θέση ότι οι παραβατικοί ανήλικοι δείχνουν πολύ μικρό ή και καθόλου ενδιαφέρον για το σχολείο. Όπως έγραφε ο Cusson, σχολείο σημαίνει εργασία, σημαίνει θεωρία και άρα όχι πραγματική ζωή, σημαίνει κάτι το μακροπρόθεσμο, σημαίνει παθητικότητα, ρουτίνα, μονοτονία, υποταγή στην αυθεντία του δασκάλου. Το σχολείο αντιπροσωπεύει το αντίθετο από ότι ενδιαφέρει τον «προπαραβατικό» ανήλικο, που αγαπά τη δράση, τη διέγερση, το παιχνίδι (Φαρσεδάκης, 1996).

Σύμφωνα με άλλες θεωρίες το πρόβλημα της σχολικής απροσαρμοστικότητας, που είναι μια «προπαραβατική» συμπεριφορά, δεν οφείλεται μόνο στην έλλειψη ενδιαφέροντος που επιδεικνύει ο ανήλικος. Σχολικοί παράγοντες όπως ο αυταρχισμός, η έλλειψη συμμετοχής των μαθητών στη λήψη αποφάσεων, η έλλειψη σύνδεσης

σχολείου – κοινότητας, έχουν κατηγορηθεί ότι συμβάλλουν με τη σειρά τους στο πρόβλημα.

Ταυτόχρονα, οι απαιτήσεις για υψηλές μαθητικές επιδόσεις έχουν ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο αριθμό αποτυχιών και αύξηση του στρες, που πολλές φορές οδηγείται στην αυτοκτονία. Και βέβαια γίνεται γνωστό ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά αμείβεται έμμεσα ή άμεσα με καλύτερους βαθμούς και καλύτερη μεταχείριση (Γεωργούλας, 2000).

Αυτό που αποκαλύπτεται είναι ότι το σχολείο αποτελεί σημαντική δύναμη στη διαμόρφωση της ταυτότητας του μαθητή. Το τι είδους άνθρωπος γίνεται και το τι ικανότητες αποκτά, είναι απόρροια του τύπου της εκπαίδευσης που δημιουργεί το σχολείο (Φαρσεδάκης, 1985).

ε) ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ζούμε σήμερα στο σύμπαν της πληροφορίας. Νέα μέσα επικοινωνίας που απευθύνονται σε μαζικό και μαζικοποιημένο πληθυσμό, έχουν αντικαταστήσει τη μέχρι τώρα ισχύουσα επικοινωνία. Αυτά τα μέσα έχουν κατηγορηθεί ότι τείνουν να κυριαρχήσουν στην ίδια την κοινωνική οργάνωση μέσα από την παντοδυναμία των προτύπων συμπεριφοράς που προβάλλουν, δηλαδή τείνουν να κυριαρχήσουν στην διαμόρφωση συλλογικής συνείδησης, όπως θα έλεγε και ο DurkHein. Σε αυτά τα πλαίσια, σύγχρονες εγκληματολογικές θεωρίες έχουν εστιάσει τον ενδιαφέρον τους ως προς την υιοθέτηση αντικοινωνικών νοοτροπιών και συμπεριφορών κυρίως από τους ανήλικους, οι οποίοι έχουν στιγματιστεί ως το πιο ευάλωτο κοινωνικό στρώμα σε τέτοια μηνύματα (Γεωργούλας, 2000).

Είναι γεγονός ότι αρκετές διαφημίσεις στοχεύουν στο ευάλωτο, όπως έχει χαρακτηριστεί, καταναλωτικό κοινό των ανηλίκων. Οι νέοι, πλήρως εξαρτημένοι από τις τεχνητές ανάγκες, επιχειρούν την άμεση αγορά με το χαρτζιλίκι τους όταν αυτό δεν φτάνει, τότε οι νέοι οδηγούνται σε

μικροκλοπές και άλλες αντικοινωνικές συμπεριφορές (Γεωργούλας, 2000). Όσον αφορά την τηλεόραση και τον κινηματογράφο, η πιο αρνητική ίσως επίδραση συνίσταται στο ότι δίνουν μια ψεύτικη εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας και της καθημερινής ζωής προβάλλοντας ταινίες βίας της εύκολες ζωής μέσω της πορνείας, της εμπορίας ναρκωτικών και της ληστείας. Η αρνητική επίδραση στο σημείο αυτό έγκειται στο ότι αφενός διοχετεύεται στον ανήλικο πρότυπα ηρώων – είδωλα, αφετέρου παρεμποδίζει την ανάπτυξη της κριτικής αντίληψης. Συνακόλουθα η απόκρυψη της κοινωνικής πραγματικότητας επιβραδύνει την ομαλή ένταξη του ανηλίκου στις κοινωνικές διαδικασίες (Μουστάκης, 1986).

Όσο για τις βιντεοταινίες, η πρώτη προτίμηση των ανηλίκων είναι οι περιπέτειες όπου οι νέοι ταυτίζονται με τους δήθεν ήρωες των ταινιών αυτών και η ηρωποίηση του κακού γίνεται βίωμά τους. Η δεύτερη προτίμηση τους είναι οι σεξοκωμωδίες που δεν είναι τόσο αθώες, αφού θίγουν ηθικές αξίες, θεσμούς, κανόνες και πολλές φορές τείνουν στην διακωμώδηση όλου του φάσματος της κοινωνικής ζωής. Τέλος, έρευνες στις ΗΠΑ και στη Γερμανία απέδειξαν ότι η παρουσίαση αυτοκτονιών στην τηλεόραση οδηγεί σε μια μεγάλη αύξηση των εφηβικών αυτοκτονιών (Έρευνες των D.P. Philips και L.L Corstensen, 1986, M.S Could και D. Schaffer 1986 και A. Schimidtke και H. Haefner 1986).

Επικοινωνία όμως δεν είναι μόνο η τηλεόραση, το βίντεο ή ο κινηματογράφος. Η μορφή της επικοινωνίας που κυριαρχεί στους ανήλικους είναι η μουσική. Το τραγούδι έχει κατηγορηθεί ότι αποτελεί από μόνο του ένα στοιχείο «προπαραβατικότητας». Το κοινωνικό – μορφωτικό φαινόμενο του ροκ, που έκανε την εμφάνισή του στη δεκαετία του '50, θα έκανε να ξεσπάσει στον κόσμο ένα κύμα ανακατωμένο με λάσπη, αίμα και επανάσταση. Χωρίς να το καταλάβουμε γιατί, νέοι καθ' όλα υγιείς όταν ακούνε το συγκεκριμένο

είδος μουσικής διεγείρονται συναισθηματικά και αντί να διασκεδάσουν και να χαρούν, αντιδρούν ακατανόητα, δημιουργώντας ένα κοινωνικό φαινόμενο και ένα παγκόσμιο πρόβλημα (Α. Παναγιώτου, στο Φωνές Συμποσίου). Ο εγκληματολόγος J.R Roginbal στη μελέτη του «το ροκ-εν-ρολ, βιασμός συνείδησης», εξηγεί ότι οι ίδιοι οι τραγουδιστές έχουν κατηγορηθεί ότι μαρτυρούν την πλήρη εξάρτησή τους από το σατανά, καθώς εμφανίζονται στην σκηνή με ένα μακιγιάζ τερατώδες, φορώντας ρούχα περίεργα και ανεξήγητα και χορεύοντας εξαντλητικά, όπως στην τεχνική του βουντού. Ταυτόχρονα η ένταση του ήχου είναι στα ογδόντα ντεσιμπέλ, ένταση που έχει αποδειχθεί επιστημονικά ότι δημιουργεί στα άτομα συναισθήματα καταπίεσης, μελαγχολίας, οργής, επαναστατικής και επιθετικής διάθεσης, ενώ τα φωτεινά εφέ που χρησιμοποιούνται έχουν σκοπό να μειώσουν την ικανότητα κρίσης και τα αντανακλαστικά των νέων, ώστε να καταστεί εύκολος ο δρόμος επιβολής σατανιστικών μηνυμάτων (Α. Παναγιώτου στο Φωνές Συμποσίου).

Όμως το ροκ επιδρά αρνητικά και στη φυσικής κατάσταση και στην ψυχολογία του ίδιου του ατόμου. Σε μελέτες έχουν αναφερθεί αλλαγές στο σφυγμό, αυξημένη έκκριση των ενδοκρινών αδένων και ταυτόχρονα μια αξιοσημείωτη επίπτωση στο εγκεφαλονωτιαίο υγρό. Το υγρό αυτό προσβάλλει απευθείας την υπόφυση που ελέγχει την έκκριση ορμονών. Το τελικό αποτέλεσμα είναι η απώλεια ισορροπίας στις σεξουαλικές και επινεφριδικές ορμόνες καθώς επίσης και η ριζική αλλαγή του ποσοστού ινσουλίνης στο αίμα, έτσι ώστε σε διάφορες ενέργειες ελέγχου των ηθικών αναστολών να πέφτουν κάτω από τα όρια ανοχής ή να εξουδετερώνονται εντελώς. Ταυτόχρονα με τα φυσικά αποτελέσματα έχουν παρατηρηθεί σε άλλες μελέτες ανάλογα ψυχολογικά αποτελέσματα, όπως η αλλαγή συγκινησιακών αντιδράσεων, η απώλεια του ελέγχου, η σοβαρή σύγχυση της μνήμης, η υπνωτικότητα και καταληπτική κατάσταση, η κατάθλιψη, οι τάσεις αυτοκτονίας, η

αυτοτιμωρία και τέλος οι παρωθήσεις προς την καταστροφή, το βανδαλισμό και την εξέγερση, δηλαδή φαινόμενο με ιδιαίτερη εγκληματολογική σημασία (Γεωργούλας, 2000).

στ) ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Πολλοί ερευνητές μελέτησαν και απέδειξαν την επίδραση ορισμένων ακόμα παραγόντων που και η σύγχρονη κοινωνιολογία θεωρεί συνυπεύθυνους στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

Αυτοί είναι: η μετανάστευση, αρχικά η εξωτερική και κατά δεύτερον η εσωτερική που οφείλεται στην αστικοποίηση και την εκβιομηχάνιση, παράγοντες που επίσης έχουν μελετηθεί σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά.

Αναφορικά με την εξωτερική μετανάστευση, οι έρευνες των West κ Farringou 1973, και του Osbon το 1980, διαθέτουν συγκρίσιμα στοιχεία για πριν και μετά την αλλαγή κατοικίας των ατόμων που συγκροτούσαν τις ομάδες ελέγχου (Φαρσεδάκης, 1985).

Τα πορίσματα των ερευνών αυτών, συνοπτικά έχουν ως εξής : οι ενήλικοι μετανάστες εμφανίζουν κατά μέσο όρο ποσοστό εγκληματικότητας υψηλότερο από ότι οι συμπατριώτες τους που μένουν στην πατρίδα. Αυτό εξηγείται από τα προβλήματα προσαρμογής που συναντούν, την οικονομική μειονεξία, την άγνοια των νόμων, της γλώσσας κλπ. Παρά ταύτα όμως, εμφανίζουν μικρότερη εγκληματικότητα από τους αυτόχθονες. Από τις ίδιες έρευνες, προκύπτει ακόμα, πως σημαντική μεταβλητή αποτελεί η ηλικία των μεταναστών, όσοι μετανάστευσαν ως παιδιά, εμφανίζουν μεγαλύτερη παραβατικότητα (Φαρσεδάκης, 1985).

Η δεύτερη γενιά μεταναστών, που γεννήθηκαν στην νέα πατρίδα εμφανίζει το ακόλουθο χαρακτηριστικό: η παραβατικότητα των παιδιών

ξεπερνά αυτή των γονέων τους, αλλά και εκείνη των συνομηλίκων τους αυτοχθόνων (Φίλιας, 1983).

Κατά τον Farraluti, σε έρευνα το 1968, δημιουργούνται προβλήματα και μετά την ενδεχόμενη επιστροφή των μεταναστών στη χώρα καταγωγής τους (Φαρσεδάκης, 1985).

Ως αποδεικτικό στοιχείο της επίδρασης που ασκεί η μετανάστευση στην παραβατικότητα ο Pinatel (1971) αναφέρει την περίπτωση του Ισραήλ : παρά την εθνική και θρησκευτική ομοιογένεια και τη νόμιμη εξωτερική απειλή, το γεγονός πως το κράτος αυτό δημιουργήθηκε από μαζική μετανάστευση, από όλα τα σημεία του ορίζοντα, οδήγησε σε ορισμένα παράδοξα. Ενώ στις χώρες διαμονής τους πριν την μετανάστευση, η συμμετοχή τους στην εγκληματικότητα ήταν μικρή, μετά την μετανάστευση παρατηρείται το αντίθετο. Έτσι, αποδείχθηκε ότι σε 15 χρόνια η παραβατικότητα των Ελλήνων τριπλασιάστηκε, έναντι αύξησης 20-25% της εγκληματικότητας των ενηλίκων την ίδια περίοδο.

Και από την εξωτερική μετανάστευση έχει μελετηθεί και η εσωτερική ως απόρροια της αστικοποίησης και της εκβιομηχάνισης. Τα πορίσματα των ερευνών των Clinard και Abholt (1971), έδειξαν πως ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες το ποσοστό αύξησης της παραβατικότητας έτεινε στο μέγιστο όριό της, όταν η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση βρίσκονταν στο απόγειό της. Αντίθετα, ο Clifford (1976) σε έρευνα του στην Ιαπωνία, διαπίστευσε ότι η παραβατικότητα των ανηλίκων είχε την τάση να μειώνεται κατά την διάρκεια μιας περιόδου απaráμιλλης βιομηχανικής ανάπτυξης και αστικής συγκέντρωσης.

Από την διαπίστωση αυτή, οι Rutter και Giller (1985), καταλήγουν πως η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση δεν είναι καθ' αυτές που προδιαθέτουν στην παραβατική συμπεριφορά. Όπου εμφανίστηκε αυτός ο συσχετισμός με την παραβατικότητα, οφειλόταν στη διάσπαση των

οικογενειακών δεσμών, στη μετανάστευση και στη διάδοση των
τενεκεδουπόλεων (Φαρσεδάκης, 1985).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

4.1 ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

α) ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα ο οποίος ονομάστηκε και «αιώνας του παιδιού», δημιουργείται ένα πνεύμα προστατευτικότητάς του, με άμεση εκδήλωση στα νομοθετικά μέτρα όλων των κλάδων του δικαίου. Το νεαρό άτομο γίνεται αντικείμενο επιστημονικής μελέτης και έρευνας σαν ιδιαίτερο πρόβλημα και οι ερευνητές αντιλαμβάνονται το ιδιόμορφο της ψυχοσύνθεσής του. Δηλαδή το ότι βρίσκεται σε μια διαρκή εξέλιξη και μεταλλαγή μέχρι και την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του που είναι ρευστή και διαπλάσσεται εύκολα, και είναι επομένως δεκτική βελτιώσεως. Αυτό προκάλεσε την ανάγκη της αλλαγής της μεταχείρισης των παρανομέων (Τρωϊαανου – Λούλα, 1982).

Η κίνηση αυτή επισπεύδει την ίδρυση των δικαστηρίων ανηλίκων που βασίζονται σ' ένα ειδικό καθεστώς και συμβάλλουν στην δημιουργία του «δικαίου ανηλίκων». Η πρώτη εμφάνιση και λειτουργία αυτών των ειδικών δικαστηρίων τοποθετείται στον αγγλοσαξωνικό χώρο (Σικάγο 1899), ενώ η Ευρώπη είχε προηγηθεί μόνο θεωρητικά. Ακολουθούν την νομοθετική σύσταση τέτοιας μορφής δικαστηρίων αρκετές χώρες, αλλά η ουσιαστική διαφοροποίηση από τα κοινά ποινικά δικαστήρια αργεί πολύ ακόμη να καθιερωθεί (Μανωλεδάκης, 1984).

Στην Ελλάδα η κίνηση άρχισε μετά το 1922 κάτω από την πίεση των συνεπειών του πολέμου. Με την ιδιωτική πρωτοβουλία αρχικά, που προκάλεσε το κρατικό ενδιαφέρον, εκδόθηκαν ειδικοί νόμοι, μεταξύ των

οποίων ήταν και ο πρώτος για τα δικαστήρια ανηλίκων. Ήδη από το 1933, υπάρχει δημοσίευμα σχετικά με το «ποινικό δίκαιο ανηλίκων». Η πρώτη συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε στις 14-3-1940 στην Αθήνα, αλλά τότε τα δικαστήρια τυπικά μόνο ανταποκρίνονταν στην ονομασία τους χωρίς τις αναγκαίες εσωτερικές αλλαγές, που άργησαν να συντελεστούν λόγω του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και της κατοχής. Η μεγάλη τομή έγινε τελικά με την σύνταξη και δημοσίευση των δύο κωδικών, του Ποινικού και της Ποινικής Δικονομίας. Οι οικείες τους διατάξεις συμπληρώθηκαν και τροποποιήθηκαν από ειδικούς νόμους περί των ανηλίκων που αντιμετωπίζουν επιμέρους θέματα και αποτελούν το ισχύον «δίκαιο ανηλίκων στην Ελλάδα» (Τρωϊάνου – Λουλα , 1982 και Σπινέλλη Τρωϊάνου 1987).

β) ENNOIA KAI ANTIKEIMENO

Στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, η θέση του παιδιού ορίζεται ύστερα από ιστορική εξέλιξη αιώνων. Σε γενικές γραμμές η παιδική ηλικία θεωρείται ότι χρήζει προστασίας και ειδικής μέριμνας τόσο από την οικογένεια, όσο και από την πολιτεία. Η παιδική ηλικία ορίζεται μάλλον κατά αρνητικό τρόπο: τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως «ατελείς ενήλικες». Από την άλλη η παιδική ηλικία θεωρείται ιδιαιτέρως σημαντική: ως μελλοντικοί ενήλικες, τα παιδιά εκπροσωπούν το μέλλον, διασφαλίζουν την συνέχεια τόσο σε ατομικό επίπεδο (οι συνεχιστές της οικογενειακής γραμμής μέσα στο χρόνο), όσο και σε κοινωνικό. Με δεδομένο ότι η συγκρότηση της προσωπικότητας του μελλοντικού ενήλικου καθορίζεται σημαντικά από τα βιώματα της παιδικής ηλικίας, γίνεται φανερό ότι η προστασία της είναι επιβεβλημένη.

Κατά συνέπεια η παιδική ηλικία είναι προστατευμένη και αυτό κατοχυρώνεται από την νομοθεσία των κρατών. Έτσι, ο νόμος προβλέπει τα σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών, ορίζει σαφώς ένα πλέγμα

υποχρεώσεων των κηδεμόνων, αλλά και της πολιτείας, απέναντι στα ανήλικα άτομα που τελούν υπό την ευθύνη τους, απαγορεύει την βίαιη συμπεριφορά και την παιδική εργασία, διώκει κάθε είδους αμέλεια σχετική με την υγεία, τους όρους διαβίωσης και την εκπαίδευση των παιδιών κτλ. (Περιοδικό: Κλίμαμα Τεύχος 5: Βία και παιδί, Τεύχος 6: Ανήλικοι παραβάτες).

Έτσι από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις ευρωπαϊκές χώρες συγκροτείται σταδιακά ένα σύνολο ειδικών νομικών ρυθμίσεων που καλείται Δίκαιο Ανηλίκων και ρυθμίζει «τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και την προστασία των ανηλίκων, αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, στο μέτρο που η διατήρηση και η εξέλιξή της συνιρτάται με την διαφύλαξη των νεότερων μελών της.

Το περιεχόμενο επομένως του Δικαίου των Ανηλίκων, με την γενική του έννοια, είναι ποικίλο και ευρύ. Σ' αυτό περιέχονται και αναλύονται διάφοροι θεσμοί και διατάξεις που αφορούν τα παιδιά, τους εφήβους και τους νέους. Ειδικότερα εντάσσονται στο δίκαιο ανηλίκων ζητήματα που αναφέρονται λ.χ. στις σχέσεις γονέων και παιδιών γεννημένων με γάμο και χωρίς γάμο, στην υιοθεσία, στην αντιμετώπιση των ανηλίκων ως δραστών ή ως θυμάτων εγκληματικών πράξεων, στην ρύθμιση της εργασίας ανηλίκων, στα όργανα και στις διαδικασίες που κανονίζουν όλες τις παραπάνω έννομες σχέσεις, στην εφαρμογή μέτρων κοινωνικής πρόνοιας, και γενικά, στην προστασία και μέριμνα των ανηλίκων σε όλες τις καταστάσεις και τις σχέσεις τους. Με άλλα λόγια το δίκαιο ανηλίκων περιλαμβάνει το αστικό δίκαιο ανηλίκων, το εργατικό δίκαιο ανηλίκων, το ποινικό δίκαιο ανηλίκων κτλ. (Σπινέλλη – Τρωϊάννου, 1987 και Σπινέλλη 1992).

Ποινικό δίκαιο Ανηλίκων

Το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο Ανηλίκων, που αναφέρεται σε δράστες παιδιά, εφήβους και – ενδεχομένως – μετέφηβους, καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα τους δικαίου ανηλίκων.

Τα σχετικά συγγράμματα αναφέρονται κυρίως στον ανήλικο παραβάτη των νόμων και σ' αυτόν που βρίσκεται σε κίνδυνο ή είναι κοινωνικά απροσάρμοστος ή έχει ανάγκη από μέριμνα και προστασία, πιθανώς στην αιτιολόγηση της συμπεριφοράς του πρώτου, και ασφαλώς στην δομή και λειτουργία των δικαστηρίων ανηλίκων. Ο όρος, πλέον, «δίκαιο ανηλίκων» χρησιμοποιείται με την στενή του έννοια και περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου οι οποίοι αναφέρονται στον ανήλικο ως δράστη (Σπινέλλη – Τρωϊάννου, 1987).

Σε γενικές γραμμές το σύγχρονο ευρωπαϊκό δίκαιο θεωρεί τον ανήλικο παραβάτη ταυτοχρόνως θύτη αλλά και θύμα. Η ανήλικη παραβατικότητα είναι «ανωμαλία» που απηχεί ευθέως κάποιου είδους «δυσλειτουργική κατάσταση» στην οποία βρίσκεται ο ανήλικος κατά την οποία το δικαστήριο ανηλίκων οφείλει να εξετάσει με ειδική κοινωνική έρευνα. Καθώς ο ανήλικος θεωρείται προσωπικότητα υπό διαμόρφωση, μη δυνάμενος να αιτιολογήσει πλήρως τις επιλογές του, να αξιολογήσει επαρκώς το συμφέρον του και τέλος να φέρει στο ακέραιο την ευθύνη των πράξεών του, ο νομικός πολιτισμός και η επιστημονική πρακτική, προσανατολίζονται στην αναζήτηση των πιθανών κοινωνικών και οικονομικών αιτιών που πιθανόν ευθύνονται για την παραβατική συμπεριφορά. Κάθε ανήλικος παραβάτης είναι εν δυνάμει το αποτέλεσμα μιας αποτυχίας : αποτυχίας πρωτίστως της οικογένειας αλλά και κάθε πολιτειακού ή άλλου σχετικού θεσμού να προστατέψει τον ανήλικο και να τον βοηθήσει να αναπτυχθεί κατά τρόπο «φυσιολογικό». Επιπλέον κάθε περίπτωση ανηλίκου παραβάτη προοιωνίζει μια μόνιμη αποτυχία της κοινωνίας : την μελλοντική και εσαεί διαμόρφωση μιας παραβατικής

προσωπικότητας. Κατά συνέπεια η διακηρυγμένη μέριμνα του δικαιοακού συστήματος είναι η αναμόρφωση του ανηλίκου παραβάτη, η αποκατάσταση των συνθηκών που θα του επιτρέψουν να επανέλθει στην κοινωνικότητα.

Για το δίκαιο ανηλίκων, η αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς δεν έχει τόσο τιμωρητικό χαρακτήρα, όσο εκπαιδευτικό – αναμορφωτικό. Δευτερεύουσα σημασία έχει η πράξη αυτή καθαυτή. Αυτό που προέχει είναι η αποκατάσταση των συνθηκών εκείνων που οδήγησαν τον ανήλικο στην διάπραξη.

Σ' αυτήν την κατεύθυνση εδώ και αρκετά χρόνια, το δίκαιο ανηλίκων προσανατολίζεται προς μια λιγότερο τυπική και δικαστική λογική και πρακτική. Η εμπλοκή των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής επανένταξης στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθίσταται βαθμιαία ως εντονότερη. Έννοιες όπως «ψυχοκοινωνική υποστήριξη», «κοινωνική επανένταξη», βρίσκονται πλέον στην ημερήσια διάταξη.

Το Δίκαιο Ανηλίκων σήμερα τείνει να καταστεί αυτοτελής δικαστικός και επιστημονικός κλάδος. Έχει διαμορφώσει δικούς του θεσμούς και αναφέρεται σε ειδικούς νόμους και διατάγματα. Έχει δικές του αυτόνομες πηγές δικαίου εκτός από τις κοινές. Παρόλα αυτά δεν υπάρχει ακόμα ένας Κώδικας Ανηλίκων αλλά «Συλλογές Νομοθεσίας Ανηλίκων». Οι ειδικοί νόμοι που ρυθμίζουν την μεταχείριση διαφόρων κατηγοριών ανηλίκων καθώς και οι πολυάριθμες διατάξεις δεν έχουν επίσημα κωδικοποιηθεί (Σπινέλλη, 1992, Σπινέλλη – Τρωϊάννου 1984, Κλίμακα, Τεύχος 6, 2004).

γ) ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Τα αναμορφωτικά μέτρα επιβάλλονται σε παιδιά και έφηβους που έχουν διαπράξει εγκλήματα.

- Η επίπληξη:

Είναι το πιο ήπιο από τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στον ποινικό κώδικα. Απαγγέλεται από το Δικαστήριο σε περιπτώσεις κυρίως ελαφρών παραπτωμάτων (Κ. Σπινέλλη – Τρωϊάννου Δίκαιο Ανηλίκων 1987).

Σκοπός του μέτρου της επίπληξης είναι να κατανοήσει ο ανήλικος το άδικο της πράξης του και να αποτραπεί από το να τελέσει κάτι ανάλογο στο μέλλον. Το μέτρο αυτό αφορά κυρίως τροχαίες παραβάσεις.

- Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλεια του ανηλίκου στους γονείς, τους επιτρόπους ή τους κηδεμόνες του:

Προϋποθέτει ένα κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, πρόσωπα δηλαδή, που από τον νόμο είναι αστικά και ποινικά υπεύθυνα για τους ανήλικους. Με την επίταση της υπευθυνότητας τους αυτής από το δικαστήριο ανηλίκων, αποσκοπείται τελικά η κοινωνική προσαρμογή του ανήλικου δράστη (Σπινέλλη – Τρωϊάννου).

Σύμφωνα με το άρθρο 360 ΠΚ υπάρχουν κυρώσεις σε περίπτωση παραμέλησης της εποπτείας του ανηλίκου, οι οποίες επιτείνονται αν οι υπαίτιοι της παραμέλησης ήταν τα πρόσωπα αυτά που τους είχε ανατεθεί η επιμέλεια από τον δικαστή ανηλίκων. Το Δικαστήριο σε αυτές τις περιπτώσεις έχει σκοπό να επαυξήσει την προσοχή και την ευθύνη των γονέων.

- Η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων

Αποτελεί ένα από τα πιο συνηθισμένα αναμορφωτικά μέτρα και επιβάλλεται συχνά όπως και η επίπληξη από το δικαστήριο (Τρωϊάννου – Λούλα 1977, σελ. 64). Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται σε νέους που αντιμετωπίζουν οικογενειακά προβλήματα ή παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά.

Ο Επιμελητής Ανηλίκων αναλαμβάνει την ευθύνη να καθοδηγήσει, να βοηθήσει τον ανήλικο σε κάθε του πρόβλημα. Βρίσκεται σε συνεχή επαφή μαζί του και με τους οικείους του. Συνήθως ανατίθεται η επιμέλεια στον ίδιο επιμελητή που είχε ερευνήσει τα σχετικά με την ζωή του ανηλίκου και είχε συντάξει την σχετική έκθεση πριν από την δικάσιμη που τον ορίζει ως υπεύθυνο. Μάλιστα κατά κάποιο τρόπο, προτείνει ο ίδιος την επιβολή αυτού του μέτρου, ώστε να εξακολουθεί να είναι σε θέση να παρακολουθεί τον ανήλικο (Α. Τρωϊάννου – Λούλα 1987, σελ. 180).

Κάθε 6 μήνες ο επιμελητής συντάσσει έκθεση σχετικά με την πρόοδο που σημειώνει ο ανήλικος. Συγχρόνως κάνει πρόταση για παράταση, άρση ή μεταβολή του μέτρου που έχει επιβληθεί. Την έκθεση την υποβάλλει στον προϊστάμενο της υπηρεσίας του και αυτός στον δικαστή ανηλίκων (άρθρο 9 παρ. 3 του Π.Δ 49/1979).

«Οι συστάσεις του Κανονιστικού Διατάγματος 49/79, προς τους Επιμελητές των Δικαστηρίων Ανηλίκων για την στάση τους απέναντι στους ανηλίκους και στις οικογένειες τους συμπίπτουν με τις αρχές της Κοινωνικής Εργασίας» (Ζωή Λούτση, «Η παραβατικότητα των ανηλίκων...» Περιοδικό Κ.Ε, Τεύχος 7^ο Αθήνα 1987, σελ. 195).

- Η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο Ίδρυμα Αγωγής

Αυτό το αναμορφωτικό μέτρο επιβάλλεται σε ανήλικους που οι ίδιοι οι γονείς τους δηλώνουν αδυναμία στο να διαπαιδαγωγήσουν, σε ανήλικους που δεν φοιτούν στο σχολείο, που κάνουν φυγές από το σπίτι τους, υπότροπους με αντικοινωνική συμπεριφορά.

Ο Διευθυντής του Ίδρυματος Αγωγής είναι αυτός που θα αποφασίσει την άρση ή την μετατροπή της εισαγωγής στο Ίδρυμα σε επιεικέστερο αναμορφωτικό μέτρο, αφού πρώτα όμως δοθεί δοκιμαστική άδεια στον ανήλικο.

Η προσφυγή στην λήψη του αναμορφωτικού μέτρου της εισαγωγής σε Ίδρυμα Αγωγής προϋποθέτει κατά κανόνα να έχει προηγουμένως δοκιμασθεί η αποδοτικότητα των άλλων αναμορφωτικών μέτρων ώστε να αποτελεί την τελευταία βαθμίδα κλιμακώσεώς τους. Συνήθως είναι η κατάληξη των νέων με σοβαρά προβλήματα που είναι φανερό ότι χρειάζονται την ιδρυματική μεταχείριση (Τρωϊάννου – Λούλα 1987, σελ. 215).

δ) ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ (ΙΑΤΡΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ)

Τα θεραπευτικά μέτρα, που απαριθμούνται ενδεικτικά στον Ποινικό Κώδικα (άρθρο 123) επιβάλλονται σε παιδιά και έφηβους δράστες εγκληματικών πράξεων. Προορίζονται για περιπτώσεις ανηλίκων ιδιαίτερα σοβαρές και αποδεδειγμένα πάσχουν από ψυχική νόσο ή εμφανίζουν νοητική υστέρηση ή είναι επιληπτικοί αλκοολικοί, τυφλοί ή κωφάλαλοι.

Τα μέτρα αυτά που σπάνια διατάσσει το δικαστήριο ανηλίκων, συνίστανται στην παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα ύστερα από γνωμοδότηση ειδικού γιατρού (άρθρο 123 Π.Κ.).

Εκτέλεση δικαστικής απόφασης που επιβάλλει θεραπευτικά μέτρα σημαίνει στην πράξη εισαγωγή στο Κρατικό Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων (Δημόσιο Ψυχιατρείο) όπου τα παιδιά εισάγονται σε ιδιαίτερο τμήμα, ενώ οι έφηβοι σε τμήματα ενηλίκων (Τρωϊάννου – Λουλά Α., 1987, σελ. 36).

Μετά την ψήφιση του Ν. 1729/1987 περιλαμβάνονται στις περιπτώσεις της διάταξης του άρθρου 123 ΠΚ και οι ανήλικοι δράστες εξαρτημένοι από ναρκωτικές ουσίες.

Η σποραδική χρησιμοποίηση του μέτρου ερμηνεύεται από τις Σπινέλλη – Α. Τρωϊάννου (1992) από : α) την έλλειψη ειδικών

ιδρυμάτων και β) την άρνηση των διευθυντών των ειδικών σχολείων να φιλοξενήσουν τους ανήλικους παραβάτες.

Το δικαστήριο ανηλίκων με απόφασή του μπορεί να εισηγηθεί επίσης κατόπιν αίτησης την φιλοξενία των ανηλίκων σε παιδουπόλεις, σε μονάδες του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας ή σε Ιατροπαιδαγωγικά κέντρα (Ιατρικό μοντέλο αντιμετώπισης αντί για τον εγκλεισμό τους σε ιδρύματα Αγωγής, αντιμετωπίζοντας τους ανήλικους δράστες ως θύματα (κακοποίησης, παραμέληση και ασθενείς).

Το προσωπικό των ιδρυμάτων Πρόνοιας, φροντίζει τις περιπτώσεις εκείνες όπου είναι απαραίτητη η αποκοπή του ανήλικου από το οικογενειακό του περιβάλλον.

Σκοπός τους είναι η οικοδόμηση μιας σωστής συναισθηματικής σχέσης με τα μέλη της οικογένειας, η βελτίωση της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης των εφήβων, η καλλιέργεια εμπιστοσύνης, ειλικρίνειας και δίκαιης αλληλεπίδρασης με άλλες ανθρώπινες υπάρξεις (Ζούκα κ' Παπαντωνίου).

Επίσης, παρέχεται και ειδική εκπαιδευτική βοήθεια μέσα από τμήματα μάθησης με ειδικούς παιδαγωγούς.

ε) ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Ο ποινικός Σωφρονισμός του άρθρου 127 του Ποινικού Κώδικα συνίσταται σε εγκλεισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα επιβάλλεται αν κριθεί από το δικαστήριο ότι είναι αναγκαίος για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (άρθρο 127 παρ. 1 ΠΚ) και πρόκειται για το σκληρότερο μέτρο αντίδρασης της Πολιτείας για τους ανήλικους που διατρέχουν από το 13^ο έτος της ηλικίας του ως το 17^ο συμπληρωμένο (άρθρο 121, παρ. 1 ΠΚ).

Το ελάχιστο όριο δεν μπορεί να είναι μικρότερο από 6 μήνες και το μέγιστο μεγαλύτερο από 20 χρόνια.

Από την συμπεριφορά του ανήλικου εξαρτάται αν θα απολυθεί με το ελάχιστο όριο ποινής ή θα εξαντλήσει το μέγιστο ή αν θα απολυθεί με όρους πριν εξαντλήσει το ελάχιστο αν είναι μεγαλύτερο από 6 μήνες (οι όροι είναι 3-5 χρόνια δοκιμασίας. Αν στο διάστημα αυτό δεν κάνει άλλο αδίκημα του χαρίζεται το υπόλοιπο της ποινής).

Η επιβολή σωφρονιστικού περιορισμού σε πρωτοεμφανιζόμενο στο δικαστήριο έφηβο και για σοβαρή ακόμη πράξη που από την κοινωνική έρευνα χαρακτηρίζεται ως περιστασιακή έκδηλη και όχι ως έκφραση επικίνδυνης προσωπικότητας, δεν είναι σκόπιμη και εποικοδομητική.

στ) Ο ΝΕΟΣ ΝΟΜΟΣ 3189/2003

Η Ελληνική ποινική νομοθεσία για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων ρυθμίζεται, από τις διατάξεις των άρθρων κυρίως του όγδοου κεφαλαίου του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα και από πλευράς δικονομικού δικαίου, από τις διατάξεις των άρθρων που βρίσκονται στα σχετικά με την δικονομική ρύθμιση βιβλία και κεφάλαια του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Στις διατάξεις αυτές παρενέβη ο νομοθέτης με το νόμο 3189/2003 με τίτλο «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων» και τροποποίησε και βελτίωσε την ισχύουσα από το έτος 1951 ποινική νομοθεσία των ανηλίκων.

Ηλικιακά όρια – ορολογία

Ο ν. 3189/2003 τροποποίησε και διατύπωσε, εκ νέου τους τίτλους και όρους που υπήρχαν στον Π.Κ. όσο και στο Κ.Π.Δ. αντικατέστησε το τίτλο του όγδοου κεφαλαίου του ΠΚ «Ανήλικοι Εγκληματίες», με τον τίτλο «Ειδικές διατάξεις για Ανηλίκους» καθώς επίσης τους τίτλους των άρθρων από «Ανήλικοι που δικάζονται μετά την συμπλήρωση του 17^{ου} έτους» στο νέο τίτλο «Εκδίκαση μετά την συμπλήρωση του 18^{ου} έτους» (άρθρο 130 Π.Κ.), τον τίτλο «Εγκληματίες μετεφηβικής ηλικίας» στο

τίτλο «Νεαροί ενήλικες» (άρθρο 133 Π.Κ.) και τον τίτλο «Περιορισμός σε Σωφρονιστικό Κατάστημα» στον τίτλο «Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων» (άρθρο 54 Π.Κ.)>

Επαναπροσδιόρισε τα ηλικιακά όρια της ποινικής ανηλικότητας εναρμονίζοντας έτσι την ελληνική νομοθεσία με τις σύγχρονες τάσεις και νομοθεσίες των ευρωπαϊκών χωρών και εξίσωσε με καθυστέρηση την αστική με την ποινική ανηλικότητα.

Ειδικότερα, αύξησε και προσάρμοσε τα ηλικιακά όρια ανηλικότητας, από το κατώτερο όριο του 7^{ου} έτους στο 8^ο έτος και το ανώτερο όριο από το 17^ο στο 18^ο έτος (άρθρο 121 Π.Κ.).

Απάλειψε την διάκριση ανάμεσα στα παιδιά και τους εφήβους (άρθρα 121 και 126 Π.Κ.) καθορίζοντας τα ηλικιακά όρια των ποινικώς ανεύθυνων ανηλίκων ανάμεσα στο 8^ο έτος (συμπληρωμένο) και του 13^{ου} έτους (συμπληρωμένου) (άρθρο 126 Π.Κ.) ορίζοντας ποινικά υπεύθυνους από το 12^ο έτος στο 13^ο έτος (άρθρο 127 Π.Κ.). Μείωσε το χρόνο της αυτοδίκαιης παύσης των αναμορφωτικών – θεραπευτικών μέτρων από το 21^ο στο 18^ο έτος (άρθρο 125 Π.Κ.). Αύξησε το όριο της ποινικής ανηλικότητας από το 17^ο έτος στο 18^ο (άρθρο 131 Π.Κ.) καθώς επίσης το όριο των «Νεαρών ενηλίκων» όσων έχουν δηλαδή συμπληρώσει το 18^ο έτος, όχι όμως και το 21^ο έτος (άρθρο 133 Π.Κ.). Όσον αφορά το «Δικαστήριο Ανηλίκων», τα ηλικιακά όρια που εκδικάζονται ανήλικοι ξεκινούν από το 17^ο στο 18^ο έτος της ηλικίας τους (άρθρο 113 Π.Κ.).

Εμπλουτίζονται τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα που τίθενται στην διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου για την καλύτερη αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη. Προτίθενται έτσι εναλλακτικές δυνατότητες, όπως η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου σε ανάδοχη οικογένεια, η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος μέσω της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων για έκφραση συγγνώμης του ανήλικου προς το θύμα και για την εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών

της πράξης, η αποζημίωση του θύματος και η κατ' άλλο τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, η παροχή κοινωφελούς εργασίας, η παρακολούθηση κοινωνικο-ψυχολογικών προγραμμάτων ή ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, η φοίτηση σε σχολές επαγγελματικές ή άλλης εκπαίδευσης και κατάρτισης (άρθρο 122 Π.Κ.).

Τα περισσότερα από αυτά τα αναμορφωτικά μέτρα εφαρμόζονται ήδη στο εξωτερικό με μεγάλη αποτελεσματικότητα με την μορφή προγραμμάτων αντεγκληματικής πολιτικής έχοντας την κατάλληλη οργάνωση, προσωπικό, υλικοτεχνική υποδομή και την ανάλογη κρατική υποστήριξη. Στην Ελλάδα όμως με την υπάρχουσα κατάσταση που επικρατεί δεν φαίνεται να υπάρχει πρακτική δυνατότητα εφαρμογής τους.

Μια άλλη ρύθμιση του νέου νομοσχεδίου είναι η αυτοδίκαιη παύση των αναμορφωτικών μέτρων μόλις ο ανήλικος συμπληρώνει το 18^ο έτος της ηλικίας του (αντί του 21^{ου} που ίσχυε) (άρθρο 125 Π.Κ.).

Για την περίπτωση τέλεσης πταίσματος προβλέπεται πλέον μόνο η επιβολή των αναμορφωτικών μέτρων της επίπληξης, της ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς όπως και η παρακολούθηση ειδικών μαθημάτων κυκλοφοριακής αγωγής (άρθρο 128 Π.Κ.).

Αναφορικά με το θέμα του Ποινικού Σωφρονισμού τονίζεται ότι πλέον αυτή μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί να επιβάλλεται και ιδίως για αξιόποινες πράξεις βίας, ή τελούμενες κατ' επάγγελμα, κατ' εξακολούθηση ή καθ' υποτροπή, ενώ η διάρκειά της θα πρέπει εφεξής να ορίζεται επακριβώς στην απόφαση του δικαστηρίου (άρθρο 127 Π.Κ.).

Καθίστανται ευνοϊκότερες οι ρυθμίσεις για την υπό όρο απόλυση των ανηλίκων, έτσι ώστε ο χρόνος δοκιμασίας να μην υπερβαίνει το ύψος του υπολοίπου της ποινής που πρέπει να εκτιθεί. Η υπό όρο απόλυση προβλέπεται να χορηγηθεί αμέσως μόλις συμπληρωθεί η έκτιση του μισού της επιβληθείσας ποινής. Επίσης εξειδικεύονται ακόμη

περισσότερο οι υποχρεώσεις του ανηλίκου κατά το χρόνο δοκιμασίας του και θεσπίζονται ειδικές ευνοϊκές διατάξεις για ανήλικους που έχουν σχέση με ναρκωτικά (άρθρο 129 Π.Κ.). Δηλαδή στην τελευταία αυτή περίπτωση υπάρχει δυνατότητα απόλυσης και πριν από την έκτιση του μισού της ποινής, εφόσον ο ανήλικος παρακολούθησε επιτυχώς εγκεκριμένο συμβουλευτικό πρόγραμμα στο κατάστημα κράτησης και προσκομίζεται βεβαίωση από αναγνωρισμένο πρόγραμμα απεξάρτησης ότι αυτός γίνεται στην συνέχεια αποδεκτός στο πρόγραμμα.

Ξεκαθαρίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να επιβάλλεται σε ανήλικους προσωρινή κράτηση και διευρύνονται οι περιοριστικοί όροι που μπορούν να επιβληθούν σ' αυτόν, με σκοπό να έχει τη δυνατότητα με διάφορους τρόπους (π.χ. κοινωφελής εργασίας, παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων) να εκπληρώνει επωφελώς και για τον ίδιο τις υποχρεώσεις του, ενώ μέχρι τώρα ίσχυε η εγγυοδοσία ή η τακτική εμφάνιση στο αστυνομικό τμήμα.

Επίσης η προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί στον ανήλικο εφόσον έχει συμπληρώσει το 13^ο έτος της ηλικίας του, ενώ σε περίπτωση που αδυνατεί να πληρώσει την εγγύηση που του έχει επιβληθεί δεν μπορεί για τον λόγο αυτό να αντικατασταθεί ο περιοριστικός αυτός όρος με προσωρινή κράτηση και να εγκλειστεί στις φυλακές (282 Κ.Π.Δ.).

Όσον αφορά την άσκηση εφέσεως, αυτή επιτρέπεται ανεξάρτητα από την διάρκεια του περιορισμού του ανηλίκου σε ειδικό κατάστημα κράτησης. Επομένως δικαίωμα έφεσης έχει πλέον και ο ανήλικος ο οποίος κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης είχε συμπληρώσει το 13^ο έτος της ηλικίας του όμως δικάστηκε μετά το 18^ο έτος του, ενώ μειώθηκε και η εφέσιμη ποινή, για τις ποινές στερητικές της ελευθερίας, η οποία εξομοιώθηκε με τα προβλεπόμενα για τους ανήλικους (άρθρο 489 Κ.Π.Δ.).

Τέλος με τον νέο άρθρο 45^A ΚΠΔ παρέχεται εφεξής η δυνατότητα του εισαγγελέα να απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος του ανηλίκου. Συγκεκριμένα του δίνεται η δυνατότητα να «απόσχει από την ποινική δίωξη πράξης πταίσματος ή πλημμελήματος αν κρίνει, ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου, ότι η άσκησή της δεν είναι αναγκαία για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων» και ταυτόχρονα του δίνεται η δυνατότητα να επιβάλλει ένα από τα προβλεπόμενα εναλλακτικά μέτρα για ανηλίκους (όχι περιοριστικά της ελευθερίας) όπως η προσφορά κοινωφελούς εργασίας κ.ά.. Με αυτήν την διάταξη ο εισαγγελέας ορίζει προθεσμία συμμόρφωσης του ανηλίκου, όπου στην περίπτωση που συμμορφωθεί με τα μέτρα και τις υποχρεώσεις που του επιβλήθηκαν, ο εισαγγελέας τότε αρχειοθετεί την υπόθεση, ενώ στην αντίθετη περίπτωση (της μη συμμόρφωσή του) τότε ο εισαγγελέας κινεί την άσκηση ποινικής δίωξης (άρθρο 45 Α).

Είναι γεγονός ότι με τον νέο νόμο έγινε σημαντική προσπάθεια να εναρμονιστεί η ελληνική ποινική νομοθεσία για την μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών με την γενικότερη διεθνή τάση της ποινικής αντιμετώπισής τους.

Από τις τροποποιήσεις του νόμου, αν εξαιρέσουμε κάποιες συγκεκριμένες, όπως αυτή της αύξησης των ηλικιακών της ποινικής ανηλικότητας και την εξίσωσή της με την αστική ανηλικότητα (στην οποία, η χώρα μας έπρεπε να είχε προβεί από την επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (με το ν. 2101/1992) ένα μεγάλο μέρος των υπόλοιπων τροποποιήσεων αφορούν αλλαγές στην ορολογία», οι οποίες δεν είναι καθόλου καθησυχαστικές, ούτε είναι βέβαιο ότι σηματοδοτούν ριζικές αλλαγές όπως λ.χ. συμπεριφοράς των φορέων εξουσίας απέναντι στους ανήλικους παραβάτες ή της οργάνωσης

και λειτουργίας των ειδικών καταστημάτων κράτησης νέων. Κι αυτό διότι δεν αρκεί να αλλάζουν μόνο οι ορολογίες, για να αλλάξουν και οι συμπεριφορές, ούτε η μετονομασία των Ιδρυμάτων για να αλλάξει το έργο που επιτελούν. Αυτά μπορούν να επιτευχθούν με την κατάλληλη επιμόρφωση και την υποστήριξη όλων των εμπλεκομένων, με την δημιουργία νέων σύγχρονων κτιρίων, τα οποία θα έχουν τις απαιτούμενες εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό (όπως λ.χ. κέντρα εκπαίδευσης και επαγγελματικού προσανατολισμού, επανδρωμένα με κατάλληλα καταρτισμένο προσωπικό, εφοδιασμένο με τα κατάλληλα προγράμματα, ψυχοσωματικής υποστήριξης των ανηλίκων και ομαλής κοινωνικής επανένταξης τους, δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων κ.ά.) (Μ. Τερζοπούλου, ο Ν. 3189/2003, Π.Δ 2003, 1181).

Επίσης στην προσπάθεια του νομοθέτη για την εναρμόνιση της ελληνικής ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων με τα διεθνώς κρατούντα, δεν λήφθηκαν υπόψη οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής πραγματικότητας και αυτό έχει ως αποτέλεσμα κι αυτές οι καινοτόμες διατάξεις (λ.χ. των νέων προβλεπόμενων αναμορφωτικών μέτρων, και της δυνατότητας αποχής του εισαγγελέα από την άσκηση ποινικής δίωξης) να κινδυνεύουν να μείνουν ανενεργές. Και αυτό, διότι σύμφωνα με τον Αλεξάκη «ενώ εισήγαγε από το εξωτερικό αξιόλογα μέτρα, τα οποία εκεί εφαρμόζονται με θετικά αποτελέσματα, δεν εισήγαγε παράλληλα ούτε και προέβλεπε την δημιουργία, αντίστοιχων του εξωτερικού, θεσμών στήριξης, όπως λ.χ. μιας κεντρικής αρχής που θα οργανώνει και θα επιβλέπει το έργο των προγραμμάτων, ούτε τις προϋποθέσεις δημιουργίας υλικοτεχνικής υποδομής στελεχωμένης με τα καταλληλότερα πρόσωπα (και από άποψη θεωρητικής κατάρτισης αλλά και από άποψη ευαισθησίας)».

Συνεχίζοντας ο Αλεξάκης αναφέρει ότι δεν δημιουργήθηκε ένα αυτοτελές νομοθέτημα, ο Κώδικας Δικαίου Ανηλίκων, όπως (είχε προβλέψει ο ν. 2145/1993, και που κατ' επανάληψη έχει προταθεί από

θεωρητικούς) ώστε να αποδεσμευτούν οι ανήλικοι από τους κανόνες του Ποινικού Δικαίου των Ενηλίκων, καθώς δεν πήρε και μέτρα «για την αντιμετώπιση της δυσκινησίας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, κι ούτε τόλμησε να προβεί στην απεγκληματοποίηση των αδικημάτων εκείνων (λ.χ. επαιτεία) όπου πραγματικό θύμα είναι ο ίδιος ο ανήλικος – δράστης» (Αλεξιάκης Γ. Νομικός, Περιοδικό «Κλίμακα» Τεύχος 6, 1994).

4.2 ΘΕΣΜΟΙ - ΦΟΡΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

α) ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΤΟΣΠΕ)

Σύμφωνα με την Deluias – Marty αντεγκληματική πολιτική είναι «το σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο» (σελ. 28, 1996) και έχει ως αντικείμενο «την εξασφάλιση της συνοχής και επιβίωσης του κοινωνικού στίγματος δίνοντας απάντηση στην ανάγκη για ασφάλεια των προσώπων και των πραγμάτων».

Στόχος της αντεγκληματικής πολιτικής επομένως είναι η πρόληψη, η οποία διακρίνεται σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή.

Στόχος της πρωτογενούς είναι η μετατροπή των εγκληματογόνων συνθηκών του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, η οποία ανατίθεται στην Αστυνομία καθώς και σε σύγχρονα συστήματα ασφαλείας και ιδιωτικές αστυνομίες. Δευτερογενής είναι η πρόληψη που κατευθύνεται στην έγκαιρη αντιμετώπιση και παρέμβαση σε άτομα και ομάδες που βρίσκονται σε εγκληματογόνες συνθήκες και την έχουν αναλάβει οι κοινωνικές υπηρεσίες – φορείς. Εδώ αναπτύσσονται τα διάφορα κοινωνικοπαιδαγωγικά μέτρα αρωγής και προστασίας (Φαρσεδάκης, 1998). Τέλος, η τριτογενής πρόληψη είναι η πρόληψη της υποτροπής των ήδη εγκληματιών οι οποίοι βρίσκονται υπό την ευθύνη

ειδικών καταστημάτων κράτησης, και κέντρων επιτήρησης (Ken, Peace, 1997). Σ' αυτήν ενεργοποιούνται μέτρα κοινωνικού ελέγχου, τα οποία στοχεύουν στην πρόληψη της υποτροπής αλλά και στην κοινωνική ένταξη των παραβατών.

ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΤΟΣΠΕ)

Στην Ελλάδα η αντεγκληματική πολιτική που εφαρμόζεται μέχρι σήμερα, δεν ανταποκρίνεται στην διαφοροποιούμενη εγκληματικότητα που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια και παρουσιάζεται επιτακτική ανάγκη αναθεώρησης των πολιτικών και άμεσης παρέμβαση (Φαρσεδάκης, 1998). Στα πλαίσια της ανάπτυξης μιας εναλλακτικής και αντεγκληματικής πολιτικής στην Ευρώπη έχουν δημιουργηθεί τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας (ΤΟΣΠΕ), των οποίων οι εφαρμογές ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες και απαιτήσεις των Τοπικών κοινωνιών. Η θέσπιση των ΤΟΣΠΕ στην Ελλάδα θα έχουν ως κύρια αποστολή την καταγραφή και μελέτη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, καθώς και την εφαρμογή από τους κοινοτικούς φορείς προγραμμάτων, κατάλληλων να προλάβουν ή να περιορίσουν ορισμένες μορφές εγκληματικότητας (Παπαθεοδώρου, 1999).

Τέλος η πρόταση για την δημιουργία των ΤΟΣΠΕ, έχει ψυφισθεί από την ελληνική βουλή ήδη από το 1999, όμως δεν έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον από τους Δήμους οι οποίοι είναι αρμόδιοι για την σύστασή τους, λόγω της έλλειψης των οικονομικών πόρων και αυτό μόνο με την αρωγή του κρατικού προϋπολογισμού θα μπορούσε να επιτευχθεί (Φουράκη, 2004).

Η θεσμοθέτηση των ΤΟΣΠΕ στην Ελλάδα έγινε με το Ν. 2713/1999 (και συμπληρώθηκαν με την ΝΑ 3002/1/14 για τη «Ρύθμιση θεμάτων λειτουργίας Δημοτικών και Κοινοτικών Συμβουλίων Πρόληψης της

Εγκληματικότητας και συνεργασίας αυτών με αρμόδιες αρχές και φορείς»).

Τα εν λόγω συμβούλια έχουν γνωμοδοτικό/ συμβουλευτικό χαρακτήρα και μπορούν να συσταθούν σε κάθε Δήμο ή Κοινότητα της χώρας με πληθυσμό μεγαλύτερο των 3.000 κατοίκων (αρ. 16 2713/99). Απαρτίζονται από επιστήμονες και λειτουργούς που διαμένουν στην περιφέρεια του δήμου και διαθέτουν ειδικές γνώσεις στον τομέα της εγκληματικότητας όπως δικαστικούς λειτουργούς, εγκληματολόγους, ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, αστυνομικούς, κοινωνικούς λειτουργούς και ιατρούς καθώς και εκπροσώπους παραγωγικών τάξεων και κοινωνικών φορέων. Τα μέλη δεν πρέπει να είναι λιγότερα από πέντε και περισσότερα από έντεκα, με τριετή και αμισθή θητεία (αρ. 16). Κύρια αποστολή των ΤΟΣΠΑ αποτελεί «η καταγραφή και η μελέτη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, καθώς και η σχεδίαση, η οργάνωση, ο συντονισμός και η εφαρμογή από τους κοινωνικούς φορείς πρωτοβουλιών, κατάλληλων να προλάβουν ή να περιορίσουν ορισμένες μορφές εγκληματικότητας» (Πλαίσιο Βασικών Αρχών ΤΟΣΠΑ, 6/2002, σ.σ 387-590).

Οι δράσεις των ΤΟΣΠΑ, σύμφωνα με το Πλαίσιο Βασικών Αρχών Λειτουργίας του είναι πιο συγκεκριμένα :

α) Η καταγραφή και μελέτη της εγκληματικότητας και η σύνταξη ετήσια έκθεσης για την εξέλιξη της εγκληματικότητας στην περιοχή τους

β) Η ευαισθητοποίηση και η ενεργός συμμετοχή κοινωνικών φορέων και πολιτών στα προγράμματα πρόληψης

γ) Η πλαισίωση και ο συντονισμός πρωτοβουλιών άλλων κοινωνικών φορέων που στοχεύουν στην πρόληψη (π.χ. θεραπευτικών κοινοτήτων, συλλόγων γονέων, επαγγελματικών ενώσεων, εκκλησίας κτλ.)

δ) Η πρόταση δημιουργία κέντρων βοήθειας, αρωγής και πληροφόρησης στα θύματα εγκληματικών πράξεων

ε) Η εκπόνηση και εφαρμογή προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας
στ) Η υποβολή προτάσεων προς τους αρμόδιους φορείς (Υπουργεία, Νομαρχία κτλ.) για παρεμβάσεις σε περιοχές που παρουσιάζουν έντονα κοινωνικά προβλήματα

ζ) Η σύσταση δικτύου «στελεχών πρόληψης» σε τομείς όπως η ομαδική συμπεριφορά, η σχολική/ εξωσχολική βία, τα ναρκωτικά, η κακοποίηση/ εκμετάλλευση ανηλίκων κτλ.

η) Η κατάστρωση προγραμμάτων πρόληψης αναφορικά με ορισμένες παραβατικές/ εγκληματικές συμπεριφορές ή κατηγορίες δραστών.

Η φιλοσοφία του θεσμού ερείδεται στον αντίστοιχο γαλλικό, όπως αυτό εμφανίστηκε και τέθηκε σε εφαρμογή ήδη από το 1983 και επεκτάθηκε αργότερα, με διαφοροποιημένες μορφές και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα πρόκειται για μια μορφή αποκεντρωμένης πρόληψης σε τοπικό επίπεδο, η οποία εντάσσεται στην ευρύτερη συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική (Θ. Παπαθεοδώρου 6/1999).

Μέχρι σήμερα έχουν ιδρυθεί περί τα 90 συμβούλια σε σύνολο χώρας αλλά λειτουργούν ελάχιστα από αυτά. Παρόλα αυτά ο θεσμός στην Ελλάδα έχει μικρή μόνο ιστορία που δεν επιτρέπει την ασφαλή αξιολόγησή του. Μια γενική παρατήρηση που μπορούμε να διατυπώσουμε είναι η αμηχανία και η επιφυλακτικότητα των εμπλεκόμενων φορέων για την λειτουργία των ΤΟΣΠΕ, η οποία αντανακλά αφενός την διστακτικότητά τους για την ανάληψη ευθυνών (οικονομικών, πολιτικών κτλ.) και αφετέρου την απουσία σαφούς πλαισίου αντεγκληματικής πολιτικής (Ζαραφωνίτου Χ., 2003).

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι οι νέες τάσεις στην αντεγκληματική πολιτική στον ελληνικό χώρο στηρίζονται σε μοντέλα που εφαρμόζονται ήδη αρκετά χρόνια σε άλλες χώρες και τα οποία είχαν θεσμοθετηθεί με παρεμφερή μορφή και κατά το παρελθόν στην Ελλάδα

(π.χ. Εθνικό Συμβούλιο Πρόληψης ή τα Συμβούλια Γειτονιάς στις αρχές της δεκαετίας του '80) αλλά ποτέ δεν υλοποιήθηκαν. «Οι τάσεις αυτές θα μπορούσαν, ωστόσο, να διαμορφώσουν ένα «νέο» χαρακτήρα στην ελληνική αντεγκληματική πολιτική, εάν αποβάλλουν τον αποσπασματικό τους χαρακτήρα και ενταχθούν στο πλαίσιο μιας σφαιρικής πολιτικής πρόληψης» (Ζαραφονίτου Χ., 2003).

β) ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Σύμφωνα με τον Ν. 2724/1940, το υπουργείο δικαιοσύνης είχε την δυνατότητα μετά από ανάλογη αίτηση να κρίνει πότε ένας ανήλικος ήταν «προπαραβατικός» και να του επιβάλλει το μέτρο του εγκλεισμού σε ίδρυμα Αγωγής ή το μέτρο της ανάθεσης της διοικητικής επιμέλειας σε Επιμελητή Ανηλίκων.

Η πρόνοια δηλαδή για τους ανηλικούς βρισκόταν σε γραφειοκρατικά γρανάζια στα χέρια υπαλλήλων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή στην καλύτερη περίπτωση ενός πολιτικού με νομικές σπουδές (Γεωργούλας...).

Αυτό το ζήτημα διευθετήθηκε με το ΠΔ 278/1988 όπου με βάση το άρθρο 7 ιδρύεται η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Η Διεύθυνση αυτή συγκροτείται από δύο τμήματα: Το τμήμα της Πρόληψης Εγκληματικότητας και Αγωγής Ανηλίκων και από το Τμήμα Συνθηκών Λειτουργίας Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων και Σωφρονιστικών Καταστημάτων.

Αρμοδιότητες του τμήματος Πρόληψης:

- Εισηγείται την λήψη γενικών μέτρων πρόληψης και εγκληματικότητας των Ανηλίκων και μεριμνά για την υλοποίησή τους σε συνεργασία με άλλους φορείς

- Μεριμνά για την συγκρότηση των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων και την εποπτεία της λειτουργίας των υπηρεσιών τους
- Μεριμνά για την οργάνωση και λειτουργία των δικαστηρίων Ανηλίκων καθώς και των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων
- Φροντίζει για την εν γένει μεταχείριση των τροφίμων των ιδρυμάτων για την εκπαίδευση, τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό, την επαγγελματική του εκπαίδευση και αποκατάσταση και εγκρίνει την χορήγηση αδειών στους ανηλίκους.
- Μεριμνά για την θέσπιση, παρακολούθηση και άρση της διοικητικής επιμέλειας των ανηλίκων που βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο κατ' εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας.

Το τμήμα Συνθηκών Λειτουργία Ιδρυμάτων Αγωγής και Σωφρονιστικών καταστημάτων μεριμνά για την ίδρυση, κατάργηση, οργάνωση και λειτουργία των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων.

Στην αρμοδιότητα του τμήματος αυτού έχει υπαχθεί από τις 20 Σεπτεμβρίου 1988 και κάθε αναγόμενο θέμα στην οργάνωση και λειτουργία των Σωφρονιστικών Καταστημάτων, στη μέριμνα για την ορθή εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων με τις οποίες επιβάλλονται σωφρονιστικά μέτρα σε ανηλίκους και στην μέριμνα για την λήψη κάθε μέτρου γενικά για την κοινωνική τους επανένταξη (Φ. Τζέρμπη, 1990 249-257).

Ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων σύμφωνα με το νόμο έπρεπε να έχει ειδικά προσόντα (υπάλληλος Π.Ε κλάδου με Πτυχίο Παντείου ή Νομικής). Όμως αυτό δεν υφίσταται και ο προϊστάμενος της διεύθυνσης, καθώς αλλάζει βάσει της επετηρίδας, δεν έχει κάποια επιστημονική ειδίκευση σε θέματα ανηλίκων, καθώς δεν έχουν ούτε οι υπόλοιποι υπάλληλοι, ο αριθμός των οποίων είναι μικρός σύμφωνα με τα καθήκοντά τους (Γεωργούλας, 2000, σελ. 176).

Παρά την γενικότερη μέριμνα όμως, δεν υπάρχει ένας οργανωμένος κεντρικός φορέας ο οποίος να χαράσσει μακροπρόθεσμα την αντεγκληματική πολιτική, να συνεργάζεται με ομόλογους φορείς του εξωτερικού και να προωθεί μέτρα ή θεσμούς προληπτικού χαρακτήρα, συντονίζοντας μάλιστα τις αντίστοιχες πρωτοβουλίες φορέων οι οποίοι θα μπορούσαν να βοηθήσουν προς την κατεύθυνση αυτή όπως η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η Εκκλησία, οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι εθελοντικές ομάδες ευαισθητοποιημένων πολιτών (Γεωργούλας, 2000).

γ) ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ

Η πρώτη επαφή του Ανήλικου δράστη γίνεται με τα αστυνομικά όργανα τα οποία εξουσιοδοτούνται από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, υπό την ιδιότητα του ανακριτικού υπαλλήλου:

- α) να δέχονται μηνύσεις ή εγκλήσεις (άρθρο 42, παρ. 2 ΚΠΔ)
- β) να εκτελούν ανακριτικές πράξεις (που αφορούν και ανηλίκους) κατ' εντολή της εισαγγελικής αρχής. Έτσι η προκαταρκτική εξέταση ή η προανάκριση (όταν δεν τις ενεργεί ο εισαγγελέας) και σε εξαιρετικές περιπτώσεις η διενέργεια ορισμένων προανακριτικών πράξεων (όταν δεν τις διεξάγει ο ανακριτής ανηλίκων του άρθρου 26, παρ. 1.4 και 5 του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων) μπορεί να ανατεθούν στα αστυνομικά όργανα μετά από παραγγελία του εισαγγελέα ή του ανακριτή (άρθρα 33,43,243 παρ. 1 και 249 παρ. 3)
- γ) Υποχρεούνται να ανακοινώνουν χωρίς χρονοτριβή στο αρμόδιο εισαγγελέα οτιδήποτε πληροφορούνται με κάθε τρόπο για αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως (άρθρο παρ. 1 ΚΠΔ)
- δ) να επιχειρούν και χωρίς την εντολή της εισαγγελικής αρχής όλες τις προανακριτικές πράξεις που είναι αναγκαίες για να βεβαιωθεί η πράξη και να ανακαλυφθεί ο δράστης αν από την αναβολή απειλείται άμεσος

κίνδυνος ή αν πρόκειται για αυτόφωρο κακούργημα ή πλημμέλημα (άρθρο 24 παρ.2 ΚΠΔ).

Εκτός από τις περιπτώσεις παρέμβασης στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, δίνεται η δυνατότητα στις αστυνομικές αρχές να επιλαμβάνονται των υποθέσεων που αφορούν αντικοινωνική συμπεριφορά. Ένα παράδειγμα είναι στην Ιαπωνία όπου η Αστυνομία ασκεί ρόλο στους ανηλίκους, μπορεί δε να τεθούν υπό την προστασία της και ανήλικοι παραβάτες κάτω των 14 ετών, που δεν εισάγονται σε ιδρύματα. Ασκεί ακόμα και προληπτικό έργο σε συνεργασία με την κοινότητα, αναπτύσσοντας κοινωνική δράση και εφαρμόζονταν προγράμματα, που στοχεύουν στην αποτροπή των νέων από εγκληματικές πράξεις (Χαΐδου «Το θεωρητικό...»).

Στην Ελλάδα με το Ν. 2298/1995 οι αστυνομικές αρχές έχουν την ευχέρεια με αίτησή τους στο δικαστή ανηλίκων να προωθήσουν μια περίπτωση «παραβατικότητας» που έχει υποπέσει στην αντίληψή τους. Το έργο της πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων το έχει αναλάβει το Τμήμα Ανηλίκων στην Διεύθυνση Ασφαλείας της Γ.Α.Δ.Α. τα πρωτεύοντα καθήκοντα του τμήματος αφορούν την παρέμβαση σε περιστατικά για τα οποία έχει ενημερωθεί από τα κατά τόπους τμήματα της ασφάλειας, καθώς και τις άμεσες ενέργειες σε καταγγελίες κακοποίησης ή απειλής κατά ανηλίκων. Επίσης αρμοδιότητα του τμήματος είναι η μετακίνηση τους από τις αστυνομικές αρχές προς τις εισαγγελικές δικαστικές αρχές και τα ιδρύματα, καθώς και οι αναζητήσεις εξαφανισθέντων ή διωκόμενων.

Στο τομέα της πρόληψης, το τμήμα Ανηλίκων διεξάγει περιπολίες, κάνει προσαγωγές υπόπτων, ελέγχει εισαγγελικές παραγγελίες σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακών διαφορών, ενώ παράλληλα συνδράμει και στην διενέργεια ερευνών (Γεωργούλας, «Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα», 2000).

Χωρίς αμφιβολία σύμφωνα με την Χάϊδου (1989) η Αστυνομία αποτελεί ένα από τους κυριότερους σταθμούς «φιλτραρίσματος» δραστών και πράξεων. Σύμφωνα με διάφορες έρευνες έχει αποδειχθεί πως είναι πολύ μεγάλες οι δυνατότητες παρέμβασης της αστυνομίας σε όλες τις φάσεις απονομής δικαιοσύνης. Η αστυνομία «ασκώντας επίσημα πρώτη τον κοινωνικό έλεγχο στους ανήλικους δράστες προκαθορίζει την περαιτέρω εξέλιξη της υπόθεσης τόσο για το ποιοι θα παραμείνουν στην επόμενη διαδικασία, όσο και για την χρονική διάρκεια, μέσα στην οποία θα διεκπεραιωθεί η κάθε περίπτωση» (Χάϊδου 1986, σελ. 37). Κριτική όσον αφορά την διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας έχει ασκηθεί και στην διεθνή βιβλιογραφία. Σύμφωνα με διάφορες κατά καιρούς αναφορές έχει επισημανθεί πως η κρίση του αστυνομικού οργάνου επηρεάζεται από παράγοντες όπως η καλή οικογενειακή κατάσταση και εικόνα του ανήλικου, οι παρέες του ανήλικου κτλ. και σε συνδυασμό με τον φόρτο εργασίας των αστυνομικών έχουμε ως αποτέλεσμα αρκετές από τις περιπτώσεις των ανηλικών παραβατών που προσάγονται στα αστυνομικά τμήματα να μπαίνουν στο αρχείο (Γεωργούλας 2000).

Το γεγονός επίσης ότι δεν υπάρχουν δικαστικοί αστυνομικοί στην Ελλάδα διευκολύνει το έργο της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και από άποψη ορθής εκτίμησης δραστών, αλλά και από άποψη χρόνου αλλά ούτε υπάρχει και ειδικό σώμα που να ασχολείται μόνο με ανήλικους μιας και το προσωπικό του Τμήματος Ανηλικών συνδράμει ταυτόχρονα και στο έργο των άλλων αστυνομικών υπηρεσιών (Χάϊδου 1986).

Τέλος, έχει ασκηθεί και αρνητική κριτική σύμφωνα με διάφορες έρευνες που έχουν διεξαχθεί αναφορικά με τις αξίες και το κοινωνικό προφίλ των αστυνομικών όπου «πρόκειται για άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, τα οποία επιλέγουν το αστυνομικό επάγγελμα για λόγους οικονομικής ασφάλειας και κοινωνικής ανόδου, είναι ως

προσωπικότητες αυταρχικοί, κυνικοί, εχθρικοί, επιθετικοί ρατσιστές...»(Γεωργούλας 2000).

δ) ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Ο Δικαστής Ανηλίκων σύμφωνα με το Ν. 2298/1995 είναι αυτός που θα αποφασίσει αν ένας ενήλικος σε κίνδυνο θα υποβληθεί στο μέτρο του εγκλεισμού σε ίδρυμα ή στο μέτρο της επιμέλειας από τον επιμελητή Ανηλίκων (Γεωργούλας, «Ανήλικοι...»).

Στην χώρα μας ως δικαστής Ανηλίκων διορίζεται ένας πρωτοδίκης για δύο χρόνια αρχικά ή και περισσότερα, αν ο ίδιος επιθυμεί την ανανέωση της θητείας του. Το ίδιο ισχύει και για τον προβλεπόμενο από τον νόμο επίσης αναπληρωτή του.

Σύμφωνα με το Ν. 1828/1889 ο δικαστής ανηλίκων θα πρέπει να έχει κάποια ειδικά προσόντα. Εκτός της νομικής του κατάρτισης απαιτούνται γνώσεις της ειδικής νομοθεσίας ανηλίκων αλλά και άλλων επιστημονικών κλάδων όπως ψυχολογίας, βιολογίας, παιδαγωγικής, ψυχιατρικής κτλ. Δεν είναι βέβαια δυνατή η εξειδίκευση στους κλάδους που αναφέρθηκαν, αλλά αρκεί να αντιλαμβάνεται, να εκτιμά και να αξιοποιεί τις προτάσεις των συνεργατών και συμβούλων του, άμεσων και έμμεσων (επιμελητών ανηλίκων, ψυχιάτρων, κοινωνικών λειτουργών).

Το έργο του θεωρείται διεθνώς περισσότερο κοινωνικό παρά δικαστικό, αφού με την μεγάλη διακριτική ευχέρεια επιλογής των μέτρων αποβλέπει στην αναμορφωτική επίδραση επάνω στον ανήλικο παραβάτη. Στόχοι του πρέπει να είναι ο σεβασμός στο δίκαιο, αλλά χωρίς την προσκόλληση στο δικονομικό τύπο και το γράμμα του νόμου, με τελικό σκοπό το συμφέρον του ανήλικου, του οποίου αποτελεί φυσικό προστάτη και συνήγορο (Τρωϊάννου – Λούλα «Ανήλικος παραβάτης και η δίκη του» Ανάτυπο από το ΜΒ τομ. 30, Τευχ. 4/1982 Αθήνα).

Δυστυχώς η πραγματικότητα έχει δείξει ότι υπάρχουν μεγάλες δυσκολίες που είναι δύσκολες να ξεπεραστούν. Το θέμα βρίσκεται σε συνάρτηση με τα γενικότερα προβλήματα της απονομής δικαιοσύνης. Οι διορισμένοι ως δικαστές ανηλίκων πρωτοδίκες, επιβαρηνμένοι με φόρτο εργασίας κυρίως πολιτικών υποθέσεων, αδυνατούν να διαθέσουν το χρόνο που απαιτούν τα καθήκοντά τους αυτά. «παρά τις εγκυκλίους που είχαν κατά καιρούς παλαιότερα εκδοθεί, δεν φαίνεται να συνειδητοποιήθηκε η ανάγκη της απαλλαγής των δικαστών ανηλίκων από την κύρια δικαστική απασχόλησή τους...» από άλλη άποψη ο σύντομος χρόνος της θητείας τους δεν επαρκεί για να ειδικευτούν, έστω και με τη συναγωγή συμπερασμάτων από την πείρα των δύο ή και περισσότερων χρόνων, αφού αποχωρούν μετά την προαγωγή και μετάθεσή τους, μια και ο νόμος ως δικαστές ανηλίκων προβλέπει μόνο πρωτοδίκες (Τρωϊάννου – Λούλα, 1982 σελ. 379).

ε) ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ

Ο εισαγγελέας φέρει την ευθύνη κατά το στάδιο της προδικασίας, παρίσταται κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, ασκεί ένδικα μέσα επιμελείται γενικά της εκτελέσεως των δικαστικών πράξεων, εκπροσωπεί το δημόσιο συμφέρον στο δικαστήριο και εποπτεύει τη λειτουργία των δικαστηρίων.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ.4 του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων στις συνεδριάσεις παρίσταται υποχρεωτικά ο αρμόδιο εισαγγελέας. Στις περιπτώσεις που παρουσιάζεται κάποιο κώλυμα, αναπληρώνεται από αντεισαγγελέα πρωτοδικών (άρθρο 6 παρ. 2^α του ΚΟΔ).

Εκτός της υποχρέωσης παράστασης του εισαγγελικού λειτουργού στις ακροάσεις ο εισαγγελέας αποτελεί την δώκουσα αρχή. Κύριο έργο του είναι η δίωξη των αξιόποινων πράξεων (άρθρο 27 ΚΠΔ).

Κατά την ελληνική νομοθεσία (άρθρο 43 παρ. 1 ΚΠΔ) ο εισαγγελέας υπόκειται στην αρχή της νομιμότητας της ποινικής δίωξης. Του παρέχεται όμως ξ δυνατότητα να θέτει την μήνυση ή την έγκληση στο αρχείο, αν την βρίσκει νομικά αθεμελίωτη ή ψευδή (Χαΐδου «Το Θεωρητικό...» Νομική Βιβλιοθήκη).

Σ' αυτό το σημείο (σύμφωνα με τον Γεωργούλα) ξεκινάει και η προληπτική παρέμβασή του. Αν διαπιστώσει ότι ο ανήλικος βρίσκεται σε κίνδυνο και ανεξάρτητα από την βασιμότητα της μήνυσης ή της αναφοράς, κρίνει ότι ο ανήλικος έχει ανάγκη βοήθειας, τότε τον προωθεί για αποκατάσταση ενημερώνοντας τις αρμόδιες υπηρεσίες (ΕΠΑ και ΥΕΑ). Προληπτική επίσης πολιτική μπορεί να ασκήσει ο εισαγγελέας και μέσα από τις νέες του αρμοδιότητες με το Ν. 1329/1983. Σύμφωνα με αυτές τις αρμοδιότητες μπορεί να παρίσταται στα αστικά δικαστήρια και να ζητάει την αφαίρεση της γονικής μέριμνας και επιμέλειας από ακατάλληλους γονείς, αποκαλύπτοντας και επεμβαίνοντας προληπτικά σε περισσότερες περιπτώσεις ανηλίκων σε κίνδυνο (από όσες του δίνει δυνατότητα ο Ν. 2298/1995) (Γεωργούλας «Ανήλικοι...»).

Από άποψη ιδιοτήτων και άλλων προϋποθέσεων ισχύει και στην περίπτωση του εισαγγελέα ότι και για τον Δικαστή Ανηλίκων, με κέντρο βάρους την ενημέρωσή του στην παιδοψυχολογία, στο ειδικό δίκαιο για τους νέους και στο ιδιαίτερο πνεύμα που το διέπει (Τρωϊάννοθ – Λούλα «Ο ανήλικος...»).

Δεδομένου ότι από τη φύση του το Δικαστήριο Ανηλίκων έχει ως βασική αρχή λειτουργίας του όχι την ποινική δίωξη, αλλά την αποτελεσματικότερη μεταχείριση των ανηλίκων, έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς αμφισβητήσεις ως προς την αναγκαιότητα της παρουσίας του Εισαγγελέα στις δίκες ανηλίκων «Επομένως μπορεί να υπάρξουν πολλές και βάσιμες αμφιβολίες για το αν είναι πρόσφορο το επιχείρημα που βασίζεται στην «ανακάλυψη της αλήθειας υπό της κατηγορούσης αρχής»

αφού στο ειδικό από δίκαιο υπερτερεί το συμφέρον των νέων που εκδηλώθηκαν αντικοινωνικά και σκοπός του είναι η πρόληψη αυτής της εκδήλωσης ή της επαναλήψεως της» (Τρωϊάννου – Λούλα 1982, Νομικό Βήμα σελ. 380).

Οι κριτικές που ασκούνται κατά καιρούς για τις παρεμβάσεις της εισαγγελικής αρχής και των δικαστών αφορούν τον μεγάλο όγκο των υποθέσεων και του φόρτου εργασίας. Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν κατά καιρούς αμφισβητείται το έργο τους αφού κρίνεται ότι χρησιμοποιούν επιλεκτικά κριτήρια, που κυρίως βασίζονται στην οικογενειακή και κοινωνική κατάσταση του ανήλικου δράστη (Γεωργούλας, 2000).

«Η έρευνα του Η. Δασκαλάκη και των συνεργατών του επιβεβαιώνει την υπόθεση καθώς διαπιστώθηκε ένας στατιστικός συσχετισμός ανάμεσα σε καταδίκες και σε ορισμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά, ενώ επιβεβαιώνονται κοινές θεωρίες για το κοινωνικό προφίλ του δικαστή... Επίσης έχει κατακριθεί η ίδια η δομή των δικαστηρίων ανηλίκων, η οποία στηρίζεται στην πατερναλιστική νοοτροπία για την αναμόρφωση της προσωπικότητας, με αποτέλεσμα να παραμένουν άγνωστες οι δυνατότητες διαδικασιών που εφαρμόζονται σε άλλες χώρες, όπως τη Γερμανία (Γεωργούλας 200, σελ. 180-181).

ΣΤ) ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Οι ΕΠΑ ιδρύθηκαν με τον νόμο 2724/1940 αμέσως μετά την ίδρυση του θεσμού των Δικαστηρίων Ανηλίκων. Κύριος σκοπός τους αρχικά ήταν η διενέργεια κοινωνικών ερευνών στους ανηλικούς παραβάτες που επρόκειτο να δικαστούν από το Δικαστήριο Ανηλίκων, ώστε να έχουν την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση. Οι κοινωνικές έρευνες γίνονταν από εθελοντές που είχαν τον ρόλο να διερευνούν και να ενημερώνουν τον Δικαστή Ανηλίκων για την προσωπικότητα του ανήλικου παραβάτη,

όπως και για τις ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές και οικογενειακές συνθήκες διαβίωσης του, στην προσπάθεια ερμηνείας και κατανόησης των λόγων της αντικοινωνικής πράξης.

Οι αρμοδιότητες αυτές των ΕΠΑ, πέρασαν με τον Ν. 3811/1958 στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων.

Οργανωτική δομή και στόχοι των ΕΠΑ

Ο νόμος 2724/1940 που παρείχε το πλαίσιο λειτουργίας των ΕΠΑ αντικαταστάθηκε από τον Ν. 2298/1995 και ειδικότερα με το άρθρο 18. σε αυτό το άρθρο αναφέρεται ότι:

(1) Στην έδρα κάθε πρωτοδικείου λειτουργεί Εταιρία προστασίας Ανηλίκων ως Ν.Π.Δ.Δ εποπτευόμενο από την Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης και διοικούνται από εννεαμελές ή ενδεκαμελές Δ.Σ (ανάλογα με το μέγεθος της πόλης) με τριετή θητεία, στο οποίο μετέχουν ο δικαστής Ανηλίκων ή ο εκπρόσωπος της Εισαγγελικής Αρχής, εκπρόσωπος του Υπουργείου Δικαιοσύνης, εκπρόσωποι συλλόγων και οργανώσεων που ενδιαφέρονται για την νεότητα καθώς και μέλη από εκκλησιαστικούς και εκπαιδευτικούς λειτουργούς, κοινοτικούς παράγοντες της περιφέρειας και πολίτες που διακρίνονται για την κοινωφελή τους δράση.* (Κάκια Σαμουρίδου, Υπεύθυνη Υποστηρ. Προγραμμάτων της ΕΠΑΘ. «Σύγχρονη θεώρηση του ρόλου των ΕΠΑ» Αθήνα 1994 εκδ. Άλφα).

(2) Οι ΕΠΑ έχουν ως σκοπό την παροχή υλικής και κοινωνικής στήριξης, επαγγελματικής κατάρτισης, εκπαίδευσης και στέγης σε ανήλικους : (α) στους οποίους έχουν επιβληθεί αναμορφωτικά μέτρα, (β) έχουν απολυθεί από Ι.Α ή από ΣΚΑ, (γ) κατά των οποίων εκκρεμεί δίωξη για αξιόποινη πράξη ή (δ) αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής (Τρωϊάννου – Λούλα, σελ. 750 «Η Ποινική

* Το αξίωμα είναι άμισθο και τιμητικό

Νομοθεσία των Ανηλίκων», β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1995).

Οι ΕΠΑ διαθέτουν επίσης τμήματα δικαστηριακής βοήθειας σε παιδιά ηλικίας ως 18 ετών από εθελοντές δικηγόρους (ΕΠΑ Αθηνών).

Τα τμήματα αυτά ασχολούνται τόσο για ποινικές υποθέσεις – αν οι ανήλικοι είναι θύματα αδικημάτων (...) όσο και για αστικές υποθέσεις σε δίκες αλλαγής πατρωνύμων, αναγνώρισης υιοθεσίας κτλ.

Επίσης διαθέτουν τμήματα επίβλεψης και αποκατάστασης (για υλική συμπαράσταση, εξεύρεση εργασίας κτλ. αλλά και ηθική – Φαρσεδάκης Ι. 1986 «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος Ανηλίκων Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 165).

Επομένως οι ΕΠΑ λειτουργούν και σε προληπτικό αλλά και σε κατασταλτικό επίπεδο, ως ένα μέτρο της αντιμετώπισης της «προπαραβατικότητας».

Ανάμεσα στα καθήκοντα των ΕΠΑ είναι η οργάνωση διατάξεων, η συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές καθώς και η ίδρυση Στέγων φιλοξενίας, όπου μέσα σε ένα το κατά το δυνατόν οικογενειακό κλίμα παρέχουν στέγη και υποστήριξη σε παιδιά. Παράλληλα, λαμβάνουν μέτρα επαγρύπνησης και επισημαίνουν συγκεκριμένες περιπτώσεις Ανηλίκων οι οποίοι βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο (Γεωργούλας «Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα» 2000).

Οι Οικονομικοί πόροι των ΕΠΑ προέρχονται από ετήσια επιδότηση του Υπουργείου Δικαιοσύνης, από εισφορές των μελών και κληροδοτήματα.

Τα προγράμματα των ΕΠΑ έχουν κριθεί γενικά θετικά και για την αποτελεσματικότητα του έργου τους ως προς το γεγονός ότι προστατεύουν τα νεαρά άτομα που φιλοξενούνται στις Στέγες φιλοξενίας από τον Κοινωνικό Στιγματισμό.

Όμως οι ΕΠΑ μετά το 1958 (όπου πολλές από τις αρμοδιότητες τους πέρασαν στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, που ιδρύθηκαν και καθιερώθηκαν ως ο κύριος φορέας αντεγκληματικής πολιτικής των Ανηλίκων με έμμισθους επαγγελματίες Επιμελητές, γιατί κρίθηκε ότι ένα τέτοιο έργο δεν είναι σωστό να επιτελείται από εθελοντές που παρά τον πηγαίο ενθουσιασμό τους και την γνήσια διάθεση προσφοράς τους στερούνται επιστημονικής κατεύθυνσης και συστηματικής υπηρεσιακής οργάνωσης) έχουν άμεση ανάγκη επαναπροσδιορισμού των στόχων τους, πράγμα που επισήμως τουλάχιστον δεν έγινε και άτυπα προσανατολίστηκαν σε προνοιακού τύπου δραστηριότητες (Σαμουρίδου Κ. 1995).

Σύμφωνα και με τον Γεωργούλα (2000) τα προγράμματα των ΕΠΑ δεν επαρκούν καθώς στην πράξη το άρθρο 18 είναι ανενεργό, γιατί οι περισσότερες ΕΠΑ υπολειτουργούν. Από τις 63 ΕΠΑ, μόνο οκτώ έχουν οργανισμούς λειτουργίας. Από αυτές οικήματα για Στέγαση Ανηλίκων έχουν μόνο οι ΕΠΑ Αθήνας¹, Πειραιάς, Ηρακλείου Κρήτης, Βόλου, Κοζάνης λειτουργούν όμως μόνο οι ΕΠΑ Αθηνών (Περισσός) και του Πειραιά (Καμίνια). Ο αριθμός του προσωπικού που υπηρετεί στις ΕΠΑ είναι πολύ μικρός έχουν δυνατότητα πρόσληψης προσωπικού, είτε γιατί δεν διαθέτουν οργανισμό λειτουργίας είτε εξαιτίας του γενικότερου παγώματος των προσλήψεων στο πλαίσιο της λιτότητας (Κάκια Σαμουρίδου 1994). Υπάρχουν μόνο 15 υπάλληλοι σε 63 ΕΠΑ, οι περισσότεροι αποσπασμένοι από Ι.Δ. Το 96 το τμήμα Πρόληψης Εγκλημ. Ανηλ. Του Υπουργείου Δικαιοσύνης είχε προγραμματίσει 18 προσλήψεις τις οποίες δεν έκρινε το Υπουργ. Συμβούλιο. «Όλα αυτά τα προβλήματα που συγκεντρώνουν οι ΕΠΑ και οι Στέγες Φιλοξενίας είναι αποτέλεσμα

¹ Έχει οργανωμένη κοινωνική Υπηρεσία και επί πολλά χρόνια Σχολή Κοινωνικών λειτουργών τριετούς φοίτησης

των ορίων της πρακτικής και της γραφειοκρατίας» (Γεωργούλας, 2000 σελ. 176).²

Επίσης τα διορισμένα Δ.Σ των ΕΠΑ στην πλειοψηφία τους δεν είναι ενημερωμένα ούτε ευαισθητοποιημένα συχνά για τον ρόλο που μπορούν να επιτελέσουν δεδομένου ότι δεν βρίσκουν και κάποιο έργο το οποίο να συνεχίσουν. Αυτό σημαίνει ότι αδρανούν και η συνέπεια είναι μια χαμηλή κρατική επιχορήγηση που δεν επιτρέπει κανένα είδους σημαντική δραστηριότητα. Δημιουργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος που αφήνει στο περιθώριο έναν θεσμό που θα μπορούσε να είναι ο σημαντικότερος φορέας εγκληματοπροληπτικής πολιτικής.

Στην σημερινή πραγματικότητα η δραστηριοποίηση ή μη των ΕΠΑ κρίνεται από την προσφορά ή μη εθελοντικής εργασίας και από την ύπαρξη ή όχι ευνοϊκών συγκυριών. Υπάρχει όμως σ' αυτήν την περίπτωση ο κίνδυνος αποπροσανατολισμού και υποβάθμισης του κοινωνικού έργου των ΕΠΑ αν δεν υπάρχει η κατεύθυνση από την Κεντρική εξουσία και επαγγελματίες του χώρου για να στηρίζουν και να υλοποιούν τα όποια προγράμματα (Σαμουρίδου Κ. 1995).

ζ) ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ – Η ΥΕΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Οι υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων είναι περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης που λειτουργούν στο πλαίσιο του δικαστηρίου ανηλίκων με έδρα κάθε πρωτοδικείου. Η επιμέλεια, οργάνωση της λειτουργίας τους και η εποπτεία τους ανήκουν στο Τμήμα Πρόληψης Εγκληματικότητας και Κοινωνικής Ένταξης Νέων της Διεύθυνσης Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής

² Η πλειοψηφία των ΕΠΑ δεν έχουν οργανισμό λειτουργίας και επομένως και την δυνατότητα πρόσληψης προσωπικού. Εξάιρεση αποτελεί η ΕΠΑ Θεσσαλονίκης που από το 1989 έχει οργανισμό λειτουργίας αλλά δεν έχει την δυνατότητα πρόσληψης λόγω του γενικότερου παγώματος των προσλήψεων στο πλαίσιο της λιτότητας.

Ανηλίκων³. Αποτελούν το κυριότερο φορέα εξωϊδρυματικής μεταχείρισης ανηλίκων (8-18 ετών) που έχουν διαπράξει αξιόποινη πράξη ή βρίσκονται σε κίνδυνο να γίνουν δράστες ή θύματα αξιόποινων πράξεων.

Στελεχώνονται από τους Επιμελητές Ανηλίκων. Στο πλαίσιο της καταστολής οι επιμελητές συνδράμουν στο δικαστή ανηλίκων στην εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων διενεργώντας κοινωνική έρευνα για την προσωπικότητα και το περιβάλλον των ανηλίκων και προτείνοντας την ενδεικνυόμενη εξατομικευμένη μεταχείριση. Συγκεκριμένα :

α) διεξάγουν κοινωνική έρευνα στο οικογενειακό – και ευρύτερη αν χρειαστεί

β) περιβάλλον του ανηλίκου

γ) συζητούν με τον ανήλικο, ο οποίος φέρεται ως δράστης ή βρίσκεται σε «ηθικό κίνδυνο» και σε «συνέντευξη» μαζί του προσπαθούν να διαγνώσουν τις ανάγκες και τα αίτια της αντικοινωνικής του συμπεριφοράς

δ) συντάσσουν «έκθεση» και συμπληρώνουν «δελτίο» με βάση τα στοιχεία που έχουν συγκεντρώσει

ε) προτείνουν στο δικαστή εγγράφως, στην «έκθεση» την ενδεικνυόμενη μεταχείριση για το συγκεκριμένο ανήλικο

στ) παρέχουν συνδρομή στο δικαστή ανηλίκων κατά τη διάρκεια της δικασίμου

ζ) συλλέγουν στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις υποθέσεις που εκδικάζονται και τις «επιμέλειες» που επιβάλλονται

³ Οι υπηρεσίες Επιμελητών ανηλίκων εμφανίστηκαν το 1958 ως συγκροτημένη Υπηρεσία χωρίς όμως να είναι και τυπικά Δημόσιες Υπηρεσίες. Άνηκαν στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, μισθοδοτούμενες όμως από την τότε Βασιλική Πρόνοια και έπειτα από τον ΕΟΠ. Το 1976, με το ν. 378/76, εξελίχθηκαν στην σημερινή τους μορφή ως Δημόσιες Υπηρεσίες.

η) επιβλέπουν, καθοδηγούν και διαπαιδαγωγούν τον ανήλικο στον οποίο έχει επιβληθεί το μέτρο της επιμέλειας (Σπινέλλη – Τριάννου, 1987, σ.88).

Μετά την δίκη οι Επιμελητές εκτελούν τις δικαστικές αποφάσεις εφόσον αποφασιστεί το αναμορφωτικό μέτρο της ανάθεσης της επιμέλειας από την Υπηρεσία. Κατά την άσκηση των μέτρων παρακολουθούν την εξέλιξη του ανήλικου και εφόσον διαπιστώσουν ότι οι στόχοι οι οποίοι είχαν τεθεί, επιτεύχθηκαν, φροντίζουν την άρση των μέτρων. Αλλά και με πρωτοβουλία του επιμελητή (όταν αυτό κρίνεται ωφέλιμο για την εξέλιξη του ανήλικου) τα αναμορφωτικά μέτρα μπορούν να μετατραπούν. Εφαρμόζουν δηλαδή το αναμορφωτικό και θεραπευτικό μέτρο της επιμέλειας υπηρεσίας επιμελητών και παρακολουθούν την εφαρμογή λοιπών αναμορφωτικών μέτρων ασκώντας και προστατευτική επίβλεψη (άρθρα 122 και 123 ΠΚ).

Στο πλαίσιο της πρόληψης οι επιμελητές ανηλίκων επιλαμβάνονται των ανηλίκων που εμφανίζουν δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής και διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο να παραβατήσουν ή να θυματοποιηθούν και παρέχουν πολύπλευρή στήριξη στους ίδιους και στις οικογένειές τους.

Τέλος η Υπηρεσία ασχολείται και με τους ανήλικους οι οποίοι εξέρχονται των Ιδρυμάτων Αγωγής και των Ειδικών Καταστημάτων Κράτησης είτε με δοκιμαστική άδεια είτε με εφόρων απόλυση. Παρακολουθεί την εξέλιξή τους και προτείνει είτε την άρση του μέτρου είτε την οριστική απόλυση ή και την ανάκληση αποφάσεων που προτείνουν τη δοκιμαστική άδεια ή την υφ' όρων απόλυση. Επίσης οι Επιμελητές επιβλέπουν και την εκπλήρωση των πρόσθετων όρων που έχει την δυνατότητα να επιβάλλει το Δικαστήριο.

Σύμφωνα με όσα αναφερθήκαμε και πιο συγκεκριμένα με βάση το Ν. 378/1976 οι δύο αυτοί τομείς της πρόληψης και της καταστολής (που διακρίνεται η Υπηρεσία Επιμελητών) υποδιαιρούνται στα εξής τμήματα:

Το τμήμα Δικασίμου αναλαμβάνει τις περιπτώσεις εκείνες όπου ο ανήλικος κατηγορείται ότι διέπραξε αδίκημα ή πρόκειται να εμφανισθεί. Οι υποθέσεις, οι οποίες εισάγονται για εκδίκαση προσδιορίζονται κατά χρονολογική σειρά σε τακτή δικάσιμη.

Το Τμήμα Εισαγωγής ανηλίκων στα Αναμορφωτικά Καταστήματα (ν. 2724/40) ασχολείται με τις περιπτώσεις των ανηλίκων των οποίων οι αντικοινωνικές εκδηλώσεις δεν συνιστούν παράβαση ποινικής διάταξης, αλλά παρέχουν αφορμή σοβαρής ανησυχίας, εξαιτίας της συμπεριφοράς τους επειδή βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο, είτε λόγω περιβάλλοντος ή προσωπικότητας είτε συνέπεια της επίδρασης εσωτερικών ή εξωτερικών παραγόντων.

Η Υπηρεσία αναλαμβάνει τις περιπτώσεις προληπτικά ύστερα από αίτηση των γονέων ή κηδεμόνων, είτε μετά από έκθεση του Εισαγγελέα ή των αστυνομικών αρχών ή των Ε.Π.Α

Το Τμήμα Διοικητικών Επιμελητών ή Επιμελειών Υπουργείου, ασχολείται με τη παρακολούθηση των επιμελειών οι οποίες διετάχθηκαν με Υπουργική απόφαση. Συνεργάζονται στενά με το τμήμα Εισαγωγών και θεωρείται συνέχεια αυτού.

Το Τμήμα παρακολούθησης εφαρμογής μέτρων επίπληξης και επιμέλειας γονέων επιτροπών ή κηδεμόνων του ανήλικου έχει αρμοδιότητα την εξέλιξη των ανηλίκων με παρακολούθηση στους οποίους επιβλήθηκαν τα μέτρα αυτά και την ενημέρωση του Δικαστή.

Το Τμήμα Παρακολούθησης των υπ' όρων και επαγγελματικής αποκατάστασης των εφήβων και μετεφήβων και την παρακολούθηση της συμπεριφοράς και γενικά της διαβίωσης αυτών μετά την απόλυσή τους

και κατά το χρόνο δοκιμασίας, αυτή διακόπτεται σε περίπτωση κακής διαγωγής του ανηλικού ή ανακαλείται η δοκιμαστική άδεια.

Τα έντυπα δελτία τα οποία παρέχονται από τα Καταστήματα συμπληρώνονται από τους Επιμελητές και επιστρέφονται για ενημέρωση των αρμόδιων καταστημάτων. Στο σώμα τηρείται από τους υπεύθυνους μικρό αρχείο, ευρετήριο κλπ.

Το Τμήμα παρακολούθησης δημοσίων θεαμάτων και κέντρων διασκέδασης, έχει σαν αρμοδιότητα τον έλεγχο και την παρακολούθηση του κινηματογράφου και σφαιριστηρίων για εξακρίβωση της τήρησης των απαγορευτικών διατάξεων για τους ανήλικους. Στο τμήμα αυτό εργάζονται οι Επιμελητές, οι οποίοι έχουν εφοδιαστεί με δελτία ελεύθερης εισόδου στα δημόσια θεάματα προς διενέργεια του σχετικού ελέγχου. Στη συνέχεια υποβάλλονται εκθέσεις που σε περίπτωση που διαπιστωθούν παραβάσεις διαβιβάζονται στον Εισαγγελέα. Το τμήμα ανήκει στο τομέα πρόληψης.

Το τμήμα μελετών και Στατιστικής έχει σαν βασικό σκοπό την παρουσίαση του συνολικού έργου της Υπηρεσίας και την αξιολόγηση αυτού καθώς και τον συντονισμό της Εργασίας των Επιμελητών και αποβλέπει στη βελτίωση της μελλοντικής δραστηριότητας της Υπηρεσίας.

Συγκεντρώνονται στατιστικά στοιχεία και καταρτίζονται πίνακες και καταστάσεις από όλη την κίνηση αυτής και του Δικαστηρίου Ανηλικών. Το πρόγραμμα του τμήματος περιλαμβάνει την υποβολή προτάσεων και μελετών για τη βελτίωση της απόδοσης των αναμορφωτικών μέτρων, την μετάφραση ξένων έργων και μελετών, τη συνεργασία με παρεμφερείς υπηρεσίες του εξωτερικού. Στις επαρχίες δεν λειτουργεί όπως είναι φυσικό σαν ιδιαίτερο τμήμα.

η) ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΑΓΩΓΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ – ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ

Τα Ιδρύματα Αγωγής ανηλίκων συστήθηκαν στην Ελλάδα με τον Α.Ν. 2724/1940 και υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Μέχρι πριν από μερικά χρόνια ο αόριστος διάρκειας εγκλεισμός παραβατικών ανηλίκων ήταν το κυριότερο μέτρο της θεσμικής αντιμετώπισής τους. Η πράξη του εγκλεισμού γινόταν με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και έπειτα της Διεύθυνση Πρόληψης του Εγκλήματος Ανηλίκων. Το μέτρο αυτό, μέχρι την καθιέρωση της επιμέλειας από επιμελητή ανηλίκων ήταν και το μοναδικό μέτρο που διέθετε η πολιτεία για να σωφρονίσει τους ανήλικους με αντικοινωνική συμπεριφορά και να προλάβει τυχόν μετεξέλιξή της σε εγκληματική (Γεωργούλας 2000).

Με την καθιέρωση του Ν. 2298/1995 ο εγκλεισμός σε Ίδρυμα Αγωγής γίνεται με την απόφαση του Δικαστηρίου Ανηλίκων, όπου θα έχουν εξαντληθεί πρώτα οι εναλλακτικές της επιμέλειας και της φιλοξενίας ενδεχομένως σε Στέγη Ανηλίκων.

Η τοποθέτηση του Ανηλίκου σε Ι.Α είναι το τέταρτο στην σειρά αναφερόμενο από τον νομοθέτη αναμορφωτικό μέτρο (άρθρο 122 παρ. 1 ΠΚ) και το τέταρτο σε συχνότητα χρησιμοποιούμενο από το δικαστήριο ανηλίκων και μάλιστα με σημαντική διαφορά από τα προηγούμενα μέτρα (Σπινέλλη – Τρωϊάνου 87).

Στα Ιδρύματα Αγωγής εισάγονται οι ανήλικοι ηλικίας 7-17 ετών στους οποίους :

- δεν επέδρασαν άλλα «κλασσικά», εξωϊδρυματικά, αναμορφωτικά μέτρα
- που τέλεσαν μια σοβαρή αξιόποινη πράξη

- που διαπράττουν λιγότερο σοβαρές αλλά εξακολουθητικά αξιόποινες πράξεις (υπότροποι)

- των οποίων οι οικογενειακές συνθήκες διαβίωσης είναι βλαπτικές

- που τελικά (α) συναναστρέφονται με αρνητικά πρότυπα συμπεριφοράς, (β) αντιλαμβάνονται ως «τιμωρία» την μεταχείριση και έτσι εντείνεται η επιθετικότητα τους και (γ) στιγματίζονται και κατά συνέπεια δυσχεραίνεται η κοινωνική του επανένταξη» (Σπινέλλη – Τρωϊάννου 1987).

Στα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων δεν εισάγονται όσοι έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους (με το Ν. 2331 ο οποίος ισχύει από τον Αύγουστο του 1995 δέχονται παιδιά ηλικίας ως 17 ετών). Επίσης δεν εισάγονται όσοι πάσχουν από μεταδοτικά νοσήματα και οι σωματικά και ψυχικά ανάπηροι, όσοι δηλαδή πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 123 του ΠΚ να εισαχθούν σε θεραπευτικά ή άλλα καταστήματα.

Τα Ιδρύματα Αγωγής που λειτουργούν μέχρι πριν λίγα χρόνια ήταν

1. Τα Ιδρύματα Αγωγής Αρρένων Στοιχειώδους και Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως που βρισκόντουσαν στον Κορυδαλλό κοντά στις κλειστές φυλακές και προσέφεραν δημοτική εκπαίδευση σε σχολείο που λειτουργούσε στο Ίδρυμα για παιδιά που δεν τελείωσαν το Δημοτικό και Επαγγελματική Εκπαίδευση για τα μεγαλύτερα παιδιά (από 14 ετών).

2. Το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Θηλέων Αθηνών στου Παπάγου που επίσης πρόσφερε Δημοτική εκπαίδευση καθώς και υπήρχαν και τρία επαγγελματικά τμήματα: κεντηστικής, κομμωτικής και χειροτεχνίας και τέλος

3. Το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου, που είναι ημιελευθέρας διαβίωσης και είναι το μοναδικό πλέον που λειτουργεί σήμερα.

Σύμφωνα με το Ν. 2298/95 καθορίζονται και οι λειτουργίες των Ιδρυμάτων Αγωγής. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι κατά την εισαγωγή

του Ανήλικου στο Ίδρυμα Ανηλίκων, εξακριβώνονται από το προσωπικό οι γραμματικές γνώσεις, οι δεξιότητες, οι κλίσεις και τα λοιπά στοιχεία της προσωπικότητάς του. Με βάση τα στοιχεία αυτά και τον εσωτερικό κανονισμό του ιδρύματος καταρτίζεται το πρόγραμμα αγωγής του ανήλικου, το οποίο περιλαμβάνει εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, πολιτιστική καλλιέργεια, φυσική αγωγή και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Επίσης για κάθε νεοεισερχόμενο ανήλικο καταρτίζεται δελτίο αγωγής, στο οποίο καταχωρίζονται τα στοιχεία που αφορούν τις γραμματικές του γνώσεις, τις κλίσεις και τις σχέσεις του με την οικογένεια, οι επιδόσεις του κατά την παρακολούθηση του προγράμματος του ιδρύματος και διάφοροι χαρακτηρισμοί που αφορούν την στάση του απέναντι στο προσωπικό του ιδρύματος και απέναντι στους άλλους ανηλίκους (παρ. 8).

Σύμφωνα με το άρθρο 17 (παρ. 13) η απόλυση του ανήλικου από το ίδρυμα γίνεται οποτεδήποτε ανακληθεί η αίτηση ή συναίνεση των προσώπων που είχαν την επιμέλεια του ανήλικου ή μετά από έκθεση του διευθυντή του Ιδρύματος.

A. Αντιμετώπιση Ανηλίκων κατά την εισαγωγή τους

Οι ανήλικοι αμέσως μόλις εισαχθούν έρχονται σε επαφή με τον ψυχολόγο και τον Κοινωνικό Λειτουργό του Ιδρύματος, εξηγείται ο τρόπος λειτουργίας του Ιδρύματος και γίνεται προσπάθεια μέσα στις 2 πρώτες μέρες να ενταχθούν στο πρόγραμμα. Γίνεται λεπτομερής έλεγχος της υγείας τους. Σε χρονικό διάστημα 1-2 μηνών θα γίνει η μελέτη της προσωπικότητάς του ανήλικου και θα αρχίσει η εφαρμογή όσων έχουν προγραμματιστεί για την συγκεκριμένη περίπτωση.

Για κάθε ανήλικο καταρτίζεται ψυχοβιολογικό Δελτίο στο οποίο συγκεντρώνονται πληροφορίες που συνάγονται από την ζωή του

ανηλίκου πριν την εισαγωγή του και από τις πράξεις και την ζωή του στο Ίδρυμα.

Όταν κρίνεται ότι οι λόγοι που οδήγησαν το παιδί στο Ίδρυμα έχουν αμβλυνθεί κάπως, η υπηρεσία του χορηγεί άδειες εξόδου σε μια προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων του με τους οικείους του και κοινωνικής του επανένταξης. Όποιος ανήλικος δηλώνει ότι επιθυμεί να εργασθεί ή να φοιτήσει σε κάποια σχολή έξω από το Ίδρυμα, αποκτά το δικαίωμα της ημιελεύθερης διαβίωσης.

Ο χρόνος παραμονής του στο Ίδρυμα, σύμφωνα με εγκύκλιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 8 μήνες. Μετά από αυτό το χρονικό διάστημα μπορεί να του χορηγηθεί άδεια δοκιμαστική από 3-6 μήνες, αν έχει κατάλληλους κηδεμόνες ώστε να συνεχίσουν και οι ίδιοι την προσπάθεια αναμόρφωσης του. Η δοκιμαστική άδεια μπορεί να παραταθεί για 1 χρόνο και αν κρίνεται πως η εξέλιξη του ανηλίκου είναι ικανοποιητική προτείνεται η οριστική του απόλυση. Σε αντίθετη περίπτωση προτείνεται η επάνοδος του στο Ίδρυμα. Κατά την διάρκεια της δοκιμαστικής άδειας ο ανήλικος έχει την συμπαράσταση και είναι υπό την επίβλεψη των κοινωνικών λειτουργών του Ιδρύματος ή των Επιμελητών του αρμόδιου Δικαστηρίου Ανηλίκων.

Αναλόγως με την περίπτωση δίδονται άδειες αναρρωτικές, θερινές, εορτών κτλ. (Φ. Τζέρμπη 1990, σελ. 251-252).

Όσον αφορά την ψυχαγωγία των ανηλίκων μέσα στο Ίδρυμα έχουν καθημερινά την δυνατότητα να ακούσουν μουσική ή να παρακολουθήσουν τηλεόραση – video. Συχνά διοργανώνονται εορταστικές εκδηλώσεις και εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές εκδρομές.

Το προσωπικό του Ιδρύματος σε συνεργασία με επισκέπτες εθελοντές οργανώνουν επίσης ψυχαγωγικές εκδηλώσεις με μουσική ή θεατρικές παραστάσεις ή και μορφωτικές ομιλίες διαφόρων θεμάτων.

Κατά την διάρκεια του καλοκαιριού λειτουργεί κατασκήνωση για τους ανηλίκους στις εγκαταστάσεις των Ιδρυμάτων Αγωγής στον Άγιο Ανδρέα Αττικής (Φ. Τζέρμπε, 1990 σελ. 256).

B. Η εκπαίδευση των Ανηλίκων στα Ι.Α

Βασικό πρόβλημα των συγκεκριμένων ανηλίκων είναι η έλλειψη απασχόλησης και στοιχειώδους οργάνωσης και προγραμματισμού στην ζωή τους. Για τον λόγο αυτό τα παιδιά κατά την παραμονή τους στο ίδρυμα παρακολουθούν το πρόγραμμα του σχολείου ή του εργαστηρίου ή κάποιο άλλο πρόβλημα αναλόγως με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης. Σκοπός είναι η αυτοπειθαρχία, η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης τους, η δημιουργία στόχων κ.α που επιτελούνται μέσα από την κάλυψη 2 βασικών αναγκών, της μόρφωσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

Στο ίδρυμα Ανηλίκων Αρρένων Βόλου λειτουργεί δημοτικό σχολείο για παιδιά που δεν έχουν τελειώσει το Δημοτικό ή που το έχουν τυπικά τελειώσει αλλά είναι αγράμματα και όσα θέλουν να συνεχίσουν φοιτούν στο Δημόσιο Γυμνάσιο και Λύκειο αντίστοιχα.

Σε συνεργασία με την Ν.Ε.Λ.Ε κατά περιόδους λειτουργεί τμήμα επιμόρφωσης στο οποίο συμμετέχουν ανήλικοι ελλιπούς στοιχειώδους εκπαίδευσης με σκοπό να αποκτήσουν βασικές γνώσεις αριθμητικής και ανάγνωσης, καθώς επίσης και τμήμα κατασκευών. Τέλος όσοι ανήλικοι θέλουν να εκπαιδευτούν επαγγελματικά φοιτούν στις τοπικές σχολές μαθητείας του ΟΑΕΔ (Τζέρμπε 1990, σελ. 254-255).

Εκτός από την εκπαίδευσή τους, η κοινωνική υπηρεσία φροντίζει για την επαγγελματική τους αποκατάσταση, όπου αυτό είναι εφικτό ερχόμενη με επαφή με επιχειρήσεις που ζητούν υπαλλήλους όπου ανήλικοι παράλληλα με την εκπαίδευσή τους στο Ίδρυμα εργάζονται έξω από αυτό.

Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων (πρ. Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων)

Ο ποινικός σωφρονισμός είναι η αυστηρότερη μορφή ματαχείρισης ανηλίκων δραστών ηλικίας άνω των 13 ετών και επιβάλλεται με την ίδια χαμηλή συχνότητα με την οποία τοποθετούνται και ανήλικοι στα Ιδρύματα Αγωγής (Σπινέλλη – Τρωϊάννου 1997). Για να επιβληθεί, πρέπει να αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι όροι του αξιόποινου, το καταλογιστό του εφήβου, η υπαιτιότητά του. Επιβάλλεται μόνο στους υπότροπους και στους αποδεδειγμένα δυσανάγνωστους έφηβους με διαμορφωμένη επικίνδυνη συμπεριφορά.

Η διάρκεια του περιορισμού κυμαίνεται από 5 χρόνια μέχρι 20 (αν η πράξη στην περίπτωση που την διέπραττε ενήλικος θα επέφερε ποινή στερητικής ελευθερίας πάνω από δέκα χρόνια ή ισόβιας κάθειρξης) ή από 6 μήνες μέχρι 10 χρόνια (για κάθε άλλη περίπτωση, άρθρο 127 παρ. 2 και 54 ΠΚ).

Αν ο κρατούμενος διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας του, το δικαστήριο επαυξάνει το ελάχιστο και το μέγιστο όριο παραμονής του στο κατάστημα, που τα είχε καθορίσει στην προηγούμενη απόφασή του.

Ειδικά ρυθμίζεται η περίπτωση της απόλυσης υπό όρου (μετά το εξάμηνο ή το έτος ανάλογα) του ανηλίκου και τη θέση του υπό δοκιμασία (για διάστημα 2-5 ετών, άρθρο 129 Π.Κ). Αυτό γίνεται με απόφαση του δικαστηρίου κατόπιν πρότασης της διεύθυνσης του Σωφρονιστικού καταστήματος ή του εισαγγελέα, λόγω της καλής του διαγωγής (χωρίς να εξαλείφεται το υπόλοιπο) μέχρι της πλήρους συμπλήρωσεως του χρόνου της ποινής που επιβλήθηκε (Φαρσεδάκης Ι. 1986, σελ. 162-164).

Η εξέταση της συμπεριφοράς του εφήβου που καταδικάστηκε κρίνεται απαραίτητη. Κατά τον χρόνο δοκιμασίας η συμπεριφορά επιβλέπεται συστηματικά από τα ταγμένα για τον σκοπό αυτό κρατικά όργανα, που είναι οι Κοινωνικοί Λειτουργοί του Σωφρονιστικού Καταστήματος, εφόσον ο ανήλικος και η οικογένειά του κατοικούν στην περιφέρεια του καταστήματος και ο επιμελητής Ανηλίκων, εφόσον το Σωφρονιστικό Κατάστημα βρίσκεται σ' άλλη περιφέρεια (Σπινέλλη – Τρωϊάννου, 1987).

Η επικοινωνία του κρατούμενου με το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον πραγματοποιείται μέσω των επισκέψεων στον κρατούμενο, της τηλεφωνικής επικοινωνίας, της αλληλογραφίας και των αδειών (Άρθρο 49 Ν.Κ.).

Δικαιούνται επισκέψεις στον χώρο του Ιδρύματος τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα μόνο με συγγενείς μέχρι τέταρτου βαθμού. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις επιτρέπεται κατόπιν χορήγησης άδειας του διευθυντή του Καταστήματος και η επίσκεψη ατόμων που κρίνεται πως μπορούν να ασκήσουν ευεργετική δράση στον ανήλικο (άρθρο 50 παρ. 1 Ν.Κ.).

Τα ίδια ισχύουν και για την τηλεφωνική επικοινωνία των ανηλίκων (άρθρο 51 παρ. 1 Ν.Κ.).

Στο θέμα της αλληλογραφίας δεν υπάρχει περιορισμός ως προς τα άτομα που έχει την δυνατότητα να αλληλογραφεί ο ανήλικος αλλά ελέγχεται το περιεχόμενό τους για λόγους ασφαλείας (άρθρο 51 παρ. 2 Ν.Κ.).

Για την χορήγηση αδειάς στον κρατούμενο θα πρέπει να έχει εκτίσει το ήμισυ τουλάχιστον του κατώτερου ορίου (άρθρο 53 παρ. 1 Ν.Κ.) και να έχει κάποιο πρόσωπο που ασκεί την επιμέλειά του που θα τον συνοδεύσει κατά την έξοδό του από το κατάστημα και κατά την επιστροφή του (άρθρο 54 παρ. 6 Ν.Κ.).

Σήμερα λειτουργεί μόνο το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνας. Για τις επικρατούσες συνθήκες του συγκεκριμένου καταστήματος αναφερόμαστε σε επόμενο κεφάλαιο.

Θ) ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (ΚΛΙΜΑΚΑ – ΑΡΣΙΣ)

Στον Ελλαδικό χώρο εκτός από την πολιτεία, στα πλαίσια της πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων δραστηριοποιούνται ορισμένοι εθελοντικοί φορείς προνοιακού τύπου (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ΝΠ΄ Δ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, Σωματεία κ.ά) εφαρμόζοντας διάφορα πιλοτικά προγράμματα. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η δράση της «κλίμακας» και της «Άρσις» (Εταιρία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων).

ΚΛΙΜΑΚΑ

Στον τομέα της ανήλικης παραβατικότητας, η «ΚΛΙΜΑΚΑ» αναπτύσσει δραστηριότητες από το 2002. οι σχετικές παρεμβάσεις αν και πιλοτικές, αναπτύσσονται σ' όλο το φάσμα της πρόληψης από το πρωτογενές επίπεδο μέχρι την στήριξη και επανένταξη ανηλίκων βρίσκονται στα Σωφρονιστικά Καταστήματα (τριτογενές επίπεδο).

Η δράση που έχει αναπτύξει μέχρι σήμερα η κλίμακα αναλύεται σε δύο κατηγορίες παρεμβάσεων : α) την πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων μέσω των παρεμβάσεων στην οικογένεια και στην Κοινότητα και β) το πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής στήριξης ανηλίκων παραβατών.

A. Παρεμβάσεις πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων

Στόχος αυτών των παρεμβάσεων της Κλίμακας είναι οι ανήλικοι που μεγαλώνουν σε κοινότητες με έντονα προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού (κοινότητες με μειονότητες καθώς και παιδιά χωρίς κατάλληλο και υποστηρικτικό οικογενειακό πλαίσιο).

Η παρέμβαση στα παιδιά των κοινοτήτων γίνεται από τα Κέντρα Ημέρας της Κλίμακας και στοχεύουν στην ενίσχυση της προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης μέσα από συμβουλευτική ενισχυτική διδασκαλία, ενίσχυση των πολιτιστικών ενδιαφερόντων (ομάδες μουσικής, θεατρικού και αθλητικές, εκπαιδευτικές επισκέψεις κ.ά) επαγγελματικό προσανατολισμό κ.ά.

Στις οικογένειες παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη από πολυκλαδική θεραπευτική ομάδα και ψυχολογική υποστήριξη στα παιδιά, ιδιαίτερα όσα εμφανίζουν προβλήματα συμπεριφοράς, διαταραχές διαγωγής ή άλλες ψυχικές διαταραχές.

Για τους ανηλίκους που ανήκουν σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, γίνεται παρέμβαση προφύλαξης από συνήθεις παραπτωματικές συμπεριφορές, όπως ειδικό πρόγραμμα προετοιμασίας για την απόκτηση άδειας κυκλοφορίας, υποστήριξη για την εξασφάλιση νόμιμης επαγγελματικής άδειας κ.ά

B. Ψυχοκοινωνική στήριξη ανηλίκων παραβατών

Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει παραμβάσεις για ανηλίκους που λόγω της παραπτωματικής τους συμπεριφοράς έχουν εμπλακεί με το νόμο ή είναι κρατούμενοι σε σωφρονιστικά καταστήματα. Χρήστες του προγράμματος είναι οικογένειες με παιδιά που έχουν διαπράξει αδικήματα και αναζητούν βοήθεια, ανήλικοι δράστες που στερούνται από οικογενειακό περιβάλλον, οι οποίοι παραπέμπονται από αρμόδιους φορείς και κοινωνικές υπηρεσίες για ψυχολογική ή ψυχιατρικής υποστήριξη και ανήλικοι κρατούμενοι του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων στην Αυλώνα, οι οποίοι προετοιμάζονται για την αποφυλάκισή τους και έχουν ανάγκη στήριξης για την κοινωνική επανένταξή τους.

Η τελευταία αυτή παρέμβαση γίνεται με την άδεια του Υπουργείου Δικαιοσύνης και την συνεργασία της Διεύθυνσης του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων στην Αυλώνα. Οι ανήλικοι επιλέγονται από την Κοινωνική Υπηρεσία του καταστήματος. Πρόκειται να αποφυλακιστούν σε λίγους μήνες και συνήθως αντιμετωπίζουν έντονα ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Η παρέμβαση υλοποιείται κατά ένα μέρος εντός του καταστήματος και αφορά την εκτίμηση των αναγκών τους, την προετοιμασία τους για την αποφυλάκιση, την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, την επανασύνδεσή τους με την οικογένεια κτλ)

Το άλλο μέρος της παρέμβασης υλοποιείται μετά την αποφυλάκιση των ανηλίκων και αφορά την στήριξη αυτών και των οικογενειών τους για την ομαλή προσαρμογή του στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, την διαμόρφωση προγράμματος ζωής που να ενισχύει τα θετικά στοιχεία της προσωπικότητάς τους και να αποτρέπει από την υποτροπή του σε παραβατική συμπεριφορά καθώς και την εργασιακή του επανένταξη.

Η διεπιστημονική ομάδα της Κλίμακας αποτελείται από επαγγελματίες ψυχικής υγείας και εγκληματολόγο. Η ομάδα αυτή αποδέχεται και εκτιμά τα περιστατικά που προσέρχονται, εκπονεί σχέδιο εξατομικευμένης παρέμβασης και παρακολουθεί τους νέους που υποστηρίζει και τις οικογένειές τους.

Τέλος, η Κλίμακα για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης υλοποιεί εκδηλώσεις σε κοινότητες με θέματα τη σωστή ανατροφή και την υποστήριξη των παιδιών και σχετικές παρεμβάσεις στα ΜΜΕ (Φουράκη Π., Αλεξάκης Γ., 2004).

ΑΡΣΙΣ (ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ)

Η «Άρσις» είναι ελληνική αστική εταιρία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Δημιουργήθηκε το 1992 με σκοπό την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και την οργάνωση προγραμμάτων κοινωνικής υποστήριξης νέων που βιώνουν τις συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού και πρόληψης της νεανικής περιθωριοποίησης. Το ενδιαφέρον της στρέφεται σε νέους και νέες που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην διαδικασία κοινωνικής ένταξης, εκδηλώνοντάς τις με την μορφή σύγκρουσης με το νόμο, ή με την μορφή αδυναμίας για κοινωνική συμμετοχή.

Μέχρι σήμερα η «Άρσις» έχει διεξάγει έρευνες αναγκών έχει συνεργασθεί με κοινωνικές υπηρεσίες, φορείς απονομής ποινικής δικαιοσύνης και νεανικές οργανώσεις, έχει οργανώσει προγράμματα κατάρτισης, υπηρεσίες υποστήριξης – συμβουλευτικών και δραστηριότητες για νέους, έχει συγκροτήσει δίκτυο εθελοντών υποστήριξης νέων και έχει συμμετάσχει σε εκδηλώσεις, συνέδρια, σεμινάρια και δίκτυα οργανώσεων στην Ελλάδα και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Οι κυριότερες δραστηριότητές της έχουν αναπτυχθεί στην Αθήνα αλλά και μερικές στην Θεσσαλονίκη, Βόλο, Πάτρα, Καβάλα και Ξάνθη.

Η «Άρσις» διοικείται από τριμελές συμβούλιο, όπου στελέχη και συνεργάτες συμμετέχουν σε όργανα συνδεδεμένα με προγράμματα / υπηρεσίες. Οι πόροι της προέρχονται από δημόσιες χρηματοδοτήσεις (Ε.Ε και εγχώριες) και «ιδιωτικές» εισφορές (συνδρομές, δωρεές, χορηγίες) ενώ επιδιώκεται και η αυτοχρηματοδότηση των εκπαιδευτικών εργαστηρίων.

Επίσης έχει τακτικά μέλη – συνδρομητές που λαμβάνουν ενημέρωση και συμμετέχουν σε εκδηλώσεις.

Η «Άρσις» απευθύνεται σε νέους και νέες ηλικίας άνω των 15 ετών, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ζωή τους και επιθυμούν κάποιου είδους υποστήριξη ή θέλουν απλά να πάρουν μέρος στις δραστηριότητες της οργάνωσης συναντώντας άλλους συνομηλίκους.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι που έρχονται σε επαφή με την «Άρσις» μπορεί να έχουν να κάνουν με ειδικά προβλήματα ή με τις συνθήκες τις οποίες ζουν, όπως στέρηση, φτώχεια, έλλειψη υποστήριξης και ασφάλειας από την οικογένεια, μοναξιά, πρόωρη αποχώρηση από το σχολείο, έλλειψη στέγης, παραμέληση ή εκμετάλλευση, σύγκρουση με άλλα μέλη της οικογένειας, ανεργία, εγκλεισμό, αποφυλάκιση, διαμονή σε ιδρύματα, μετανάστευση, προκαταλήψεις κτλ.

Όποιος νέος επιθυμεί να συμμετάσχει στις ομαδικές δραστηριότητες της «Άρσις» ή να ζητήσει κάποιου είδους υποστήριξη απευθύνεται στα Κέντρα Υποστήριξης Νέων. Τα ΚΥΝ αποτελούν τα επιχειρησιακά Κέντρα της «Άρσις», όπου σκοπός είναι η προσέγγιση των αναγκών και των αιτημάτων των νέων μέσα από ένα μοντέλο σφαιρικής παρέμβαση. Τα ΚΥΝ μέσω των υπηρεσιών τους διαμορφώνουν ένα υποστηρικτικό σύστημα για την προσπάθεια δημιουργικής κινητοποίησης των νέων, ώστε να οργανώσουν καλύτερα τη ζωή τους και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τυχόν δυσκολίες και προβλήματα.

Η υποστήριξη της «Άρσις» συνίσταται:

- στην ψυχοκοινωνική συμβουλευτική και υποστήριξη για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση ζητημάτων της καθημερινότητας
- ευκαιρίες και προγράμματα εκπαίδευσης που αφορούν την βελτίωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους
- ενέργειες προετοιμασίας για ένταξη στην αγορά εργασίας, βελτίωσης προσωπικών και επαγγελματικών τους δεξιοτήτων και την αναζήτηση προσωρινής ή μονιμότερης απασχόλησης
- ευκαιρίες πολιτιστικής δράσης, δημιουργικής έκφρασης, επικοινωνίας και κοινωνικής συμμετοχής.

Οι υπηρεσίες προσφέρονται δωρεάν στους νέους με την προϋπόθεση της εκούσιας συμμετοχής τους.

«Κοινωνικές Επιχειρήσεις Άρσις»

Οι κοινωνικές Επιχειρήσεις είναι ένας θεσμός που έχει εφαρμοστεί σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες, αλλά δεν έχει προβλεφθεί από το νομικό πλαίσιο της Ελλάδας.

Η «Άρσις» επιχειρεί να λειτουργήσει εργαστήρια και παραγωγικές μονάδες με σκοπό να συνδυάσουν την επιχειρηματική δραστηριότητα με την εκπαίδευση και την κοινωνική υποστήριξη των νέων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής ένταξης.

Οι μονάδες που έχει δημιουργήσει (ΠΛΩΡΗ στην Αθήνα και Σύμπραξη στην Θεσσαλονίκη) δίνουν ευκαιρίες εργασίας, εκπαίδευσης και υποστήριξης σε νέους που δεν είναι έτοιμοι να σταθούν στην αγορά εργασίας. Για την υποστήριξη της λειτουργίας των μονάδων η «Άρσις» συνεργάζεται με Επιχειρήσεις και ιδιώτες.

Δράσεις της «Άρσις» στις φυλακές

Για την «Άρσις» ο εγκλεισμός σε Σωφρονιστικά Καταστήματα δεν είναι η κατάλληλη μέθοδος μεταχείρισης των παραβατών του νόμου και οι φυλακές δεν μπορούν να γίνουν εύκολα χώροι αναμόρφωσης, εκπαίδευσης και υποστήριξης για την επιτυχημένη επιστροφή στην κοινωνία.

Η «Άρσις» παρεμβαίνει στους χώρους κράτησης νέων από το 1994, με την βοήθεια επαγγελματιών και εθελοντών με στόχο την δημιουργία γεφυρών επικοινωνίας για :

- Την δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου
- Την ενίσχυση της αυτογνωσίας και αυτοεκτίμησης των κρατουμένων
- Την εξάσκηση δεξιοτήτων για την απόκτηση προσόντων
- Την ενεργό στήριξη της κοινωνικής τους επανένταξης

Μέσα που χρησιμοποιεί για την επίτευξη των σκοπών αυτών αποτελούν :

- Τα εργαστήρια δημιουργικής έκφρασης
- Προγράμματα επαγγελματικού προγραμματισμού και εκπαίδευσης
- Επισκέψεις εθελοντικών ομάδων για επικοινωνία και ψυχαγωγία
- Εκδόσεις για τα δικαιώματα
- Ατομική προετοιμασία και στήριξη για την αποφυλάκιση

4.3 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ

α) Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς και κοινωνικοποιητικούς παράγοντες. Είναι επίσης γνωστό πως η μακρόχρονη ανεργία και ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας οδηγούν στην υποβάθμιση των οικονομικών και κοινωνικών όρων διαβίωσης και στην ατομική εξαθλίωση του ατόμου, στην κοινωνική περιθωριοποίηση και συνιστούν βασικούς παράγοντες εγκληματικής εκτροπής.

Οι νέοι, που αποτελούν τους πλέον ευαίσθητους δέκτες των κοινωνικών προβλημάτων και παραμένουν εκτός παραγωγικής διαδικασίας κινδυνεύουν περισσότερο από κάθε άλλο να υιοθετήσουν τρόπους διαβίωσης που συνδέονται με παραβατικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερα νεαρά άτομα που ήδη έχουν έρθει σε σύγκρουση με το νόμο και δεν έχουν ενταχθεί σε ορισμένο κοινωνικοεπαγγελματικό πλαίσιο έχουν σοβαρές πιθανότητες υποτροπής.

Η έλλειψη επαγγελματικής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης καθώς και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ανέκαθεν εμφανίζονταν ως τα κοινά χαρακτηριστικά των ατόμων που απασχολούν την ποινική δικαιοσύνη, γεγονός που συνδέεται αυτονόητα με το θέμα της ανεργίας και της εκπαιδευτικής – επαγγελματικής υποστήριξης.

Σύμφωνα με δημοσίευση (Εφημερίδα ΒΗΤΑ) παλαιότερων ερευνών, παρατηρήθηκε πως στις Ευρωπαϊκές χώρες το 1992-93, οι 7 στους 10 δράστες κλοπών, διαρρήξεων και σεξουαλικών εγκλημάτων ήταν άτομα ηλικίας 17-28 ετών και μόνο 1 στους 14 είχε κάποια μόνιμη δουλειά 6 μήνες πριν την σύλληψη, ενώ 8 στους 10 δράστες ένοπλων παρανομιών ήταν άνεργοι δίχως μόνιμη απασχόληση.

Σύμφωνα με στοιχεία της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Ιδρύματος Αγωγής Κασσαβέτειας το έτος 2000 κρατούνται 72 νέοι 15-21 ετών. Από αυτούς οι 35 είναι αναλφάβητοι, οι 24 απόφοιτοι δημοτικού, οι 10 έχουν φοιτήσει στο Γυμνάσιο και 3 στο Λύκειο.

Συνήθως, οι ανήλικοι παραβάτες, προέρχονται από τις ασθενέστερες κοινωνικά – οικονομικά ομάδες που μειονεκτούν στην μόρφωση, την οικογενειακή σταθερότητα και συνοχή, το εισόδημα και την γενικότερη ποιότητα συνθηκών διαβίωσης.

Για τον λόγο αυτό εκτίθενται ευκολότερα στο στόχαστρο των διοικτικών αρχών και της Δικαιοσύνης, ενώ σε ένα μεγαλύτερο αριθμό άλλων ανάλογων πράξεων που προέρχονται από κοινωνικά ισχυρότερες ομάδες, είτε δεν εντοπίζονται με την ίδια ευκολία οι παραβάτες, είτε οδηγούνται σπανιότερα στον εγκλεισμό (Αλεξιάδης, 1990).

Η αδυναμία υποστήριξης από την οικογένεια που εμφανίζεται ελλιπής η προβληματική και κοινωνικο-οικονομικά ασθενής σε συνδυασμό με την πρόωρη αποχώρηση από την εκπαίδευση, οδηγεί τον ανήλικο αν και ανέτοιμο, στην πρόωρη αναζήτηση εργασίας και συχνά στην ανεργία, την περιθωριοποίηση και σε μια γενικότερη δυσμενή κοινωνικο-οικονομική κατάσταση χωρίς στόχους και ιδιαίτερες προοπτικές.

Οι νέοι αυτοί καλούνται χωρίς προϋποθέσεις και όρους να ενταχθούν σε ένα καθόλου ευνοϊκό εργασιακό πλαίσιο το οποίο ανταποκρίνεται ελάχιστα στις ανάγκες της συγκεκριμένης ηλικίας.

Η γενικότερη έλλειψη στόχων και προοπτικής καθώς και η αδυναμία συμμετοχής στους ισχύοντες όρους επαγγελματικής ένταξης οδηγούν συχνά τους ανήλικους στην κοινωνική περιθωριοποίηση και ίσως στην παραβατική συμπεριφορά (Κουράκης Ε., 2001 Αλεξιάδης 1990).

Στόχος της επαγγελματικής ένταξης σε τέτοιες περιπτώσεις είναι η ψυχοκοινωνική και εκπαιδευτική ενίσχυση των ανηλίκων. Η κατάλληλη προετοιμασία και η σταδιακή σύμφωνα με τις πραγματικές δυνατότητες και τις ανάγκες των ανηλίκων, ένταξη στην αγορά εργασίας αποτελεί σε ορισμένες περιπτώσεις ένα ιδιαίτερα σημαντικά στάδιο.

Το ζητούμενο της επαγγελματικής ένταξης των ανηλίκων έχει ουσία και κοινωνικοποιητικό περιεχόμενο που εφαρμόζεται στο δυναμικό του συγκεκριμένου προσώπου (Κουράκης 2001).

β) ΘΕΣΜΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Υπάρχουν 3 κατηγορίες τέτοιων θεσμών.

Στην πρώτη κατηγορία είναι το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα με την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, που αποτελεί προϋπόθεση για την Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στην νομοθεσία που αφορά την Ειδική αγωγή, περιλαμβάνονται και οι ανήλικοι παραβάτες (που έχουν εγκλειστεί σε Σωφρονιστικό Κατάστημα) σύμφωνα με το Δίκαιο Ανηλίκων. Όμως δεν έχει εφαρμοστεί κάποια εξειδικευμένη εκπαιδευτική διαδικασία για αυτές τις ομάδες.

Επίσης οι προηγούμενες εμπειρίες από το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελούν ισχυρό ανασταλτικό παράγοντα για την επιστροφή των παιδιών σε αυτό. Επίσης στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν ανάγκη οι ίδιοι και η οικογένειά τους από κάποιο συμπληρωματικό εισόδημα, το οποίο δεν μπορεί να εξασφαλιστεί με την επιστροφή τους στην εκπαίδευση.

Στην δεύτερη κατηγορία είναι οι ρυθμίσεις που αφορούν την ποινική μεταχείριση των ανηλικών παραβατών και αφορούν την λειτουργία των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλικών στοιχειώδους και επαγγελματικής εκπαίδευσης με την οργάνωσης ειδικών επαγγελματικών σχολών βιομηχανικών, βιοτεχνικών ή αγροτικών ή άλλων επαγγελμάτων.

Σύμφωνα με την ισχύουσα Νομοθεσία τα προγράμματα εκπαίδευσης και οι εργασίες που εκτελούνται στους χώρους αυτούς έχουν σκοπό την προετοιμασία για την επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων.

Οι βασικοί φορείς που υλοποιούν μέχρι σήμερα τα προγράμματα κατάρτισης είναι οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης και ο ΟΑΕΔ.

Από τα μέχρι σήμερα δεδομένα προκύπτει ότι οι σχετικές ενέργειες είναι ανεπαρκείς, σε σχέση με τις ανάγκες αποσπασματικές, χωρίς προγραμματισμός και πρόβλεψη επαγγελματικής απασχόλησης μετά την αποφυλάκιση και χωρίς καμία τυπική κατοχύρωση.

Είναι εμφανής η έλλειψη οργανωμένων προγραμμάτων και ολοκληρωμένης υποστηρικτικής μεθοδολογίας, επαρκούς προσωπικού, υποδομών και εξειδικευμένων δομών για την προσέγγιση του προβλήματος στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινωνικής μεταχείρισης (Κουράκης 2001).

Στην Τρίτη κατηγορία βρίσκονται τα προγράμματα εξωϊδρυματικής μεταχείρισης όπως τα προγράμματα του ΟΑΕΔ όπου προβλέπεται επιδότηση των εργοδοτών για νέους που τους έχει επιβληθεί κάποιο αναμορφωτικό ή σωφρονιστικό μέτρο. Όμως η πλειοψηφία των εργοδοτών παρουσιάζονται απρόθυμοι να αξιοποιήσουν την επιδότηση και ορισμένοι που ευαισθητοποιήθηκαν και συμμετείχαν στα προγράμματα, διαπίστωσαν την αστάθεια και την αδυναμία των ανηλικών να ανταποκριθούν στις εργασιακές τους υποχρεώσεις.

γ) ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Από όσα αναφέρθηκαν γίνεται φανερό η δυσκολία της επαγγελματικής και συνεπώς , όπως αναφέρθηκε, κοινωνικής επανένταξης των ανηλίκων παραβατών.

Κατά την διάρκεια της συγγραφής της πτυχιακής μας εργασίας κρίνουμε ωφέλιμο να επιχειρήσουμε να ρωτήσουμε ένα ποσοστό πατρικών εργοδοτών αν θα παρείχαν εργασία σε ανήλικους παραβάτες, με σκοπό να δούμε αν πράγματι υπάρχει δυσαρέσκεια από την πλευρά των εργοδοτών να εξασφαλίσουν δουλειά σε παραβατικούς ανήλικους.

Βέβαια τα αποτελέσματα – απαντήσεις, δεν θα μπορούσαν να γενικευτούν επειδή το δείγμα μας είναι πολύ μικρό και επομένως όχι αντιπροσωπευτικό καθώς επίσης οι ερωτήσεις μας είναι πολύ περιορισμένες μη δίνοντάς μας επαρκή στοιχεία για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

Το δείγμα μας αποτέλεσαν 70 άτομα. Συγκεκριμένα 24 ήταν ιδιοκτήτες Κέντρων Αναψυχής (καφετέριες κ.ά) εστιατορίων (Η πλειοψηφία τους βρισκόταν στο κέντρο της Πάτρας : πεζόδρομος Αγ. Νικολάου (6), Ραδινού (3), Γεροκωστοπούλου (4), Πλ. Όλγας (3), Τριών Ναυάρχων (5), Κάστρο Πάτρας (3).

17 ήταν μικροεπιχειρηματίες, ιδιοκτήτες μαγαζιών – εμπορικών καταστημάτων (και σ' αυτούς η πλειοψηφία τους στο Κέντρο της Πάτρας από περιοχή Τριών Ναυάρχων – Πλατείας Όλγας).

16 ήταν υδραυλικοί (από το Σύνδεσμο Βιοτεχνών Υδραυλικών Πάτρας).

4 ιδιοκτήτες Συνεργείων – πλυντηρίων αυτοκινήτων

3 ιδιοκτήτες πρατηρίων βενζίνης

3 ηλεκτρολόγοι

2 εργολάβοι – οικοδόμοι και

1 ελαιοχρωματιστής

οι απαντήσεις λήφθηκαν με προσωπικές συνεντεύξεις (άμεσες ή τηλεφωνικές μέσω του «Χρυσού Οδηγού»).

Συγκεκριμένα ρωτήθηκαν αν θα δεχόντουσαν να προσλάβουν ανήλικο που έχει εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά. Τους δώσαμε το φάσμα των ανηλίκων δραστών ξεκινώντας από εκείνους που είτε έχουν διαπράξει μικροαδικήματα (μικροκλοπές κτλ.) μέχρι και εκείνους τους νήλικους δράστες που κρίθηκε αναγκαίος ο περιορισμός τους σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης (Σωφρονιστικό Καστάστημα) και έχουν αποφυκακιστεί. Επίσης τους επισημάναμε και την περίπτωση της χορήγησης του επιδόματος που προβλέπεται από το πρόγραμμα του ΟΑΕΔ.

Οι απαντήσεις που μας δόθηκαν ήταν:

α) ότι δεν θα δεχόντουσαν να κάνουν πρόσληψη (ΟΧΙ) μας απάντησαν 36 άτομα δηλαδή το 52%

β) ότι θα δεχόντουσαν ανάλογα με την περίπτωση του ανήλικου, απάντησαν 19 άτομα δηλαδή το 27%

γ) ότι θα δεχόντουσαν ανεπιφύλακτα (ΝΑΙ) απάντησαν 2 άτομα δηλαδή περίπου το 3% και τέλος

δ) ότι δεν ξέρουν τι θα έκανα σε αυτήν την περίπτωση απάντησαν 13 άτομα δηλαδή το 18%.

Όταν ρωτήθηκαν (αυτοί που απάντησαν όχι) για τους λόγους που δεν θα δεχόντουσαν, η πλειοψηφία τους, δηλαδή 33 άτομα (92%) μας απάντησαν ότι δεν θα τους είχαν εμπιστοσύνη θεωρώντας ότι θα εκδηλώσουν και στον εργασιακό τους χώρο αντίστοιχη παραβατική συμπεριφορά (περισσότερες αναφορές έγιναν για κλοπές) και ότι θα αδυνατούν να ανταποκριθούν στις εργασιακές τους υποχρεώσεις. Το υπόλοιπο 8% δηλαδή 3 άτομα απάντησε πως δεν τους ενδιαφέρει η ομάδα αυτών των νέων.

Από τα 19 άτομα (27%) που απάντησαν ότι θα δεχόντουσαν ανάλογα με την περίπτωση του ανήλικου μόνο 2 άτομα είπαν ότι ενδεχομένως να δεχόντουσαν αποφυλακισμένο ανήλικο.

Όσον αφορά την ειδική επιδότηση που δίνει ο ΟΑΕΔ για την απασχόληση νέων στους οποίους έχει επιβληθεί αναμορφωτικό ή σωφρονιστικό μέτρο, μόνο οι 23 μας ανέφεραν πως γνωρίζουν για το μέτρο. Γενικά φάνηκε να υπάρχει μεγάλη επιφύλαξη για τα προγράμματα του ΟΑΕΔ ίσως εξαιτίας των γραφειοκρατικών του δυσκολιών.

δ) ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Π.Θ ΚΑΙ ΕΠΑΘ

Σημαντικό παράλα αυτά έργο στον τομέα της επαγγελματικής ένταξης φαίνεται να έχει επιτελέσει κατά καιρούς με διάφορα σχετικά πιλοτικά προγράμματα το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (τομείς Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών – Κλινικής και Κοινωνικής Ψυχολογίας) σε συνεργασία με την Εταιρία Προστασίας της Θεσσαλονίκης.

Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης αποφυλακισμένων λειτουργούν κατά περιόδους από το 1988 στο ΑΠΘ και προσφέρουν αμειβόμενη εκπαίδευση που πραγματοποιείται σε υπηρεσίες του ΑΠΘ των ΟΤΑ και ιδιωτικών επιχειρήσεων και εργαστηρίων.

Το 1991 άρχισε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η λειτουργία εξάμηνου προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης ανηλίκων σε κλάδους Γραφικών Τεχνών, με κύριο στόχο την παρέμβαση στην ανεργία, την διευκόλυνση της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης και την πρόληψη της υποτροπής.

Στην πρώτη εξάμηνη φάση του προγράμματος διαπιστώθηκε ότι :

- Το αρχικό κίνητρο των εκπαιδευόμενων ήταν η αμοιβή και όχι η εκπαίδευση. Οι ανήλικοι παρουσίασαν ιδιαίτερες δυσκολίες

προσαρμογής σε πλήρες ωράριο, στην απαιτούμενη συνέπεια και παραγωγικότητα

- Οργανωτικές αδυναμίες του χώρου και του εκπαιδευτικού συστήματος επιδρούν αρνητικά στην βελτίωση της δικής τους στάσης και συμμετοχής

- Στο τέλος του 1992 λειτούργησαν και δύο νέα εργαστήρια της ΕΠΑΘ ενώ παράλληλα οργανώθηκαν και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, ατομική συμβουλευτική και συμβουλευτική της οικογένειας.

Από μια πρώτη αξιολόγηση των στοιχείων σχηματίζουμε την εξής εικόνα :

Συνολικά πέρασαν 35 νέοι 15-18 ετών

Από αυτούς οι 10 δεν ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση.

Οι 7 είχαν υποτροπή κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης και τους επιβλήθηκαν νέα αναμορφωτικά μέτρα.

Μετά το πρόγραμμα, σε 9 περιπτώσεις βρέθηκε δουλειά, στην οποία όμως παρέμειναν για σύντομο χρονικό διάστημα.

Όλοι σχεδόν βρέθηκαν περιστασιακά σε διάφορες δουλειές μέχρι να καταταγούν στο στρατό.

Επτά από όσους έμειναν άνεργοι επανεντάχτηκαν σε νέα προγράμματα και ένας δούλεψε περιστασιακά.

«Αν και οι μικροί αριθμοί δεν επιτρέπουν εκλογικεύσεις μπορούμε ωστόσο να διαπιστώσουμε την αδυναμία ένταξης σε μονιμότερη απασχόληση.

Το σημαντικότερο ωστόσο συμπέρασμα από την πιλοτική λειτουργία των προγραμμάτων αυτών και των παρατηρήσεων που προέκυψαν από την συμμετοχή των νέων, είναι η ανάγκη δημιουργία ενός πλαισίου εκπαιδευτικής και κοινωνικής αναφοράς ευέλικτου στη διαφορετικότητα και τις δυνατότητες του κάθε νέου, με πολύ μεγαλύτερη διάρκεια και με εναλλακτικές δυνατότητες συμμετοχής των παιδιών σ' αυτό, πάντα όμως

βασισμένο στην αμειβόμενη επαγγελματική κατάρτιση» (Γαβαλάς Ν., 1995).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ενώ φαίνεται να υπάρχουν κάποιοι θεσμοί για την υποστήριξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης και ένταξης των νέων, είναι εμφανής η έλλειψη εκσυγχρονισμού και ενίσχυσής τους. Ζητούμενο αποτελεί επίσης ο συντονισμός και η συμπληρωματικότητά στην λειτουργία τους, τόσο για μια αποτελεσματικότερη παρέμβαση στο πρόβλημα, όσο και για μια ολοκληρωμένη και καλά σχεδιασμένη αντιμετώπισή του.

Απαιτείται ένας συνολικός σχεδιασμός αναβάθμισης, εξέλιξης και συντονισμός των υπάρχοντων υπηρεσιών και λειτουργία νέων, ώστε να αξιοποιηθούν οι υπάρχουσες εμπειρίες και υποδομές για να επιτευχθεί η καλύτερη απόδοση του παρεχόμενου έργου.

Ιδιαίτερα σημαντική για την βελτίωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας και υποστήριξης της νεότητας και για την ενίσχυση των νέων που κινδυνεύουν με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και κοινωνική περιθωριοποίηση, θα ήταν η δημιουργία ενός νέου εναλλακτικού και εύελικτου εκπαιδευτικού συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης. Το σύστημα αυτό θα λαμβάνει υπόψη τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τις αδυναμίες και τις δυσκολίες των νέων που αποχώρησαν πρόωρα από την μέση εκπαίδευση ή αποβλήθηκαν από αυτήν και βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο και θα προωθεί με εξειδικευμένη μεθοδολογία την εκπαίδευσή τους.

Η πολιτεία έχει υποχρέωση να μεριμνήσει για αυτούς τους νέους και να τους ξαναδώσει την ευκαιρία να ζήσουν την εφηβεία τους με καλύτερους όρους μόρφωσης, εκπαίδευσης και εργασίας.

4.4 Ο ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΗ

α) ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Το σκεπτικό για τη στιγματιστική λειτουργία του θεσμού μέσα από την ορολογία επιβεβαιώνεται διαχρονικά από βιβλιογραφικές αναφορές, νομοθετικές επιλογές και πολιτικές πράξεις.

Γενικά φαίνεται ότι κυριαρχεί μια γενικότερη αντίληψη στιγματισμού η οποία διαφαίνεται μέσα από διάφορες εκφράσεις απολυτότητας σε κείμενα παλαιότερων εποχών.

Ωστόσο, χαρακτηριστικά έχουμε και αναφορά στον στιγματισμό του ανήλικου από τις συνέπειες που ακολουθούν μετά την «κοινωνολόγηση και την γενίκευση της φήμης του ως κλέφτη, αλήτη, ανήθικου κτλ» και το πώς το γεγονός του στιγματισμού συντελεί στην καθοριστική εξώθηση του ανήλικου στο παραστράτημα.

Το κράτος, σε μια προσπάθεια αποφυγής στιγματισμού των ανηλίκων που εγκλείονται σε ιδρύματα και επίτευξης της επαγγελματικής αποκατάστασης και της κοινωνικής τους ένταξης, έχει εκδώσει εγκυκλίους με σκοπό την διευκόλυνση των στόχων αυτών από τις Αρχές. Σε εγκύκλιο της 23,09,1958 αναφέρεται η παράλειψη της αναγραφής στα Πιστοποιητικά ή τις βεβαιώσεις που εκδίδονται από την Αστυνομία, σχετικά με το θέμα των αναμορφωτικών μέτρων σε ανήλικους που σημείωσαν ροπή σε αντικοινωνικές εκδηλώσεις. Ωστόσο, τονίζεται η προϋπόθεση της πλήρους αναμόρφωσης και της κοινωνικής αναπροσαρμογής των ανηλίκων. Και βέβαια παρουσιάζει ενδιαφέρον η αναφορά στους όρους αναμόρφωσης και αναπροσαρμογής, εφόσον η αναμόρφωση της προσωπικότητας του ανήλικου και η κοινωνική του αναπροσαρμογή λειτουργούν ως προϋπόθεση της επαγγελματικής και κοινωνικής τους επανένταξης. Βρισκόμαστε, βέβαια, υπό το πνεύμα της προνοιακής (θεραπευτικής αντίληψης), όπου κυριαρχεί η ιδέα της ηθικής

βελτίωσης του κρατούμενου και η διάπλαση – αναμόρφωση μιας πειθαρχημένης στα κοινωνικά πρότυπα προσωπικότητας. Σύμφωνα με το ν.δ. 71/1973 οι τίτλοι που χορηγούνται από τα αναμορφωτικά Καταστήματα δεν πρέπει να φέρουν καμία ένδειξη ως «Αναμορφωτικά Σχολεία». Επίσης σε μια εγκύκλιο του 1989 δίδεται η εντολή «...στα πλαίσια στιματοποίησης των τροφίμων των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων και της προστασίας της προσωπικότητάς των ίδιων αλλά και του οικογενειακού τους περιβάλλοντος», να μη δημοσιεύονται φωτογραφίες, στοιχεία της προσωπικής ζωής των ανηλίκων και τα ονοματεπώνυμά τους.

Στόχος της συνολικής αναμορφωτικής διαδικασίας είναι η (επαν)εκπαίδευση και η κοινωνική (επαν)ένταξη του ανήλικου παραβάτη. Ωστόσο, σε αυτή τη διαδικασία εμπλέκονται μηχανισμοί περιθωριοποίησης και στιγματισμού. Και αυτό έχει τις ρίζες του στη φιλοσοφία του ίδιου ως σωφρονιστικού συστήματος. Η στέρηση της ελευθερίας ενός ατόμου και η φυλάκισή του σε ένα κλειστό και ιδρυματικό περιβάλλον, στην πραγματική λειτουργία του συστήματος, ανεξάρτητα από την πρόθεση του νομοθέτη, είναι μέσο κοινωνικής απόρριψης και περιθωριοποίησης.

Επομένως, ο ιδρυματισμός, η επερχόμενη στογματοποίησης και η σταδιακή περιθωριοποίηση οδηγούν μεν στην επανένταξη του ανήλικου παραβάτη, μέσα όμως από μια αναδόμηση της εικόνας του Εγώ. Με άλλα λόγια, αρχίζει να δομείται η αρνητική εικόνα του Εγώ, με τον υποβιβασμό και την απομόνωση που φέρει το ιδρυματικό περιβάλλον, το οποίο στερεί την επαφή με το κοινωνικό σύνολο και «γδύνει» τον ανήλικο από τους όποιους κοινωνικούς ρόλους είχε μέχρι εκείνη την ώρα. Ο ανήλικος αποκτά καινούργια ταυτότητα μέσω της ιδρυματικής του θέσης, η οποία όμως συνεπάγεται και την εγκαθίδρυση στίγματος από την πλευρά του κοινωνικού συνόλου.

Η θεωρία της ετικέτας

Η Σπινέλλη ήδη από το 1976 αναφέρει ότι «...Η εξεύρεση και καθιέρωση ενός ελληνικού νομικού όρου που να καλύπτει περιπτώσεις των αδικοπραγμάτων ανηλίκων δεν πηγάζει μόνο από την ανάγκη μιας τυπικής προσαρμογής προς αρκετές από τις σύγχρονες, ξένες νομοθεσίες, αλλά έχει και ουσιαστική σημασία. Η απάλειψη του όρου «ανήλικοι εγκληματίες» κατά πρώτο λόγο από τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα κι ύστερα από το λεξιλόγιο όσων ασχολούνται με ανηλίκους μπορεί να αποτελέσει αρχή μιας ανανεωτικής κινήσεως στον τομέα αυτόν». Με αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να τεθούν οι βάσεις για μια ορθότερη αλλά και περισσότερες προοπτικές αντιμετώπισης των παραβατών σύμφωνα με σύγχρονα κοινωνικο-ψυχολογικά κριτήρια. Η «αποποινικοποίηση» πάλι της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων ενδέχεται αλυσιδωτά να επιδράσει και στο κοινωνικό περιβάλλον τους (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ. 785).

Από τα παραπάνω βλέπουμε και κατανοούμε την σημαντικότητα και την αναγκαιότητα της αλλαγής νοοτροπίας όσον αφορά το «στίγμα». Παρακάτω θα δούμε τις θεωρητικές απόψεις ειδικών όσον αφορά την θεωρία της ετικέτας. Δυστυχώς, όπως αποδεικνύεται, πολλές φορές ο στιγματισμός ενός παραβάτη και ειδικά ενός ανηλίκου παραβάτη μπορεί να επιφέρει μεγαλύτερα προβλήματα και συνέπειες από ότι η ίδια η αντικοινωνική πράξη.

Θεωρητική άποψη

Η κίνηση της δημιουργίας ξεχωριστών δικαστηρίων ανηλίκων στηρίχθηκε στη θέση ότι ο ανήλικος παραβάτης των ποινικών νόμων δεν είναι μικρογραφία του ενηλίκου εγκληματία κι επομένως κάθε εξομοίωση ή εξίσωση γι αυτόν – άρα και ο χαρακτηρισμός του ως

εγκληματία – αποβαίνει σε βάρος του ανήλικου. Με το θέμα του χαρακτηρισμού ή στιγματισμού ή της επικολλήσεως της ετικέτας (Labeling), με το οποίο θα μπορούσαμε να στηρίζουμε την άποψή μας έχει ασχοληθεί μια πλειάδα αμερικανών κοινωνιολόγων. Από αυτούς θα αναφέρουμε ενδεικτικά τους Tannenbaum, Lemert, Erikson and Becker. Ο τελευταίος μάλιστα θα μπορούσε να διεκδικήσει την πατρότητα της λεγόμενης «θεωρίας της ετικέτας», μιας θεωρίας που αναπτύχθηκε μές στα πλαίσια του τμήματος εκείνου της κοινωνιολογίας που αποκαλείται «αποκλίνουσα συμπεριφορά».

Σύμφωνα με τις απόψεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω, ως αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν θεωρείται απλώς κάθε συμπεριφορά που αποκλίνει από τους παραδεδειγμένους κανόνες, αλλά κυρίως εκείνη η συμπεριφορά που είναι αποτέλεσμα αλληενέργειας ανάμεσα στον φορέα της συμπεριφοράς και σε όσους την προσδιορίζουν και την χαρακτηρίζουν «αποκλίνουσα». Αυτού του είδους η συμπεριφορά εξηγείται δηλαδή από κοινωνικούς παράγοντες μάλλον παρά από βιολογικούς ή ψυχολογικούς. Όπως χαρακτηριστικά έχει λεχθεί, «δεν υποδύεται κανείς τα τον αποκλείοντα προτού τον χαρακτηρίσουν έτσι οι άλλοι ή ο ίδιος ο εαυτός του».

Εισηγητής βασικών αντιλήψεων γύρω από την αποκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί ο Merton. Αυτός επεσήμανε την ανάγκη να διερευνηθούν τα διάφορα είδη αποκλίνουσας συμπεριφοράς (όπως η εγκληματική, η ψυχική ασθένεια, η καλλιτεχνική δημιουργία, η εξτρεμιστική πολιτική δραστηριότητα, ο αλκοολισμός, η διανοητική καθυστέρηση, η κωφαλαλία κλπ.). Ο Merton προτείνει ακόμη να διερευνηθούν οι αντιδράσεις ως προς την αποκλίνουσα συμπεριφορά των ομάδων που συμμορφώνονται με τις κοινωνικές επιταγές. Εξ' άλλου ο Cohen είχε αποδείξει τη σκοπιμότητα της μελέτης των αντιδράσεων αυτών και μάλιστα του τρόπου με τον οποίο οι αντιδράσεις ορισμένων

ομάδων τείνουν να δημιουργήσουν ή να απαλείψουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Για την εγκληματικότητα συγκεκριμένα από το 1937 ήδη είχε εκφρασθεί με σαφήνεια. Ο Tannenbaum ο οποίος έγραψε: «Η διαδικασία της δημιουργίας ενός εγκλήματος είναι μια διαδικασία αναρτήσεως επάνω του, του κατάλληλου διακριτικού χαρακτηρισμού του ως εγκληματίου, αναγνωρίσεως του, προσδιορισμού του, περιγραφής του, διαχωρισμού του από τους νομοταγείς πολίτες, δημιουργίας σε αυτόν της συνειδήσεως ότι είναι εγκληματίας, σε τελευταία ανάλυση είναι ένας τρόπος υποκινήσεως, υποβολής, εμφάσεως και επικλήσεως εκείνων ακριβώς των χαρακτηριστικών για τα οποία του αποδίδεται η μορφή».

Πάντως τα θεμέλια της «θεωρίας» της ετικέτας έθεσε μάλλον ο Lennet ο οποίος ανέλυσε τις σχέσεις αποκλίνουσας συμπεριφοράς και αντιδράσεων της κοινωνίας. σε αυτόν φαίνεται πως στηρίχθηκε ο Becker για να καταλήξει στη χαρακτηριστική διαπίστωση – ορισμό: «αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι εκείνη η συμπεριφορά επάνω στην οποία επικολλάται η ετικέτα «αποκλίνουσα». Η απόκλιση δηλαδή είναι δημιούργημα διαφόρων κοινωνικών ομάδων οι οποίες πρώτα χαρακτηρίζουν ορισμένα άτομα ως αποκλίνοντα και ύστερα τα απομονώνουν από τους νομοταγείς πολίτες.

Σημαντικά θέση επομένως στην ανάλυση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς κατέχει, όπως θα έλεγε ο Erikson, όχι μόνο ο ίδιος ο αποκλίνων αλλά και το κοινό ή το ακροατήριο.

Τέλος ο Kitsuse, για να αναφερθούμε στις κεντρικές κυρίως ιδέες ορισμένων υποστηριχτών της «θεωρίας» αυτής θεώρησε την αποκλίνουσα συμπεριφορά ως μια διαδικασία βάσει της οποίας τα μέλη μιας κοινωνίας ερμηνεύουν μια συμπεριφορά ως αποκλίνουσα, προσδιορίζουν τα άτομα που συμπεριφέρονται έτσι ως αποκλίνουσα και τέλος επιβάλλουν την προσήκουσα, κατά την γνώμη τους, μεταχείριση.

Τη συνοπτική παρουσίαση της θεωρίας της ετικέτας και τη συσχέτισή της προς τις δυσμενείς επιπτώσεις, που δεν είναι δυνατό να έχει για τους ανήλικους ο χαρακτηρισμός τους από το Ποινικό Δίκαιο ή και από τρίτους ως «ανηλικών εγκληματιών», θα συμπλήρωνε και θα διευκρίνιζε η αναφορά σε ένα επεισόδιο αυτοκτονίας, όπως το περιγράφει ο ανθρωπολόγος Malinowski. Ένας νέος που ανήκε στη φυλή Trobriander της Αφρικής παρεβίασε τους κανόνες της εξωγαμίας συνάπτοντας ερωτικές σχέσεις με την πρώτη πλευρά της μητέρας του, εξαδέλφη του, η οποία ήταν μάλιστα και αρραβωνιασμένη. Οι παράνομες σχέσεις του έγιναν γρήγορα γνωστές και αποδοκιμάστηκαν. Η αποδοκιμασία όμως δεν ήταν έντονη, παρόλο που τους ιθαγενείς εκείνους επικρατούσε η φοβερή δοξασία σύμφωνα με την οποία εάν στο γένος διαπραχθεί αιμομιξία, θα προκύψουν πληγές, ασθένειες, ακόμα και θάνατος. Τη στιγμή όμως ο μνηστήρας που είχε παραγνωρισθεί κατηγόρησε τον αιμομίκτη μπροστά σε όλους, η κοινή γνώμη ξεσηκώθηκε εναντίον του. Την άλλη μέρα ο νέος αυτοκτόνησε.

Μια προσπάθεια συσχέτισεως των διαπιστώσεων του Malinowski με το πρόβλημα της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλικών θα μας οδηγούσε στα ακόλουθα συμπεράσματα: Εφόσον δεν χαρακτηριστεί ως εγκληματίας ο ανήλικος τελετουργικά και δημόσια, η αντίδραση ή αποδοκιμασία του κοινού ήπια, η κοινή γνώμη εφησυχάζει. Από τη στιγμή όμως που η συμπεριφορά του ανηλικού χαρακτηριστεί από ένα θεσμό (το Ποινικό Δίκαιο, την εκπαίδευση, την οικογένεια) ως εγκληματική, το κοινό (ο δάσκαλος, ο γονέας, ο εργοδότης, οι συμμαθητές, οι σύντροφοι ή και οι ξένοι) δεν εξεγείρεται μεν στην κυριολεξία – όταν πρόκειται για εξελιγμένη κοινωνία – αρχίζει όμως πλέον να αντιμετωπίζει τον ανήλικο με σκεπτικισμό ή και με άρνηση σαν να επρόκειτο για έναν ώριμο και αμετανόητο εγκληματία. Από τη στιγμή δηλαδή που θα αναγνωρισθεί με κάποιο τελετουργικό τρόπο η

συμπεριφορά του ανήλικου ως εγκληματική» επικολλάται σε αυτόν η ετικέτα «εγκληματία» και τότε παύει αυτός. Είναι σαν να αυτοκτονήσει εκείνο το τμήμα του εαυτού του που μπορεί να συμμορφωθεί με τις κοινωνικές και ηθικές επιταγές κι απομένει εκείνο το τμήμα το οποίο πλέον θεωρεί τον εαυτό του εγκληματικό. Επακόλουθα αυτής της ταυτίσεως με το εγκληματικό πρότυπο είναι η βαθμιαία μεταβολή του συστήματος αξιών του και η παραδοχή αντικοινωνικών αξιών, η αναζήτηση και δημιουργία εγκληματιών συναναστροφών, η συμμετοχή σε εγκληματικές ενέργειες κτλ.

Πιο πάνω αναφέρθηκαν οι συνέπειες που μπορεί να έχει ο αρνητικός χαρακτηρισμός γενικά και ειδικότερα ο χαρακτηρισμός του ανήλικου ως εγκληματία. Είναι ευνόητο, ότι οι συνέπειες αυτές δεν συνάπτονται μόνο προς μια συγκεκριμένη λέξη αλλά προς κάθε ετικέτα είτε αυτή συνίσταται σε λέξεις είτε σε ενέργειες είτε ακόμα και σε διαδικασίες, που μπορεί να δημιουργήσουν ανάλογες εντυπώσεις στα μέλη της κοινωνίας. ακόμα θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι οι υποστηρικτές της «θεωρίας» της ετικέτας δεν ισχυρίσθηκαν ότι αρκεί να αποκαλέσει ή να χαρακτηρίσει κανείς ένα άτομο αυτό εγκληματίας. Πραγματικά, η έκταση ή η ακριβής μορφή της επιδράσεως που έχει η επικόλληση της όποιας ετικέτας δεν είναι γνωστή... (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ. 790).

Επιδιωκόμενος στόχος της θεωρίας της ετικέτας είναι η διερεύνηση των κοινωνικών και των ψυχολογικών κριτηρίων, που ευθύνονται για την ψυχολογική και τη συναισθηματική διαδικασία της εσωτερίκευσης του στίγματος με όλες τις αρνητικές συνέπειες που αυτό επιφέρει στην κοινωνική προοπτική του ατόμου. Το αίσθημα κοινωνικότητας αποτελεί ενυπάρχουσα κοινωνικο-ψυχολογική υπόσταση στο άτομο. Βάσει αυτού προσδιορίζεται η προσωπική ολοκλήρωση του ατόμου, η επιτυχία και η αποτυχία του στη ζωή, η αυτοεικόνα του και η αξιοπρεπής προβολή αυτής στην κοινωνία καθώς και το αξιολογικό του σύστημα.

Έτσι, η θεωρία της ετικέτας προσδιορίζει τον κίνδυνο που υπάρχει σε επίπεδο στιγματιστικής πρακτικής στη σχέση του ατόμου και ιδιαίτερα του ανηλίκου με την ποινική δικαιοσύνη.

Πάντως το ότι δημιουργεί συνέπειες ο αρνητικός χαρακτηρισμός είναι δυνατό να εξακριβωθεί ερευνητικά όπως φαίνεται αμέσως πιο κάτω (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ. 790).

Εμπειρική άποψη

Η συστηματική παρατήρηση ορισμένων πραγματικών γεγονότων οδηγεί: συχνά στη δημιουργία «υποθέσεων» προς διερεύνηση. Τέτοια γεγονότα που συνήθως υποκύπτουν στην αντίληψή μας ή αντιφέρονται στον τύπο αποτελούν και τα δύο περιστατικά, που παρατίθενται πιο κάτω, ως εισαγωγή στην περιληπτική παρουσίαση των ερευνών που ακολουθούν.

Το πρώτο περιστατικό αναφέρεται σε έναν ομοφυλόφιλο, τον οποίο δεν εμποδίζει η ιδιότητά του αυτή να είναι καλός στην εργασία του. Από τη στιγμή όμως που αποκαλύπτεται ως ομοφυλόφιλος από τους γύρω του, ενδέχεται να μην είναι εφικτό γι' αυτόν να συνεχίσει την εργασία του στο χώρο αυτό.

Το ίδιο συμβαίνει και με τον οπιομανή, του οποίου η δυναμικότητα προς εργασία δεν έχει επηρεασθεί από τη χρήση του οπίου, αφότου όμως γίνει γνωστό το πάθος του, επακολουθεί η απόλυσή του.

Τα προβλήματα που δημιουργούν η επαγγελματική αστάθεια, η ανενεργεία και στη συνέχεια η έλλειψη πόρων ζωής είναι προφανής. Δημιουργείται δηλαδή και στις περιπτώσεις αυτές που ο Merton ονόμασε «αυτοεκκληρούμενη προφητεία». Η κοινωνία «προφητεύει» αλλά και προδιαγράφει τη δυσμενή εξέλιξη του ομοφυλόφιλου, του οπιομανή του οποιουδήποτε αποκλίνοντος, του ατόμου με το βεβαρημένο ποινικό

μητρώο ή εκείνου που φέρει την ετικέτα, «πρώην κατάδικος» κλπ.... (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ. 793).

β) ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΥΝ ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ

Είναι πλέον αναμφισβήτητο ότι στις μέρες μας πολλοί ανήλικοι φτάνουν στα όρια του νόμου και περνούν την πόρτα του δικαστηρίου ανηλίκων. Από αυτή τη στιγμή και μετά ο κοινωνικός περίγυρος, η οικογένεια αλλά και ο ευρύτερος χώρος εκδηλώνονται απέναντι στον ανήλικο ενεργοποιώντας ένα ολόκληρο οπλοστάσιο.

Εδώ θα γίνει αναφορά στον κοινωνικό έλεγχο που συνήθως είναι ιδιαίτερα αυστηρός. Ήδη έχουμε στιγματισμό, δηλαδή ενδεχόμενη αποβολή από το σχολείο ή και αποκλεισμό ίσως από την αγορά εργασίας. Αυτός ο στιγματισμός, η απομάκρυνση από το σχολείο, η δυσμένεια της οικογένειας, η δυσκολία στην αγορά εργασίας αρχίζουν να δημιουργούν στον νέο σημαντικές δυσκολίες επιστροφής στην προηγούμενη ζωή του.

Οικογένεια

Στο σημείο αυτό υπάρχουν πολλές διαφορετικές και αντίθετες απόψεις.

Μια άποψη υποστηρίζει ότι το οικογενειακό περιβάλλον δεν στιγματίζει ποτέ κάποιο μέλος του άλλα βρίσκεται σε διαρκή ετοιμότητα να συγχωρέσει οποιαδήποτε πράξη, όσο αξιόποινη και να είναι. Αυτή την άποψη υποστηρίζουν και οι τρόφιμοι στο κατάστημα κράτησης που επισκεφτήκαμε, ότι η οικογένειά τους συνεχίζει να τους αντιμετωπίζει όπως πριν, χωρίς να τους εκπέμπει μηνύματα απόρριψης.

Μια δεύτερη άποψη υποστηρίζει ότι αν η οικογένεια είναι χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, ο στιγματισμός βιώνεται από τον ανήλικο, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο έντονα, με την διαφορά ότι δεν υπάρχει επίγνωση ούτε της έννοιας, ούτε της ύπαρξης ούτε των συνεπειών του. Η συγκεκριμένη άποψη φαίνεται να συμφωνεί

με εκείνη των Cluett (Φαρσεδάκης, 1986) οι οποίοι σε έρευνα διαπίστωσαν ότι το σύνολο των οικογενειών των παραβατικών ανηλίκων είναι χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου κι εμφανίζουν παρόμοια συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα κατέληξαν στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Το οικογενειακό περιβάλλον των γονέων των παραβατικών ανηλίκων εμφάνιζε μεγαλύτερο ποσοστό πνευματικής καθυστέρησης, συναισθηματικών διαταραχών, αλκοολισμού κι εγκληματικότητας

Υπήρχαν περισσότερες ασυμφωνίες και συγκρούσεις μεταξύ των γονέων

Οι πατέρες δεν επέβλεπαν κατάλληλα τα παιδιά τους και ήταν πιο απληροφόρητοι σχετικά με τις δραστηριότητες των παραβατικών παιδιών του. Επίσης εμφανίζουν έλλειψη ζεστασιάς, συμπάθειας και στοργής απέναντι στα παιδιά τους και τα αγόρια δεν εθεωρούσαν τον πατέρα ως κάποιον από τον οποίο θα έπρεπε να βοηθούνται.

Αντίθετα, στην περίπτωση που η οικογένεια είναι υψηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, ο ανήλικος αντιμετωπίζεται περισσότερο θετικά και το στίγμα – αν υπάρχει – είναι λιγότερο έντονο και γίνονται προσπάθειες εκμηδένισής του.

Σχολείο

Φαίνεται δυστυχώς ότι και το σχολείο δεν απέχει από τη στιγματιστική λειτουργία όλων των υπολοίπων κοινωνικών υπηρεσιών – φορέων που ασχολούνται με την νεανική ηλικία.

Τα προβλήματα δεν φαίνεται να είναι πολλά όσο η πράξη μένει μακριά από το φως της δημοσιότητας. Από τη στιγμή όμως που γνωστοποιείται, ο στιγματισμός αρχίζει να εκδηλώνεται μέσω της συμπεριφοράς των καθηγητών, των συμμαθητών που τον απομονώνουν απορρίπτοντας τον από κάθε είδους ομαδική εκδήλωση, και της έντονης αγωνίας των γονιών των υπόλοιπων παιδιών μήπως παρασυρθούν από την συνύπαρξή τους

στον ίδιο χώρο με έναν παραβάτη. Τέλος, πολύ συχνά διαπιστώνεται το φαινόμενο της αποβολής από το σχολείο με την πρόφαση ότι το παιδί χρειάζεται αλλαγή περιβάλλοντος. Σε αυτήν την περίπτωση εκδηλώνεται ένα ακόμα στίγμα της ελληνικής κοινωνίας, αυτό του χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, γιατί οι αποβολές που σημειώνονται αφορούν συνήθως παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες τέτοιου επιπέδου και σπάνια σε παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες «υψηλής τάξης».

Εργασία

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο ο παραβατικός νέος στον τομέα της εργασίας βιώνει έντονα την απόρριψη, αφού είναι η μοναδική περίπτωση που ο ανήλικος αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει το «κίτρινο χαρτί» του, να κάνει χρήση της «ετικέτας» εναντίον του εαυτού του και να διαπιστώσει το σοβαρό αντίκτυπο στην κοινωνική του ζωή. Με την επίδειξη του χαρτιού βγαίνει στην επιφάνεια η καχυποψία, η δυσαρέσκεια, η απορριπτική στάση του εργοδότη. Αυτόματα όλες οι πόρτες για την ομαλή επανένταξή κλείνουν.

Ακόμα η ίδια η πολιτεία φροντίζει για την διαιώνιση του στίγματος, παρά τα αντίθετα λεγόμενά της. Τα προγράμματα του ΟΑΕΔ που εφαρμόζονται για τους αποφυλακισμένους ανηλίκους είναι και αυτά στιγματιστικά, αφού περιλαμβάνει στα προγράμματα μόνο εργοδότες που διατηρούν ιδιωτικές επιχειρήσεις αποκλείοντας έτσι τις θέσεις στο δημόσιο τομέα. Επιπλέον, με την χορήγηση στους εργοδότες αυτούς ενός ποσοστού 80% από το μισθό του ανήλικου, αυτόματα τον κατηγοριοποιεί και τον προσδίδει την ετικέτα του διαφορετικού, του αδύναμου, που χρειάζεται την κρατική μέριμνα.

Μέσα μαζικής ενημέρωσης

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παίζουν αναμφισβήτητα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και διάδοση του ελληνικού στερεότυπου, καθώς και στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης. Το μεγαλύτερο

ποσοστό της κοινωνικής μάζας διαμορφώνει την άποψή της για την έκταση της εγκληματικότητας και την προσωπικότητα του εγκληματία μέσω της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου και κυρίως του τύπου.

Ο νόμος απαγορεύει την δημοσιοποίηση στοιχείων που αφορούν την προσωπική – ιδιωτική ζωή των ανηλίκων δραστών όπως όνομα, πατρώνυμο, φωτογραφία, οικογενειακό ιστορικό. Ωστόσο καθημερινά – κυρίως μέσα από την τηλεόραση – ο νόμος καταστρατηγείται και τέτοια στοιχεία βλέπουν το φως της δημοσιότητας (παράδειγμα η υπόθεση του μικρού Άλεξ). Επίσης το γλωσσικό ύφος που χρησιμοποιούν οι ειδησιογράφοι είναι συναισθηματικά φορτισμένο και λέξεις όπως «μικροί δολοφόνοι», «τρελοί», «τέρατα» τα οποία γραφόντουσαν χωρίς περίσκεψη, δραματοποιούν την πραγματικότητα και αυξάνουν την εχθρότητα.

Σύμφωνα με τον κ. Νεράτζη (1985, σελ. 80-81) : σε πολλές χώρες τα αρνητικά γεγονότα θεωρούνταν μερικά στοιχεία της καθημερινότητας και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις θετικές ενέργειες που εξημερώνουν το μορφωτικό επίπεδο του αναγνωστικού κοινού. Στην Ευρώπη εγκληματικές ενέργειες που δεν αφορούν δημόσια πρόσωπα καταλαμβάνουν ελάχιστο χώρο στην καθημερινή ειδησεογραφία και συνήθως δημοσιεύεται στις εσωτερικές σελίδες των εφημερίδων. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η πλειοψηφία του Αγγλικού τύπου. Αντίθετα στην Ελλάδα εγκληματικές ενέργειες αποτελούν πρωτοσέλιδα και συχνά καταλαμβάνουν το χώρο ολόκληρης σελίδας ενώ θετικές ενέργειες περιορίζονται σε μικρές παραγράφους. Με αυτά τα δεδομένα ο τρόπος προβολής των εγκλημάτων έχει άμεση σχέση με τους ρυθμούς παραγωγής της εφημερίδας και κυρίως στις πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες των εκδοτών. Γι αυτό καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης είτε προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης ενός

κριτικού πνεύματος, είτε στη διατήρηση των πλέον κατεστημένων αξιών και καταπιεσμένων πλευρών του αναγνωστικού κοινού (Ναράτζης, 1985).

Η αντιμετώπιση από τα ΜΜΕ της υπόθεσης εξαφάνισης του Ανήλικου της Βέροιας

Χαρακτηριστικό παράδειγμα όσων αναφέραμε για την συμπεριφορά των ΜΜΕ αποτελεί η πρόσφατη υπόθεση της εξαφάνισης του 11χρονου Άλεξ Μεσχισβίλι από την Βέροια. Από την Παρασκευή 2 Ιουνίου βγαίνει στην επικαιρότητα η είδηση της ομολογίας της ανθρωποκτονίας στους ανακριτικούς υπαλλήλους της Βέροιας από 5 ανήλικους. Κατευθείαν τότε τα τηλεοπτικά και δημοσιογραφικά συνεργεία συρρέουν στην Βέροια για να καλύψουν την είδηση, από τότε μέχρι και σήμερα ολόκληρη η τοπική κοινωνία της Βέροιας ενοχοποιείται από τον τρόπο που μερίδα των ΜΜΕ παρουσιάζει το γεγονός για συγκάλυψη παραβατικών αντικοινωνικών συμπεριφορών και για ρατσιστικές διαθέσεις εξαιτίας της καταγωγής του ανηλίκου. Η εικόνα της πόλης που κρύβει μυστικά και που επικρατεί ο νόμος της σιωπής, ωθεί τους κατοίκους να απομακρύνουν από πάνω τους οποιοδήποτε στίγμα.

Το σχολείο που φοιτούσε ο ανήλικος «πολιορκείται» από τηλεοπτικά συνεργεία. Ο διευθυντής του Δημοτικού καταγγέλλει την πιεστική «ανάκριση» μαθήτριας της Στ' Δημοτικού από δημοσιογράφους, όταν κατευθυνόταν στο σχολείο με αποτέλεσμα η ανήλικη να τρομοκρατηθεί και να ξεσπάσει σε κλάματα.

Τα ρεπορτάζ κάνουν λεπτομερειακές αναφορές στην προσωπική και οικογενειακή κατάσταση του Άλεξ, αλλά και των άλλων ανηλίκων που φέρονται ως δράστες. Στοιχεία της προδικασίας όπως και οι έρευνες για την ηθική, διανοητική κατάσταση, τις οικογενειακές συνθήκες, την προηγούμενη ζωή και το περιβάλλον των ανηλίκων δημοσιεύονται παρά

την εξωτερική μυστικότητα της ανάκρισης που επιβάλλει η ποινική δικονομία.

Τα ΜΜΕ επεμβαίνουν στο έργο των εισαγγελικών αρχών, κατακρίνουν τις ανακριτικές και εισαγγελικές αρχές που εξέδωσαν ένταλμα προσωρινής κράτησης των ανηλίκων αγνοώντας την ρητή απαγόρευση προσωρινής κράτησης ανηλίκων κάτω των 13 ετών.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης επέβαλλε πρόστιμα σε τηλεοπτικούς σταθμούς εξαιτίας α) λεπτομερούς συνέντευξης δημοσιογράφου από τους δύο φερόμενους ως εμπλεκόμενους ανήλικους, παρεμβαίνοντας στο έργο των προανακριτικών αρχών, β) κατά την διάρκεια άλλων συνεντεύξεων έγιναν γνωστά τα μικρά τους ονόματα και δεν ήταν αλλοιωμένη η φωνή τους τέλος γ) κατά την διάρκεια δελτίου ειδήσεων προβλήθηκε συνέντευξη ανήλικου της μητέρας του και της γιαγιά τους κατά τρόπο, με τον οποίο φανεωνόταν ή ταυτότητα του ανήλικου και του υποδηλωνόταν σαφώς η ιδιότητα του εγκληματία (Internet www.heartofcrime.gr).

Αστυνομία

Όπως ήδη έχει αναφερθεί η Αστυνομία είναι ο φορέας που έρχεται πρώτος σε επαφή με τον ανήλικο μετά την πράξη του και φέρει σημαντική ευθύνη, τόσο για την δημιουργία όσο και για την διαίωση της «ετικέτας». Ο «φάκελος» δημιουργείται και συνεχίζει να υπάρχει για πάντα στο αρχείο της αστυνομίας παρά το γεγονός ότι οι ποινές διαγράφονται από τα μητρώα μετά την συμπλήρωση του 17^{ου} έτους της ηλικίας του ανήλικου. Ακόμα και μετά την αθωωτική απόφαση του δικαστηρίου για κάποιον ανήλικο, στην επόμενη εγκληματική πράξη που θα λάβει χώρα χωρίς ο ένοχος να συλληφθεί επ' αυτοφώρο ο ίδιος ο ανήλικος θα οδηγηθεί στην Ασφάλεια για ανάκριση, όπως μας υποστήριξαν πολλοί τρόφιμοι του καταστήματος κράτησης Αυλώνας, το οποίο επισκεφτήκαμε. Επίσης πολλοί ανήλικοι τρόφιμοι, το προβάλλουν

σαν ένα αίτιο υποτροπής τους δηλαδή η επανειλημμένη προσπάθεια της αστυνομίας να τους ενοχοποιήσει.

Φυλακή

Σύμφωνα με την άποψη του Η. Δασκαλάκη (1985) «ο στιγματισμός έχει διαβαθμίσεις ανάλογα με το μέτρο μεταχείρισης στο οποίο θα υποβληθεί ο καταδικασμένος. Ο βαθμός αλλοίωσης της κοινωνικής ταυτότητας διαφέρει – και αντίστοιχα διαφέρει – και ο βαθμός αποστροφής που απορρέει. Μεταξύ ενός που θα καταδικαστεί σε μια ποινή που θα έχει εκτελέσει σε ελεύθερο περιβάλλον (μετατροπή ποινής σε χρηματική, αναστολή εκτέλεσης της ποινής) και ενός άλλους που θα την εκτίσει μέσα στη φυλακή. Ο εγκλεισμός στη φυλακή αποτελεί το αποκορύφωμα του στιγματισμού και το έσχατο σημείο της κοινωνικής απόρριψης. Τα δεδομένα αποδεικνύουν δυστυχώς ότι το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα, όπως είναι διαμορφωμένο ειδικά όταν πρόκειται για ανήλικο παραβάτη, οδηγεί περισσότερο στην υποτροπή παρά στην αναμόρφωση.

γ) ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Είναι γεγονός ότι η κοινωνική πραγματικότητα δημιουργείται από τον ίδιο τον άνθρωπο. Δίνοντας σε κάποιον ένα ρόλο, όλοι διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους απέναντι του ανάλογα με αυτόν, με αποτέλεσμα ο νέος τελικά ρόλος να υιοθετείται και να ακολουθείται πιστά από το άτομο. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση στιγματισμού ατόμων που έχει παραβεί τους νόμους.

Το στίγμα με όλες τις συνακόλουθες συνέπειές του, εκμηδενίζει τις πιθανότητες προσαρμογής του στιγματιζόμενου στο κοινωνικό περιβάλλον. Το άτομο διαπιστώνει σταδιακά, ότι ακόμα και οι πιο βασικές του ανάγκες για επιβίωση (ανάγκη για εργασία, κοινωνικές σχέσεις, οικογενειακή ζωή) δεν μπορούν πλέον να ικανοποιηθούν παρά

μόνο σε περιβάλλοντα που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα. Ο ανήλικος παραβάτης συνειδητοποιεί και βιώνει ταυτόχρονα την έντονη κοινωνική απόρριψη. Και ενώ πίστευε πως με την έκτιση της ποινής του είχε πληρώσει για την πράξη του και η επανένταξή του θα είναι ομαλή, βλέπει πως δεν είναι εύκολη η απαλλαγή του από το στίγμα, και ακούσια υιοθετεί και εκπληρώνει το ρόλο που του απέδωσε η κοινωνία, με κύρια συνέπεια την υποτροπή του σε νέα εγκληματική πράξη. Και σε αυτήν την περίπτωση η κοινωνική αντίδραση είναι πολύ πιο αυστηρή. Το άτομο χαρακτηρίζεται ως ανίκανο για βελτίωση, η επανένταξη είναι πλέον απίθανη και το στίγμα γίνεται μόνιμη κατάσταση.

Μια έρευνα του Reitges την οποία αναφέρει ο κ. Η Δασκαλάκης (1985) αναφέρει:

«Αυτοί που κατορθώνουν να απομακρύνουν το ποινικό τους παρελθόν και να κρατήσουν μια εργασία για αρκετό χρονικό διάστημα παρουσιάζουν πολύ χαμηλότερα ποσοστά υποτροπής από εκείνους, οι οποίοι δεν κατορθώνουν να βρουν εργασία ή χαρακτηρίζονται από επαγγελματική αστάθεια λόγω προγενέστερης καταδίκης.

Από άποψη κοινωνικών επαφών προκύπτει ότι οι μη υπότροποι, κατά κανόνα, διατηρούν κανονικές κοινωνικές σχέσεις με συμβατικά περιβάλλοντα και είναι μέλη νομίμων οργανώσεων.

Συμπερασματικά λοιπόν διαπιστώνεται ότι αυτοί που καταφέρνουν να εγκαθιδρύσουν ομαλές επαγγελματικές βάσεις, υποτροπιάζουν πολύ λιγότερο από τους ανέργους. Επίσης διακρίνουμε ότι αυτοί που κατορθώνουν να έχουν ομαλές κοινωνικές σχέσεις είναι κατά κανόνα μη υπότροποι, όπως ότι και στις οικογενειακές σχέσεις, όπου στους υπότροπους εμφανίζεται μεγάλη δυσαρμονία μεταξύ μη διαζευγμένων, ή εμφανίζεται μεγαλύτερος αριθμός διαζυγίων από ότι στους μη υπότροπους (Δασκαλάκης Η., 1985).

4.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ

Γενικά

Με την εισαγωγή του στο Κατάστημα ο ανήλικος κρατούμενος βρίσκεται μπροστά σε μια νέα κοινωνία. Ο Κουράκης Ν. αναφέρει : «η φυλακή εμφανίζει εκ πρώτης όψεως, πολλά από τα χαρακτηριστικά μιας κοινωνίας. έχει μια καθιερωμένη δομή ρόλων, μια λίγο πολύ αναγνωρισμένη ηγεσία, ένα σύστημα κανόνων και επιδιωκτέων σκοπών, μια αυτεπίγνωση, τέλος, της δικής της ταυτότητας, δηλαδή μια επίγνωση του «εμείς». Συνάμα όμως είναι μια μικροκοινωνία με πολλές ιδιαιτερότητες, οι οποίες την διαφοροποιούν σημαντικά από πολλές παρεμφερείς κοινωνικές ομάδες» (Κουράκης Ν., 1991, σελ. 10-11).

Σ' αυτήν την νέα μικροκοινωνία της φυλακής, με τους νέους κανόνες και αξίες που την διέπουν ο ανήλικος καλείται να προσαρμοστεί μακριά από το κοινωνικό σύνολο.

«Μετά το αρχικό του σοκ, ο κρατούμενος θα δεχτεί την πραγματικότητα και θα «συνεχιστεί» στους νέους κανόνες... αποδέχεται την νέα του ταυτότητα ως «εγκληματίας» ανεξαρτήτως της βαρύτητας του αδικήματός του» (Λαμπρόπουλος Ε., 1994, σελ. 121).

Και η κοινωνία της φυλακής είναι ταξική, όπου υπάρχουν οι «δυνατοί» και οι «αδύνατοι» με αποτέλεσμα στις περισσότερες περιπτώσεις, οι πρώτοι να επιβάλλονται και να εκμεταλλεύονται τους «αδυνάτους» επιδρώντας αρνητικά στην αυτοπεποίθηση, προσωπικότητα και στην συμπεριφορά τους.

Στην προσπάθεια αυτή του ανήλικου για επαναπροσδιορισμό της ταυτότητάς του, συχνά οδηγείται στην αποδιοργάνωση και την απώλεια της προσωπικότητάς του, καθώς είναι πολύ πιθανό να πνίγει τις προσωπικές του δυνατότητες, καταπιέζοντας τον εαυτό του.

Τέλος αρκετές φορές, υπάρχει η πιθανότητα, η αδυναμία του χαρακτήρα του (σε συνδυασμό με την προσπάθεια προσαρμογής του) να

το κάνει δεκτικό σε νέες παραβατικές συμπεριφορές εντός της φυλακής όπως λ.χ. να δοκιμάσει ναρκωτικά ή να μάθει νέους τρόπους διάπραξης εγκλημάτων από πιο έμπειρους συγκρατούμενους (Τσιλιμιγκάκη Β., 1994, σελ. 30-31).

Ο «ιδρυματισμός»

Σε περιπτώσεις κρατουμένων που βρίσκονται εγκλειστοί για μεγάλη χρονική διάρκεια παρατηρείται το σύνδρομο του «ιδρυματισμού» και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά ψυχολογικά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν στους εγκλείστους.

Ο «Ιδρυματισμός» ή «Ιδρυματική νέκρωση» είναι όροι που έχουν καθιερωθεί από τους Wing (1962) και Barton (1966) και εκφράζουν μια ψυχοπαθολογική κατάσταση που εμφανίζεται έπειτα από μεγάλης χρονικής διάρκειας εγκλεισμού.

Πρόκειται για ένα φαινόμενο που έχει μελετηθεί από πολλούς, αποτελώντας αντικείμενο ερευνών και παρατηρείται γενικότερα σε τρόφιμους κλειστών ιδρυμάτων.

Το σύνδρομο αυτό χαρακτηρίζεται από αδράνεια, παθητική συμπεριφορά, αδιαφορία για τον εαυτό του, μειωμένη εκτίμηση του Εγώ κ.ά. (Μαδιανός Μ., 2000).

Παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τον κρατούμενο κατά την παραμονή του στο Κατάστημα κράτησης συνήθως είναι ο ίδιος ο χώρος της φυλακής, στον οποίο πραγματοποιούνται όλες οι δραστηριότητές τους, η μονοτονία αυτών των δραστηριοτήτων (που συνήθως είναι περιορισμένες) το ίδιο δηλαδή πρόγραμμα των δραστηριοτήτων το οποίο πάντα ορίζεται από άλλους. Η κάθε τους κίνηση, το πρόγραμμα τους εποπτεύεται απαιτώντας να είναι όλα σύμφωνα με τους κανονισμούς της φυλακής. Τέλος σημαντικό αρνητικό παράγοντα αποτελεί ο ίδιος ο

περιορισμός τους, το γεγονός ότι ζουν αποκομμένοι από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, την λοιπή κοινωνία.

Όσοι περισσότεροι είναι ο χρόνος παραμονής τους στο Κατάστημα τόσο και πιο έντονα είναι τα αρνητικά συμπτώματα του «ιδρυματισμού» με αποτέλεσμα αρκετές φορές οι κρατούμενοι να οδηγούνται στην υιοθέτηση της ταύτισής τους με το Κατάστημα.

Κατά καιρούς έχουν διεξαχθεί πολλές έρευνες σε Ιδρύματα Αγωγής και σε Ειδικά Καταστήματα Κράτησης που αναδεικνύουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι κρατούμενοι εξαιτίας των συνθηκών κράτησης που επικρατούν σε αυτά, αλλά και γενικότερα λόγω του εγκλεισμού τους, που μας οδηγούν προς την αμφισβήτηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της ιδρυματικής αγωγής και κατ' επέκταση του ίδιου του θεσμού.

Ενδεικτικά παρουσιάζουμε κάποιες σχετικά πρόσφατες έρευνες όπως της Ιωαννίδη Β. που εκπονήθηκε το έτος 1999 που αφορούσε τα Ιδρύματα Αγωγής στον Ελλαδικό χώρο με σκοπό την διερεύνηση των παραγόντων για την ποιότητα της προσφερόμενης αγωγής (Ιωαννίδη Β. Παρνασσός 1999, τομ. ΜΑ', σς. 300-325).

Συγκεκριμένα, η έρευνα έγινε για την πληρέστερη απεικόνιση της υπάρχουσας κατάστασης στο Ίδρυμα Αγωγής ανηλίκων αρρένων Βόλου, καθώς και στα τότε Ιδρύματα Ανηλίκων αρρένων του Κορυδαλλού και Θηλέων Παπάγου.

Ως στατιστικός πληθυσμός επιλέχθηκε το επιστημονικό προσωπικό των Ιδρυμάτων Αγωγής (Συνολικά 15 άτομα). Από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος παρατηρήθηκε πως ο μέσος όρος ηλικίας του επιστημονικού προσωπικού ήταν αρκετά μεγάλος (45,5 ετών) γεγονός που σύμφωνα με τον σχολιασμό των ερευνητών «υποδηλώνει εμπειρία, γνώση και ωριμότητα... αλλά πιθανότατα και κούραση ή μείωση του ενδιαφέροντός τους». Ο μέσος όρος επαγγελματικής εμπειρίας του

προσωπικού παρατηρήθηκε πολύ υψηλός το οποίο πάλι υποδηλώνει εμπειρία αλλά και πιθανότητα κόπωση. Άλλη παρατήρηση έκανε εμφανή την έλλειψη προσλήψεων επιστημονικού προσωπικού. Η απόκλιση των διορισμών αυξάνεται ετησίως με αποτέλεσμα τα τελευταία χρόνια να παρατηρείται διορισμός ανά 4-5 έτη γεγονός που σχολιάστηκε από τους ερευνητές αρνητικά αφού σύμφωνα με αυτούς είναι λογικό η έλλειψη διορισμού να αποφέρει μείωση της αποτελεσματικότητας της ιδρυματικής αγωγής των ανηλίκων αναδεικνύοντας παράλληλα και την σταδιακή έλλειψη μέτρων κοινωνικής πρόνοιας. Τέλος παρατηρήθηκε βάσει των δημογραφικών χαρακτηριστικών μεγάλη έλλειψη σε θέματα μετεκπαίδευσης και επιμόρφωσης του επιστημονικού προσωπικού των Ι.Α στην Ελλάδα, παρότι το αντικείμενο απαιτεί διαρκή επιμόρφωση και ενημέρωση στις επιστημονικές εξελίξεις.

4.6 ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑΣ

Στις 21 Αυγούστου 2006 πραγματοποιήσαμε την προγραμματισμένη μας επίσκεψη στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνας με σκοπό την εκπόνηση της ερευνητικής προσέγγισης του θέματος της πτυχιακής μας εργασίας.

Η ενημέρωσή μας για την λειτουργία και τις συνθήκες που επικρατούν στο Κατάστημα έγινε από την Προϊσταμένη της Κοινωνικής Υπηρεσίας κα. Μπουντρούκα Ν και την Κοινωνική Λειτουργό κα Ζωή Ι.

Ο αριθμός των ανηλίκων κρατούμενων του Καταστήματος ανέρχεται στους 330 εκ των οποίων το 55% είναι αλλοδαποί. Η πλειοψηφία των κρατούμενων του Καταστήματος, βρίσκεται στην ηλικία των 17-21 ετών. Υπάρχει όμως και ένα ποσοστό της τάξης του 10% περίπου ηλικίας 22-25 ετών. Πρόκειται για κρατούμενους οι οποίοι ως ανήλικοι διέπραξαν κάποιο πολύ σοβαρό αδίκημα (συνήθως ανθρωποκτονίας) και ενώ ενηλικιώθηκαν, λόγω της καλής τους διαγωγής δεν μεταφέρθηκαν στις

φυλακές ενηλίκων. (Αυτό όμως επιτρέπεται μέχρι και την συμπλήρωση του 25^{ου} έτους της ηλικίας τους).

Οι πράξεις για τις οποίες εκτίουν τις ποινές τους οι ανήλικοι είναι συνήθως κλοπές – ληστείες. Μετά έρχονται η χρήση και η εμπορία ναρκωτικών και τέλος υπάρχει και ένα σχετικά μικρό ποσοστό βιασμών και ανθρωποκτονιών. Σύμφωνα όμως με τις διαπιστώσεις της Κοινωνικής Υπηρεσίας, σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις το σημαντικότερο αίτιο της εγκληματικής συμπεριφοράς είναι η εξάρτηση των ανηλίκων από ναρκωτικές ουσίες.

Τα κελιά στα οποία διαμένουν οι κρατούμενοι βρίσκονται σε τρεις ξεχωριστές πτέρυγες. Στην μία πτέρυγα από αυτές, η οποία είναι ειδικά διαμορφωμένη, τοποθετούνται οι νεοεισαγόμενοι κρατούμενοι οι οποίοι έχουν έντονες δυσκολίες προσαρμογής και αντιμετωπίζουν προβλήματα από τους άλλους κρατούμενους.

Σε κάθε κελί όπου διαμένουν συνήθως 4 κρατούμενοι, υπάρχει συσκευή τηλεόρασης της οποίας το ωράριο λειτουργίας είναι ελεύθερο υπό την προϋπόθεση ότι δεν ενοχλούνται οι συγκρατούμενοι.

Καθημερινό πρόγραμμα Καταστήματος Κράτησης

Το καθημερινό πρόγραμμα που ισχύει για τους κρατούμενους το οποίο υποχρεωτικά πρέπει να τηρούν όλοι είναι το

Στις 7:30 π.μ. είναι το εγερτήριο όπου ανοίγουν οι πτέρυγες και τα κελιά των κρατουμένων και γίνεται η καταμέτρησή τους. Αμέσως μετά οι κρατούμενοι οδηγούνται στην τραπεζαρία για να προγευματίσουν μέχρι τις 8:00. από εκείνη την ώρα και μέχρι τις 11:45 κάποιοι εργάζονται, άλλοι εκπαιδεύονται, άλλοι συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες του καταστήματος, αθλούνται, ψυχαγωγούνται κ.ά ανάλογα με τις ευθύνες και την θέση που έχει ο κάθε κρατούμενος. Στην συνέχεια οι κρατούμενοι γευματίζουν μέχρι τις 12:15 και μετά οδηγούνται στα κελιά

τους όπου γίνεται η καταμέτρησή τους. Το Κατάστημα ξανακλείνει τότε για την μεσημβρινή ανάπαυσή τους και ξανανοίγει στις 15:00 όπου και μέχρι τις 7:30 οι κρατούμενοι ασχολούνται πάλι με τις δραστηριότητές τους. Στις 7:30 γίνεται το βραδυνό κλείσιμο του Καταστήματος και η διανομή του δείπνου. Αμέσως μετά οι κρατούμενοι οδηγούνται στις πτέρυγές τους όπου γίνεται η τελική τους καταμέτρηση. Μετά από μισή ώρα κλειδώνουν τα κελιά μέχρι το επόμενο πρωί.

Εκπαίδευση και Εργασία Κρατουμένων

Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση

Στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης της Αυλώνας λειτουργεί τριθέσιο Δημοτικό Σχολείο και Γυμνάσιο με Λυκειακές τάξεις. Πολλοί από τους κρατούμενους επιλέγουν την φοίτηση στο σχολείο αφού η μία μέρα κράτησης υπολογίζεται σαν δύο.

Κατά περιόδους, οργανώνονται σποραδικά και διάφορα Προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής Κατάρτισης στο Κατάστημα, σε συνεργασία με διάφορους φορείς και ειδικά Κέντρα Κατάρτισης. Αυτά τα προγράμματα όμως λειτουργούν σπάνια και συνήθως για ένα μικρό χρονικό διάστημα. Το τελευταίο σχεδόν έτσι δεν έχει πραγματοποιηθεί κανένα αντίστοιχο πρόγραμμα.

Σε περιπτώσεις κρατουμένων που επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, τους δίνεται η δυνατότητα, εγγραφής και φοίτησης τους εκτός του Καταστήματος σε αναγνωρισμένα και πιστοποιημένα εκπαιδευτικά ιδρύματα και μαθητείες κατόπιν χορήγησης εκπαιδευτικών αδειών.

Επίσης υπάρχει η δυνατότητα διοργάνωσης και λειτουργίας υποστηρικτικών προγραμμάτων από διάφορους φορείς για ποικίλα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι. Αυτή την στιγμή το μοναδικό που λειτουργεί εδώ και δύο χρόνια ήδη, είναι το Πρόγραμμα

Απεξάρτησης της Στροφής το οποίο παρακολουθεί σχεδόν η πλειοψηφία των κρατούμενων αφού το 75% περίπου ήταν χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Το Πρόγραμμα όμως αυτό που κρίνεται αναγκαίο για τους κρατούμενους, πραγματοποιείται από μία ψυχολόγο της Στροφής και μόνο 2 φορές την εβδομάδα.

Εργασία

Εκτός από τις εργασίες για τις οποίες είναι αρμόδιο το Προσωπικό του Καταστήματος Κράτησης, όλες οι υπόλοιπες εκτελούνται από τους ίδιους τους κρατούμενους (μαγείρεμα, διανομή φαγητού, καθαριότητα, λειτουργία του κυλικείου κ.ά). Κάθε θέμα σχετικό με την εργασία των κρατούμενων όπως η τήρηση της σειράς προτεραιότητας των κρατούμενων που ζητούν να τοποθετηθούν σε εργασία, η τακτική τους συνήθως αλλαγή ανά τρίμηνο ή αντίθετα ή αιτιολογημένη περαιτέρω παραμονή τους στην θέση που είναι τοποθετημένοι ελέγχονται από τον Ειδικό Εισαγγελέα Επόπτη.

Η εργασία, η οποία εκτελείται για λογαριασμό του κράτους, υπό την διεύθυνση και τον έλεγχο της σωφρονιστικής υπηρεσίας, αποσκοπεί σύμφωνα με τις νομοθετικές ρυθμίσεις στην βελτίωση των κρατούμενων με το να συνηθίζουν σε φιλόπονο βίο, στη διατήρηση της σωματικής και ψυχικής υγείας, και στην κοινωνική τους προσαρμογή με την εκμάθησης βιοποριστικού επαγγέλματος (άρθρο 53 ΣΚ).

Η εργασία των εγκλείστων επιτελούσε πάντα ένα διπλό σκοπό στο σωφρονιστικό σύστημα. Αποτελεί, με πολύ μικρό κόστος, πηγή παροχής οικονομικού οφέλους για τις αρχές και στα πλαίσια της μεταχείρισης των κρατούμενων το μέσο για την κοινωνική τους προσαρμογή.

Αρκετοί κρατούμενοι επιθυμούν να τοποθετηθούν σε κάποια εργασία. Το κύριο κίνητρό τους συνήθως είναι ο ευεργετικός υπολογισμός του χρόνου εργασίας, αφού η κάθε μέρα εργασίας υπολογίζεται ως μία και $\frac{3}{4}$

ημέρας εκτιώμενης ποινής. Βέβαια οι θέσεις εργασίας είναι περιορισμένες και δεν επαρκούν για όλους τους κρατούμενους που έχουν δηλώσει την επιθυμία να τοποθετηθούν σε κάποια από αυτές.

Καθήκοντα Κοινωνικής Υπηρεσίας – Ρόλος Κοινωνικών Λειτουργών του Καταστήματος Κράτησης

Η Κοινωνική Υπηρεσία του Καταστήματος Κράτησης νέων Αυλώνας, που αποτελείται από 4 μόνιμους Κοινωνικούς Λειτουργούς, εκτελεί εσωτερική και εξωτερική εργασία εφαρμόζοντας τις μεθόδους κοινωνικής εργασίας με άτομα και με ομάδες. Συγκεκριμένα η εσωτερική εργασία συνίστανται σε α) ατομικές συνεντεύξεις με τους κρατούμενους και β) εργασία με ομάδα κρατουμένων. Η εξωτερική εργασία αφορά α) την επικοινωνία με τις οικογένειες των κρατουμένων, τους εργοδότες και γενικά με διάφορους φορείς – οργανώσεις που σχετίζονται με την κοινωνική αποκατάστασή τους και β) την στήριξη και επίβλεψη των απολυθέντων υπό όρους κρατουμένων. Για την εκτέλεση της εξωτερικής υπηρεσίας οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να μετακινούνται και εκτός έδρας μέχρι 3 μέρες το μήνα.

Άλλες αρμοδιότητες της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Καταστήματος είναι:

Να έρχεται σε επαφή με τους νεοεισαγόμενους το αργότερο την επόμενη μέρα από την εισαγωγή τους και να διατηρεί τακτική επαφή μαζί τους τουλάχιστον κατά το πρώτο στάδιο της προσαρμογής τους στο Κατάστημα Κράτησης.

Να λαμβάνει γνώση των ατομικών φακέλων των κρατουμένων και με προσωπικές συνεντεύξεις και επιτόπιες έρευνες να συγκεντρώνει τα απαραίτητα στοιχεία σχετικά με την ατομική οικογενειακή και κοινωνική κατάστασή τους.

Να δέχεται ακροάσεις των κρατουμένων και των συγγενών τους

Να τηρεί δελτία κοινωνικής έρευνας και εξέλιξης και γενικά να συγκεντρώνει όλα τα σχετικά με τους ανήλικους έγγραφα σε ατομικούς φακέλους

Να μεριμνά για την κάλυψη των υλικών και των ψυχοκοινωνικών αναγκών των κρατούμενων σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες ομάδες

Να συμβάλλει στην δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των κρατούμενων με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών, ψυχαγωγικών κ.ά. προγραμμάτων και δραστηριοτήτων

Να διευκολύνει τους ενδιαφερόμενους κρατούμενους να απευθυνθούν στα θεραπευτικά προγράμματα απεξάρτησης και να συνεργάζεται με το προσωπικό τους

Να παρακολουθεί την κίνηση του Φιλόπτωχου Ταμείου του Καταστήματος και να προτείνει στον διευθυντή τον τρόπο διάθεσης των χρημάτων

Να προβαίνει στις προβλεπόμενες εισηγήσεις για θέματα που αφορούν τους κρατούμενους, συντάσσοντας τις ανάλογες εκθέσεις

Να προετοιμάζει τον απολυόμενο κρατούμενο και το οικογενειακό εργασιακό και κοινωνικό του περιβάλλον για την ομαλή επάνοδό του στην κοινωνία και τέλος

Να συνεργάζεται με τους αρμόδιους φορείς για την ένταξη των αποφυλακισμένων σε προγράμματα και να παρακολουθεί όσες περιπτώσεις κρίνει αναγκαίο.

Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Πάτρας

Στις 13 Ιουνίου 2006 πραγματοποιήσαμε τις προκαθορισμένες συνεντεύξεις με τους Επιμελητές Ανηλίκων της ΥΕΑ Πάτρας με σκοπό της ενημέρωσή μας για την γενικότερη λειτουργία της συγκεκριμένης Υπηρεσίας και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στον έργο τους.

Βέβαια είχαμε την ευκαιρία να εργασθούμε στην συγκεκριμένη Υπηρεσία τον χειμώνα του 2005 στα πλαίσια της εξαμηνιαίας Πρακτικής μας Άσκησης. Από αυτή την εμπειρία μας και από την τελευταία συνομιλία μας με την προϊσταμένη της Υπηρεσίας κα Μίκροβα Ι και τον Κοινωνικό λειτουργό κ. Τζούδα Δ, περιληπτικά μια γενική εικόνα που μπορούμε να δώσουμε για την συγκεκριμένη υπηρεσία είναι η εξής:

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Πάτρας λειτουργεί ήδη από το έτος 1976 (ως δημόσια Υπηρεσία υπαγόμενη στο Υπουργείο Δικαιοσύνης).

Το προσωπικό της αποτελείται από τρεις Επιμελητές Ανηλίκων (Δύο Κοινωνικούς λειτουργούς και ένα Κοινωνιολόγο) ενώ οι προβλεπόμενες οργανικές θέσεις είναι έξι. Αυτός ο μικρός αριθμός των Επιμελητών αποτελεί και ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αφού συνήθως κατά μέσο όρο ασχολούνται με 30-35 νέες υποθέσεις ανηλίκων το μήνα, πέρα από τις παλιότερες περιπτώσεις που επιβλέπουν μέσω του μέτρου της διοικητικής επιμέλειας. Πάρα πολλές, βέβαια, από τις νέες υποθέσεις που ασχολούνται αφορούν ανηλικούς που έχουν ξανασυνεργαστεί με την Υπηρεσία στο παρελθόν και αντιμετωπίζουν πάλι προβλήματα με το νόμο. Οι λόγοι υποτροπής των ανηλίκων είναι πολλοί και αφορούν ατομικά – οικογενειακά αλλά και κοινωνικά προβλήματα.

Οι ανήλικοι, τουλάχιστον για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, βλέπουν αρνητικά αυτή την επαφή με τους Επιμελητές. Δεν ρωτιέται ο ανήλικος αν επιθυμεί ή δέχεται την συνεργασία αλλά υποχρεώνεται να συναινέσει, διαφορετικά υποβάλλεται στις συνέπειες που συνεπάγεται η άρνησή του. Αυτήν την εξουσία που αισθάνεται ο ανήλικος πως έχει ο Επιμελητής, πολλές φορές είτε τον κάνει απορριπτικό σε οποιαδήποτε ενέργεια και προσπάθεια των Επιμελητών, είτε επιφυλακτικό με αποτέλεσμα να είναι ανειλικρινής και να προσποιείται τουλάχιστον για

ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα εμποδίζοντας το ουσιαστικό έργο των Επιμελητών.

Αρκετές όμως περιπτώσεις ανηλίκων που συνεργάστηκαν είχαν θετικά αποτελέσματα, ύστερα από την συνεργασία τους με την Υπηρεσία και δεν ξανααπασχόλησαν την Δικαιοσύνη. Αυτοί όμως οι ανήλικοι είχαν πάντα ένα υποστηρικτικό – με την ευρεία, αν όχι με την στενή έννοια του όρου – οικογενειακό περιβάλλον αφού η οικογένεια σε όλες τις περιπτώσεις παίζει έναν από τους σπουδαιότερους ρόλους ώστε είτε θα βοηθήσει ουσιαστικά τους ανήλικους στην βελτίωσή τους είτε στην αντίθετη περίπτωση θα δημιουργήσει εμπόδια ακόμα και η ίδια, στην προσπάθεια της αναμόρφωσης για την σωστή εξέλιξή τους.

Επίσης αρνητικό παράγοντα πολλές φορές αποτελούν και οι συνομήλικοι – φίλοι των ανηλίκων αλλά και κάποιοι ενήλικοι που δεν τους αφήνουν να αλλάξουν στάση ζωής, αφού συνήθως έχουν οι ίδιοι από αυτό όφελος (συμμορίες).

Όλα αυτά σε συνδυασμό με τα τόσα έντονα προβλήματα που η ίδια η κοινωνία δημιουργεί (οικονομική εξαθλίωση – ανεργία – έλλειψη ουσιαστικής εκπαίδευσης, παιδείας κ.ά) δυσχεραίνουν την κατάσταση με αποτέλεσμα οι περισσότερες περιπτώσεις ανηλίκων να έχουν υποτροπή. Σε όλα αυτά τα καθήκοντα των επιμελητών ορθώνονται και άλλα πολλά ανυπέρβλητα εμπόδια, έχοντας ως αποτέλεσμα να επηρεάζεται αρνητικά η προσπάθεια που κάνουν.

Πέρα από όσα αναφέρθηκαν, για το μικρό αριθμό των επιμελητών και τις δυσκολίες που ορθώνονται από την πλευρά του ανηλίκου και του περιβάλλοντός του, υπάρχουν και άλλα προβλήματα που αφορούν κυρίως την έλλειψη συντονισμού των αρμοδίων προσώπων – φορέων που ασχολούνται συνολικά με τις περιπτώσεις των παραβατικών ανηλίκων. Δεν υπάρχει ουσιαστική συνεργασία με την Αστυνομία η οποία ασκεί στην ουσία μόνο τυπικά τον ρόλο της χωρίς να έρχεται

κατευθείαν σε επαφή με την Υπηρεσία (σε περίπτωση που υποπέσει κάτι στην αντίληψη της ή όταν συλληφθεί για κάποιο αδίκημα ο ανήλικος).

Το ίδιο ισχύει και με τον εκάστοτε εισαγγελέα και Δικαστή Ανηλίκων, οι οποίοι είτε λόγω του φόρτου εργασίας (αφού απασχολούνται με διάφορες άλλες υποθέσεις) είτε εξαιτίας και της μικρής παραμονής της θητείας τους στο δικαστήριο ανηλίκων (με αποτέλεσμα να μην έχουν ουσιαστική και συνεχή γνώση των περιπτώσεων των ανηλίκων) περιορίζονται και οι ίδιοι μόνο στην τυπική άσκηση του ρόλου τους.

Εξαιτίας των προηγούμενων και ιδιαίτερα λόγω της γραφειοκρατικής δυσκινησίας που επικρατεί, οι περισσότερες υποθέσεις ανηλίκων εκδικάζονται τουλάχιστον 1-2 χρόνια μετά από την διέπραξη του αδικήματος. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα πολλοί από τους τότε ανήλικους να έχουν ενηλικιωθεί, οπότε να μην δύναται να εφαρμοστεί κάποιο αναμορφωτικό μέτρο και ενώ δικάζονται στο Δικαστήριο Ανηλίκων να τους επιβάλλεται ποινή ενηλίκων.

Επίσης οι Επιμελητές Ανηλίκων ειδοποιούνται μόνο ένα πριν για τις υποθέσεις των ανηλίκων που δικάζονται και όχι μόλις διαπράξουν το αδίκημα (συνήθως 1-2 χρόνια νωρίτερα) οπότε και αυτοί σε αυτές τις περιπτώσεις ασχολούνται αναγκαστικά μόνο τυπικά με το έργο τους χάνοντας την ουσιαστική δουλειά που θα μπορούσε να επιτευχθεί τόσο καιρό με αυτούς ανήλικους.

Ουσιαστικό όμως πρόβλημα που αντιμετωπίζουν στην άσκηση των καθηκόντων τους οι Επιμελητές, παρουσιάζεται όταν οι ανήλικοι με τους οποίους ασχολείται η Υπηρεσία, κρίνεται απαραίτητο να απομακρυνθούν από το περιβάλλον τους. Τα Κέντρα Παιδικής Μέριμνας δεν δέχονται πολλές φορές τους συγκεκριμένους ανήλικους, λόγω της έλλειψης θέσεων που υπάρχει (αφού μένουν σε αυτά ήδη πολλά παιδιά) σε συνδυασμό με την ανησυχία και της διστακτικότητά τους να αναλάβουν την ευθύνη για τους συγκεκριμένους ανήλικους που έχουν αντικοινωνική

συμπεριφορά. Η επόμενη επιλογή που έχουν οι Επιμελητές είναι το Ίδρυμα Αγωγής Αρρένων Βόλου ή το Κατάστημα Κράτησης Αυλώνας. Το Ίδρυμα Αγωγής Βόλου όμως εξαιτίας της φύσης του (ημιελευθέρας διαβίωσης) δεν μπορεί να «κρατήσει» τους ανήλικους οι οποίοι τις περισσότερες φορές δραπετεύουν αλλά ούτε και επιτελεί ουσιαστικό έργο για την αναμόρφωσή τους. Το πρόβλημα αυτό είναι ακόμα πιο έντονο για τις περιπτώσεις των κοριτσιών αφού δεν υπάρχει έστω το αντίστοιχο Ίδρυμα Αγωγής αν η απομάκρυνσή τους από το περιβάλλον κρίνεται πλέον ως η μοναδική λύση.

Επομένως για να αποφευχθεί ο εγκλεισμός τους στο Κατάστημα Κράτησης Αυλώνας αφού δεν θα ήταν ωφέλιμο για τους ανήλικους μη υπάρχοντος κάτι ενδιάμεσο πολλές φορές οι ανήλικοι παραμένουν αναγκαστικά σε αυτό το νοσηρό τους περιβάλλον με ουσιαστικά μόνη ελπίδα για σωστή εξέλιξή του, την συνεργασία με την Υπηρεσία και τις προσπάθειες των Επιμελητών.

Τελειώνοντας άξιο παρατήρησης είναι το γεγονός ότι πάρα πολλές περιπτώσεις ανηλίκων καταλήγουν στο Κατάστημα της Αυλώνας χωρίς να έχουν συνεργαστεί καθόλου με την Υπηρεσία Επιμελητών. Αυτό γίνεται σε περιπτώσεις συνεκδικάσεων των υποθέσεων με ενήλικους, δηλαδή περιπτώσεις που ανήλικοι δικάζονται μαζί με τους ενήλικους αφού διέπραξαν από κοινού το αδίκημα για το οποίο κατηγορούνται. Η όλη όμως αυτή διαδικασία κρίνεται άκρως αντίθετη προς το φιλοσοφικό υπόβαθρο και την φιλοσοφική θεώρηση του ίδιου του Δικαίου των ανηλίκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

«ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑΣ»

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α) Σκοπός έρευνας

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του θεσμού της Σωφρονιστικής Κράτησης Ανηλίκων καθώς και των ενδεχόμενων επιπτώσεων που υφίστανται οι ανήλικοι εξαιτίας το εγκλεισμού τους στο Κατάστημα Κράτησης.

β) Στόχοι έρευνας

Στόχοι της έρευνάς μας είναι να διερευνηθούν:

- Οι σχέσεις των ανηλίκων κρατουμένων με το ευρύτερο υποστηρικτικό τους περιβάλλον (οικογένεια, φίλοι) εκτός του Καταστήματος
- Το ποσοστό υποτροπής των ανηλίκων
- Οι απόψεις των κρατουμένων για την λειτουργία των επίσημων θεσμών – φορέων του κοινωνικού ελέγχου, βάση των εμπειριών που αποκόμισαν από την συνεργασία τους
- Οι σχέσεις των συγκρατούμενων μεταξύ τους καθώς και με το προσωπικό του καταστήματος
- Οι συνθήκες διαβίωσης στο Κατάστημα Κράτησης
- Η ποιότητα της προσφερόμενης αγωγής και η προετοιμασία των ανηλίκων για την κοινωνική τους επανένταξη

- Οι απόψεις των κρατουμένων για τις επιδράσεις που είχε σε αυτούς συνολικά ο εγκλεισμός τους στο Κατάστημα Κράτησης

γ) Ερευνητικές Υποθέσεις

Οι υποθέσεις της εργασίας μας σχετικά με την έρευνα είναι:

α) Η πλειοψηφία των κρατουμένων αποκόμισαν αρνητικές εμπειρίες βάσει της συνεργασίας τους με τους θεσμούς – φορείς Κοινωνικού Ελέγχου (Αστυνομία, Δικαστήριο, Επιμελητές Ανηλίκων)

β) Οι συνθήκες διαβίωσης καθώς και οι σχέσεις των κρατουμένων με τους συγκρατούμενούς τους και με το προσωπικό του Καταστήματος δεν είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικές

γ) Η προσφερόμενη αγωγή καθώς και η προετοιμασία των ανηλίκων για την κοινωνική τους επανένταξη είναι ελλιπής

5.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στην ερευνητική διαδικασία ήταν η επισκόπηση, η οποία είναι η πιο συνηθισμένη μέθοδος στην εκπαιδευτική έρευνα. Οι επισκοπήσεις συλλέγουν δεδομένα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο με σκοπό να περιγράψουν τις υπάρχουσες συνθήκες (Cohen και Manion, 1994).

Ως στατιστικός πληθυσμός επιλέχθηκε το σύνολο των κρατουμένων του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνας.

Δείγμα πληθυσμού

Επιλέξαμε την μέθοδο της δειγματοληψίας την βολική – τυχαία.

«Στην «βολική ή τυχαία» δειγματοληψία επιλέγονται κατά βάση τα πλησιέστερα άτομα, για να χρησιμεύσουν ως απαντώντες, και αυτή η διαδικασία συνεχίζεται μέχρι να αποκτηθεί το απαιτούμενο μέγεθος του

δείγματος. Ως απαντώντες συχνά χρησιμεύουν «αιχμάλωτα ακροατήρια» (Cohen, Manion, 1994).

Το δείγμα του πληθυσμού, αποτέλεσαν οι 49 από τους 330 κρατούμενους του ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνας. Ζητήθηκε από την Κοινωνική Υπηρεσία αν είναι δυνατόν οι περισσότεροι κρατούμενοι που θα υποβάλλονταν στις ερωτήσεις να έχουν εκτίσει το μεγαλύτερο μέρος της ποινής τους ώστε να μπορούν ευκολότερα να μας απαντήσουν στις ερωτήσεις που αφορούν την αποφυλάκισή τους. Έτσι περίπου το 73% (36 άτομα) των ερωτηθέντων έχουν εκτίσει τα 2/3 της ποινής τους.

Η έρευνά μας διεξήχθη στις 21 και 22 Αυγούστου του 2006, αφού δεν μας δινόταν η δυνατότητα από της διεύθυνση της φυλακής για περαιτέρω παραμονή μας στο Σωφρονιστικό Κατάστημα.

Το ερευνητικό εργαλείο που σχεδιάστηκε να χρησιμοποιηθεί για την διεξαγωγή της έρευνας ήταν το ερωτηματολόγιο, αφού δεν γνωρίζαμε την ακριβή διαδικασία συλλογής των πληροφοριών που θα μας επιτρεπόταν.

Αφού ετοιμάστηκε το ερωτηματολόγιο, συντάχθηκε αίτηση η οποία μαζί με ένα ερωτηματολόγιο για τυχόν παρατηρήσεις ελέγχθηκε από το Συμβούλιο του Ειδικού Καταστήματος και αφού εγκρίθηκε μέσω του Συμβουλίου του Καταστήματος στάλθηκε στην διεύθυνση πρόληψης και Σωφρονιστικής Αγωγής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, όπου ενέκρινε την πραγματοποίηση της έρευνας στο Κατάστημα Κράτησης.

Όπως αναφέρθηκε η ερευνητική τεχνική που χρησιμοποιήθηκε είχε ως βάση την συλλογή των απαντήσεων μέσω του ερωτηματολογίου. Μοιάζει όμως αρκετά και με την ερευνητική τεχνική της δομημένης συνέντευξης αφού στην πράξη η συλλογή στοιχείων πραγματοποιήθηκε μέσω προσωπικών συνεντεύξεων που είχαμε με τους κρατούμενους που κλήθηκαν από την Κοινωνική Υπηρεσία του Καταστήματος Κράτησης

έχοντας την δυνατότητα επομένως όπου χρειαστεί να εξηγήσουμε καλύτερη και ακριβώς τι ζητάμε και να εμβαθύνουμε όπου κρίναμε ωφέλιμο, χωρίς όμως να κατευθύνουμε των ερωτώμενο σε έτοιμες περιπτώσεις.

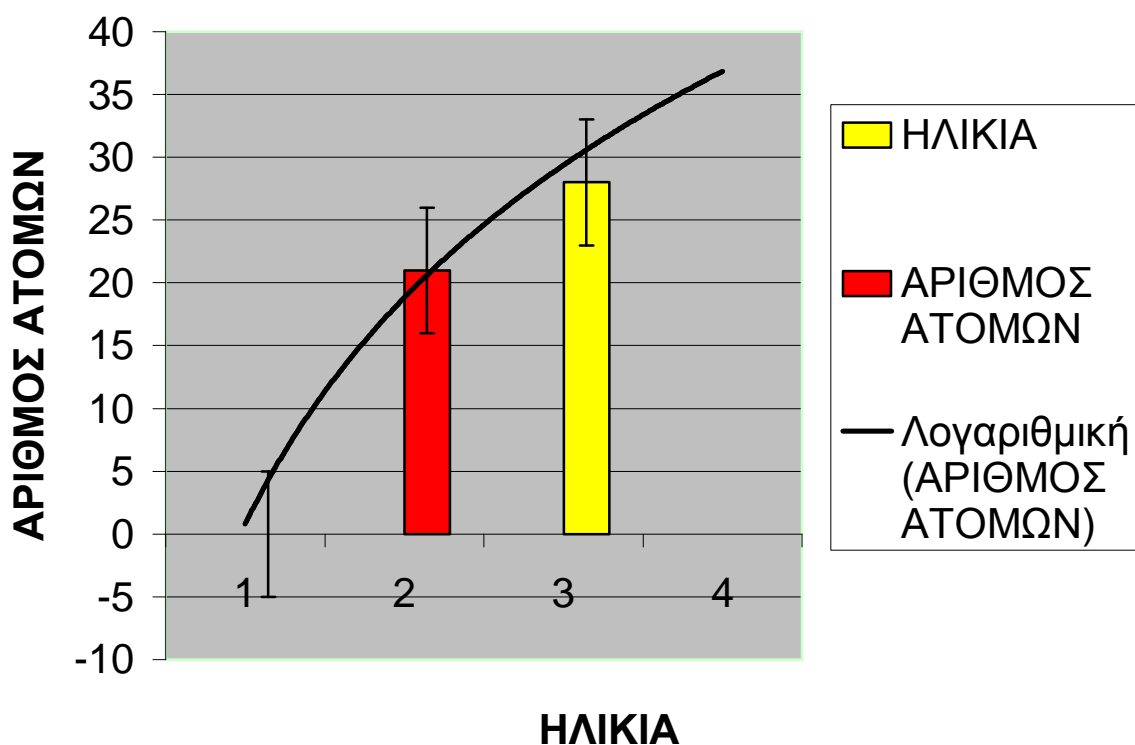
5.3 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1 (Τι ηλικία έχεις;):

Στη συγκεκριμένη ερώτηση διακρίνουμε το δείγμα μας σε τρεις (3) κύριες κατηγορίες: α) από 13-15, β) από 15-18 και γ) από 18-21. Παρατηρούμε ότι ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα είναι αυξητικός στα διαστήματα ηλικιών που έχουμε ορίσει. Για περαιτέρω κατανόηση παρατίθεται τόσο ο πίνακας όσο και το ιστόγραμμα συχνοτήτων. Από διαγραμματική ανάλυση γίνεται κατανοητό πως η πληθυσμιακή κατανομή του δείγματος ($n=49$) ακολουθεί λογαριθμοκανονική κατανομή, αυξητική ως προς την κλίμακα των ηλικιών. Η μέση ηλικία των ερωτώμενων κυμαίνεται μεταξύ 15 και 21 ετών με βάση το δείγμα. Σε ηλικίες μεταξύ 13 και 15 ετών δεν εμφανίζεται κανένα άτομο. Παράλληλα όλο το μέγεθος του δείγματος εντοπίζεται μεταξύ των ηλικιών 15 έως 21. σημειώνουμε ότι μεταξύ των ηλικιών 15-18 υπάρχουν 21 άτομα, ενώ στο διάστημα ηλικιών 18-21 υπάρχουν 28 άτομα. Το ιστόγραμμα χρησιμοποιείται για την απεικόνιση των ποσοτικών μεταβλητών.

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
13-15	0	0%
15-18	21	43%
18-21	28	57%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

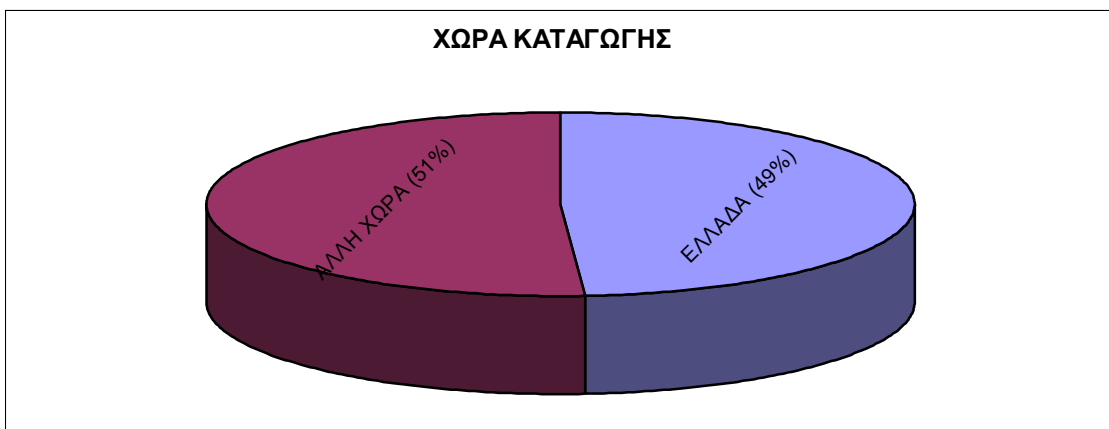
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

ΕΡΩΤΗΣΗ 2 (Από πού κατάγεσαι):

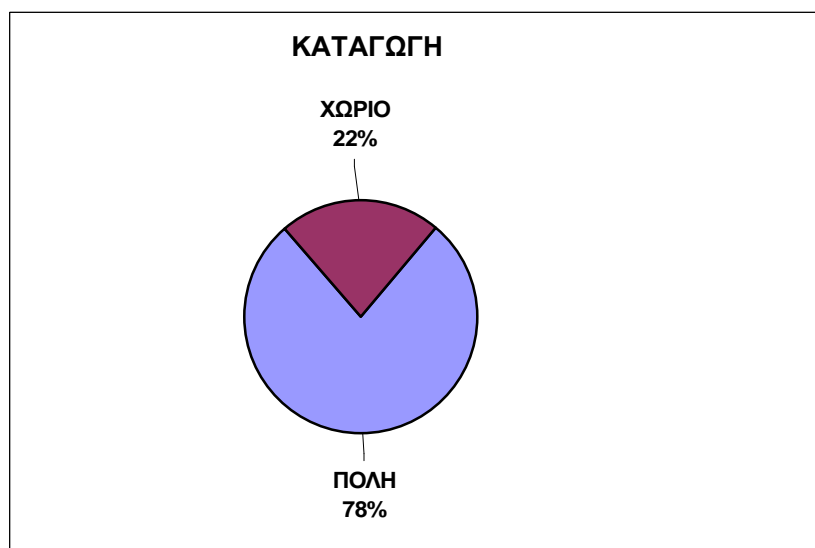
Στο πρώτο σκέλος της ερώτησης αυτής το δείγμα έπρεπε να απαντήσει σε ότι αφορούσε τον τόπο καταγωγής του, αν δηλαδή προερχόταν από την Ελλάδα ή από άλλη χώρα. Όπως παρατηρείται από τον πίνακα και την τρισδιάστατη απεικόνιση του, το ποσοστό των καταγόμενων από Ελλάδα είναι σχεδόν ίσο με εκείνο των ερωτώμενων που προέρχονται από το εξωτερικό.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΛΛΑΔΑ	24	49%
ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ	25	51%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

Στο δεύτερο σκέλος της δεύτερης ερώτησης, το δείγμα έπρεπε να διευκρινίσει αν κατάγεται από αστική περιοχή ή επαρχία. Παρατηρούμε ότι η πλειονότητα των ερωτώμενων κατάγεται από αστικό κέντρο.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΟΛΗ	38	78%
ΧΩΡΙΟ	11	22%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 3 (Έχεις πάει σχολείο;)

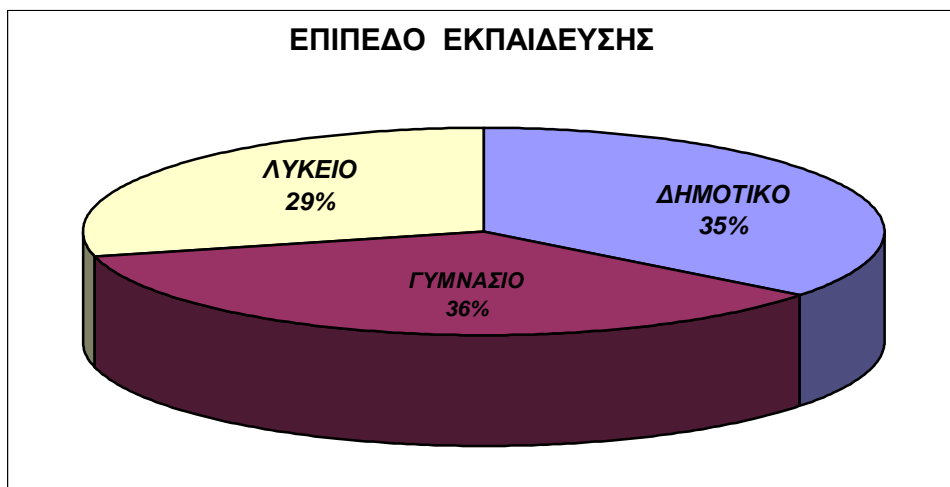
Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι κρατούμενοι απάντησαν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό έχει πάει σχολείο (92%) και πιο συγκεκριμένα ότι το 65% αυτού έχει φοιτήσει ή φοιτά στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Για την καλύτερη κατανόηση, παρατίθενται πίνακες με τα αποτελέσματα και τρισδιάστατες «πίτες».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	45	92%
ΟΧΙ	4	8%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	16	35%
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	16	36%
ΛΥΚΕΙΟ	13	29%
ΣΥΝΟΛΟ	45	100%

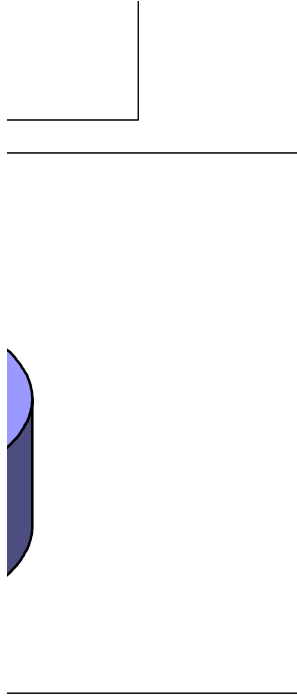

ΕΡΩΤΗΣΗ 4 (Με ποιους ζούσες πριν την εισαγωγή σου στο Κατάστημα Κράτησης:)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση η πλειονότητα των ερωτηθέντων απάντησε ότι ζούσε και με τους δύο γονείς του. Μικρότερο ποσοστό έμενε με τη μητέρα ή με άλλο συγγενικό πρόσωπο μόνο, ενώ ακόμα λιγότεροι ζούσαν με άλλο πρόσωπο.

ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΖΟΥΣΕΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΑΤΕΡΑ	0	0%
ΜΗΤΕΡΑ	9	18%
ΚΑΙ ΤΟΥΣ 2	30	61%
ΑΛΛΟ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ	6	12%
ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ	0	0%
ΑΛΛΟ	4	9%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

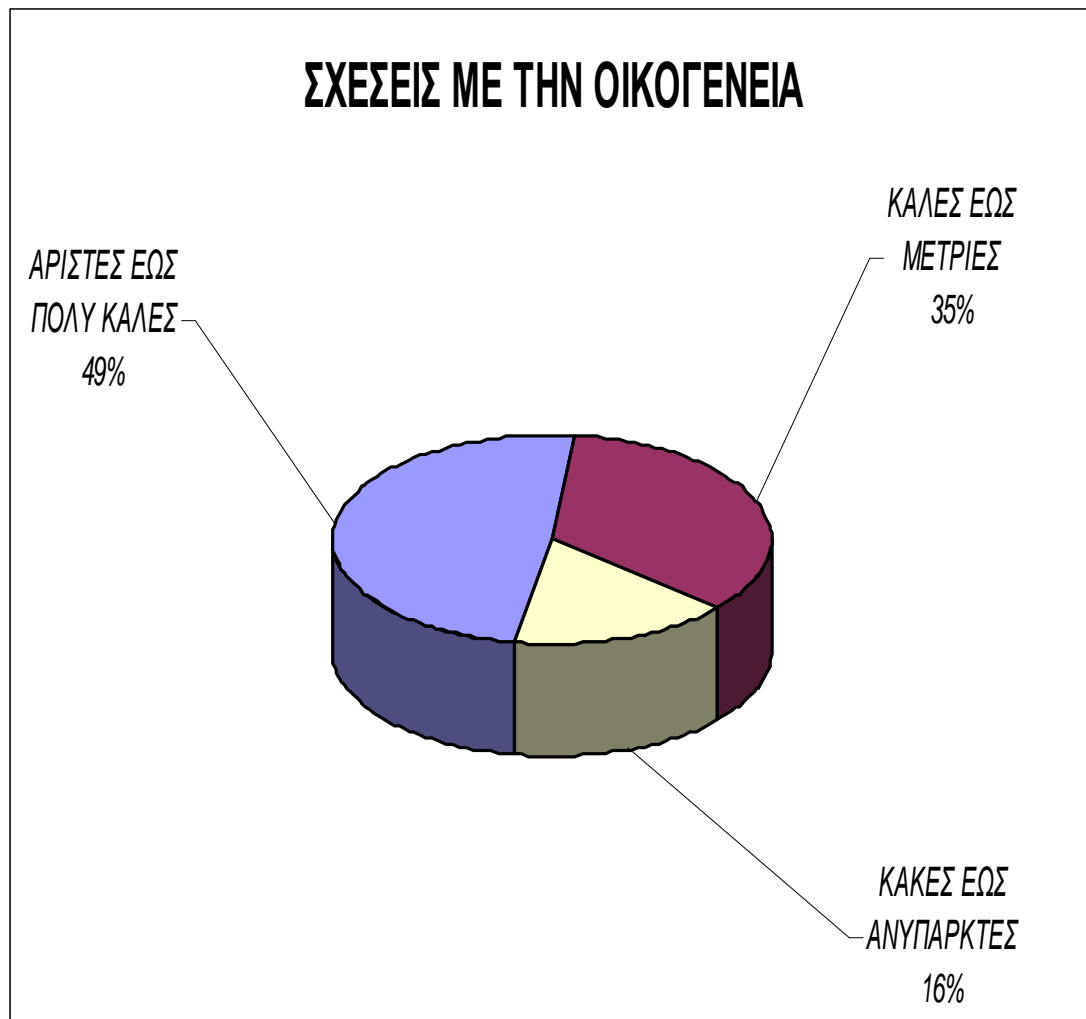

ΕΡΩΤΗΣΗ 5 (Πώς κρίνεις τις σχέσεις: α) με την οικογένειά σου, β) με τους φίλους σου:)

A) Σε αυτή την ερώτηση ως προς τις σχέσεις με την οικογένεια οι περισσότεροι έγκλειστοι τις θεωρούν άριστες έως μέτριες. Αντίθετα, ένα ποσοστό της τάξης του 16% τις θεωρεί κακές έως και ανύπαρκτες.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

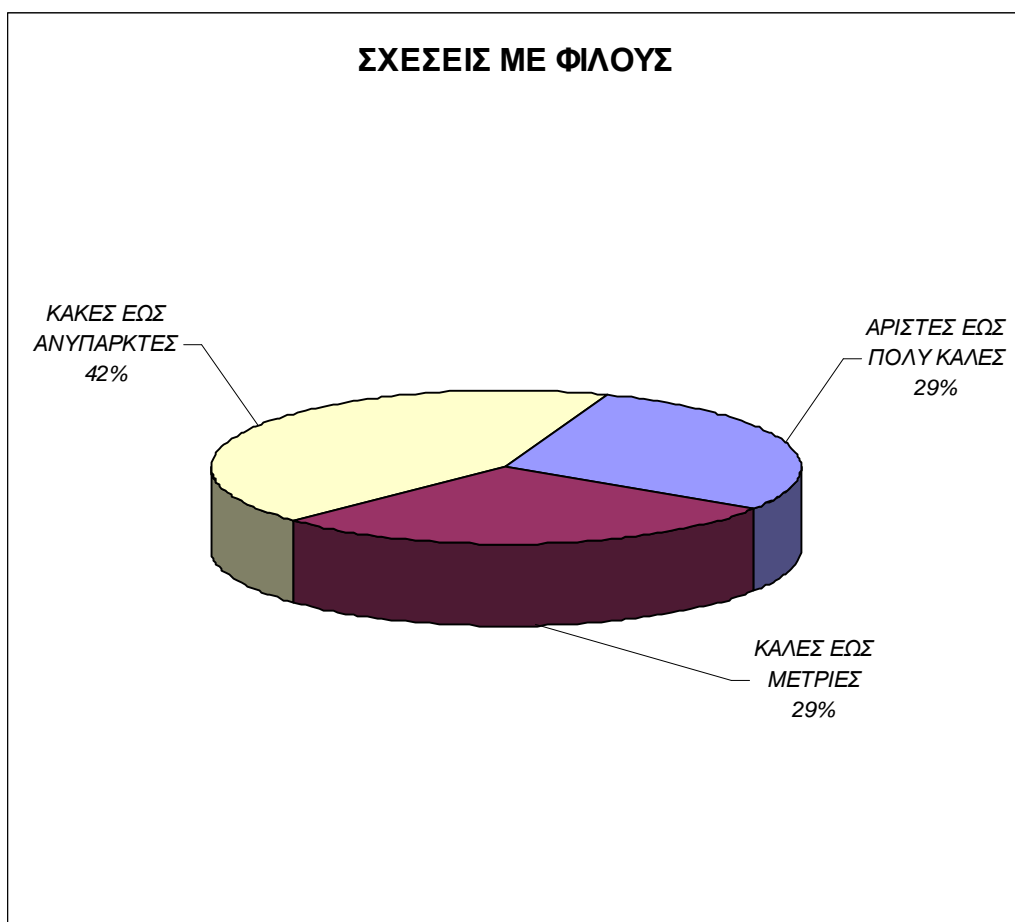
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΙΣΤΕΣ ΕΩΣ ΠΟΛΥ ΚΑΛΕΣ	24	49%
ΚΑΛΕΣ ΕΩΣ ΜΕΤΡΙΕΣ	17	35%
ΚΑΚΕΣ ΕΩΣ ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ	8	16%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

Β) Σε ό,τι αφορά τις σχέσεις με το φιλικό περιβάλλον, η πλειοψηφία των ερωτώμενων διατηρεί κακές έως ανύπαρκτες σχέσεις. Ένα μικρότερο ποσοστό, όπως δείχνει και το σχετικό διάγραμμα, διατηρεί άριστες έως πολύ καλές σχέσεις.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΙΣΤΕΣ ΕΩΣ ΠΟΛΥ ΚΑΛΕΣ	14	29%
ΚΑΛΕΣ ΕΩΣ ΜΕΤΡΙΕΣ	14	29%
ΚΑΚΕΣ ΕΩΣ ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ	21	42%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 6 (Έχεις εισαχθεί άλλη φορά σε κατάσταση κράτησης;)

Είναι εμφανές από το παρακάτω διάγραμμα ότι οι περισσότεροι κρατούμενοι δεν έχουν εισαχθεί στο παρελθόν σε κατάσταση κράτησης. Ένα ποσοστό της τάξεως του 14% έχει εισαχθεί ξανά από μία έως περισσότερες φορές σε παρόμοιο κατάσταση.

ΕΧΕΙΣ ΕΙΣΑΧΘΕΙ ΑΛΛΗ ΦΟΡΑ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	7	14%
ΟΧΙ	42	86%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 7 (Ποια ήταν τα συναισθήματα σου όταν σε συνέλαβε η αστυνομία για την πράξη για την οποία εκτίεις την ποινή σου:)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση παρατίθενται τα συναισθήματα των κρατουμένων την ώρα της σύλληψης τους. Τα συναισθήματα, τα οποία διακατέχουν τα 49 άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα είναι: α) φόβος, β) άγχος, γ) θυμός, δ) απειλή, ε) αδικία, στ) μεταμέλεια, ζ) ασφάλεια, η) αδιαφορία και θ) άλλο.

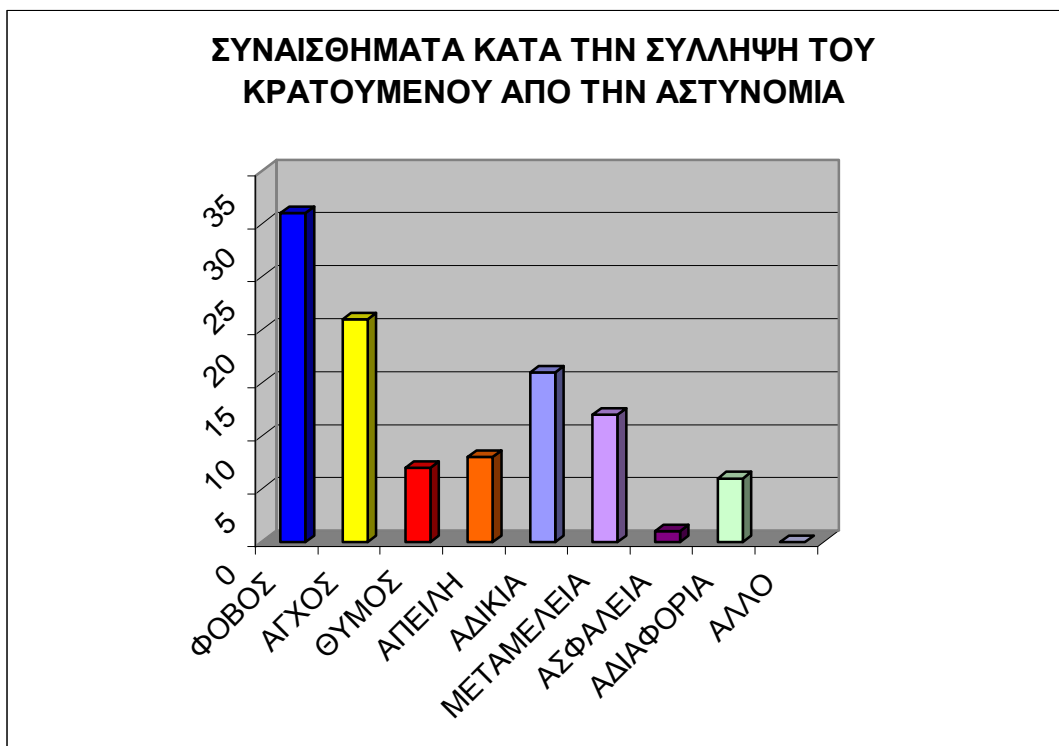
Είναι κατανοητό ότι ένας κρατούμενος μπορεί να διακατέχεται από πληθώρα συναισθημάτων κατά τη διάρκεια της σύλληψης. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι το άθροισμα των απαντήσεων είναι εκατόν δύο (102), γεγονός το οποίο υποδηλώνει των ύπαρξη ταυτόχρονων συναισθημάτων κατά τη στιγμή της σύλληψης.

Τα ακριβή στοιχεία έχουν ως εξής:

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΦΟΒΟΣ	31	63%
ΑΓΧΟΣ	21	43%
ΘΥΜΟΣ	7	14%
ΑΠΕΙΛΗ	8	16%
ΑΔΙΚΙΑ	16	33%
ΜΕΤΑΜΕΛΕΙΑ	12	24%
ΑΣΦΑΛΕΙΑ	1	2%
ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ	6	12%
ΑΛΛΟ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	102	

Για την καλύτερη κατανόηση παραθέτουμε τρισδιάστατο ιστόγραμμα

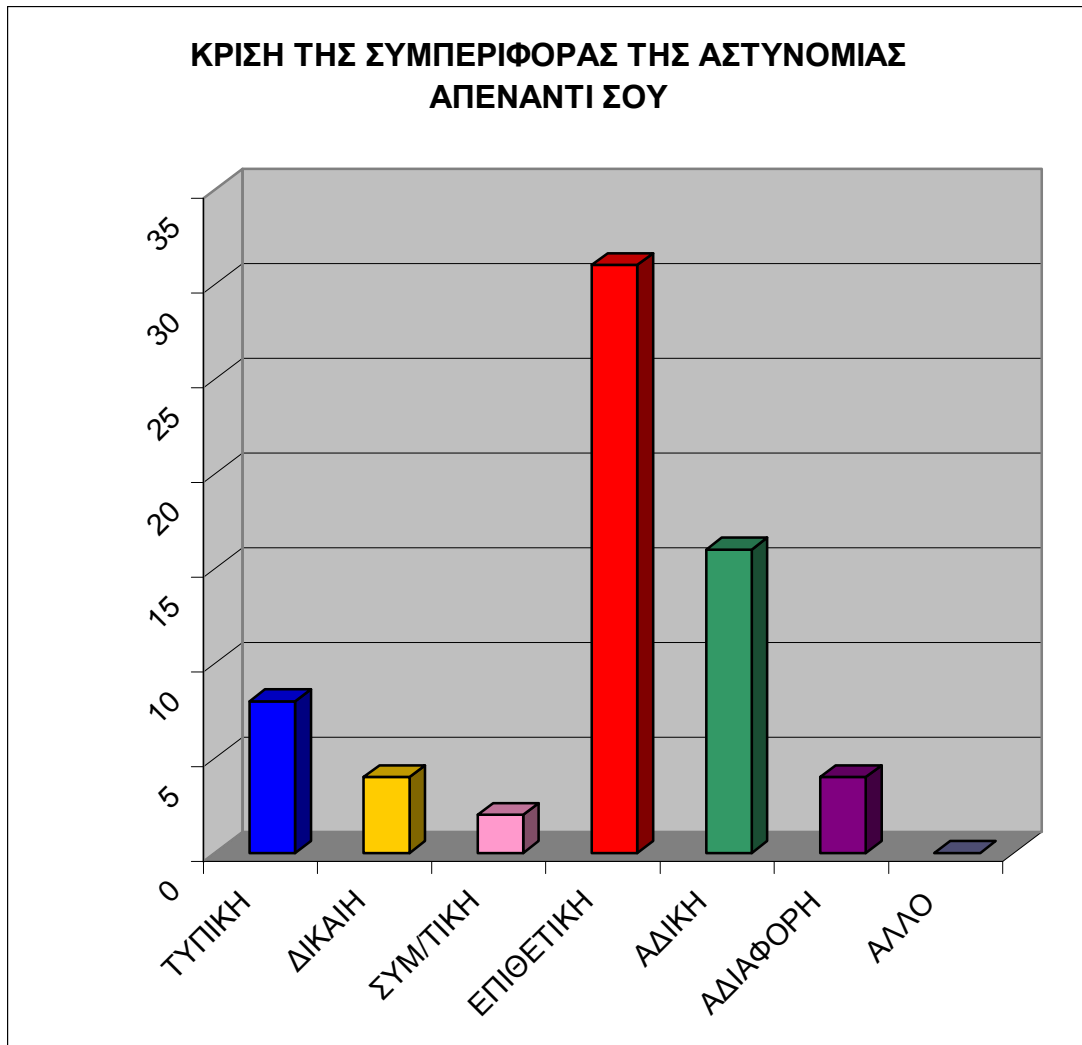
ΕΡΩΤΗΣΗ 8 (Πώς κρίνεις τη συμπεριφορά της Αστυνομίας απέναντί σου:)

Και σε αυτή την ερώτηση υπήρχε η δυνατότητα πολλαπλής απάντησης από τους ερωτώμενους, η οποία εντοπίζεται στις εξής απαντήσεις: α) τυπική, β) επιθετική, γ) δίκαιη, δ) άδικη, ε) συμβουλευτική, στ) αδιάφορη και θ) άλλο. Και η ερώτηση αυτή ήταν πολλαπλής επιλογής.

Ακολουθεί πίνακας αποτελεσμάτων και γραφική απεικόνισή τους.

ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΤΥΠΙΚΗ	8	16%
ΔΙΚΑΙΗ	4	8%
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ	2	4%
ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ	31	63%
ΑΔΙΚΗ	16	32%
ΑΔΙΑΦΟΡΗ	4	8%
ΑΛΛΟ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	65	

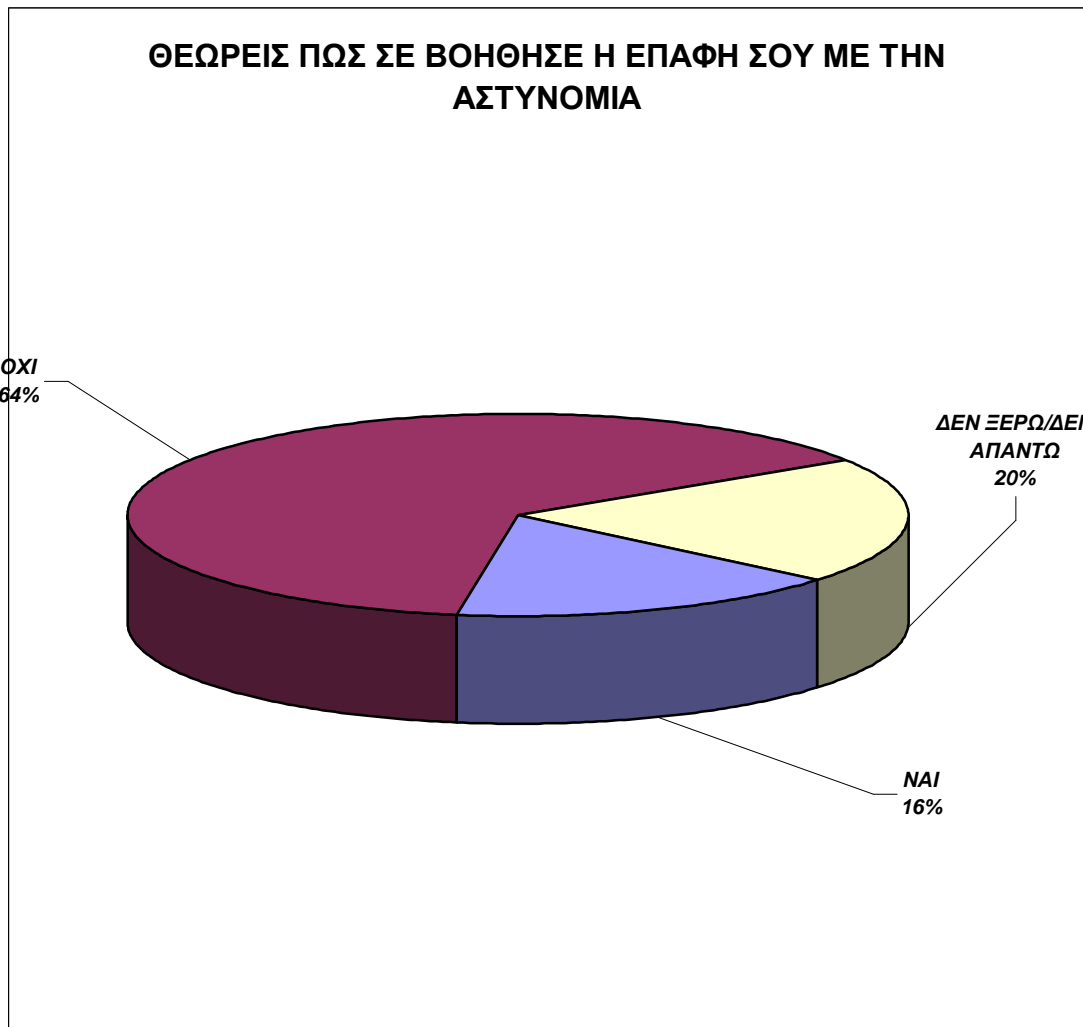

ΕΡΩΤΗΣΗ 9 (Θεωρείς ότι σε βοήθησε η επαφή σου με την Αστυνομία:)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι απαντήσεις κυμαίνονται στις παρακάτω κατηγορίες: α) ναι, β) όχι και γ) δεν ξέρω. Όπως φαίνεται στον πίνακα και στην τρισδιάστατη «πίτα», η συντριπτική πλειοψηφία (84%) δεν θεωρεί πώς βοηθήθηκε από τις αστυνομικές αρχές. Αντίθετα, το 26% θεωρεί ότι η επαφή του με αυτές ήταν εποικοδομητική. Επίσης, το 20% των ερωτηθέντων δεν έδωσε συγκεκριμένη απάντηση.

ΘΕΩΡΕΙΣ ΠΩΣ ΣΕ ΒΟΗΘΗΣΕ Η ΕΠΑΦΗ ΣΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	8	16%
ΟΧΙ	31	64%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ/ ΑΠΑΝΤΩ	ΔΕΝ 10	20%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 10 (Ποια ήταν τα συναισθήματά σου κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σου με τους Επιμελητές Ανηλίκων;)

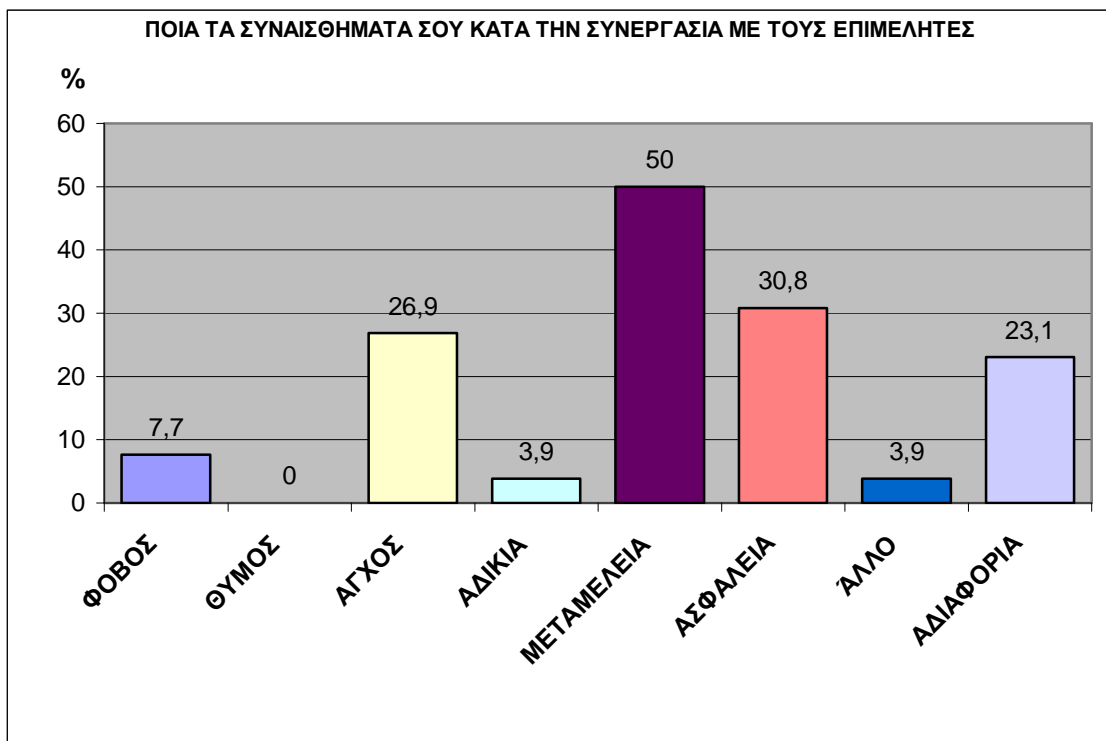
Στη συγκεκριμένη ερώτηση παραθέτονται τα στοιχεία ως προς τα συναισθήματα των κρατουμένων κατά τη διάρκεια της επαφής τους με τους επιμελητές ανηλίκων. Για την ευκολότερη κατανόηση σημειώνουμε ότι εκ των 49 ατόμων που συμμετέχουν στο δείγμα της έρευνας υπάρχει απώλεια 23 ερωτηθέντων οι οποίοι δεν ήρθαν σε επαφή με επιμελητές και έτσι δεν απάντησαν στις ερωτήσεις που αφορούν τον συγκεκριμένο φορέα. Ενδεχόμενη συμμετοχή τους στον πληθυσμό του δείγματος θα οδηγούσε σε σφάλμα ($\alpha > 0,01$), με αποτέλεσμα την λανθασμένη συμπερασματολογία.

Σε αυτή την ερώτηση γίνεται κατανοητό ότι ο ερωτώμενος μπορεί να διακατέχεται από παραπάνω από ένα συναισθήματα κατά την συνεργασία του με τους επιμελητές, έτσι δίνεται η δυνατότητα πολλαπλής απάντησης. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν: α) φόβος, β) άγχος, γ) θυμός, δ) αδικία, ε) μεταμέλεια, στ) ασφάλεια, ζ) αδιαφορία και η) άλλο.

Τα ακριβή στοιχεία έχουν ως εξής:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΦΟΒΟΣ	2	7,7%
ΘΥΜΟΣ	0	0%
ΑΓΧΟΣ	7	26,9%
ΑΔΙΚΙΑ	1	3,9%
ΜΕΤΑΜΕΛΕΙΑ	13	50%
ΑΣΦΑΛΕΙΑ	8	30,8%
ΑΛΛΟ	1	3,9%
ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ	6	23,1%
ΣΥΝΟΛΟ	38	

Για την καλύτερη κατανόηση παραθέτουμε τρισδιάστατο ιστόγραμμα:

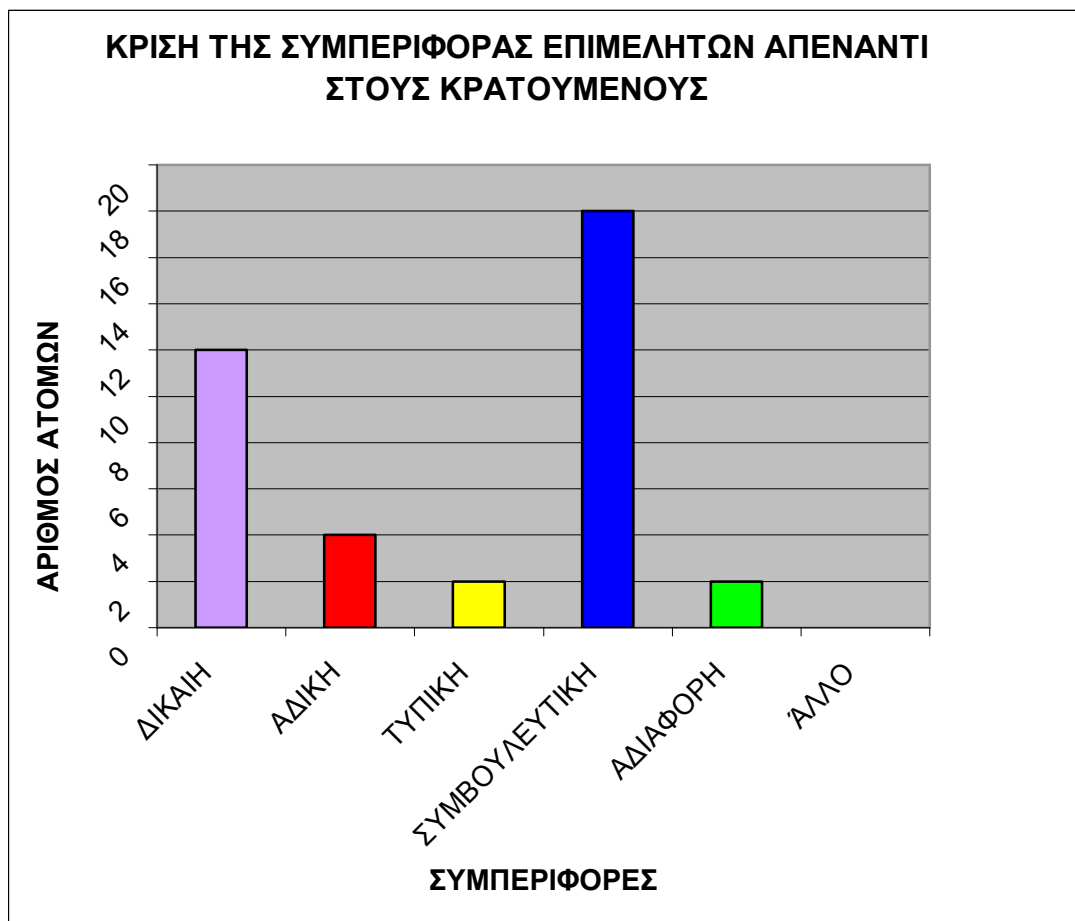
ΕΡΩΤΗΣΗ 11 (Πώς κρίνεις τη συμπεριφορά των Επιμελητών Ανηλίκων απέναντί σου:)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση παρατίθενται τα στοιχεία ως προς την κρίση της συμπεριφορά των Επιμελητών απέναντι στο δείγμα των 26 ερωτηθέντων. Και αυτή η ερώτηση ήταν πολλαπλών απαντήσεων. Οι έξι κατηγορίες, στις οποίες διακρίνονται οι υιοθετημένες τάσεις των επιμελητών είναι οι παρακάτω: α) δίκαιη, β) άδικη, γ) τυπική, δ) συμβουλευτική, ε) αδιάφορη και στ) άλλο. Η διάκριση του δείγματος στις κατηγορίες αυτές εμφανίζεται παρακάτω:

ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΙΚΑΙΗ	12	46%
ΑΔΙΚΗ	4	15%
ΤΥΠΙΚΗ	2	7%
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ	18	70%
ΑΔΙΑΦΟΡΗ	2	7%
ΆΛΛΟ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	38	

Για την καλύτερη κατανόηση, παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος:

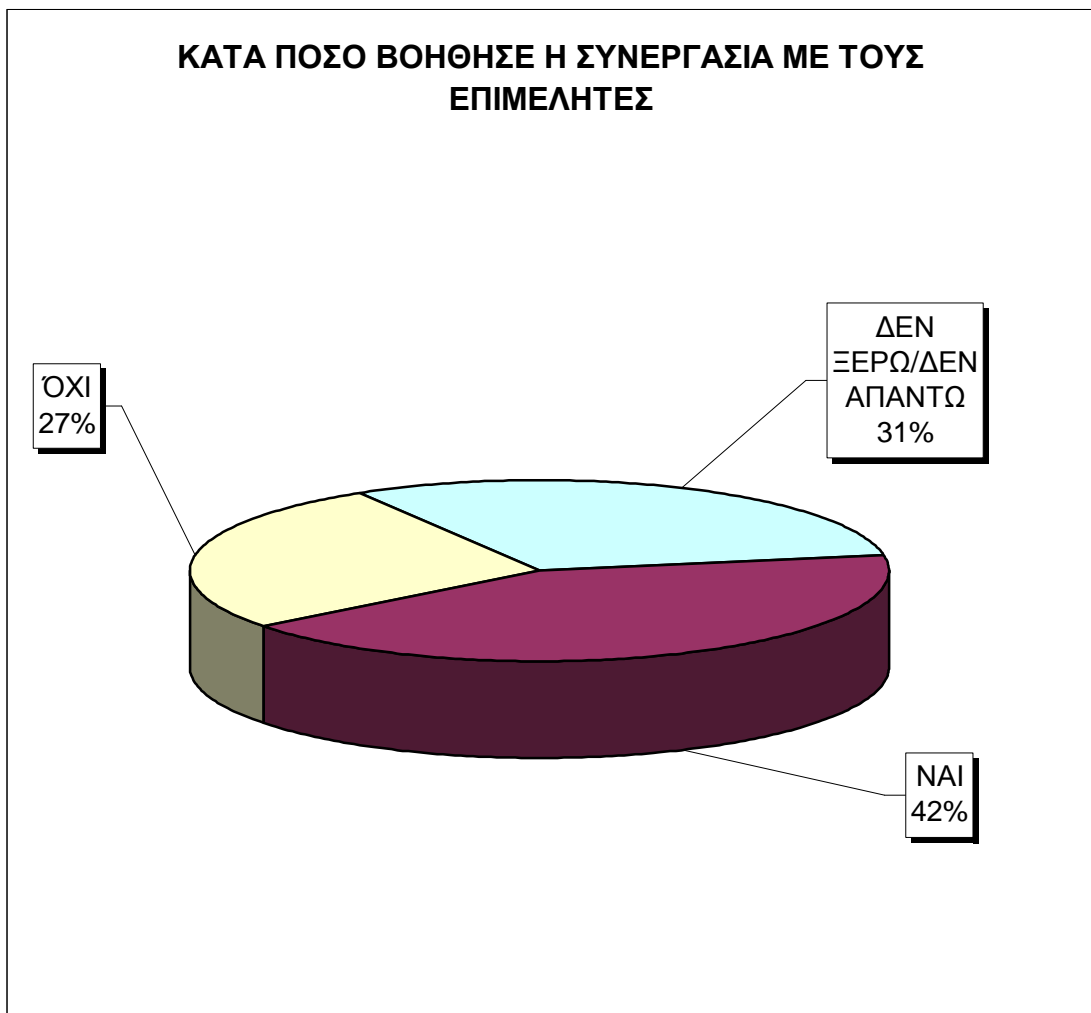

ΕΡΩΤΗΣΗ 12 (Θεωρείς ότι σε βοήθησε η συνεργασία σου με τους Επιμελητές Ανηλίκων;)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι απαντήσεις που μπορούσε να δώσει ο κρατούμενος ήταν οι εξής: α) ναι, β) όχι και γ) δεν ξέρω. Από τον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν συμπεραίνουμε ότι το 42% θεωρεί ότι βοηθήθηκε από τους επιμελητές, σε αντίθεση με το 27%, το οποίο θεωρεί ότι δε συνέβη το ανάλογο και αυτό δικαιολογείται από τον εγκλεισμό του στο Κατάστημα. Τέλος, το 31% διατηρεί επιφυλακτική στάση και προσπαθεί να αποφύγει την ερώτηση.

ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΒΟΗΘΗΣΕ Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	11	42%
ΟΧΙ	7	27%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	8	31%
ΣΥΝΟΛΟ	26	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 13 (Ποια ήταν τα συναισθήματά σου στο Δικαστήριο:)

Όπως γίνεται κατανοητό και σε αυτή την ερώτηση ο ερωτώμενος μπορούσε να επιλέξει παραπάνω από μία απάντηση, αφού κατά τη διάρκεια της δίκης είναι πιθανό να τον διακατείχαν παραπάνω από ένα συναισθήματα, όπως αποδεικνύεται και από το σύνολο των απαντήσεων, που φτάνει τις

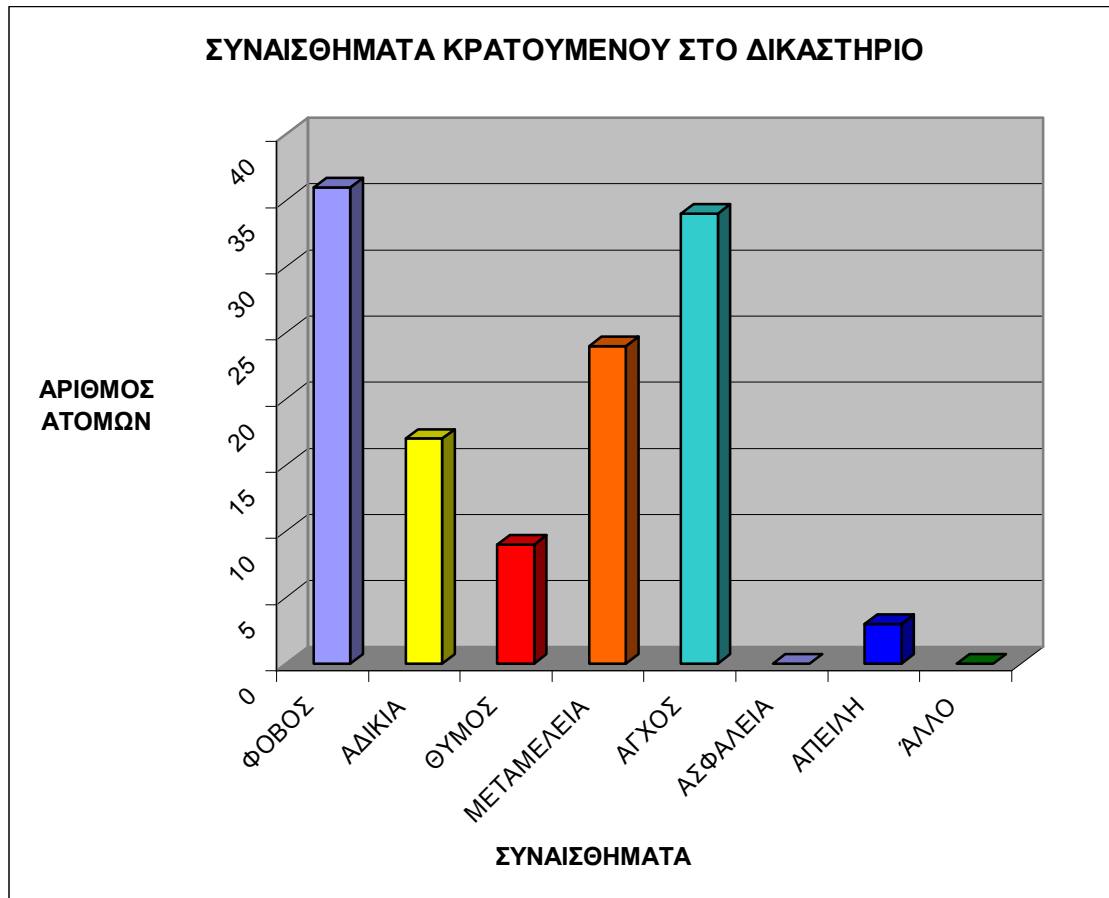
123. Η διάκριση των συναισθημάτων γίνεται στις εξής κατηγορίες: α) Φόβος, β) Θυμός, γ) Άγχος, δ) Απειλή, ε) Αδικία, στ) Μεταμέλεια, ζ) Ασφάλεια, η) Άλλο.

Τα ακριβή στοιχεία έχουν ως εξής:

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΦΟΒΟΣ	36	74%
ΑΔΙΚΙΑ	17	35%
ΘΥΜΟΣ	9	18%
ΜΕΤΑΜΕΛΕΙΑ	24	49%
ΑΓΧΟΣ	34	69%
ΑΣΦΑΛΕΙΑ	0	0%
ΑΠΕΙΛΗ	3	6%
ΑΛΛΟ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	123	

Για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται τρισδιάστατο ιστόγραμμα

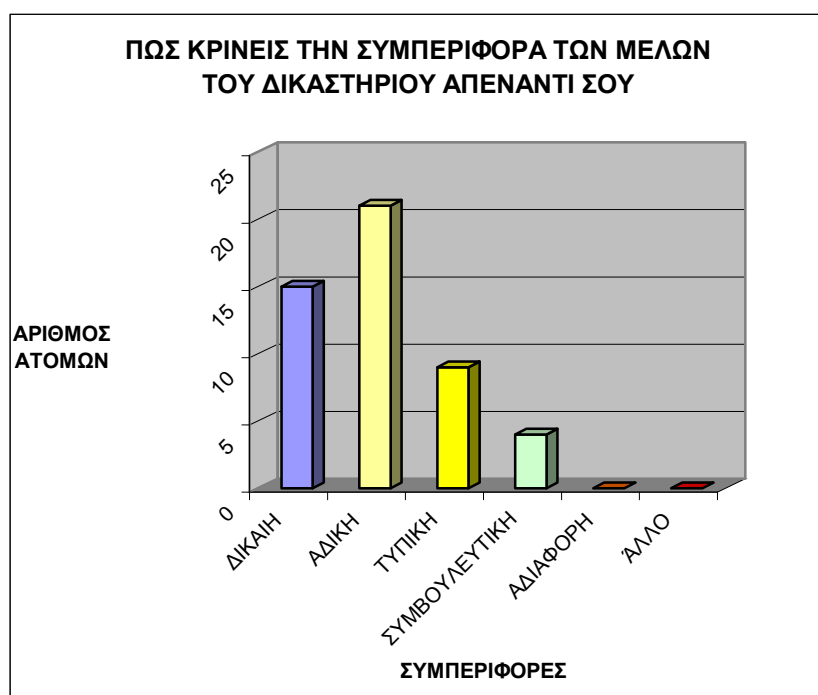
ΕΡΩΤΗΣΗ 14 (Πως κρίνεις την συμπεριφορά των μελών του Δικαστηρίου απέναντί σου;)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση παρατίθενται τα στοιχεία ως προς την κρίση της συμπεριφοράς των μελών του Δικαστηρίου απέναντι στον κατηγορούμενο. Οι έξι κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται οι ενδεχόμενες τάσεις των μελών του δικαστηρίου είναι οι εξής: α)Δίκαιη, β)άδικη, γ)τυπική, δ)συμβουλευτική, ε)αδιάφορη, στ)άλλο.

Η διάκριση του δείγματος στις συγκεκριμένες κατηγορίες παρατίθεται παρακάτω τόσο σε πίνακα όσο και σε τρισδιάστατο ιστόγραμμα.

ΠΩΣ ΚΡΙΝΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΙΚΑΙΗ	15	31%
ΑΔΙΚΗ	21	43%
ΤΥΠΙΚΗ	9	18%
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ	4	8%
ΑΔΙΑΦΟΡΗ	0	0%
ΑΛΛΟ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 15 (Πως είναι η σχέση σου με το προσωπικό του καταστήματος;)

Στην ερώτηση αυτή παρουσιάζονται οι σχέσεις μεταξύ των κρατουμένων με το προσωπικό του καταστήματος εγκλεισμού. Οι απαντήσεις που μπορούσε να επιλέξει το δείγμα των 49 κρατουμένων ήταν: α)πολύ καλές, β)καλές, γ)μέτριες, δ)κακές, ε)πολύ κακές.

Τα αποτελέσματα της ερώτησης αυτής παρατίθενται παρακάτω με μορφή πίνακα και τρισδιάστατου ιστογράμματος.

ΠΩΣ ΚΡΙΝΕΙΣ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΟΥ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΟΛΥ ΚΑΛΕΣ	21	43%
ΚΑΛΕΣ	19	39%
ΜΕΤΡΙΕΣ	7	14%
ΚΑΚΕΣ	2	4%
ΠΟΛΥ ΚΑΚΕΣ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

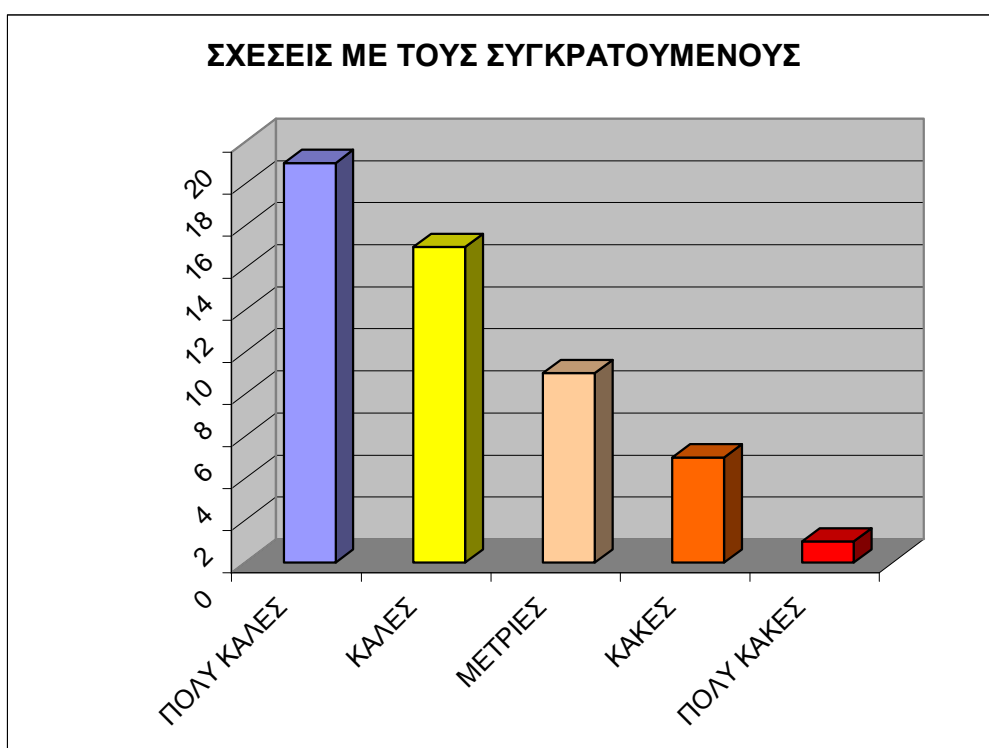
ΕΡΩΤΗΣΗ 16 (Πως είναι οι σχέσεις σου με τους συγκρατούμενους σου:)

Και στην ερώτηση αυτή παρουσιάζονται οι σχέσεις, αυτή την φορά ανάμεσα στο δείγμα και τους συγκρατούμενούς τους. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν οι εξής: α) πολύ καλές, β)καλές, γ)μέτριες, δ)κακές, ε)πολύ κακές.

Τα αποτελέσματα της ερώτησης αυτής παρατίθενται παρακάτω με μορφή πίνακα και τρισδιάστατου ιστογράμματος.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΓΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΟΛΥ ΚΑΛΕΣ	19	39%
ΚΑΛΕΣ	15	31%
ΜΕΤΡΙΕΣ	9	18%
ΚΑΚΕΣ	5	10%
ΠΟΛΥ ΚΑΚΕΣ	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 17 (Με τι ασχολείσαι καθημερινά στο κατάστημα;)

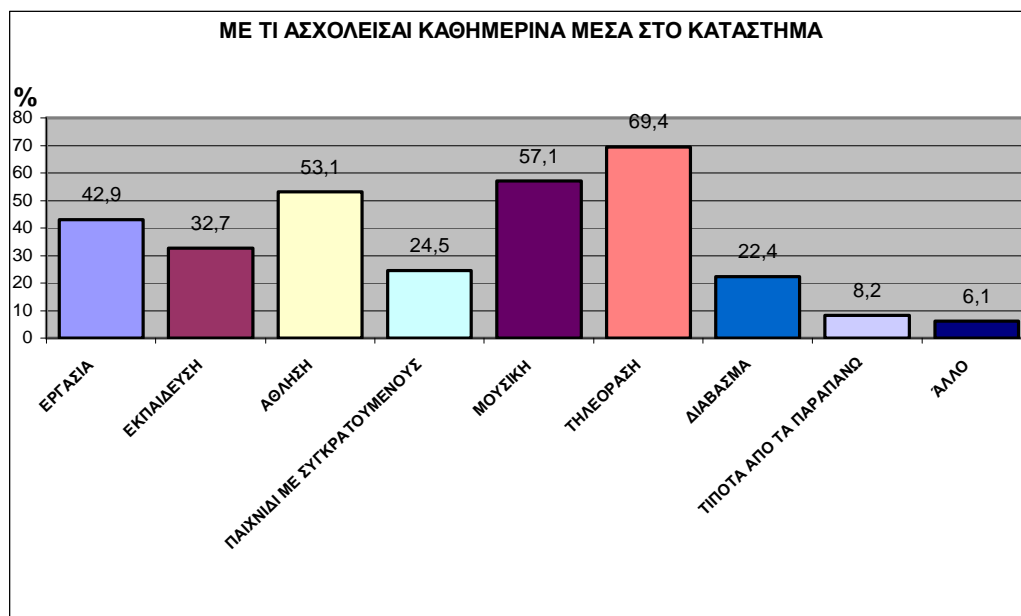
Στη συγκεκριμένη ερώτηση παρατίθενται οι καθημερινές ασχολίες των κρατούμενων μέσα στο κατάστημα κράτησης. Όπως γίνεται αντιληπτό ο κρατούμενος μπορεί να ασχολείται με μια ή παραπάνω δραστηριότητες. Οι κύριοι τομείς ενασχόλησης των κρατούμενων είναι οι εξής: α)εργασία, β)εκπαίδευση, γ)άθληση, δ)παιχνίδι με συγκατατούμενους, ε)μουσική, στ)τηλεόραση, ζ)διάβασμα, η)τίποτα από τα παραπάνω, θ)άλλο.

Τα ακριβή στοιχεία έχουν ως εξής:

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΡΓΑΣΙΑ	21	42,9%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	16	32,7%
ΑΘΛΗΣΗ	26	53,1%
ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕ ΣΥΓΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ	12	24,5%
ΜΟΥΣΙΚΗ	28	57,1%
ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	34	69,4%
ΔΙΑΒΑΣΜΑ	11	22,4%
ΤΙΠΟΤΕ ΑΠ'Ο ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ	4	8,2%
ΑΛΛΟ	3	6,1%
ΣΥΝΟΛΟ	155	

Για την καλύτερη απεικόνιση, παραθέτονται τα στοιχεία με μορφή τρισδιάστατου ιστογράμματος.

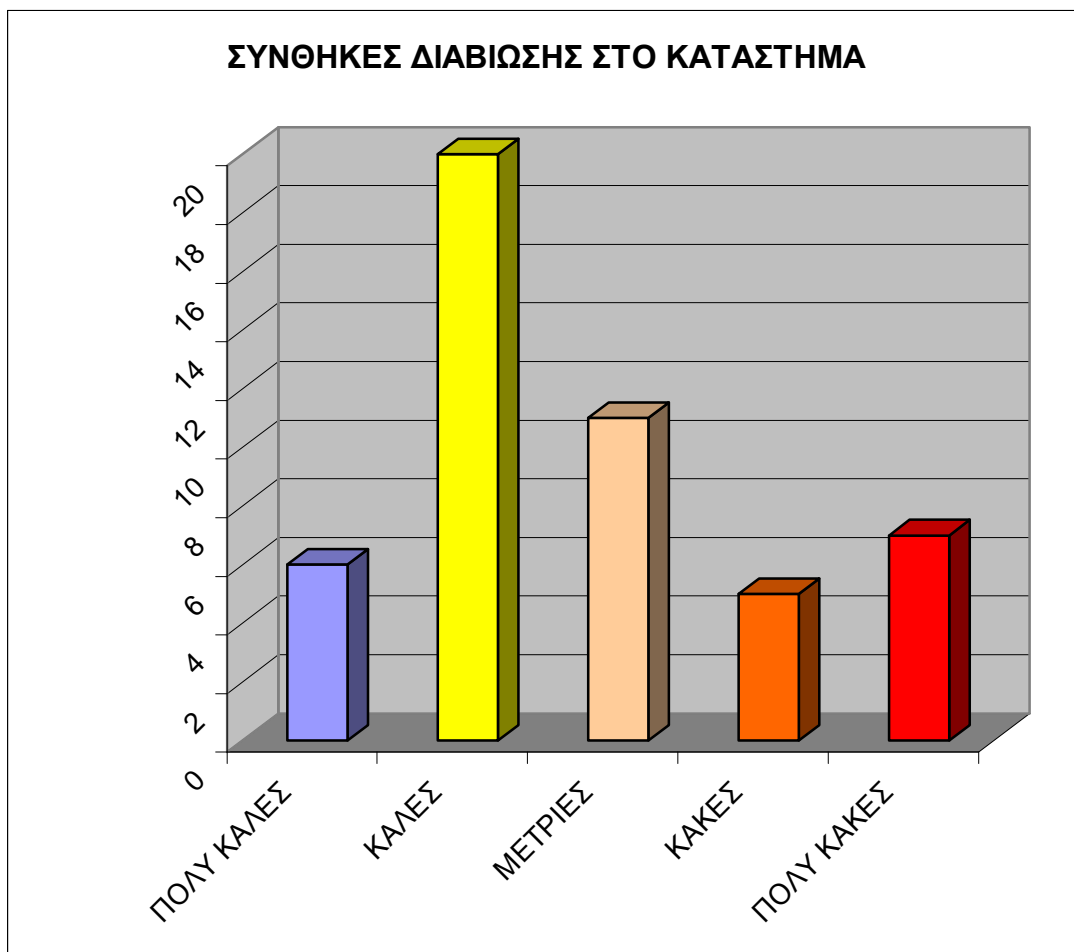
ΕΡΩΤΗΣΗ 18 (Πώς θα χαρακτήριζες τις συνθήκες διαβίωσης στο κατάστημα;)

Σε αυτή την ερώτηση παρουσιάζεται ο χαρακτηρισμός των συνθηκών διαβίωσης μέσα στο κατάστημα εγκλεισμού από το δείγμα των 49 κρατουμένων. Οι πέντε πιθανοί χαρακτηρισμοί ήταν οι εξής: α)πολύ καλές, β)καλές, γ)μέτριες, δ)κακές, ε)πολύ κακές.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση σε μορφή τρισδιάστατης πίτας.

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΟΛΥ ΚΑΛΕΣ	6	12%
ΚΑΛΕΣ	20	41%
ΜΕΤΡΙΕΣ	11	22%
ΚΑΚΕΣ	5	10%
ΠΟΛΥ ΚΑΚΕΣ	7	15%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

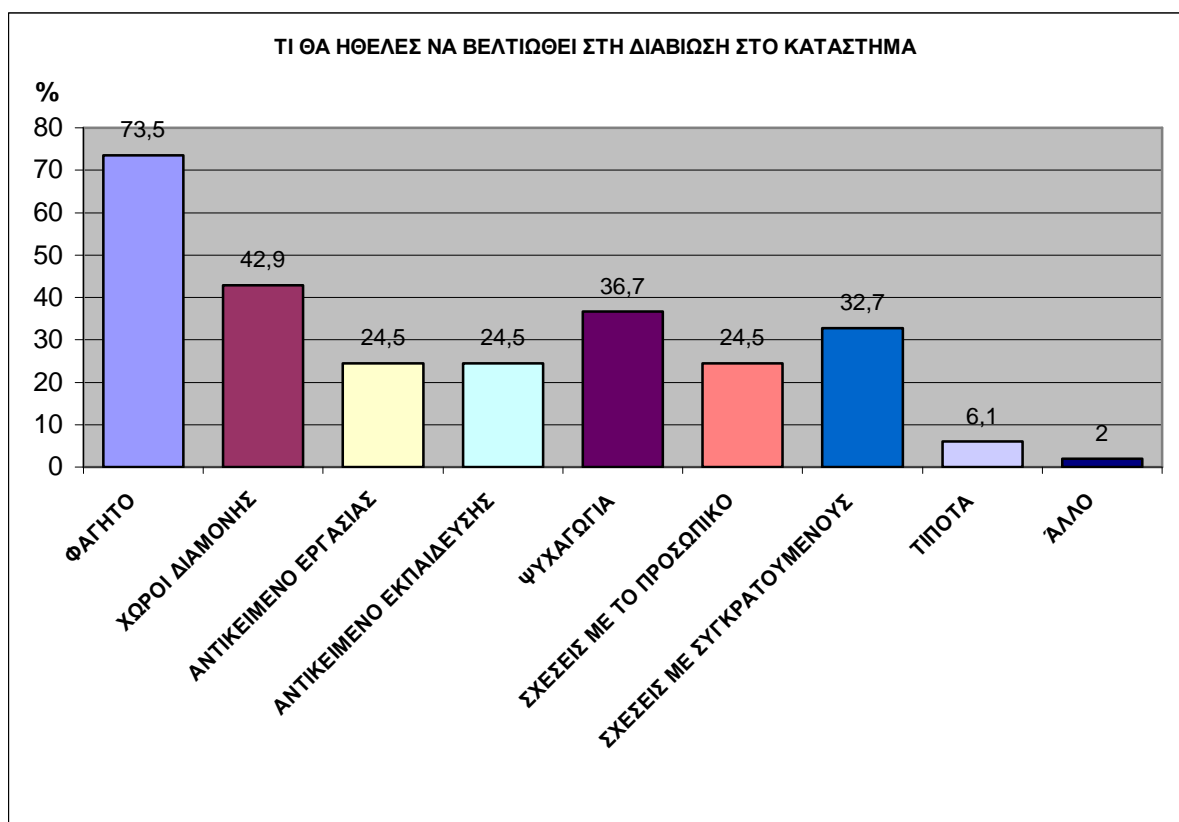

ΕΡΩΤΗΣΗ 19 (Τι θα ήθελες να βελτιωθεί στην διαβίωσή σου στο κατάστημα:)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση παρουσιάζονται οι τομείς στους οποίους το δείγμα των 49 ερωτηθέντων θα ήθελε να βελτιωθούν. Η ερώτηση ήταν πολλαπλής απάντησης αφού όπως γίνεται κατανοητό είναι πιθανό ο κρατούμενος να θέλει να βελτιωθεί ένας η παραπάνω τομέας σχετικά με την διαβίωσή του στο κατάστημα. Οι κύριοι τομείς ήταν οι παρακάτω: α) φαγητό, β) χώροι διαμονής, γ) αντικείμενο εργασίας, δ) αντικείμενο εκπαίδευσης, ε) ψυχαγωγία, στ) σχέσεις με προσωπικό, ζ) σχέσεις με συγκρατούμενους, η) τίποτα, θ) άλλο.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα και τα αποτελέσματα κατανομημένα σε τρισδιάστατη πίτα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΦΑΓΗΤΟ	36	73,5%
ΧΩΡΟΙ ΔΙΑΜΟΝΗΣ	21	42,9%
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	12	24,5%
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	12	24,5%
ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	18	36,7%
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	12	24,5%
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΓΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ	16	32,7%
ΤΙΠΟΤΑ	3	6,1%
ΆΛΛΟ	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	131	

ΕΡΩΤΗΣΗ 20 (Τι σκέφτεσαι να κάνεις μόλις αποφυλακιστείς;)

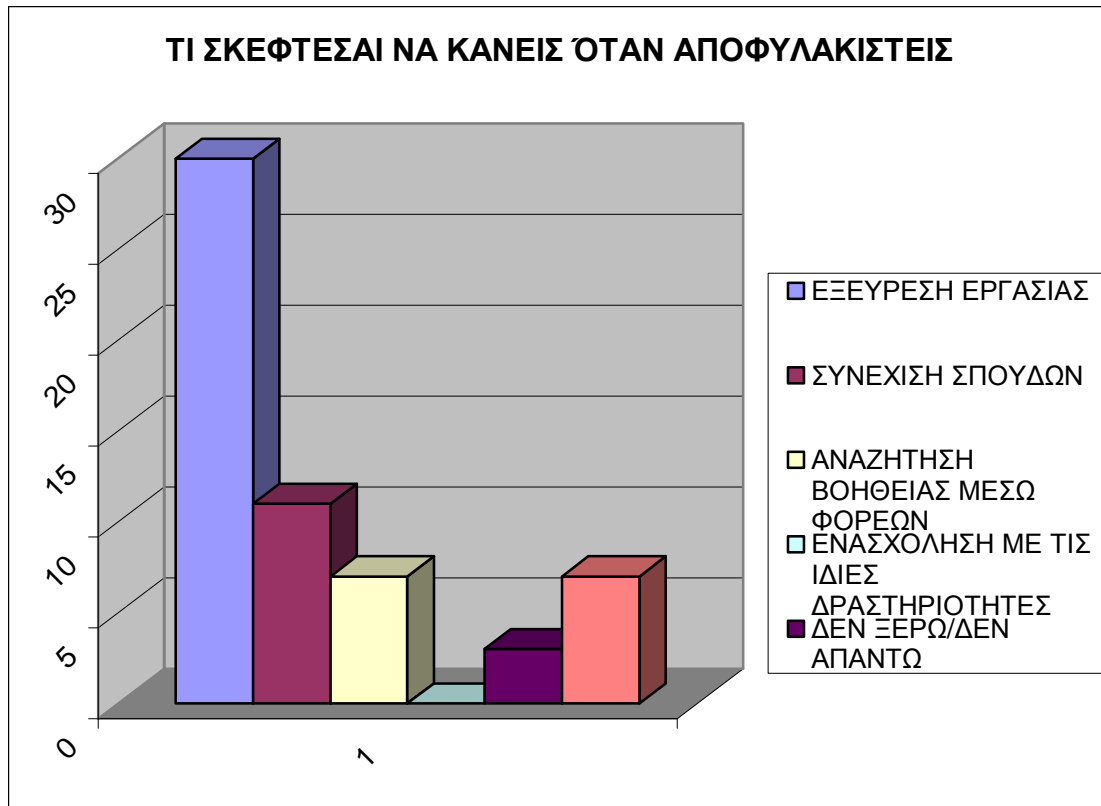
Σε αυτή την ερώτηση παρουσιάζονται οι σκέψεις των κρατουμένων μετά την αποφυλάκισή τους, και οι τομείς στους οποίους στοχεύουν να ασχοληθούν. Η ερώτηση ήταν πολλαπλής απάντησης αφού είναι πιθανό να ασχοληθούν με παραπάνω από έναν τομέα. Οι κύριοι τομείς ήταν οι εξής:α)

Εξεύρεση εργασίας, β) συνέχιση σπουδών-σχολείου, γ) αναζήτηση βοήθειας μέσω φορέων, δ)ενασχόληση με τις ίδιες ή αντίστοιχες δραστηριότητες που σε οδήγησαν στο κατάστημα, ε) δεν ξέρω, στ)άλλο.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα και για την καλύτερη κατανόηση τρισδιάστατο ιστόγραμμα.

ΤΙ ΣΚΕΦΤΕΣΑΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΉΤΑΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΤΕΙΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	30	61%
ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ	11	22%
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΜΕΣΩ ΦΟΡΕΩΝ	7	14%
ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΙΣ ΙΔΙΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	0	0%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ / ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	3	6%
ΑΛΛΟ	7	14%
ΣΥΝΟΛΟ	59	

ΕΡΩΤΗΣΗ 21(Ποια από τα παρακάτω προβλήματα και δυσκολίες φοβάσαι ότι θα αντιμετωπίσεις μετά από την αποφυλάκισή σου:)

Στην συγκεκριμένη ερώτηση παρατίθενται τα ενδεχόμενα προβλήματα και οι δυσκολίες που θα αντιμετωπίσουν οι ερωτώμενοι μετά την αποφυλάκισή τους. Είναι κατανοητό ότι ο κρατούμενος μπορεί να διακατέχεται από παραπάνω από μια φοβία , και έτσι η ερώτηση ήταν πολλαπλών απαντήσεων. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν οι εξής: α)εξεύρεση εργασίας, β)συνέχιση σπουδών, γ)οικονομικές δυσκολίες, ε)στις σχέσεις με τους άλλους, στ)κανένα, ζ)δεν ξέρω, η)άλλο.

Ακολουθεί ο πίνακας με τα αποτελέσματα και για την καλύτερη κατανόηση τρισιδιάστατο ιστόγραμμα.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ ΣΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	13	26%
ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ	4	8%
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	10	20%
ΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ	11	22%
ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ	17	34%
ΚΑΝΕΝΑ	15	30%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ / ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	3	6%
ΑΛΛΟ	2	4%
ΣΥΝΟΛΟ	75	

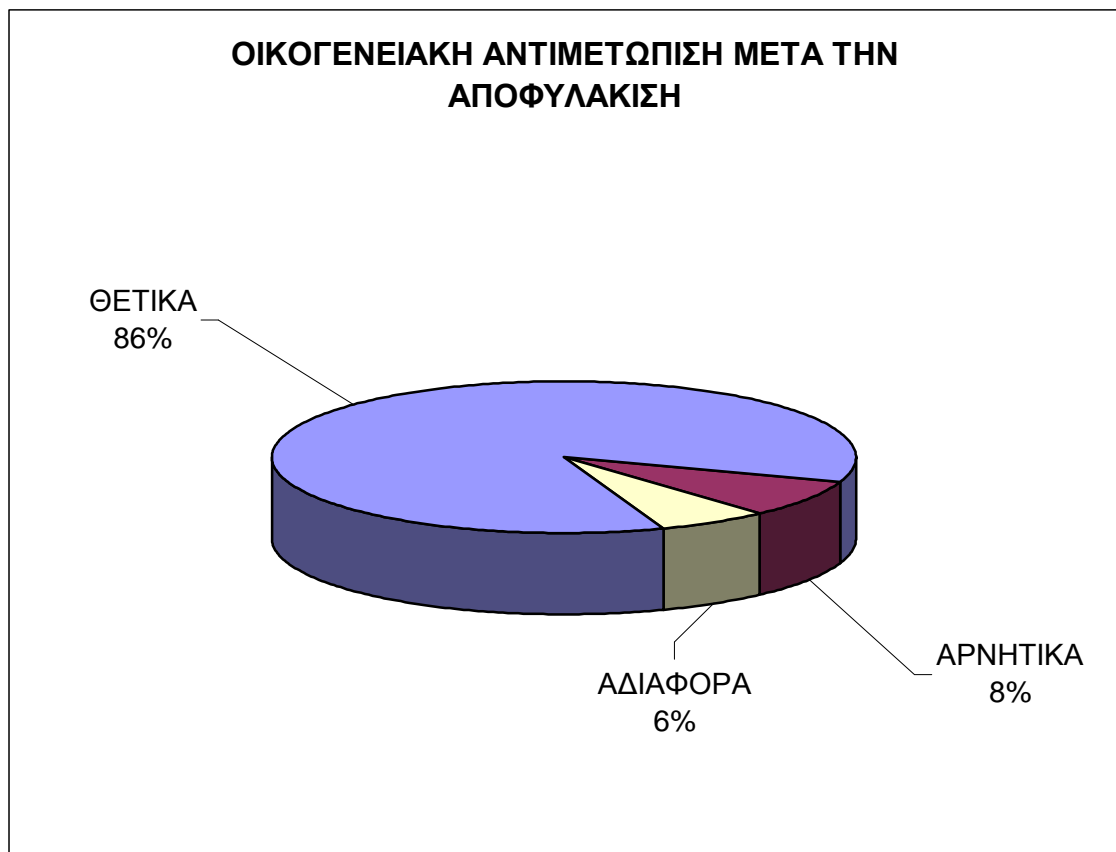
ΕΡΩΤΗΣΗ 22 (Πως πιστεύεις ότι θα σε αντιμετωπίσουν μετά την αποφυλάκιση σου οι παρακάτω:α)οικογένεια, β)φίλοι, γ)η κοινωνία γενικότερα.)

Σε αυτή την ερώτηση παρατίθενται οι προσδοκίες των ερωτηθέντων για την αντιμετώπιση που αναμένεται να έχουν από το περιβάλλον τους και τον κοινωνικό περίγυρο. Οι πιθανές απαντήσεις και για τις τρεις ερωτήσεις ήταν οι εξής:α)θετικά ,β) αρνητικά ,γ)αδιάφορα.

Στη συνέχεια παρατίθεται πίνακας και τρισδιάστατη πίτα για κάθε ξεχωριστή ερώτηση.

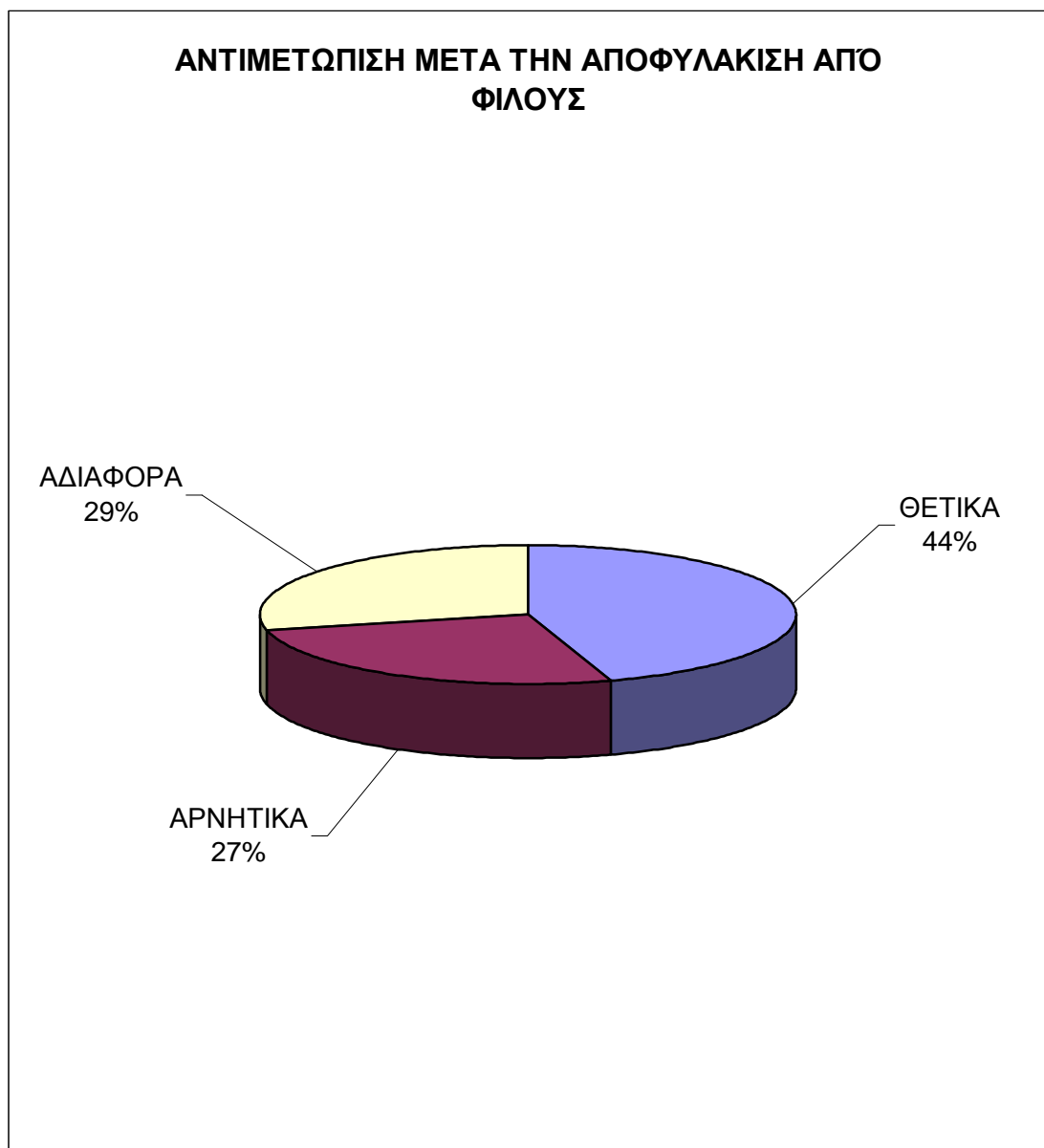
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΘΕΤΙΚΑ	42	86%
ΑΡΝΗΤΙΚΑ	4	8%
ΑΔΙΑΦΟΡΑ	3	6%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

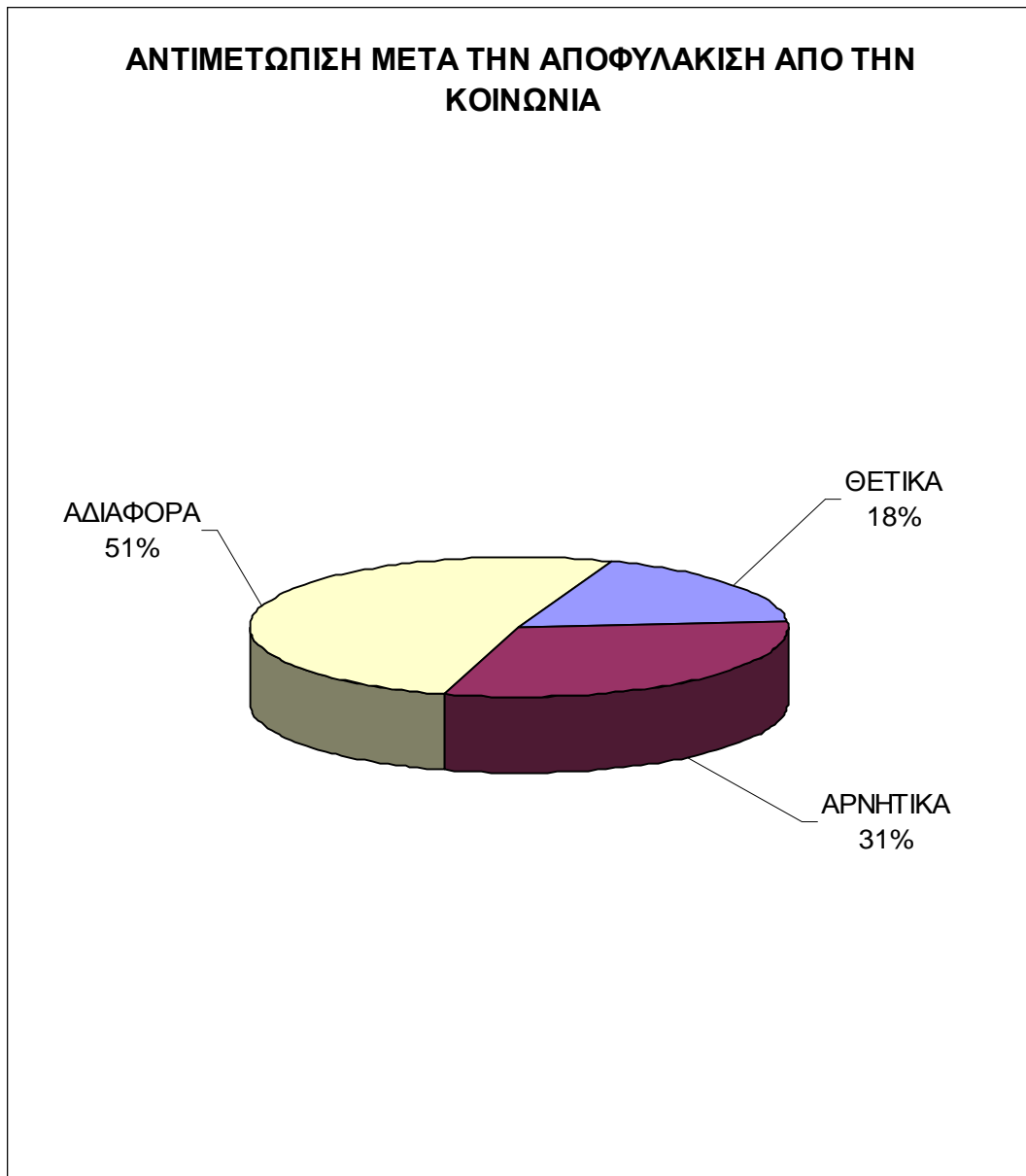
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ ΑΠΟ ΦΙΛΟΥΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΘΕΤΙΚΑ	22	44%
ΑΡΝΗΤΙΚΑ	13	27%
ΑΔΙΑΦΟΡΑ	14	29%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΘΕΤΙΚΑ	9	18%
ΑΡΝΗΤΙΚΑ	15	31%
ΑΔΙΑΦΟΡΑ	25	51%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 23 (Γνωρίζεις κάποιους κρατικούς φορείς που μπορούν να σε βοηθήσουν μετά την αποφυλάκισή σου;)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση εξετάζεται εάν ο κρατούμενος γνωρίζει αν πράγματι μπορεί να βοηθηθεί από το κράτος μετά την αποφυλάκισή του. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν:α)ναι και β)όχι. Επίσης αν ο ερωτώμενος απαντούσε «ναι»,του ζητιόταν να ονομάσει τον φορέα.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα.

ΓΝΩΡΙΖΕΙΣ ΠΟΙΟΣ ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΕ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ ΣΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	14	29%
ΟΧΙ	35	71%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

Για την καλύτερη κατανόηση τα αποτελέσματα εμφανίζονται με μορφή τρισδιάστατης «πίτας».

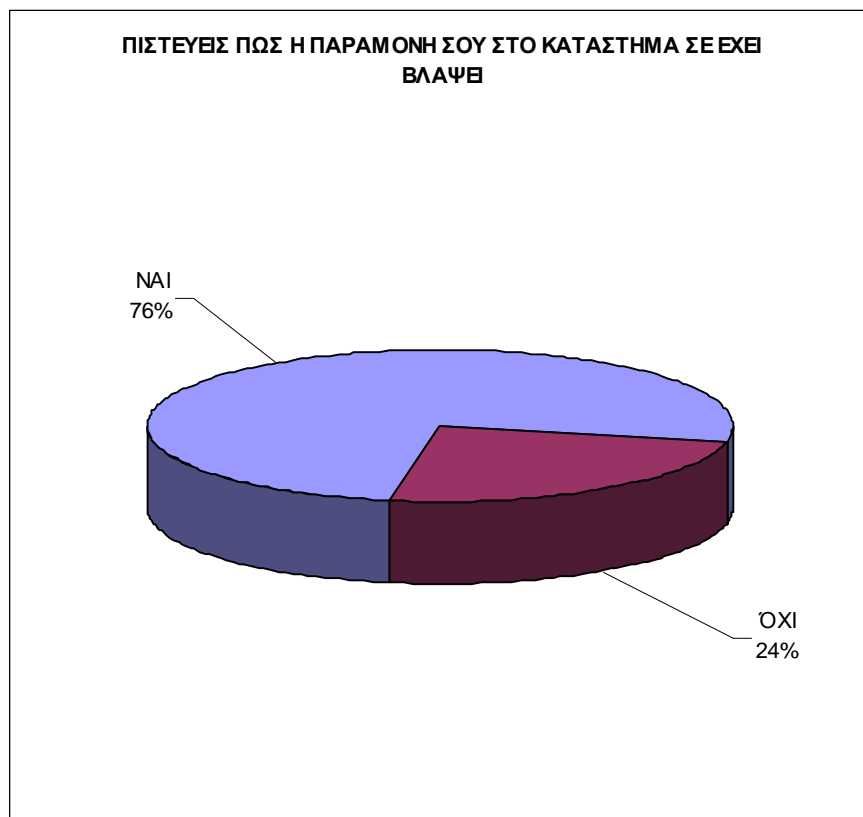
ΕΡΩΤΗΣΗ 24(Πιστεύεις ότι η παραμονή σου στο κατάστημα σε έχει βλάψει;)

Σε αυτή την ερώτηση παρατίθεται η κρίση του δείγματος σχετικά με την παραμονή στο κατάστημα, αν δηλαδή τους έχει βλάψει ή όχι. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν οι εξής:α)ναι, β)όχι. Αν οι ερωτηθέντες απαντούσαν ναι, έλεγαν και τον λόγο ή τους λόγους που θεωρούν ότι τους έβλαψε η παραμονή στο κατάστημα.

Τα αποτελέσματα παρατίθενται σε μορφή πίνακα και τρισδιάστατης «πίτας».

ΠΙΣΤΕΥΕΙΣ ΠΩΣ Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΟΥ ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΣΕ ΕΧΕΙ ΒΛΑΨΕΙ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	37	76%
ΟΧΙ	12	24%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 25 (Πιστεύεις ότι η παραμονή σου στο κατάστημα σε έχει βοηθήσει ώστε να χειριστείς καλύτερα τις δυσκολίες που φοβάσαι ότι θα αντιμετωπίσεις;)

Στη συγκεκριμένη ερώτηση εξετάζεται εάν η παραμονή στο κατάστημα έχει προσφέρει βοήθεια στη διαχείριση των δυσκολιών που ενδέχεται να αντιμετωπίζει ο κρατούμενος. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν: α) ναι, β) όχι, γ) δεν ξέρω. Στην περίπτωση θετικής απάντησης ο ερωτώμενος απαντούσε σε ποιόν τομέα θεωρεί ότι βοηθήθηκε.

Ακολουθεί ο πίνακας αποτελεσμάτων και η εικονική απεικόνιση τους.

ΠΙΣΤΕΥΕΙΣ ΠΩΣ Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΟΥ ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΣΕ ΕΧΕΙ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	30	62%
ΟΧΙ	9	18%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ / ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	10	20%
	49	100%

5.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Όπως παρατηρούμε βάση της ανάλυσης των αποτελεσμάτων η επικρατέστερη ηλικία των ερωτηθέντων κυμαίνεται μεταξύ 18-21 ετών (57%). Παράλληλα εμφανίζεται και ένα σημαντικό ποσοστό του δείγματός μας (43%) να είναι στην ηλικία των 15-18 ετών. Από το ηλικιακό αυτό φάσμα των ερωτηθέντων κρατουμένων, φαίνεται η προσπάθεια της ελληνικής δικαιοσύνης να αποφευχθεί ο εγκλεισμός των ανηλίκων παραβατών μικρότερης ηλικίας εφαρμόζοντας συνήθως αλλά αναμορφωτικά μέτρα.

Όσον αφορά τον τόπο καταγωγής του δείγματός μας, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των Ελλήνων κρατουμένων φτάνει το 49% ενώ των αλλοδαπών το 51%. Επίσης η πλειοψηφία του δείγματός μας προέρχεται από μεγάλα αστικά κέντρα σε ποσοστό 78% σε αντίθεση με το υπόλοιπο 27% που προέρχεται από χωριά της επαρχίας. Από τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων απαντήσεων, επαληθεύεται σύμφωνα και με τη θεωρία μας πως η ζωή στα μεγάλα αστικά κέντρα ευνοεί την ανάπτυξη της παραβατικής συμπεριφοράς.

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των κρατουμένων, όπως γίνεται φανερό από τις απαντήσεις, το 92% έχει φοιτήσει στο σχολείο ή φοιτά τώρα μέσα στο Κατάστημα ενώ μόνο το 8% είναι αναλφάβητοι. Πιο συγκεκριμένα το 65% είναι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο 36% και Λύκειο 29%) ενώ το υπόλοιπο 35% στην πρωτοβάθμια. Η συντριπτική βέβαια πλειοψηφία των κρατουμένων φοίτησε ή φοιτά τώρα στις παραπάνω βαθμίδες εκπαίδευσης κατά την διάρκεια του εγκλεισμού τους στο κατάστημα, εξαιτίας συνήθως, όπως έχουμε αναφερθεί του ευεργετικού υπολογίσιμου χρόνου που έχει η διαδικασία της φοίτησης στο σχολείο του Καταστήματος.

Σύμφωνα με την 4^η ερώτηση το 61% του δείγματος ζούσε πριν την εισαγωγή του στο Κατάστημα και με τους δύο γονείς του, το 18% ζούσε

σε μονογονεϊκή οικογένεια (μητέρα) ενώ το 12% του δείγματος ζούσε με κάποιο άλλο συγγενικό πρόσωπο. Ένα σχετικά μικρό ποσοστό (9) ζούσε με φίλους ή τον ερωτικό τους σύντροφο. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι κανένας από τους ερωτηθέντες δεν μεγάλωσε σε κάποιο ίδρυμα.

Οι σχέσεις των κρατουμένων με την οικογένειά τους παρουσιάστηκαν άριστες έως πολύ καλές σε ποσοστό 49%, καλές έως μέτριες από το 35% ενώ μόνο το 16% χαρακτήρισαν τις σχέσεις με το οικογενειακό τους περιβάλλον κακές έως ανύπαρκτες. Παρατηρούμε πως οι περισσότεροι κρατούμενοι έχουν καλές σχέσεις με την οικογένειά τους σε αντίθεση με τις σχέσεις που έχουν με τους φίλους τους, οι οποίες χαρακτηρίζονται από το 42% από κακές έως ανύπαρκτες ενώ καλές έως μέτριες τις χαρακτήρισε το 29%. Τέλος από το ίδιο ποσοστό χαρακτηρίστηκαν άριστες έως καλές. Παρατηρούμε επομένως πως το υποστηρικτικό σύστημα των περισσότερων κρατουμένων αποτελεί το οικογενειακό τους περιβάλλον.

Σύμφωνα με την ερώτηση 6 μόνο το 14% έχουν ξαναεισαχθεί σε Κατάστημα κράτησης σε αντίθεση με το 86% που εισάγονται για πρώτη φορά. Βέβαια αυτά τα ποσοστά δεν μπορούν να μας δώσουν ασφαλή συμπεράσματα για το ποσοστό υποτροπής των κρατουμένων αφού δεν γνωρίζουμε ούτε το χρονικό διάστημα που βρίσκονται μέσα ούτε τι θα γίνει με την αποφυλάκισή τους. Το γεγονός όμως του ίδιου του εγκλεισμού τους πιθανά δείχνει πως στο παρελθόν είχαν πολλές φορές υποτροπή σε παραβατικές δραστηριότητες, αφού όπως είναι γνωστό εξαντλείονται εκ μέρους της πολιτείας όλα τα άλλα αναμορφωτικά μέτρα ώστε να αποφευχθεί ο εγκλεισμός τους.

Η 7^η ερώτηση αφορά τα συναισθήματα που είχε ο κρατούμενος κατά την σύλληψή του από την Αστυνομία, είναι κατανοητό ότι ένας κρατούμενος μπορεί να διακατέχεται από πληθώρα συναισθημάτων κατά την διάρκεια της σύλληψής του. Αυτό φαίνεται και από το άθροισμα των

απαντήσεων, το οποίο υποδηλώνει την ύπαρξη ταυτόχρονων συναισθημάτων κατά την διάρκεια της σύλληψης. Εδώ παρατηρούμε επομένως πως το πιο έντονο συναίσθημα κατά την σύλληψη είναι ο φόβος (63%) αμέσως μετά έρχονται τα συναισθήματα άγχους και της αδικίας ως προς την σύλληψή τους (με ποσοστό 43% και 33% αντίστοιχα). Ενδεχομένως το συναίσθημα της αδικίας να πηγάζει από την συνολικότερη θεώρηση των ερωτώμενων ως προς το θεσμό της Αστυνομίας και που έμμεσα οδηγεί στο συναίσθημα της απειλής και του θυμού (που απαντώνται από το 16% και 14% αντίστοιχα). Τέλος μόνο ένας κρατούμενος μας απάντησε πως αισθάνθηκε ασφαλής με την αστυνομία.

Στην 8^η ερώτηση ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του δείγματος (63%) κρίνει πως οι Αστυνομικοί ήταν επιθετικοί απέναντί τους. Άδικη η συμπεριφορά της Αστυνομία χαρακτηρίστηκε από το 32%. Αντίθετα ένα πολύ μικρό ποσοστό χαρακτήρισε πως η στάση της Αστυνομίας ήταν δίκαιη (8%) και Συμβουλευτική (2%).

Στις ερωτήσεις 10-12 που αφορούν την συνεργασία των κρατουμένων με την Υπηρεσία Επιμελητών ανηλίκων παρατηρούμε ότι εκ των 49 ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα έχουμε απώλεια 23 ερωτηθέντων οι οποίοι δεν ήρθαν καθόλου σε επαφή με τη συγκεκριμένη Υπηρεσία. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει και όσα αναφέρθηκαν και στο θεωρητικό μέρος της εργασίας μας σχετικά με την λειτουργία της ΥΕΑ.

Στην ερώτηση 10 που αφορά τα συναισθήματα που είχαν οι ερωτηθέντες κατά τη διάρκεια της συνεργασίας τους με τους επιμελητές ανηλίκων οι απαντήσεις που μας δόθηκαν είναι εκ διαμέτρου αντίθετες από τις απαντήσεις που αφορούσαν τα αστυνομικά όργανα αφού το 50% δήλωσε πως αισθάνθηκε μετανοιωμένο για τις πράξεις του και το 31% ασφάλεια με τους επιμελητές ανηλίκων. Αυτό το συμπέρασμα ενισχύεται και από την ελάχιστη ύπαρξη αρνητικών συναισθημάτων (μόνο ένας

αισθάνθηκε αδικημένος, το 7,7% φόβο, το 27 άγχος ενώ το 23% αδιαφορούσε για αυτή την συνεργασία).

Επίσης το δείγμα μας είχε εντελώς διαφορετική αποψη για την στάση των επιμελητών ανηλίκων συγκριτικά με των αστυνομικών αφού το 70% την έκρινε συμβουλευτική, το 46% δίκαιη, ενώ μόνο το 15% θεωρεί την συμπεριφορά του άδικη.

Σε αντίθεση πάλι με τις απαντήσεις για την Αστυνομία το 42% κρίνει ότι βοηθήκε συνολικά από αυτή του τη συνεργασία ενώ το 27% δεν θεωρεί ότι συνέβη κάτι ανάλογο, και αυτό δικαιολογείται από τον ίδιο τον εγκλεισμό του στο Κατάστημα Κράτησης. Τέλος, το 31% του δείγματος διατήρησε επιφυλακτική στάση σε αυτή την ερώτηση μη απαντώντας κάτι συγκεκριμένο.

Από τις απαντησεις ανηλίκων σχετικά με τον θεσμό του Δικαστηρίου ανηλίκων προκύπτει ότι κατά την διάρκεια της δίκης κυριαρχεί το συναίσθημα του φόβου (74%) και του άγχους (69%) κάτι που είναι απόλυτα φυσιολογικά αφού η απόφαση του δικαστηρίου είναι αυτή που θα κρίνει το άμεσο μέλλον του. Λογικό είναι επομένως αυτά τα συναισθήματα να οδηγούν έμμεσα και στο συναίσθημα της μεταμέλειας που απαντάται από ένα μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 49%. Τέλος στην επόμενη ερώτηση το 42% του δείγματός μας θεωρεί άδικη τη μεταχείρισή του από τα μέλη του δικαστηρίου γεγονός που φανερώνει την αρνητική θεώρηση του απέναντι στο θεσμό του Δικαστηρίου καθώς και του ρόλου του Δικαστή και του Εισαγγελέα Ανηλίκων.

Από τα παραπάνω αποτελέσματα σχετικά με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου της ανήλικης παραβατικότητας επιβεβαιώνεται και η πρώτη ερευνητική μας υπόθεση αφού πράγματι φάνηκε πως η πλειοψηφία των κρατουμένων αποκόμισαν ουσιαστικά αρνητικές εμπειρίες από την επαφή τους με την Αστυνομία και το Δικαστήριο ανηλίκων. Βέβαια αυτό έρχεται σε αντίθεση με την πλειοψηφία των

απαντήσεων σχετικά με την ΥΕΑ με την οποία όμως όπως ήδη αναφέρθηκε οι 23 από τους 49 κρατούμενους δεν είχαν καμία συνεργασία.

Σχετικά με τις καθημερινές ασχολίες των κρατουμένων στο Κατάστημα Κράτησης το 43% του δείγματος εργάζεται εντός του Καταστήματος ενώ το 33% του δείγματος φοιτεί στο σχολείο του Καταστήματος. Το υπόλοιπο 37% οπότε δεν ασχολείται με κάτι συγκεκριμένο αφού ούτε εργάζεται αλλά και δεν εκπαιδεύεται που φανερώνει την αδράνεια που επικρατεί εντός του Καταστήματος.

Αναφορικά με τις ψυχαγωγικές δραστηριότητες των κρατουμένων αυτές περιορίζονται στην παρακολούθηση τηλεοπτικών εκπομπών – προγραμμάτων που επιλέγεται από το 69%, την μουσική (από το 57,1%) ενώ σε μικρότερο ποσοστό βρίσκονται τα ομαδικά παιχνίδια (24,5%) και το διάβασμα (22,4%).

Σχεδόν όμως οι μισοί ερωτώμενοι (53%) αθλούνται καθημερινά μέσα στο Κατάστημα.

Στην 18^η ερώτηση κλήθηκαν οι κρατούμενοι να χαρακτηρίσουν τις συνθήκες διαβίωσης του Καταστήματος. Το μεγαλύτερο ποσοστό (63%) κρίνει τις συνθήκες από μέτριες – καλές, ενώ το 25% τις χαρακτηρίζει κακές – πολύ κακές. Αντίθετα με αυτόν τον ισχυρισμό το υπόλοιπο 12% τις χαρακτηρίζει πολύ καλές. Αμέσως μετά τον χαρακτηρισμό των συνθηκών διαβίωσης ζητήσαμε από τους κρατούμενους να μας απαντήσουν τι συγκεκριμένα θα επιθυμούσαν να βελτιωθεί σχετικά με αυτές. Το 73,5 του δείγματος απάντησε πως θα ήθελε να βελτιωθεί οπωσδήποτε το φαγητό, ενώ περίπου το 43% επιθυμεί βελτίωση στους χώρους διαμονής. Το 32% επιθυμεί να βελτιωθούν οι σχέσεις τους με τους συγκατατούμενους ενώ σε μικρότερο ποσοστό (24,5%) θεωρούν ότι χρειάζονται να καλυτερέψουν οι σχέσεις με προσωπικό του καταστήματος.

Τέλος ένα ποσοστό της τάξεως του 24,5 επιθυμεί να εμπλουτιστούν και να βελτιωθούν τα αντικείμενα εκπαίδευσης ή εργασίας, αφού όπως μας ανέφεραν είναι πολύ περιορισμένα και τα βρίσκουν «ανιαρά». Επίσης περίπου το 37% εκδήλωσε την επιθυμία του να εμπλουτιστούν και οι δραστηριότητες τους με στόχο την βελτίωση της ψυχαγωγίας τους.

Συνεχίζοντας στην ερώτηση 20 έχουμε τις απαντήσεις των κρατουμένων σχετικά με τις δραστηριότητες τους μετά την αποφυλάκισή τους. Η πλειοψηφία του δείγματος μας δίνει την δυνατότητα της συλλογής αυτών των απαντήσεων αφού οι περισσότεροι έχουν εκτίσει το μεγαλύτερο μέρος της ποινής τους και ετοιμάζονται να αποφυλακιστούν. Το 61% του δείγματος μετά την αποφυλάκιση, σκοπεύει να αναζητήσει εργασία ενώ ένα μικρότερο ποσοστό (22%) σκέφτεται να συνεχίσει το σχολείο ή τις σπουδές.

Μόλις το 14% από αυτούς σκέφτεται να απευθυνθεί για βοήθεια σε κάποιον κρατικό φορέα ενώ ένα άλλο 14% σκέφτεται να κάνει κάτι διαφορετικό (όπως να διασκεδάσει με φίλους, να φύγει από τη χώρα κ.ά.) επίσης ένα μικρό ποσοστό (6%) δεν έχει σκεφτεί με το τι θα ασχοληθεί μετά την αποφυλάκιση. Πάντως κανένας από τους ερωτηθέντες δεν μας απάντησε πως σκοπεύει να ασχοληθεί με τις ίδιες ή αντίστοιχες δραστηριότητες που τον οδήγησαν στο Κατάστημα.

Συνεχίζοντας το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (34%) φοβάται πως μετά την αποφυλάκισή του, θα αντιμετωπίσει προβλήματα στις σχέσεις του με τους άλλους, κάποιοι φοβούνται ότι θα βιώσουν την απόρριψη από διάφορα άτομα, ιδιαίτερα από όσα γνωρίζουν ή θα μάθουν για τον εγκλεισμό τους στο Κατάστημα. Αρκετοί όμως αναφέρθηκαν και σε δυσκολίες που φοβούνται πως θα αντιμετωπίσουν με μέλη παράνομων κυκλωμάτων, στα οποία είχαν εμπλακεί και οι ίδιοι πριν την εισαγωγή τους στο Κατάστημα αφού πιστεύουν πως θα τους προσεγγίσουν αμέσως όταν αποφυλακιστούν. Προβλήματα αναφορικά με

την εξεύρεση εργασίας ανησυχεί πως θα αντιμετωπίσει το 26% των ερωτηθέντων ενώ το 22% φοβάται την πιθανή υποτροπή του στην χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Οικονομικές δυσκολίες απαντήθηκε από το 20% του δείγματος. Αντίθετα, ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 30% απάντησε πως δεν πιστεύει πως θα αντιμετωπίσει κάποιο αντίστοιχο πρόβλημα μετά την αποφυλάκισή του.

Συνεχίζοντας με τις σκέψεις του κρατούμενου για την κοινωνική τους επανένταξη το 86% πιστεύει πως θα έχει θετική αντιμετώπιση από την οικογένειά του ενώ αντίθετα το 56% δεν θεωρεί πως θα έχει την ίδια αντιμετώπιση από τους φίλους. Σχετικά τώρα με την αντιμετώπιση της ευρύτερης κοινωνίας πάνω από το μισό δείγμα των κρατουμένων (51%) θεωρεί ότι θα αντιμετωπιστεί με αδιαφορία, το 31% πιστεύει πως θα είναι αρνητική η αντιμετώπιση της κοινωνίας ενώ αντίθετα το υπόλοιπο 18% πιστεύει ότι ο κοινωνικός περίγυρος θα τον δεχτεί θετικά.

Στην ερώτησή μας σχετικά με το αν γνωρίζουν κάποιον επίσημο φορέα που θα μπορούσε να τους προσφέρει βοήθεια για την κοινωνική τους επανένταξη η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (71%) απάντησε πως δεν γνωρίζει κανένα αντίστοιχο φορέα, ενώ το 22% που απάντησε πως γνωρίζει, δεν μας έδωσε κάποια συγκεκριμένη απάντηση όταν τους ζητήθηκε να ονοματίζουν αυτούς τους φορείς, πέρα από ελάχιστους (6) που αναφέρθηκαν στον ΟΕΑΔ. Σε προηγούμενη ερώτηση είδαμε πως το 22% φοβάται την υποτροπή στις εξαρτησιόγones ουσίες. Εδώ παρατηρούμε πως κανένας από αυτούς δεν σκέφτηκε πως θα πρέπει ενδεχομένως να απευθυνθεί και σε κάποιο Κέντρο Απεξάρτησης μόλις αποφυλακιστεί ή ίσως να μην είναι ενημερωμένος για την ύπαρξη αυτών των Κέντρων και να μη γνωρίζει που να απευθυνθεί. Φαίνεται επομένως ότι οι κρατούμενοι γενικά δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για κινήσεις ή τρόπους που θα τους βοηθήσουν να επιτύχουν την ομαλή κοινωνική τους επανένταξη.

Τέλος το 76% του δείγματος θεωρεί ότι συνολικά ο εγκλεισμός του στο Κατάστημα Κράτησης τον έχει βλάψει σωματικά αλλά ιδιαίτερα ψυχικά εξαιτίας της ίδιας της κοινωνικής απομόνωσης, της μοναξιάς, της αδράνειας και της απάθειας. Όλα αυτά σε αντίθεση με το 21% που απάντησε πως δεν τους έχει βλάψει ο εγκλεισμός τους στο Κατάστημα Κράτησης. Βέβαια βάση των απαντήσεων της τελευταίας ερώτησης, το 62% θεωρεί πως η παραμονή τους στο Κατάστημα έχει αποφέρει και θετικά αποτελέσματα σ' αυτούς. Το μεγαλύτερο όφελος που είχαν από τον εγκλεισμό τους, όπως μας ανέφερε η πλειοψηφία ήταν η αποτοξίνωση τους από τα ναρκωτικά. Άλλοι, εξαιτίας αυτής της απομόνωσης και του άπλετου χρόνου, είχαν την ευκαιρία να εκτιμήσουν καλύτερα τη ζωή και την αξία της ελευθερίας καθώς και να συνειδητοποιήσουν αρκετά πράγματα σε σχέση με τον εαυτό τους και τους άλλους ανθρώπους (ιδιαίτερα με φίλους και τους ρόλους – σκοπούς που εξυπηρετούσαν) αφού όπως μας ανέφεραν «στην φυλακή βλέπεις τα πράγματα πιο “σφαιρικά”».

Τέλος, όμως έντονο προβληματισμός μας προκάλεσαν και οι δηλώσεις αρκετών κρατούμενων του δείγματος, πως είναι καλύτερα μέσα στο Κατάστημα αφού δεν αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα και τους εξασφαλίζεται το φαγητό και η διαμονή χωρίς να χρειάζεται να κάνουν κάτι το ιδιαίτερο οι ίδιοι. Εδώ πρόκειται βεβαίως για την λεγόμενη νοοτροπία της «ιδρυματοποίησης» όπου καλλιεργείται η αδιαφορία, η απάθεια και η αδράνεια των κρατουμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μια γενική προσέγγιση του φαινομένου

Η ελληνική πραγματικότητα τις τελευταίες δεκαετίες αρχίζει να συναντά για πρώτη φορά κοινωνικά προβλήματα και αδιέξοδα που παραδοσιακά εύρισκαν την λύση τους μέσα στην οικογένεια, στο ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον ή σε άτυπα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης.

Η ανεργία, η αστυφιλία, η αλλαγή της δομής της οικογένειας, η ποιότητα ζωής ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα, οι μετανάστες, οι πρόσφυγες και οι παλιννοστούντες διαμορφώνουν νέες ανάγκες, προβλήματα και αιτήματα.

Κύριος δέκτης των αλλαγών αυτών η ίδια η κοινωνία με ένα κράτος, που απαντά μερικά στις ανάγκες μέσα από πολιτικές κύρια επιδοματικές και όχι αναπτυξιακές. Ένα κράτος πρόνοιας που δεν έχει επιτυχίες πολλές να επιδείξει στο μακροχρόνιο σχεδιασμό κοινωνικής πολιτικής, στην ανάπτυξη υπηρεσιών πρόληψης και στον συντονισμό των φορέων.

Οι πολίτες δεν έχουν αναπτύξει μηχανισμούς πίεσης και ικανοποίησης των αιτημάτων τους – εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων – περιμένοντας από την πολιτεία να τους διευκολύνει μέσα από προσωπικές γνωριμίες και από την διαμεσολάβηση προσώπων και ομάδων γύρω από την εξουσία.

Η ιστορική εξέλιξη της χώρας έχει κατά πολύ επηρεάσει τη νοοτροπία του λαού στον τρόπο διαπαιδαγώγησης του πολίτη μέσα από τους φορείς κοινωνικοποίησης (οικογένεια – σχολείο – εργασία) στην σχέση με το κράτος, την ενημέρωση και τα δικαιώματα.

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται κυρίως με τη μορφή φιλανθρωπικών σωματείων και συλλόγων στην βάση

εξυπηρετούν την κρατική ανεπάρκεια χωρίς να απαιτούν και να διαταράσσουν τις ισορροπίες.

Η δημόσια διοίκηση δεν έχει κατορθώσει να έχει μια σταθερή πορεία ανάπτυξης, εξέλιξης και πρότασης στο κοινωνικό γίγνεσθαι, ούτε ευελιξία της αναθεώρησης και του επαναπροσδιορισμού θεσμών και στρατηγικών επιλογών με συχνό αποτέλεσμα την ανεπάρκεια και ασυνέπεια.

Νεανική παραβατικότητα

Οι νέοι υπόκεινται και αυτοί όπως και οι ενήλικες σε οικογενειακές, κοινωνικές, οικονομικές δυσμενείς συνθήκες, καθώς και αστάθμητους βιολογικούς παράγοντες, που μπορούν να οδηγήσουν εύκολα σε παραβατικές συμπεριφορές.

Το φαινόμενο αυτό της νεανικής παραβατικότητας συνιστά επίκαιρο πρόβλημα για την σύγχρονη κοινωνία σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αιτιολόγηση και η ερμηνεία της δίδεται μέσα από μία πολυπλοκότητα δι-επιστημονικών προσεγγίσεων και αυτό επειδή η νεανική παραβατικότητα αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα, σύνθετο και πολυπρισματικό, ώστε η ερμηνεία και η αιτιολόγησή του να απαιτεί μια ποικιλία εννοιών, που δεν μπορούν να συνδυαστούν σε μια ενιαία θεωρία ή μεθοδολογία.

Η νεανική παραβατικότητα μπορεί να ιδωθεί ως μια έκφραση της υπαρξιακής αγωνίας του νέου ανθρώπου μέσα από την αναζήτηση της ταυτότητάς του. Το ίδιο το περιθωριακό στοιχείο αποτελεί καθρέφτη της κοινωνίας καθώς μέσα από αυτό διαφαίνεται ο βαθμός της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου και προπάντων προμηνύεται η ανάγκη της κοινωνικής αλλαγής.

Στη χώρα μας η διατάραξη της κοινωνικής λειτουργικότητας δεν κινδυνεύει τόσο από το μέγεθος της παραβατικότητας, όσο από την ανεπάρκεια των θεσμών και την έλλειψη ενδιαφέροντος της πολιτείας. Η

«αναμόρφωση» δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ανεπαρκείς υπηρεσίες, ευκαιρίες και προγράμματα που προβλέπονται αλλά δεν υπάρχουν.

Χρειάζεται να εντοπιστούν οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί εκείνοι που οδηγούν τους νέους έξω από την εκπαίδευση, μακριά από την ενημέρωση, στην μοναξιά και την αδράνεια, στο πεζοδρόμιο και την εξάρτηση από κακής και ευκαιριακής ποιότητας υπηρεσίες, καθώς βεβαίως και έξω από την εργασία. Οι ανήλικοι που αντιμετωπίζουν αυτές τις δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής ή έχουν αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά έχουν σε αυξημένο βαθμό τα προβλήματα της ηλικίας τους, όπως ανησυχίες, δυσκολίες επαγγελματικού προσανατολισμού, προβλήματα επαγγελματικής απασχόλησης κτλ. ο συναισθηματικός και εσωτερικός τους κοσμος είναι συχνά πληγωμένος, άναρχος και απεριποίητος.

Αυτοί οι νέοι έχουν ανάγκη από ένα αγωγικό πλαίσιο με άξονες αναφοράς την συναισθηματική υποστήριξη, την επαγγελματική κατάρτιση και την οικονομική ενίσχυση ώστε να τους στηρίξει στις ανάγκες αυτής της άκρως ανταγωνιστικής αγοράς. Έχουν ανάγκη από ανοιχτούς χώρους, οι οποίοι θα λειτουργούν πολυκλαδικά και ευέλικτα στις σύγχρονες απαιτήσεις αλλά κυρίως παιδαγωγικά με την έννοια της συναισθηματικής υποστήριξης. Δεν έχουν ανάγκη από προστασία και επίβλεψη σε κλειστούς περιορισμένους χώρους. Αυτού του είδους η αντιμετώπιση τους αποδυναμώνει στην σχέση τους με τον υπόλοιπο κοινωνικό ιστό. Αντιθέτως χρειάζονται ψυχική, συναισθηματική και κοινωνική τόνωση καθώς και παροχή επαγγελματικών εφοδίων.

Το ίδιο το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης αποτελεί ίσως τον πιο δραστικό παράγοντα συντήρησης της ίδιας της παραβατικότητας εφόσον συντηρεί τις κοινωνικές ανισότητες. Προσθέτοντας και τον στιγματισμό που επέρχεται μέσα από τους μηχανισμούς του κοινωνικού ελέγχου,

κατανοεί κανείς καλύτερα την πολιτισμική αποσύνθεση που επιδέχεται ο ανήλικος παραβάτης. Έτσι ο εγκλεισμός του στο ίδρυμα και η μύησή του σε ένα δήθεν επανεκπαιδευτικό σύστημα αποκλείει αντί να βελτιώνει.

Οι επιπτώσεις που υφίσταται ο νεαρός κρατούμενος γίνονται φανερές και από τα πορίσματα της επαναληπτικής έρευνας του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών που διεξήχθη στα τότε Σωφρονιστικά Καταστήματα Κασσαβέτειας και Κορυδαλλού και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2000.

Τα πορίσματα έδειξαν πως η διαδικασία βαθμιαίας προσαρμογής των ανήλικων κρατουμένων στον ιδρυματικό υποπολιτισμό της φυλακής, δυσχεραίνει ή και καθιστά ανέφικτη την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκισή τους. Πολλές φορές επίσης οι περισσότεροι από αυτούς έχοντας ενστερνιστεί τα πρόσωπα αυτού του υποπολιτισμού, οδηγούνται εν συνεχεία στην διάπραξη νέων αξιόποινων πράξεων *«...ο χρόνος παραμονής του είναι αρκετός για να εξοικειωθούν οι ανήλικοι με την έννοια της φυλακής και τον ιδρυματικό υποπολιτισμό της, να διδαχθούν την «τεχνογνωσία του εγκληματείν» από άλλους εμπειρότερους συγκρατούμενους του, και, τελικά να εξέλθουν από την φυλακή με ότα τα εφόδια για να διαπράξουν όχι πλέον μόνο (μικρο)κλοπές, αλλά επίσης ληστείες, ανθρωποκτονίες, βιασμούς... γεγονός που αποδεικνύει την απόλυτη αποτελεσματικότητα του λεγόμενου «σωφρονισμού» στις φυλακές ανηλίκων, αλλά και την αναπόφευκτη, τις περισσότερες φορές, στροφή των ανηλίκων στο έγκλημα... ως μόνη πλέον διέξοδο στα αδιέξοδα της ναρκοθετημένης και ναρκοεπξαρτημένης ζωής τους»* (Κουράκης Ν., «Ποινικός Λόγος», 2004).

Η ανεπάρκεια του θεσμού ως προς την λειτουργία της αναμορφωτικής διαδικασίας, με κύριους προορισμούς την συναισθηματική συγκρότηση των ανηλίκων, την πολιτισμική του ενσωμάτωση, την επαγγελματική του αποκατάσταση καθώς και την κοινωνική του επανένταξη, ενισχύει

ενισχύει την άποψη ότι η σύσταση του θεσμού δεν υπήρξε παρά πρόθεση του κράτους απλά να ελέγξει την περιθωριοποιημένη αυτή ομάδα των ανηλίκων.

Επομένως ο εγκλεισμός τους, το μόνο που αποφέρει τελικά είναι η αποξένωση αυτών των νέων από τον κοινωνικοποιητικό παράγοντα της ίδιας της κοινωνίας, εφόσον παύουν να αποτελούν λειτουργικό κομμάτι του κοινωνικού συνόλου.

Επιπλέον, κατά τον εγκλεισμό τους, η καλλιέργεια της προσωπικότητας του ανηλίκου δεν επέρχεται ως αποτέλεσμα αυθόρμητης συμμετοχής του σε ποικιλία κοινωνικών δεξιοτήτων. Η προσωπική τους δράση περιορίζεται καθώς και τα κίνητρα για δημιουργία και δραστηριότητα μειώνονται.

Επομένως, οι ανήλικοι κρατούμενοι μέσα σε αυτό το ιδρυματικό περιβάλλον, «ακινητοποιούνται», η ακαμψία αυτού του περιβάλλοντος επιφέρει συναισθηματική αλλοτρίωση και σύγκρουση των ανηλίκων με το κοινωνικά σωστό και καθιερωμένο κάτω από την πίεση διαφόρων απαιτήσεων του ιδρυματικού περιβάλλοντος. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κουράκης Ν. (βάσει των πορισμάτων της έρευνας που αναφερθήκαμε και νωρίτερα) «...οι νέοι υιοθέτησαν στην φυλακή κανόνες συμπεριφοράς που τους ακολουθούν ακόμη και σήμερα, όπως, να κοιτάνε μόνο τον εαυτό τους, να μην ενδιαφέρονται για τους άλλους, να μαθαίνουν πώς να παρανομούν και τηρούν το αξίωμα «βλέπε, άκου, σώπα...γενικότερα να πειθαρχούν σε κανόνες μόνο και μόνο επειδή τους επιβάλλονται άνωθεν, χωρίς να συνειδητοποιούν την ουσία της πειθαρχίας...ο εγκλεισμός τους, φαίνεται να αλλοίωσε βαθύτερα την προσωπικότητά τους...» (Κουράκης Ν., Ποινικός Λόγος, 2004).

Η αναπτυξιακή πορεία, επομένως, των κρατούμενων προσβάλλεται από αυτή την επιβεβλημένη προσαρμογή του στο Κατάστημα μέσα από την υποχρεωτική τήρηση των κανόνων εγκλεισμού, την άσκηση ελέγχου

και, κυρίως, την δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων για την αυτό-εικόνα τους μέσω της καλλιέργειας αισθημάτων ενοχής και απομονωτισμού.

Συνολικά, η Πολιτεία πρέπει να αναλάβει το πολιτικός και το οικονομικό κόστος θέτοντας το πρόβλημα σε ολοκληρωμένη βάση. Αυτό μπορεί να γίνει : α) με την απομάκρυνση ανηλίκων από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης σε μια σφαιρική σε κοινωνικό επίπεδο αντιμετώπιση-προσέγγιση μέσω παιδαγωγικών και ψυχολογικών πρακτικών, β) με την διευκόλυνση ανηλίκων, που παρουσιάζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής, σε θέματα εύρεσης εργασίας μέσω της καλύτερης οργάνωσης στην ενημέρωση αυτών των ατόμων σχετικά με κενές εργασιακές θέσεις, γ) με τη θέσπιση κινήτρων στις επιχειρήσεις με στόχο την απορρόφηση ατόμων με παρόμοια προβλήματα, δ) με τη χρηματοδότηση επίσης αυτών των ατόμων εφόσον αντιμετωπίζουν οικονομικό πρόβλημα, ε) με την ποιοτική αναβάθμιση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης για τα άτομα αυτά και συγχρόνως συσχέτιση αυτών των προγραμμάτων με τις προοπτικές απασχόλησης στην αγορά εργασίας, στ) με την υλική και ηθική στήριξη των οικογενειών των ανήλικων παραβατών, ζ) με την δημιουργία πολιτιστικής κίνησης μέσα στα ιδρύματα και παροχή κινήτρων μόρφωσης, εργασίας και αγωγής, ώστε η εμπειρία του εγκλεισμού να μετουσιωθεί σε τέχνη, δημιουργικότητα και θετικό τρόπο επιρροής πάνω στους νέους παραβάτες, η) με την δημιουργία εστιών – ξενώνων ως κέντρα Νεότητας, στέγης Συμβουλευτικής, Ψυχαγωγίας και μόρφωσης, με σκοπό τον περιορισμό του εγκλεισμού των ανήλικων παραβατών, θ) με την άμεση πρόσληψη Κοινωνικών Λειτουργών στα σχολεία για ουσιαστική πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας, μέσα από την διαδικασία εντοπισμού και πρόληψης συμπτωμάτων νεανικής παραβατικότητας. Η καταπολέμηση αυτών των συμπτωμάτων θα επιτυγχάνεται έτσι με την

ενεργητική παρέμβαση μέσα στο σχολικό χώρο την κοινωνική επανένταξη αυτών των νέων και τέλος 1) άμεση πρόσληψη προσωπικού για την κάλυψη έστω των οργανικών θέσεων που προβλέπονται στους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου της ανήλικης παραβατικότητας.

Όπως τονίσαμε και παραπάνω, η ίδια η Πολιτεία πρέπει να αναλάβει το πολιτικό αλλά και οικονομικό κόστος για την ουσιαστική πρόληψη και αντιμετώπιση της παραβατικότητας των νέων. Βέβαια, συνήθως οι κυβερνήσεις δεν δίνουν τόσο εύκολα χρήματα σε κάποιους τομείς οι οποίοι δεν είναι άμεσα παραγωγικοί, όπως είναι ο τομέας της καταστολής ή της διαπαιδαγώγησης προτιμώντας να διοχετεύουν αλλού τα κονδύλια. Το επιχείρημα αυτό όμως της λιτότητας και της ανεπάρκειας κονδυλίων είναι διαρκές, πολλές φορές εμπόδιο φαίνεται να αποτελεί και η ιδεολογία ή οι αρχές που διέπουν τον τρόπο μεταχείρισης των ατόμων που εμπίπτουν στις λειτουργίες ποινικού μηχανισμού.

Οι νέοι όμως χρειάζονται ουσιαστικό σεβασμό, την αναγνώρισή τους ως ανεξάρτητα άτομα, με δική τους ταυτότητα και δικαίωμα λόγου.

Κλείνοντας θα θέλαμε να τονίσουμε ότι η υπευθυνότητα είναι κάτι που καλλιεργείται στον άνθρωπο από πολύ μικρή ηλικία. Η κάθε κοινωνία έχει τους εφήβους και τους νέους που τις αξίζουν. Ο πολιτισμός, οι θεσμοί και οι συνθήκες επικοινωνίας που καλλιεργούνται μέσα στην οικογένεια, το σχολείο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον μπορούν να συμβάλλουν στην ωριμότητα και την υπευθυνότητα αυτών των νέων.

«Νέοι χωρίς σταθερές, χωρίς στηρίγματα, χωρίς στηρίγματα, σε μια κοινωνία που γίνεται όλο και πιο απρόσωπη, ανταγωνιστική και δύσκολη.

Νέοι της Ενωμένης Ευρώπης και της διαλυμένης εμπιστοσύνης στο σήμερα και στο μέλλον, στον εαυτό και στους τριγύρω.

Μάθαμε να ονομάζουμε παραβάτες και περιθωριακούς, αυτούς που νωρίς βίωσαν τη σύγκρουση με τους θεσμούς και τους νόμους. Μάθαμε να καταγράφουμε τη παράβαση με παραμέτρους εγρήγορσης ή απειλής, που αφορούν την προσωπική μας προστασία και ακεραιότητα. Να εστιάζουμε στον κίνδυνο, παραβλέποντας τον ευαίσθητο και εύθραυστο εσωτερικό κόσμο των ανηλίκων δραστών. Μάθαμε να εξαντλούμε την αγανάκτηση ή τη συμπόνια μας για τους νεαρούς αρνητές της κοινωνικής «γαλήνης», μπροστά στις εικόνες μιας τηλεόρασης ή μιας εφημερίδας.

Που βρίσκεται όμως τελικά το κλειδί της αναφοράς των παιδιών αυτών στην κοινωνία όπου ζούμε μαζί; Με ποιον τρόπο θα δούμε πίσω από την εικόνα και την εντύπωση, εκεί που δίνεται η πραγματική εσωτερική μάχη του ανήκειν και του «βιώματος κοινωνίας;» («Άρσις» 1995).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αλεξιάδης Σ «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας» εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1996
2. Αλεξιάδης Σ. «Εγκληματικότητα ή παραβατικότητα των Ανηλίκων;» Ποινικό χρονικό, ΙΣΤ΄, 1986
3. Ανδριανάκης Μ, «Το έγκλημα «απροσάρμοστη διαγωγή» Αθήνα 1979
4. Αστρινάκης Δ., «Χέβι Μέταλ, ροκαμπήλι, φανατικοί οπαδοί» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1995
5. Γαρδίκια Κ., «Αι ανήλικοι εγκληματίαι» Ποινικό χρονικό Α, 1951
6. Γεωργούλας Σ «Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα» εκδ. Ελληνικά γράμματα 2000
7. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α, «Εγχειρίδιο εγκληματολογίας» Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984
8. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α, «Παραδόσεις εγκληματολογίας» Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1974
9. Δημητρίου Ι, «Η σημειωτική δομή των τελετουργικών, η δυναμική των σημείων». Ελληνική Σημειωτική Εταιρία, Αθήνα, 1986
10. Ιωαννίδη Β «Τα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων στην Ελλάδα» Παρνασσός, 1999 τόμος ΜΑ΄
11. Καλογερόπουλος Δ., «Επιλογές Επιστημολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές στην εγκληματολογία» Σημειώσεις ΠΑΣΠΕ, 1988-89
12. Κοσμόπουλος Α, «Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας» Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1990

13. Κουράκης Ν. «Εγκληματολογικοί ορίζοντες Α΄ θεωρία και πρακτικά της Ποινικής Καταστολής» εκδ. Σακκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991
14. Κουράκης Ν. «Ποινική καταστολή» (μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος) εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997
15. Κτριαζή Δ, Σακελλαροπούλου Π, «Ο Έφηβος είναι ο άλλος: Κλινικές Ελληνικές Εικόνες» Συνέδριο «Έφηβος και Οικογένεια» Αθήνα 1985, εκδ. Εστία
16. Κωστοπούλου – Τσαλίκογλου Φ. «Η κρίση ταυτότητας στην εφηβεία – Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Μάιος – Δεκέμβριος 1980
17. Λαμπροπούλου Ε., «Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος» εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994
18. Μαδιανός Μ «Κοινωνική ψυχιατρική» εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 200
19. Μάνου Κ. «Η ψυχολογία του εφήβου με εισαγωγή στην ψυχολογία του παιδιού», Εξελικτική ψυχολογία, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα, 1986
20. Μανωλόπουλος Σ. «Η ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του εφήβου» Από το βιβλίο «Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής: ανάπτυξη, προσεγγίσεις στην ταξινόμηση και διάγνωση. Ψυχοκοινωνικά Θέματα» Επιμέλεια Τσιάντης, Μανωλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη 1987
21. Μπακατσούλας Μ «Η διάπλασις της προσωπικότητας του ανηλίκου. Χαρακτηριστικά, τινές περιπτώσεις «Μνήμη» Τομέας Ποινικών Επιστημών τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδ. Σάκκουλα
22. Νασιάκου Μ «Κοινωνικός καθορισμός της εφηβείας» Συνέδριο «Ο έφηβος και η οικογένεια» Εστία, Αθήνα, 1985

23. Νεράτζης Π., «Εγκληματικότητα και τύπος» Σεμινάριο «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνική, τους θεσμούς, τους νόμους» Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος, 1986
24. Πανοπούλου – Μαράτου, «Γνωστικές λειτουργίες στην Εφηβεία», Συνέδριο «Έφηβοι και οικογένεια» Αθήνα, 1985, εκδ. Εστία
25. Πανοπούλου – Μαράτου, «Η εξέλιξη των γνωστικών λειτουργιών στο παιδί και στον έφηβο» Από τα «Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής» Επιμέλεια Τσιάννης Ι, Μανωλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1987
26. Πανούσης Γ «Προβλήματα στην ψυχική ισορροπία των παιδιών και εγκληματογένεση» Κοινωνική Εργασία 1988
27. Πανούσης Γ «Νεανική Παραβατικότητα» Σεμινάριο, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 1986
28. Παπαδάτος Γ, «Η επανεκπαίδευση και η ένταξη των ανηλίκων στο κοινωνικό σύνολο» Συμπόσιο πρόληψης και αντιμετώπισης της Εγκληματικότητας ανηλίκων, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 1990
29. Παπαθεοδώρου Θ, «Τα ΤΟΣΠΕ» ένα όργανο συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής, 6/1999, Ποινική Δικαιοσύνη
30. Παπανικολάου Γ, Ρέτζιο Φ «Ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία ενός εφήβου. Ο έφηβος και το αλεπουδάκι» Συνέδριο «Έφηβος και οικογένεια» εκδ. ΕΣΤΙΑ, Αθήνα, 1985
31. Παρασκευόπουλος Ι. «Εξελικτική Ψυχολογία» Τόμος Α΄, Β΄, Αθήνα 1985
32. Πιπινέλη – Ποταμιάνου Α, «Τα αίτια της αντικοινωνικής συμπεριφοράς» Αθήνα 1998
33. Σαμουρίδου Κ. «Σύγχρονη Θεώρηση του ρόλου της ΕΠΑ» εκδ. Άλφα, Αθήνα 1995

34. Σιδηροπούλου Α. «Η παραβατικότητα ανηλίκων ηλικίας 13-17 στον Ελλαδικό χώρο και ο ρόλος της Αστυνομίας και της Κ.Ε στην αντιμετώπιση της» Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα 1997
35. Σπινέλλη Κ. «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες» Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της «θεωρίας της ετικέτας» «Ποινικά χρονικά», ΚΣΤ', 1976
36. Σπινέλλη κ' Τρωϊάννου «Ελληνικό δίκαιο Ανηλίκων δραστών και θυμάτων. Ένας κλάδος υπό διαμόρφωση» εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1992
37. Σπινέλλη κ' Τρωϊάννου «Δίκαιο Ανηλίκων. Ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις» εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987
38. Τερζοπούλου Μ., «Ο ν. 3199/2003» Π.Δ. 1181, 2003
39. Τζερμπή Φ., «Η λειτουργία των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων στην Ελλάδα» Αθήνα, 1990
40. Τσαούσης Δ., «Η εγκληματικότητα των ανηλίκων εις την περιφέρεια της πρωτεύουσας» εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1974
41. τσιάντης Ι., «Η ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας» εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1991
42. Τσιλιμιγκάκη Β., «Πρακτικά Συνεδρίου Δικαστικών λειτουργών», Αθήνα, 1994
43. Τρωϊάννου Α., «Εγκληματολογία» Σχολή Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας» Απρίλιος, 1988
44. Τρωϊάννου Α., «Σκέψεις και προβληματισμοί για την μη θυματοποίηση των νέων «Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας» 1990-1992
45. Τρωϊάννου Α – Λούλα «Ο ανήλικος παραβάτης και η δίκη του» Νο 13, 1982

46. Τρωϊάννου Α – Λούλα, «Η ποινική νομοθεσία των ανηλίκων» Κείμενα – βιβλιογραφία – Νομολογία – Σχόλια, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 1987
47. Τρωϊάννου Α – Λούλα, «Η Υπηρεσία Επιμελητών των Δικαστηρίων Ανηλίκων εν Ελλάδι», διδακτορική διατριβή, Αθήνα, 1977
48. Φαρσεδάκης Ι., «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων» Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1986
49. Φαρσεδάκης Ι., «Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας». Τεύχος Α΄, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990
50. Φαρσεδάκης Ι., «Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985 – 1991
51. Φαρσεδάκης Ι., «Στοιχεία εγκληματολογίας» Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996
52. Φουράκη Π., «Η αντεγκληματική πολιτική και παρεμβάσεις» εκδ. Περιοδικού Κλίμακας, Αθήνα 2004
53. Φραντζεσκάκης Ι., «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1987
54. Φωνές Συμποσίου, Β΄ Πανελλήνιο Συμπόσιο Επιμελητών Δικαστηρίων ανηλίκων, Βέροια – Παναγία Σουμελά 4-6/9/92
55. Χάϊδου Α., «Το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο του Κοινωνικού ελέγχου των ανήλικων» Νομική βιβλιοθήκη, αθήνα, 1988

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

McManus M Alessi, N.E, W.L and Brickman, A, 1984 “Psychiatric disturbance in serious delinquents. Journal of the American Academy of Child Psychiatry”, 1984

Hirchi T, “The family in crime” (J Q Wilson and Petersilias Eds), KS Press, San Francisco 1995

Quinton D, “Family life oh the inner city”, Myth and Reality in Marland M, Education for the inner City, London, Heinemann

Foley B.A., Carlton, C.O and Howell, The relationship of attention deficit hyperactivity disorder and conduct disorder to juvenile delinquent cy Legal implication. Bullet in of the American Academy of Psychiatry and Law, 1996

Cohen Louis, Manion Lawrence “Μεθοδολογία της εκπαιδευτικής έρευνας” Μετάφραση Χρυσούλα κ΄ Φιλοπούλου Μάνια, εκδ. Μεταίχμιο, 1994

Clazal Jean, «Η παιδική εγκληματικότητα» Μετάφραση Πολέμιος Αρχιμήδης, εκδ. Ζαχαροπούλου, Αθήνα 1967

Clueck S, “Predicting Delinavency and Crime”, Harvard University 1959

Eco, U, «Κήνσορες και θεράποντες», β΄ έκδοση, εκδ. Γνλωση, 1987

Epright T.D, Kashami, J. H Robinson, B.D and Reid, Co morbidity of Conduct disorder and personality disorders in incarcerated juvenile populations, American Journal of Psychiatry, 1993

Lexcen F. Redding, R.E, Mental Health Needs of Juvenile offenders juvenile Justice Fact Sheet. Charlottesville, VA: Institute of Law, Psychiatry and Public Policy, University of Virgina, 2000

Steele, B.F Discoverry of children at risk for juvenile delinquency, (στο συλλογικό τόμο των F.N Dutile, C.H Foust R.D Webstor, farly

Childhood Intervention and Juvenile Delinquency, Lexington Books, 1982

Περιοδικές εκδόσεις

- Άρσις Νεανική Παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη» μελέτη για τις αναπτυσσόμενες πολιτικές στην Ελλάδα και την Βρετανία, εκδ. «Άλφα», Αθήνα 1985
- Κλίμακα «Βία και Παιδί», Τεύχος 5, Αθήνα 2003
- Κλίμακα «Ανήλικοι παραβάτες» Τεύχος 6, Αθήνα 2004
- Αστυνομική επιθεώρηση «Το παιδί και η αλήθεια», Τεύχος 222, Αθήνα 2003
- Αστυνομική Επιθεώρηση «Κρίση αξιών και εγκληματολογία», Τεύχος 238, Αθήνα, 2006
- Αστυνομική Επιθεώρηση, «Προβληματισμοί γύρω από την έννοια και το αντικείμενο της αντιμετώπισης του εγκλήματος» τεύχος 236, Αθήνα, 2006
- «Ποινικός Λόγος» Νεαροί Κρατούμενοι μετά την αποφυλάκιση τους, Κουράκης Ν., Πορίσματα επαναληπτικής έρευνας του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ